

AGUSTÍ ROLDÓS I SOLER

RECORDS DE SANT FELIU DE GUÍXOLS

RECORDS DE
SANT FELIU DE GUÍXOLS

RECORDS DE
SANT FELIU DE GUÍXOLS

PER
AGUSTÍ ROLDÓS I SOLER

Portada:

El llagut Pepito, capitanejat per Josep Patxot, àlies l'Andaló,
intenta atracar a la platja un dia de maregassa. AMSFG

RECORDS DE SANT FELIU DE GUÍXOLS

Edició

Agustí Roldós Soler

Autor

Agustí Roldós Soler

Impressió

Gràfiques Bigas

Dipòsit legal: Gi 281-2019

PREÀMBUL

El llibre fotogràfic que teniu a les mans és un treball recopilatori de molts dels articles que Agustí Roldós, bon coneixedor de la fotografia històrica de les nostres contrades, va publicar en el seu moment a revistes d'àmbit local i comarcal. Aquest recull, però, té la seva importància atès que l'autor l'emmarca en un compendi d'escrits i d'imatges sobre diversos temes guixolencs, personatges o paisatges que l'han captivat i que encara ho segueixen fent: teatre, cinema, esports, naufragis, molins, passejades pel territori, etc.

Tanmateix, l'estudi que va portar a terme sobre els fotògrafs i editors de postals a Sant Feliu a les darreries del segle XIX i mitjans del XX, va aclarir, definitivament, els dubtes dels professionals que s'havien establert a la nostra vila/ciutat i que, fins aleshores, ningú s'havia atrevit a posar ordre cronològic ni autoria. Això va permetre que moltes d'aquelles fotografies o postals es podessin datar i adjudicar al fotògraf corresponent. No cal dir, doncs, que aquest treball ha permès a investigadors i historiadors locals, així com a gent interessada en l'àmbit fotogràfic, comptar amb un estudi amb el rigor que caracteritza Roldós, i que fins aquells moments no es disposava. Per això i des d'aquestes línies els guixolencs hem d'agrair-li l'esforç en la investigació que va fer i que sortosament encara segueix fent, sobre les fotografies antigues de Sant Feliu que tant ens captiven.

I si se'm permet dir a manera de conclusió sobre aquest llibre que avui veu la llum: *Records de Sant Feliu de Guixols*, farcit d'imatges i comentaris, que sota l'aparença seriosa de l'autor, talment com si portés una cuirassa protectora gairebé impenetrable, Agustí Roldós és capaç d'emocionar-se en contemplar una bella/vella fotografia del seu estimat Sant Feliu. Aquesta sensibilitat ha fet que en un gest molt generós lliurés a l'Arxiu Municipal la seva valuosa col·lecció de fotografies antigues (vidres, positius i negatius), convenientment datats, per tal que tant l'Arxiu del municipi com la ciutadania en general en puguin fer ús i gaudir-lo obertament. Una gran aportació per la seva part que ampliarà, sens dubte, l'important fons d'imatges del nostre arxiu local.

Moltes gràcies, Agustí!

Gerard Bussot.

LA BOXA A SANT FELIU: EL CLUB GUÍXOLS SPORT I EL BÒXING ATLÈTIC CLUB GANXÓ

Malgrat sabem que antigament la boxa ja es practicava a les polis gregues, la primera codificació de les normes que regulen els combats es remunten a l'any 1743, mentre que les regles actualment vigents –entre les quals l'us dels guants– foren establertes el 1889.

Aquest esport va arribar a Catalunya els primers anys del segle XX, tot i que no va assolir una certa popularitat fins a la dècada següent. Però la veritable edat d'or –una autèntica bojeria comparable amb la que avui tenim amb el futbol– arribaria als anys vint i trenta.

Pel que fa a la nostra ciutat, la primera notícia referent al món de la boxa fou publicada l'any 1923 per un setmanari local, i feia esment del guixolenc Josep Casas, campió de boxa del Baix Empordà, i del seu manager F. Rua, sense afegir cap més comentari.

D'altra banda, l'11 de setembre d'aquell mateix any s'havia constituït a Sant Feliu un club esportiu, anomenat Guixols Sport, amb el propòsit de continuar les activitats de l'Sport Club Guixolense, fundat per Jaume Brugada l'any 1915 i malauradament desaparegut l'any 1918. El domicili social de la nova entitat quedava establert al primer pis del cafè Lyon d'Or, a la rambla Pi i Margall, núm. 11. Una vegada havien estat presents els estatuts al Govern Civil, s'havia procedit a elegir una junta directiva, que quedà constituïda de la següent manera: president: Josep Vilossa i Serret; vicepresident: Albert Vidal i Nadal; vicepresident segon: Sebastià Cateura i Caseras; secretari: Enric Marcó i Esbragués; tresorer: Enric Palagós i Puig; comptador: Eduard Carerach i Xarrié; vocals: Paulí Margon i Oliveras, Joan Isgleas i Piernau, Ricard Pujol i Soler i Emili Güitó i Ramon. A la vegada, foren nomenades les següents comissions: Esportiva i de Propaganda (Joan Sans i Amat), Ball (Raimon Vancells i Gros), Atletisme (Josep Salgas i Simón), Natació (Enric Drapé i Cruañas), Pedestrisme (Joan Casanovas), Material (Pere Bagudanch) i Boxa (Salvador Buscarons).

La inauguració oficial de les activitats del club Guixols Sport va tenir lloc el 23 de setembre de 1923, al terreny del camp de futbol que estava situat entre la carretera de Girona i el carrer

Luchana (el mateix on havia jugat el desaparegut Sport Club Guixolense). Els actes consistiren en una ballada de sardanes, un partit de futbol entre els equips Unió Esportiva de Figueres i Palafrugell F.C. –amb triomf final del Palafrugell per 3-2– i d'altres festeigs variats, a tots els quals va assistir una gentada enorme. A la nit se celebrà un ball de societat al Saló Goula de la carretera de Girona que va servir de cloenda dels actes.

Una setmana més tard, la secció de futbol va disputar el seu primer partit, que l'enfrontà a l'equip reserva del Palafrugell F.C., matx que es repetiria al cap de set dies a Palafrugell. Val a dir que el resultat d'ambdós partits fou clarament desfavorable als guixolencs –van perdre per 2-0 i 4-0, respectivament–, la qual cosa féu palesa la poca preparació de l'equip.

A partir d'aquells moments, la premsa de l'època va desgranant una sèrie de notícies de les activitats de l'entitat, la major part de les quals referides a partits de futbol contra equips de poblacions veïnes. Això no obstant, el Guixols Sport també va impulsar altres competicions esportives alienes al futbol. Serveixi d'exemple que l'11 de novembre de 1923 organitzà una cursa ciclista que va consistir en donar 25 voltes al passeig guixolenc, amb un recorregut total de 20 quilòmetres. El vencedor de la prova fou el guixolenc Alfons Xargay –un gran especialista d'aquella època–, seguit de Delfí Janer, Pere Pagès, Enric Saliné i Emili Gros.

Inexplicablement, però, i malgrat que la nova entitat comptés amb diferents seccions esportives –com hem vist abans–, les d'atletisme i boxa no apareixen mai reflectides a la premsa –sembla com si fossin les grans oblidades del club–. Suposo que per aquesta raó, diversos membres del Guixols Sport decidiren abandonar-lo i fundar un nou club esportiu, en aquest cas dedicat exclusivament a l'atletisme i a la boxa. Com a resultat de diverses reunions, el 8 de març de 1924 fou constituïda l'entitat esportiva Bòxing Atlètic Club Ganxó, amb Pere Pagès de president, Alfons Xargay de vicepresident, Jaume Roig i Maties Oller de secretaris i Vicenç Anglada i Josep Flaquer de vocals.

La primera vetllada de boxa tingué lloc a la sala de ball del Saló Goula, el 21 d'abril de 1924. Allà es celebraren tres combats segons el següent cartell:

Vallaura contra Rubio, pes lliure, 4 *rounds* de 2 minuts.

Darna, pes gall, contra Zabalo, pes ploma, 6 *rounds* de 2 minuts.

Frank Hoche contra Joe Morgan, pes fort, 10 *rounds* de 2 minuts.

La premsa guixolenc de l'època no aclareix qui foren els guanyadors i tampoc no ens permet posar-ho en clar el fet que no es publicà cap crònica dels combats. Solament es feia esment que Darna s'enfrontà a un guixolenc (Zabalo?) i que el públic assistent a la vetllada fou poc nombrós.

El mes de desembre de 1924, la junta directiva de l'entitat anunciava l'inici dels entrenaments de la temporada d'hivern, sense mencionar, però, el local on es dugueren a terme. A partir de llavors, segurament a causa del nombre cada cop més alt de socis apuntats, el club va creure convenient organitzar una vetllada de boxa al mes, i va decidir que la primera tingués lloc al cinema Mundial. Així mateix, s'acordà que els boxejadors locals Pere Pagès i Alfons Xargay hi prendrien part. La vetllada es va celebrar el 23 de desembre de 1924, amb aquests combats: Joan contra Cuchillo, Peris contra Guillem, Massallé contra Anglada, Maties contra Roig i Xargay contra Tosas, tots ells afeccionats locals.

La següent vetllada que apareix publicada en la premsa es va dur a terme el dia 4 d'agost de 1925 al camp d'esports de l'Ateneu Social, davant d'un públic molt escàs, si hem de fer cas del cronista. *L'Avi Muné*, el setmanari que publicà la ressenya, aprofità l'ocasió per fer palès el seu desig que l'esport de la boxa no arrelés mai a Sant Feliu, ja que el considerava salvatge i repugnant. Aquell dia es van celebrar un total de 4 combats, corresponents als pesos mosca (4 *rounds*), ploma (4 *rounds*), lleuger (6 *rounds*) i gall (8 *rounds*), en què van intervenir coneguts boxejadors professionals de l'estat espanyol, entre els quals destacaven aquests: Murall, campió d'Espanya del pes gall; Bru, component de l'equip olímpic espanyol; Nadal, antic campió afeccionat de Catalunya del pes mosca, etc. Una vegada van finalitzar els combats –tots es van decidir per punts–, el públic va

mostrar el seu disgust, queixant-se del fet que havia presenciat tan sols una exhibició, i no pas uns combats autèntics.

Durant els tres anys següents, la premsa guixolenc deia de publicar notícies sobre boxa, no sabem si a causa de la desaparició del club o per l'escassa simpatia que aquest esport despertava en un sector de la nostra ciutat. Hem d'esperar el dia 9 de juny de 1928 per poder assistir a una nova vetllada de boxa, en aquest cas organitzada per l'entitat palafrugellenca Centre d'Sport i d'Esbarjo. Els combats tingueren lloc al cinema Mundial, segons el següent programa:

Tarinas (Sant Feliu) contra Sunyé (Palafrugell), pes lleuger.

Negrell (Sant Feliu) contra Canyet (Palafrugell), pes wèlter.

Rosalench (Barcelona) contra Fontàs (Cassà), pes lleuger.

Las Heras (Barcelona) contra Galceran (Palafrugell), totes les categories.

La crònica no fa esment dels vencedors.

El dia 3 del mes següent, s'organitzà una nova vetllada al mateix escenari, aquesta vegada organitzada per l'Espórting Club Girona. El resultat dels combats fou aquest:

Negrell (Sant Feliu) abandonà davant de Vilar (S. C. Girona).

Costa (B. C. Barcelona) guanyà als punts a Las Heras (Sant Feliu). Pes mitjà.

Rich Raventós i Vila (S. C. Girona) feren 3 *rounds* d'exhibició.

Actuà d'àrbitre el delegat federatiu provincial Sr. Sureda.

Per trobar en la premsa una nova notícia relacionada amb la boxa hem d'anar fins al 27 de juny de 1933, dia en què va tenir lloc una vetllada al cinema Mundial organitzada pel Girona Boxing Club. Aquell dia es van celebrar 6 grans combats d'exhibició, entre els quals el que enfrontava a Cunesa (Girona Boxing Club) i Kid Galliney, el boxejador guixolenc més conegut pels amants d'aquest esport. Finalment, però, el combat no arribà a celebrar-se perquè el guixolenc presentà un certificat facultatiu conforme no es trobava en condicions de boxejar.

El 25 de setembre de l'any següent es va celebrar una vetllada al saló Catalunya, barrejada amb una actuació de varietats. El setmanari que publica la notícia no afegeix més detalls.

Finalment, segons va explicar-me l'amic Ramon Tauler –recentment desaparegut–, aquell mateix any (1934) un grup d'amics guixolencs (Julià Castelló, Ramon Tauler, Albert Witherhalder, Joan Auladell i Josep Ferrer) va organitzar i finançar

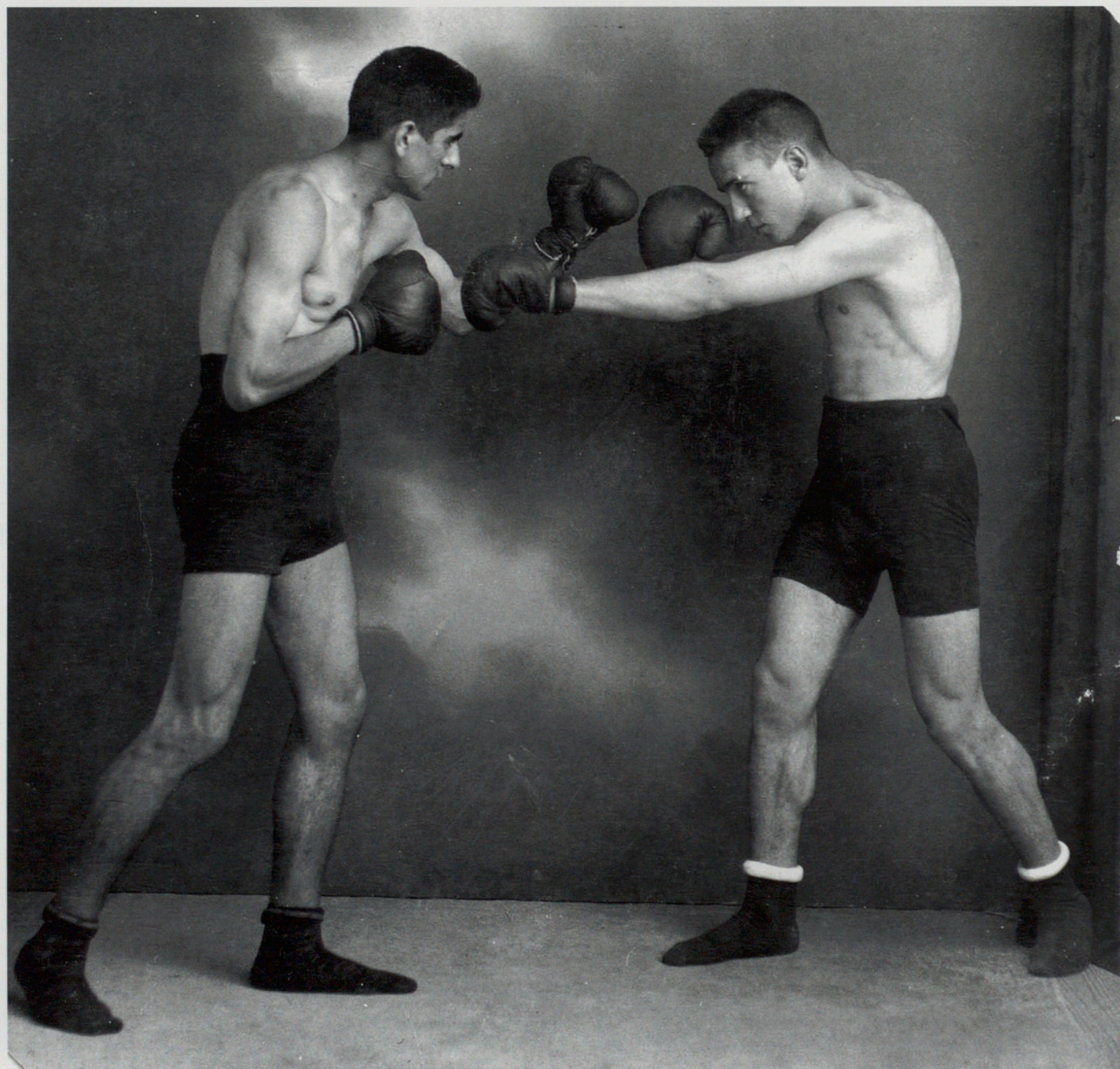
una vetllada, que tingué lloc al magatzem Vilallonga –que molts anys enrere havia estat seu del cinema Lons'or–, situat al carrer de Sant Sebastià. De nit, amb el local ple a vessar d'un públic expectant i cridaner assegut en unes cadires atrotinades llogades al Casino dels Nois, es va celebrar un combat estel·lar, que enfrontava dos boxejadors guixolencs prou coneguts dels aficionats: Gafarot i Gallina. Enmig d'un ambient força caldejat per

les declaracions prèvies de l'un i de l'altre, el combat finalitzà amb la victòria de Gafarot per K.O.

Després de la Guerra Civil sabem que es van celebrar diverses vetllades al cinema Oriente i al cafè Casablanca (antic cafè Lyon d'Or), però l'absència de premsa escrita en aquella època ens priva de donar més detalls.

Fotografia tirada moments abans d'iniciar-se una cursa ciclista al pla de Sant Pol pels volts de l'any 1915. Un dels participants és Jaume Brugada (dorsal núm. 1), fundador de l'Sport Club Guixolense. Autor: el desconec. AMSFG.

Alfons Xargay (a la dreta de la fotografia), un dels millors boxejadors guixolencs de l'època. Autor: el desconec. Col. Carles Xargay.

EL TEATRE ABANS DELS TEATRES

"En èpoques remotes, ben segur que a Sant Feliu –com a tants d'altres indrets– també degué haver-hi, molt de tard en tard, alguna rudimentària representació teatral, de caràcter sagrat, dins el baluard del monestir o a l'església mateixa: un diàleg de la passió de Crist o un tosc misteri simbòlic, amb quelques personatges; això, de part dels que manaven. Ara bé, de la banda del poble menut, que obeïa sense ni plantejar-se que pogués fer altra cosa, tampoc no devia faltar, sobretot en temps de Carnestoltes, algun escamot de disfresses que representés i ballés un pas de comèdia, per carrers i places –com els que jo encara he aconseguit, ben vius, en la meua infantesa (...)–. Tanmateix, de teatre pròpiament dit, no n'hi hagué, com de tantes altres coses, fins ben passada la primera meitat del segle XIX", (GAZIEL. *Sant Feliu de la Costa Brava*. Aedos, 1963).

Parlar de teatre és fer-ho de la ficció o d'una fugida de la realitat, on els actors desdoblen la seva personalitat en un escenari per representar-hi fets o situacions, siguin basades en altres de reals o imaginàries. La representació teatral és gairebé tan antiga com el mateix home i els seus orígens s'han de buscar en les pràctiques religioses de l'antiguitat, en les quals els mags de les tribus, acompanyats de música i de masses corals, ballaven danses mímiques per foragitar els esperits malignes. De tots és coneguda l'extraordinària importància que aquesta activitat tingué en les civilitzacions clàssiques de Grècia –vertadera creadora de l'art escènic– i de Roma; en aquest sentit, ja en temps de Sòfocles existien els telons i també uns decorats giratoris on es pintaven els diferents motius conforme als tres gèneres teatrals clàssics: tragèdia, comèdia i sàtira. Per a fer-nos una idea de la popularitat del teatre a l'antiga Grècia, pensem que al teatre d'Atenes hi cabien 17.000 espectadors, i al de Dfero, 30.000.

Amb tot, no fou fins als segles XII i XIII quan el teatre assolí un desenvolupament manifest en el món cristià d'Occident, arran, en bona part, de les celebracions litúrgiques de la baixa edat mitjana. Això sí, més com un espectacle visual i pedagògic que no pas com un divertiment popular.

Les principals representacions d'aquella època foren els dramas litúrgics, a través dels quals s'escenificava la vida, la mort i la resurrecció de Crist, o el martiri de sants, com a temes primordials. Una altra cerimònia molt popular que antigament es feia a les nostres esglésies i monestirs era la del bisbetó, en què

un infant era elegit bisbe o papa pels seus companys. Ja entrada l'edat moderna, aparegueren noves representacions, concebudes en llengua catalana i en un to menys solemne que les esmentades. Eren espectacles propis del món nadalenc i que, amb el temps, derivarien en els populars pastorets d'avui.

En un altre àmbit més profà, cal fer esment de les festes i els balls de màscares de Carnestoltes, que, hereus dels ritus romans, servien de contrapunt al recolliment de les quaresmes de l'època medieval. Al llarg dels segles XVI i XVII, aquestes festes eren privatives de les classes més afavorides. Tanmateix, amb l'alteració de valors que ocasionà la Revolució Francesa al final del XVIII, es varen popularitzar entre la resta de la societat, de tal manera que ben aviat passaren a organitzar-se cavalcades, rues, i balls de disfresses a viles i ciutats d'arreu.

D'altra banda, des de temps reculats, els joglars i els comedians complien la comesa de recitar poemes o cançons, a més d'exhibir altres habilitats pròpies, tant per mitjà d'espectacles acrobàtics i de mímica com en representacions còmiques, o bé meravellant el seu públic amb encantaments. La finalitat d'aquestes actuacions, que sovintejaven durant l'edat mitjana, no era altra que distreure la noblesa en els seus palaus o fer-ho amb el poble a les places de les viles.

Al segle XVI, els artífexs de les representacions teatrals començaren a substituir les places, els patis o els corals, per locals construïts expressament per a oferir funcions teatrals. El primer teatre europeu de què tenim constància fou el de Nuremberg, inaugurat l'any 1550. En aquell segle, a causa de les guerres que assolaren Europa, el teatre patí una forta davallada, de la qual no es recuperà fins al segle XVII. Entrada aquesta nova centúria, Espanya va viure una veritable edat d'or teatral, en què destacaren autors tan genials com Lope de Vega, Cervantes, Calderón, Tirso de Molina o Góngora. Paral·lelament, la figura de Shakespeare significà per si sola un període d'esplendor de l'art dramàtic anglès. Després, amb l'arribada del segle XVIII, França conegué el seu millor teatre, amb Voltaire i Molière –i, més tard, Victor Hugo–, mentre que a Itàlia l'òpera assolí la màxima popularitat fins llavors coneguda, i Alemanya feia un pas endavant amb autors tan notables com Goethe o Schiller.

Més endavant, a mitjan segle XIX, un nou invent revolucionària l'escenografia teatral: la llum elèctrica. El primer teatre

que va disposar d'aquesta novetat fou el de l'Òpera de París, l'any 1846. Pels volts d'aquesta mateixa època, l'ascens del teatre als països nòrdics inundà les sales europees d'un realisme trist i aspre –allunyat de l'acció i la passió peculiars del teatre francès, espanyol o italià– que es prolongaria fins a l'inici del segle XX.

Pel que fa a Catalunya, la producció teatral en llengua pròpia durant els segles XVIII i XIX va ser molt escassa. Les prohibicions imposades pel Govern central dificultaven enormement el seu desenvolupament, fins al punt que no es pot parlar d'una consolidació d'aquest teatre en català fins ben bé a l'últim terç del segle XIX. Per posar un exemple: de les 299 obres representades a Girona entre els anys 1827 i 1829, no n'hi havia cap en català. En aquells anys, les representacions a Catalunya eren escenificades per companyies foranes, llogades per temporades. Els primers autors que escriviren les seves obres en català foren Francesc Renart (1783-1853) i Josep Robrenyo (1780-1838), amb sainets i entremesos, i amb quadres de costums com a rerefons. La primera gran obra teatral escrita en català fou *La Verge de les Mercès*, de Manuel Angelon, l'any 1856. Ara bé, fins a l'arribada de Frederic Soler "Serafí Pitarra" i, més endavant, d'Àngel Guimerà, el teatre català no assolí la seva plena renaixença.

Tocant a la nostra població, la primera notícia referida al món teatral de què tinc constància està extreta del llibre de l'Hospital. Allí hi trobem una nota del final del segle XVIII, en la qual la junta de l'hospital rebutjava –segons veurem a continuació, a causa dels excessos que s'hi produïen– la representació de les obres (saraus, comèdies) que aleshores es duïen a terme dins el recinte hospitalari amb fins benèfics. Literalment, el text de la nota diu el següent:

"Un abús tan gran se havia introduït en el hospital ja de molt temps atrás, que ab tot que era tan directament oposat a son institut, com no se hi havia fet oposició y si ans bé apoyat por lo mateix Ajuntament, por lo mateix costa molt de quitar-lo. Consistia aquest en què no se presentaba sarau, comèdia, volatins o altres semblants actes públichs de diversió que al instant no se contàs ab la sala principal del hospital, arribat fins a tràurer del hospital sos malalts, conduint-los a alguna casa particular per a què pogués verificar-se en ell la comèdia, sarau, etc. Un abús tan perjudicial al mateix hospital cregueren ses administradors

que per desterrar-lo no debian perdonar diligència alguna, contant sempre entre las més poderosas el mantenir-se constants en negar las tals llicèncias (...). Així és que en las festas de Nadal de dit any 1792 se representà una comèdia en aquella sala a favor de l'obra de la iglésia, y en los tres dias de Carnestoltes de est any 1793 hi hagué sarau, valent-se los interessats de estos respective actes de l'Ajuntament que no sabé negar-se a sa es-forsada sollicitut, no obstant los clamors dels Administradors en contra. Però ben lluny de desesperar estos de poder desterrar semblant abús, y si ans bé contant en què ab sa constància en oposar-se-hi y la ajuda del Senyor eixirian per últim ab la sua, estudiaren los medis més oportunos per logra-ho sens estrèpit y fou entre altres un, el de presentar-se al hospital en la ocasió en què prengué possessió de ell el regidorat que entrà en est any 1793, y demanar-li que per ningun terme se oposàs no obstant qualsevol empeño, a las ideas dels administradors en el particular tota vegada que se dirigian al bé de l'Hospital y tots los que componian lo Ajuntament lloaren dita idea donant paraula de no estovar-la, lo que cumpliren per fetament ab lo que quedaren tancadas las portas als successive pretensors, y desterrat tan vituperable abús".

D'aquest document se'n desprèn que, al final del segle XVIII, la nostra vila ja era seu de balls i primitives representacions teatrals. Aquestes diversions populars ajudaven a mantenir els antics hospitals de beneficència, molt necessitats de diners. Així, sabem que a Girona, Ripoll, Blanes i altres poblacions gironines, també s'hi celebraven diferents actes, jocs i representacions teatrals, a benefici dels seus hospitals.

Una altra notícia sobre els divertiments que, més o menys, tenien a veure amb la representació escènica, ens la proporcionava Gaziel en la seva obra *Sant Feliu de la Costa Brava* quan feia esment dels balls de Carnestoltes. Així ho explicava l'escriptor guixolenc: "Eren curtes i veritables representacions a ple aire, per carrers i places; escenes dramàtiques o petits sainets, de temes faceciosos o heroics, com episodis de romanço de cec, dels que eren cantats i venuts a mercat els diumenges. No recordo que cap d'aquells temes fos anterior al segle XVII. És molt possible que el de «La Gitana» vingués de més lluny, però segurament havia estat rejuenit de centúria en centúria, i la versió que en corria pel Baix Empordà a finals del segle XIX no era pas de data

massa llunyana. Ara, l'estil d'aquelles farses matusseres si que probablement era molt remot i els orígens es perdien aneu a saber on, potser a l'edat mitjana.

Les representacions, declamades i ballades, les donaven unes rudimentàries companyies ambulants, que eren més aviats escamots de disfresses anant de poble en poble. N'hi havia que es formaven a Sant Feliu mateix, però les millors venien de fora. En temps de Carnestoltes, i fins després, ben entrada la Quaresma, resseguien bona part del Baix Empordà i de la Selva. Totes les colles eren ensembles declamadors, cantants i dansaires, i s'acompanyaven amb senzilles i rares combinacions d'instruments musicals: violí i trompeta, o clarinet i acordió; algunes duïen fiscorn, i gairebé totes bombo, platerets, ferrets, picarols i castanyoles".

Desgraciadament, tal com reconeix el mateix Gaziell, la lletra dels monòlegs, les cançons i els diàlegs d'aquelles representacions s'ha perdut per sempre.

Continua Gaziell explicant-nos com, en la seva infantesa, encara havia vist ballar, a l'esplanada de la Teulera de Santa Cristina d'Aro, la dansa de la Gitana de què abans ens parlava, la trama de la qual versa bàsicament sobre els amors entre una gitana i un cavaller. També feia esment d'altres balls de Carnestoltes, com el del Marqués de Caravaca, "on els balladors duïen casaques brodades i perruques blanques", cantant allò de "*si se la saca o no se la saca*"; la dansa de la Cinta, ballada al carrer entre homes i dones; i, per sobre de tots, el ball d'en Serrallonga, famós bandoler ajusticiat al segle XVII, de qui feia la següent descripció: "(...) tenia molts de personatges, amb comparseria i, a voltes, un cavall i tot –el del bandoler, que també devia servir per a tirar el carro o la tartana que portava la colla d'una banda a l'altra...". L'èxit d'aquest ball s'explica per la participació activa que hi tenien els espectadors, i per la part còmica que envoltava la representació. Val la pena llegir Gaziell per assaborir tota la gràcia i bellesa d'aquell extraordinari espectacle.

Així mateix, en un article publicat al setmanari guixolenc *L'Avi Muné* el 21 de febrer de 1920, es fa referència als *ballets de carnaval*, costum guixolenc practicat el dimarts de Carnaval pels volts dels anys setanta i vuitanta del segle XIX, que el periodista –en aquest cas, Amaniell Bròquil, pseudònim d'Enric Bosch i Viola– descriu d'aquesta manera: "La importància del carnaval

ganxó radicava en els ballets de carrer. Els dimarts de carnaval era el clou de la festa. De bon dematí una currua de gent se dirigia cap a can Batet i esperava que el primer ballet arribés. Quasi sempre els veïns de la Barceloneta n'havien conjuminat algun i aquell era el primer en arribar. Tot d'un cop s'acostava com una comparsa de disfresses amb coloraina llampant en el vestit i fressa d'esquirols en les espardenyes. Eren els del ballet. Un home, vestit de dona, amb la botella de moscatell penjada a l'espatlla i armat d'una gatosa a la mà, feia eixamplar la rotllana dels curiosos, els músics començaven a bufar de ferm i els del ballet, a la mudà, o cantant al compàs de la música, més o menys desafinada, desgranaven el seu ball. Encara no acabaven uns, que ja en venien uns altres. I la gent vinga esperar fins que havien passat tots. De vegades els ballets eren vuit i deu i, a copia de badar, ne voleu d'escudella endarrerida i de dinars a les tres!

D'entre els ballets que foren, algun tingué singular ressonància i va repetir-se més d'un any. Dels primers balls que van ballar-se aquí recordem *El Marqués*, *Jugar con fuego*, *la Cinta*, *la Moixiganga*, *la Carrasquita*, *las Gitanas*, *els Pájaro*s, *el Mayoral*, *la mulata callejera*, *els Sabaters*, *el Dengue*, *la Espasa*, etc.". Com es pot comprovar, el nom d'algun d'aquests ballets coincideix amb els dels balls que Gaziell esmenta a *Sant Feliu de la Costa Brava*. Segurament l'un i l'altre parlen d'una mateixa cosa.

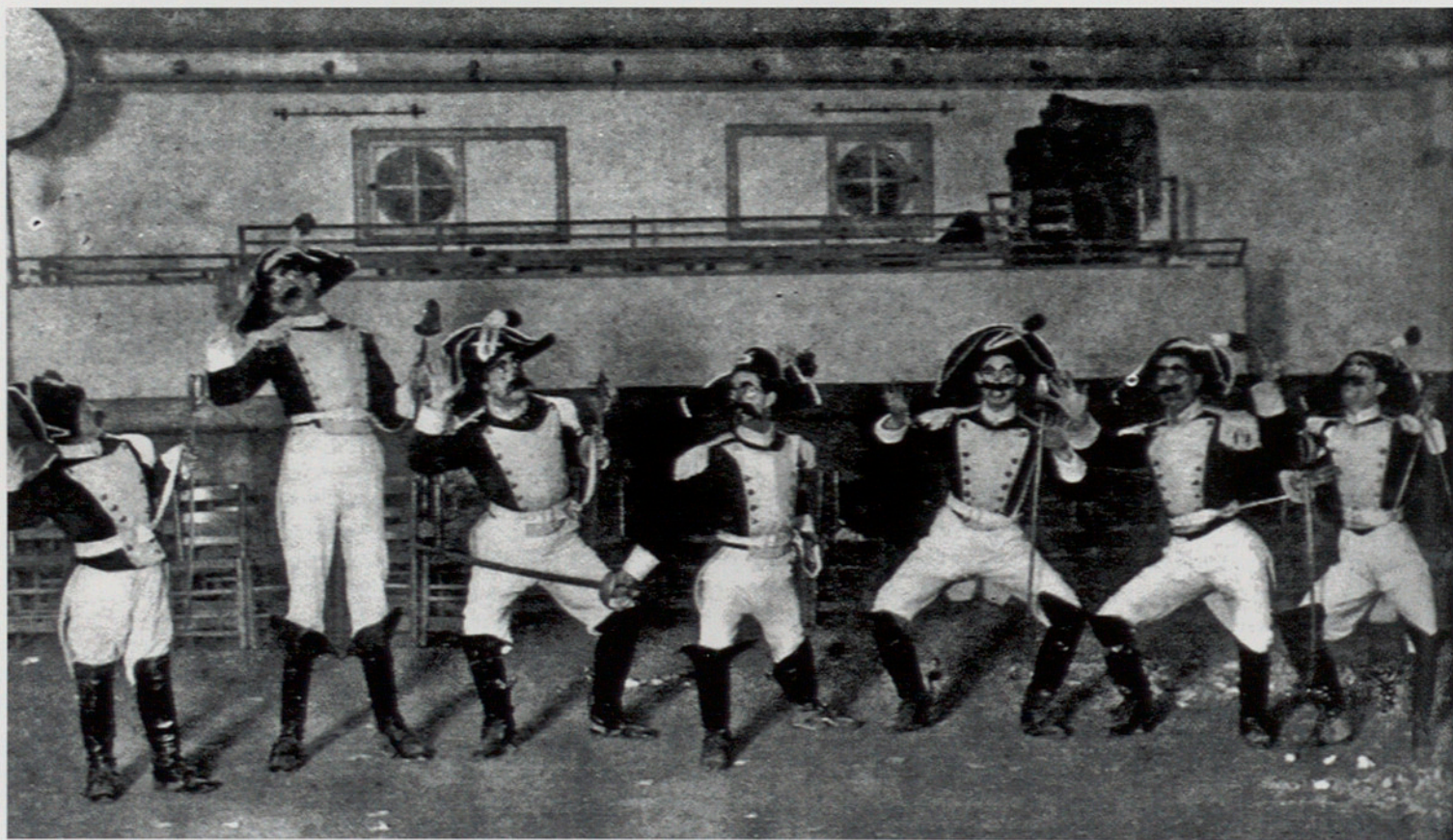
Uns anys abans, però, en temps dels alcaldes Rafael Patxot (1864-1867) i Joaquim Macià (1867-1868) –aquest últim, més conegut amb el motiu de *Japet dels Bous*–, era costum en el tercer dia de Carnaval de dansar ballets pels nostres carrers i places. Així doncs, el jovent aficionat a la ballaruga, no content del tot amb els tres dies de ball a la sala i sardanes a la plaça, feia un vaitot amb aquest propòsit. Les colles de nois i noies s'acoblaben en diversos grups o comparses, feien una llista dels participants –que presentaven a l'aprovació de les autoritats–, escollien música, músics i una vestimenta llampant i cridanera, després d'haver assajat, uns dies abans, uns passos de dansa. Arribat el dia en qüestió, al matí, una munió de jovenalla no es cansava de dansar els ballets triats –cada colla, els seus– pels carrers de la vila, començant el trajecte per la casa de la primera autoritat i finalitzant-lo a la casa de la vila, davant de la qual, al migdia, s'executava la coneguda *sardana dels ballets*, que ve-

nien obligades a ballar conjuntament totes les colles abans de sortir a efectuar el llevant de taula (capta de diners que feien els dansaires bon punt després del ballet, tot aprofitant la gran quantitat de públic que assistia a la festa, per recollir diners destinats a sufragar les despeses).

D'altra banda, com a curiositat relacionada amb el Carnaval, l'any 1844 l'alcalde Rafael Patxot va publicar un ban en què es permetia l'ús de màscares durant els tres dies de Carnestoltes,

però només de deu del matí a cinc de la tarda. Els infractors serien castigats amb multes de fins 300 rals.

Per acabar, una altra notícia d'actuacions a l'aire lliure ens la dóna el diari guixolenc *El Eco Guixolense*, el 24-8-1879, quan diu: "Se ha instalado en el patio del ex-monasterio un teatro de zarzuela ambulante de dimensiones diminutas donde por un real se pasa un rato divertido. La orquesta la componen un bombo, un violín y un bajo".

Funció de sarsuela al Teatre Goula

Funció teatral al Col·legi Sant Josep l'any 1948

EL TEATRE ALSINA, EL PRIMER COLISEU GUIXOLENC

Amb anterioritat a l'existència de teatres estables als pobles i viles de les nostres comarques, les representacions es feien a l'aire lliure, en places, corals o enmig d'una esplanada qualsevol. No fou fins a mitjan segle XIX que començaren a bastir-se locals especialment dedicats a l'escenificació teatral, tot i que, moltes vegades, d'altres foren emplaçats a corre-cuita en magatzems de dubtosa seguretat que complien una funció mixta de saló de ball i teatre.

L'any 1861, segons l'estudi fet per Pedro Martínez Quintanilla *La Provincia de Gerona. Datos estadísticos* (Girona, 1865), la nostra província disposava de 14 locals destinats a la representació teatral, amb un total de 6.129 localitats i 504 representacions anuals. En aquest àmbit, les poblacions més importants eren Girona, Figueres, Sant Feliu de Guixols, Olot i la Bisbal. Segons aquest estudi la nostra vila comptava amb 600 localitats i s'hi feien 30 funcions anuals, totes d'obres dramàtiques.

La primera sala de què va disposar Sant Feliu fou el teatre Alsina, que es trobava emplaçat a l'antic carrer de la Processó, núm. 18 (avui, Joan Maragall, núm. 24-26), on molts anys després s'edificaria l'hotel Rex II. Tot sembla indicar que la seva construcció es va dur a terme pels volts del 1840. Aquell vell magatzem atrotinat, tancat l'any 1883 pel seu estat ruïnós i on Gaziell jugava a l'acuit i amagar a la seva infantesa, fou el primer teatre –*coliseu*, se l'anomenava en el seus bons temps– de la població i el primer esglaó dels edificis teatrals que s'anirien inaugurant als anys següents.

Per conèixer les vicissituds, entrebancs i embolics de la seva construcció i dels propietaris que tingué, com també tot allò que fa referència a la manera tan peculiar i estrambòtica del seu funcionament, us remetem a l'estudi fet per Gerard Bussot "Edificis guixolencs destinats a sales cinematogràfiques", que forma part del llibre *Perspectives entorn dels cent anys de cinema a Sant Feliu de Guixols* (Estudis Guixolencs, núm. 10. Ajuntament, 1995). També podem llegir els articles de: Lluís Esteve i Narcís Masferrer, "El Teatre Alsina", dins setmanari *Àncora*, FM 1987; Joan Soler Cazeaux, "El Teatre Alsina", dins setmanari *Àncora*, 24-5-1956; L'Avi Xuflet, pseudònim de Fermí Surinyach, "La fitora d'en Pepus", dins setmanari *L'Avi Muné*, 8-5-1920, i "El Teatre Alsina", dins setmanari *Àncora*, 21-1-1982. I, finalment, no podem oblidar-nos del de Manel Sala, "El Teatre Alsina", dins

Ganxonerías (Imp. Viader, 1925). Dels treballs esmentats, i també de diverses notícies publicades a la premsa guixolenc de l'època, en farem un petit extracte que ens permeti una aproximació a la seva història:

Aquest teatre –i sala de ball– fou construït per Antoni Vidal i Aligós, comerciant guixolenc resident a Marsella (França), abans del 6 de juny de 1842, data del seu testament. Ho sabem perquè en aquest document ja hi és esmentat: "...*quede memoria suya con haber construido al ornato público de la villa de Sant Feliu de Guixols y para que, durante la existencia de dicho edificio, pueda tener la población el recreo que proporcionarán las funciones que en él se verifiquen*". Després d'exigir el manteniment del teatre, imposava diferents clàusules sobre el repartiment de beneficis, part dels quals havien de destinar-se a l'hospital de la vila.

L'edifici tenia una superfície de gairebé dos-cents metres quadrats, distribuïts en planta baixa i planta pis, amb un pati al davant, i un total de 600 localitats –segons hem vist abans a l'estudi de Martínez Quintanilla–. A la planta baixa hi havia el saló de ball i un petit local per a prendre refrescs, mentre que a la segona planta s'emplaçava la sala de teatre.

L'any 1871 el teatre passà a ser propietat de Joan Alsina i Tur, taper guixolenc, per compra a la família Vidal pel preu de 2.000 pessetes. D'aquest nou propietari, ens n'ha quedat el nom del teatre: *teatre Alsina*, encara que, de ben cert, el nom primitiu devia ser el de *teatre Vidal*. A partir d'aquell moment el teatre Alsina inicià una lenta davallada, segurament a causa de la falta de conservació i de reformes de la sala. En aquest aspecte, serà bo conèixer l'opinió de la premsa guixolenc de l'època. Per exemple, en el diari *El Eco Guixolense* es pot llegir "...*se inauguró el último domingo la temporada de Cuaresma en el local de la calle de la Procesión, parecido a un teatro*" (5-3-1882), o "*Por fin se abrieron otra vez las puertas de nuestro vetusto teatro. Valga siquiera la buena voluntad del público por ir a pasar buenos ratos, no por la comodidad que de suyo ofrece sí, empero, por las representaciones que en él tienen lugar*" (18-2-1882).

Finalment, el dilluns 21 de maig de 1883 el teatre Alsina tancava les portes pel seu estat ruïnós. Aquell dia es va representar una simfonia, un drama en tres actes titulat *Maria, la huérfana de Aragón*, i la peça catalana *Un cop de cap*.

De la mà de Manel Sala i les seves *Ganxonerías*, podem esbrinar quelcom més de les interioritats d'aquell vell teatre de poble:

"La temporada més important que si (sic) feia era la de Quaresma, perquè en aquella època els preceptes religiosos es complien molt escrupolosament i, per tant, en dita temporada no es celebraven balls de cap mena i la gent, no tenint on anar a passar la vetlla, anava a «cumèdia», essent tanta l'afecció que, a pesar de lo reduït del teatre, com que les funcions comptaven per plens, es feren temporades molt beneficioses per a l'empresa.

«Les companyies eren poc nombroses, ja que invariablement es componien de nou individus, distribuïts en la forma i nomenclatura següent:

«Tres dones: primera dama, dama jove i característica. Sis homes: primer galant i director, segon galant, galant jove, barba, graciós i apuntador.

«Aquest personal estava adaptat a les obres que en aquella època s'escriuien, però que eren model d'efectes i construcció dramàtica, tals com *La aldea de San Lorenzo*, *La muerte civil*, *Valentín el guardacostas*, *La huérfana de Bruselas*, etc.

«Quan la representació d'alguna obra requeria més personal que no pas aquell del qual disposava la companyia, llavors recorrien als afeccionats de la població –que mai no en faltaven–, els quals ho feien amb molt gust, perquè d'aquesta manera podien freqüentar-se amb les comediantes de les quals moltes vegades eren admiradors.

«Perquè els espectadors de la platea poguessin tenir bona visual de l'escenari, les files de seients estaven disposades de manera que «paulatinament» les de darrera anaven essent més altes pel motiu de no tenir desnivell el pis, i en les últimes per escalar el seient tenien de pujar dos o tres esglaons fets amb llistons posats al muntant de les mateixes files, així és que a les quatre o cinc últimes de l'amfiteatre que estaven situades sota mateix de la galeria del primer pis, per pujar-hi, tenia de baixar-se el cap o si no es tocava el sostre. El públic va batejar aquest seti, que estava destinat a entrada general, amb el nom de sa Vetllada, i els seus ocupants solien ser homes a excepció de sa Morena, dona aquesta ja molt gran, un xic despreocupada i de geni bastant mascle.

«La Vetllada era com si diguéssim el Tribunal Suprem que fallava els mèrits artístics de la companyia, i ¡ai! del comediant o comedianta que no li plagués, que irremissiblement tenien de canviar-la, de lo contrari, des de sa Vetllada i emparats per la fosquedat que allà sota regnava degut a la deficient lluminació que del petroli resultava, li clavaven cada «valua», que no tenia més remei que anar-se'n. Entre els concurrents a sa Vetllada no hi faltava mai un cec pescador que li deien en Nazari, i aquest bon home hi solia fer cada becaïna assegut allà sota, que de vegades fins el seu roncar interrompia la quietud de la representació, i si algú el despertava, preguntava tranquil·lament:

– Que ja són casats?

«I amb això volia dir si les víctimes perseguides pel traïdor de l'obra avien aconseguit burlar les seves malifetes i obtingut els seus desigs, i per tant s'havia acabat la funció".

Altres membres de sa Vetllada foren en Pepus, en Naret, les germanes Xerrupetes i les germanes Carrosas. Durant molts anys, el mestre de l'orquestra fou en Dionís Baró, fill de Castelló d'Empúries, mentre que els porters del local eren en Gallina i el Cadré. (L'Avi Xuflet, *L'Avi Muné*, 8-5-1920).

En un article publicat al setmanari *Àncora* el 14-1-1982, "Teatre Alsina", signat per L'Avi Xuflet, podem llegir el següent:

"Durant els quaranta anys de la seva existència, l'enllumenat del teatre varià ostensiblement. L'enllumenat tot d'aquest local era per mitjà d'uns quinqués alimentats per petroli que moltes vegades s'inflamaven i tenien de fer maniobres amb una escala per a apagar-los, havent-se de suspendre la sessió per uns minuts, causant cert pànic a l'element impressionable ...".

Anys més tard degueren perfeccionar l'enllumenament, perquè Joan Soler i Cazeaux, en l'article "El Teatre Alsina", publicat el 24-5-1956 també en el setmanari *Àncora*, escrivia:

"Una grande y pesada lucerna, o quinqué, con regular número de mecheros, pendiente del centro de lo que llamaremos «bóveda», iluminaba casi el todo de la sala", i afegia: "Falto de Salón el teatro que nos ocupa, permitíase a los fumadores disponer de cierto espacio en las dependencias del escenario, o entre bastidores, lo que, por entorpecer el trabajo de los tramoyistas, eternizaba los entreactos. En enero de 1880 dispuso la primera autoridad de la villa, no sin las consecuencias pro-

testas, que se cerrara el local de entre bastidores. Fumadores a la calle!.

Tornem a L'Avi Xuflet per conèixer més coses interessants del vell Alsina:

"En aquest teatre Alsina era summament curiós de veure-hi actuar els alcaldes constitucionals, senyors Rafael Patxot i Benet Muntaner (àlies Benet «Sastre»), amb els agutzils Benet Bosch i Màximo, que es bastaven ells sols per a imposar l'ordre als qui es traspassaven, ja cridant o bé fumant, intervenien en aquest local alguns empleats de tota mena, als quals molt bé recordo, que junt amb els músics de l'orquestra dirigida per en Dionís Baró, sumaven un contingut de gent de bona voluntat, perquè les més de les vegades tenien de treballar per amor a l'art".

L'Alsina, tot i ser un teatre d'anar per casa, fou un avançat a la seva època, i pels seus escenaris varen desfilir les obres més importants del moment i els actors i cantants més coneguts i apreciats pel públic català.

REPRESENTACIONS (1840-1878)

Sarsueles:

Marina, Magiares, Marsellesa, Barberillo de Lavapiés, Valle de Andorra, Adriana Angot, Jugar con fuego, En las astas del toro, El hombre es débil, El barón de la Castaña, Una vieja, Picio Adán Compañía, Música clásica, Doña Juanita.

Drames i comèdies:

Amor de madre, La copa del dolor, Flor de un día y espinas de una flor, Los pobres de Madrid, O locura o santidad, Santa Genoveva de Brabante, La muerte civil, Locura de amor, Lázaro el mudo o el pastor de Florencia, El cuchillo de plata, La huérfa-na de Bruselas, La aldea de San Lorenzo, La carcajada, Carlos II el hechizado, La cabaña de Thom o la esclavitud de los negros, En el pilar y en la cruz, Treinta años o la vida de un jugador, Don Alvaro o la fuerza del sino, La vida es sueño, Sor Teresa, La pasión i mort de nostre Sr. Jesucrist, Els pastorets a Betlem, La dida, Senyora i majora, Cèrcol de bóta, La ratlla dreta, La ratlla torta, La creu de la masia, Les heures del mas, Les joies de la Roser, El ferrer del tall, Les francesilles, Cura de moro, El rector de Vallfogona, L'apotecari d'Olot, La sala de rebre, La botifarra de la llibertat, Valentin el guardacostas, El esclavo de su culpa, El nudo gordiano, La levita, Lo que vale el talento.

COMPANYIES I ACTORS (1840-1878).

Actors:

Valldeperes, Valero, Cuello, Arolas, Bals, Borralleras, Fargas, Graells, Mercader, Montoliu, Ortega, Roca.

Companyies de sarsuela:

Sr. Colomer i Sra. Mateu. Tenor: Fernando Bousset; bariton: Jovenet; tiple: Sra. Cartaña; tenor còmic: Enrique Camino.

Representació dels Pastorets al Col·legi Sant Josep, l'any 1944

Representació dels Pastorets el 2 de gener del 1975, a la sala de teatre del C.E. Montclar.

EN EL CENTENARI DE LA COSTA BRAVA

El proper 12 de setembre farà cent anys que va aparèixer en el diari *La Veu de Catalunya* l'article de Ferran Agulló¹ titulat "Per la costa brava", en el qual el poeta i periodista gironí –segons en Gaziell, un home trapella i simpàtic com ell sol, i segons en Pla, un taral·lirot, una mena de xitxarel·lo que feia el que podia a l'ombra d'en Cambó– va tenir la sort –i també l'encert, tot s'ha de dir– de batejar el tros de litoral que va des de Blanes fins a la Catalunya francesa amb el nom de *costa brava* (amb minúscules). Segons sembla, l'apel·latiu se li va acudir perquè li recordava el nom que aleshores s'aplicava a la costa de Tramuntana de Mallorca, la qual havia visitat tres mesos abans. Agulló, que firmava els articles amb el pseudònim Pol, la descrivia com una costa "brava i rienta, fantàstica i dolça treballada pels temporals a cops d'onades com un alt relleu". Fins llavors, encara que avui ens sembli mentida, aquella riba no tenia una denominació definida, malgrat que la gent de Barcelona –creient-se, com de costum, el melic del món– la coneixia amb la denominació imprecisa i vaga de *les costes de Llevant* (del Llevant de Barcelona, és clar), i en altres llocs com *la Marina de l'Empordà*.

En un primer moment, però, el nom de costa brava no va ser acceptat per tothom, i els intel·lectuals més influents de l'època van llançar les propostes més originals. D'aquesta manera, l'escriptor Joaquim Ruyra, fill de Girona però blanenc d'adopció, va proposar el nom de Costa Serena; el dibuixant, pintor i il·lustrador Joan Llaverias, la Costa del Corall; i l'historiador Josep Pella i Forgas, la Costa Grega. Per cert, Josep Pla –sempre tan murri i polèmic– deia que això de la costa brava era un plagi, i afegia que el nom havia estat llançat per Ferran Agulló al menjador del Paradís de Fornells, i no pas des del Convent de Blanes, com creuen els blanencs, o des de l'ermita de Sant Elm, com diuen els guixolencs. Per la seva part, Gaziell trobava l'apel·latiu excessiu: "L'únic tros realment brau, i encara en to menor, com he dit, és el que va de Tossa a Sant Feliu... Es veu de sobres que aquesta

costa és, en realitat, el contrari d'una veritable costa brava, si se la compara amb una de debò –com la de Bretanya, la de Cornualla, la mateixa del Nord d'Espanya, i no diguem les de Noruega o Suècia... I com que el motiu va caure en gràcia (que és molt millor que ser graciós), aquí s'ha quedat, i aquí el tenim i el tindrem, cada dia més viu, probablement per sempre". Tanmateix, no seria fins al començament dels anys vint, època en la qual el nostre litoral es convertiria en destinació turística de moda i, consegüentment, en la segona residència de molts barcelonins, que el nom Costa Brava es faria popular arreu i apareixeria imprès a revistes, llibres, impresos, cartells, catàlegs, guies i targetes postals, com a reclam turístic.

El que Agulló no es podia imaginar de cap manera és l'allau de disbarats i de destrosses que es perpetrarien en les dècades següents, la majoria de vegades amb el pretext o l'excusa d'un progrés i un desenvolupament absolutament equivocats i incongruents. Mal que ens pesi, la falta absoluta de planificació, la insensatesa d'alguns polítics, la cultura del guany ràpid i el defecte crònic de l'individualisme propi dels empordanesos, han portat la Costa Brava a un carreró sense sortida. Ben mirat, avui no som ni carn ni peix: les escasses indústries existents agonitzen i el turisme fuig a llocs més barats o que disposen d'unes instal·lacions més modernes. I, per acabar-ho d'adobar, els edificis emblemàtics o històrics, les cases i masies centenàries, i les zones més centríques de les nostres poblacions s'han convertit en segones residències que resten tancades la major part de l'any. A la fi, hem transformat la Costa Brava en un lloc fantasmagòric, despoblat i sense vida tres-cents dies l'any. Malauradament, el futur immediat, després de la gran mentida constructora i immobiliària viscuda als darrers anys, es presenta negre de debò. El mateix Agulló ja semblava intuir-ho quan escrivia que allò que impedia que el país fos ric era l'egoisme dels seus habitants, el tarannà d'una gent "incapaç d'aportar res a una obra comuna". Esperem que la lliçó ens serveixi en el futur.

Les fotografies que avui publico foren tirades als anys vint i trenta del segle passat, i són obra d'un fotògraf afeccionat enamorat d'aquella Costa Brava d'ara fa vuitanta anys: Joaquim Martí i Rodés. Totes són completament inèdites i, com es pot comprovar, ens mostren un litoral molt diferent del que coneixem avui. Llavors, la costa era un seguit de cales i platges

¹ Ferran Agulló (Girona 1863 – Santa Coloma de Farners 1933) estudià dret, carrera que no exercí. Poeta i periodista, fou secretari general de la Lliga Regionalista (1901). Publicà diversos llibres de poesia de caràcter tradicional, dues obres de teatre no gaire importants, i un llibre de cuina catalana. A més, escrivia articles a *La Veu de Catalunya* de manera regular i fou elegit mestre en gai saber (1893).

igual de verges que segles enrere, d'aigües cristal·lines i sorres blanques i rosades. I, per bé que no eren tan conegudes, la seva bellesa no tenia res a envejar a les de la Costa Blava francesa o la Riviera italiana, aleshores –i ara també– les més famoses i reputades d'Europa. L'única diferència fou que ells van bus-

car un turisme de qualitat, i nosaltres un turisme de masses, d'aquell que venia en aquest país a estalviar. I ara en paguem les conseqüències.

Nota.- Les fotografies han estat cedides per la família Martí-Bas.

La Fosca (1925).

S'Alguer de Palamós (1925).

EN EL CENTENARI DE LA COSTA BRAVA (i II)

El passat 14 d'agost vaig publicar a ÀNCORA un article que feia referència al pròxim centenari del nom Costa Brava, com també un breu comentari dels errors urbanístics comesos als darrers anys i de l'incert futur econòmic i mediambiental que espera al litoral gironí.

Avui voldria parlar novament del centenari, tot i que en aquest cas ho faré d'un aspecte completament diferent del tractat el primer dia: del procés d'acceptació del nom Costa Brava, des del moment de la proposta llançada per Ferran Agulló fins al seu vistiplau col·lectiu (popular i oficial).

Tal com deia en l'article esmentat, el nom Costa Brava no va tenir en un primer moment l'èxit esperat ni tampoc fou vist amb gaire bons ulls pels autòctons. De cap manera. Ans al contrari, fou un procés d'adopció lent, conflictiu i difícil, que de vegades semblava que no hagués de cristal·litzar mai. Hauriem d'esperar fins ben entrats els anys vint perquè el nom fos conegut arreu del territori català, i encara una colla d'anys més perquè la gent del país, desconfiada com era de qualsevol canvi vingut de fora, se'l fes seu.

Repassant la premsa d'aquella època, resulta evident que el nom Costa Brava fou finalment admès en bona part gràcies a la publicitat dels viatges turístics –creuers marítims, sobretot– organitzats als anys deu i, una vegada superats els estralls de la Gran Guerra, als anys vint del segle passat. En una època de canvis, de progrés i d'avanços tècnics i científics, la burgesia necessitava nous horitzons, nous entreteniments, i la facilitat de poder viatjar còmodament a bord de luxosos vaixells a vapor es convertí en una moda. En aquest context, la marca Costa Brava resultava atraient, propera i de fàcil accés, i amb quelcom desconegut i aventurer que la feia encara més seductora. El resultat fou que en pocs anys algunes zones de la Costa Brava van sofrir un canvi espectacular. En aquest aspecte, cal remarcar la personalitat de Josep Ensesa (Hostal de la Gavina i urbanització de S'Agaró), Vicenç Gandol (Banys Sant Pol), Rius i Calvet (urbanització i Banys Sant Elm), i Santiago Marill (Viatges Blaus), els quals van tenir molt a veure amb el "descobrimient" d'aquest litoral i amb la fortuna final de la seva denominació.

La primera referència que he trobat del nom Costa Brava –llevat, és clar, de l'article de Ferran Agulló a *La Veu de Catalunya*– la donava el setmanari *La Actualidad* al peu d'una foto-

grafia que deia: "*Costa brava catalana. La Punta de Cinch-sous (La Escala)*". Era el mes de març del 1909, pocs mesos després que Ferran Agulló llancés la seva idea. La notícia la va recollir el diari gironí *La Lucha* a l'exemplar del dia 12 d'aquell mes.

En els anys següents, la major part de les notícies periodístiques on apareix el nom Costa Brava fan referència a excursions turístiques. D'aquesta manera, el 9 de juny del 1909 el *Diario de Gerona* publicava la notícia d'un creuer "a la costa brava catalana" organitzat per l'entitat Turisme Marítim de Barcelona els dies 19, 20 i 21 del mateix mes. L'escrit afegia que el vaixell encarregat de transportar els excursionistes seria el vapor *Balear* de la companyia Isleña Marítima, i que els llocs a visitar serien Sant Feliu de Guíxols, el cap de Sant Sebastià, les illes Medes, el cap Montgó, l'Escala, Empúries, Roses, el cap de Creus i Cadaqués.

El maig del 1910, la mateixa entitat va organitzar una altra excursió per visitar Empúries, Figueres, Portvendres i Banyuls, a bord del vapor *Francolí*, aquesta vegada guiats pel catedràtic Manuel Cazorro i pel doctor Odón de Buen, els quals havien d'il·lustrar els turistes amb llurs coneixements sobre les troballes arqueològiques a Empúries i sobre els aquaris de Banyuls. L'article en qüestió, publicat al diari *La Lucha* el 13 de maig del 1910, continuava dient: "...Y en el trayecto, a la luz de la luna, se podrá contemplar la espléndida visión de la costa brava catalana, una de las bellezas más espléndidas de la naturaleza".

Un parell d'anys més tard, l'Ateneo Enciclopédico Popular de Barcelona organitzava un nou creuer "*que recorrerà la costa brava catalana*" els dies 28, 29 i 30 de juny, aquesta vegada per visitar els ports de Palamós i l'Escala (notícia publicada al *Diario de Gerona* el dia 1 de juny del 1912). I encara un altre els dies 7 i 8 de setembre del 1913, a Sant Feliu, cap de Creus i Palamós (*Diario de Gerona*, 29 d'agost 1913).

Fixem-nos, però, que en tots els casos apuntats el nom costa brava apareix sempre amb minúscules, com si es tractés d'una denominació descriptiva i no pas un topònim. A més, no cal dir que era una denominació sense cap entitat jurídica i sense cap reconeixement oficial. La primera vegada que l'he trobat escrit amb majúscules és en una notícia apareguda al *Diario de Gerona* el dia 1 de setembre del 1912, la qual informava de l'escassetat de peix al mar i de les queixes que aquest fet provocava

entre els pescadors de Blanes "y demás poblaciones de la Costa Brava". De fet, però, no seria fins als anys 1916 i 1917 quan el nom figuraria generalment amb majúscules.

A l'estiu del 1913 sortia publicat al *Diario de Gerona* un anunci publicitari de la platja de la Fosca de Palamós, un dels primers centres turístics sorgits a la Costa Brava, on es cantaven les excel·lències de l'hotel, del restaurant i dels xalets allí existents, i també de la possibilitat de realitzar excursions a "*la costa brava y cuevas*". Continuava, doncs, la temptació de presentar la costa brava com un lloc feréstec, aventurer i exòtic.

A l'agost del mateix any, la Junta de Museus de Barcelona va publicar una guia titulada *Guia ilustrada de las ruinas de Ampurias y costa brava catalana*, amb text del ja esmentat Manuel Cazurro, llavors inspector de les excavacions a Empúries, i les imatges obra del reconegut fotògraf de l'Escala Josep Esquirol. Potser sigui aquesta la primera guia on figura el nom Costa Brava referit al litoral gironí.

D'altra banda, cenyint-nos a la premsa guixolenca, el nom Costa Brava no es va generalitzar fins al final dels anys vint. Tot i que no he fet una recerca exhaustiva del tema, si hom llegeix els setmanaris d'aquella època no costa gaire adonar-se que el nom Costa Brava no hi apareix gairebé mai: ni a les notícies, ni als anuncis, ni tampoc als edictes o pronunciaments oficials.

Jo l'he trobat per primera vegada –la qual cosa no vol dir que forçosament ho sigui– dins un escrit publicat al setmanari *L'Avi Muné* del 17 d'abril del 1920, en el qual, el director Bosch i Viola, referint-se a les dificultats del projecte d'urbanització de la muntanya de Sant Elm endegat per Rius i Calvet, deia: "...Semblava que havia de plaure a tots que l'abandonat paratge que és avui aquell lloc es convertís, per obra d'un enamorat i d'un artista, en un bell oasi que convidés més als homes a contemplar la miranda imponderable que des de Sant Elm es disfruta, que la fan orgull i floró preuat de la Costa Brava".

En els anys següents el nom Costa Brava es va difondre sense cap aturador. Així, doncs, l'any 1919 es publicava a l'Escala el primer setmanari que portava el nom *Costa Brava*, el 1920 s'obria l'hotel Costa Brava a Lloret de Mar, el 1921 s'inaugurava un museu a Palamós anomenat Cau de la Costa Brava, i el 1922 es publicava la *Guia de la Costa Brava*. Finalment, l'any 1935, la Generalitat creava el Patronat de la Costa Brava amb la finalitat de vetllar per les seves bel·leses naturals i arquitectòniques, i aquell mateix any es constituïa l'Associació de Municipis de la Costa Brava.

Nota.- Fotos obra de Joaquim Martí Rodés, cedides per la família Martí-Bas.

Calella de Palafrugell (1925).

Llafranc (1925).

Santa Cristina de Lloret (1925).

EL MAUSOLEU DE PERE ESTRADA

Una de les tombes que més destaquen dins el segon clos del cementiri nou de Sant Feliu és el mausoleu de Pere Estrada Bernich, en forma de temple, el qual, inexplicablement, avui es troba en un estat de conservació lamentable.

Es tracta d'un mausoleu neogòtic, en forma de quadrat, de mides exteriors 2,50 x 2,50 m i una alçada aproximada de 4 metres. Pel que fa a la seva antiguitat, sabem que és anterior a 1881, puix que ja figurava en el plànol (amb el número 2 d'ordre) del nou cementiri, firmat l'octubre d'aquell any per l'arquitecte Manuel Huerta. Més tard (1887) s'hi van fer diverses reformes.

Les seves parets van ser construïdes amb blocs de pedra calcària grisa tallats a mà. La coberta –amb un bon pinyó davant– és a dues aigües, amb escates de ceràmica vidriada blaves i vermelles. Originàriament, a cadascun dels extrems de la coberta, destacava la presència de dues creus de pedra, avui desaparegudes. A l'exterior, damunt la porta d'entrada, hi ha esculpits un querubi i el nom de Pedro Estrada Bernich. L'interior del panteó presenta dos finestrals laterals amb vitralls que mostren les imatges de santa Teresa i de sant Miquel, i un rosetó frontal amb el dibuix de l'eucaristia i de quatre àngels. La sala està presidida per un altar i una escultura de marbre de sant Pere (*San Petrus*), de format natural, obra de l'escultor barceloní Eduard Pagès Casamitjana¹, expert en imatges religioses i en figures per a monuments funeraris de finals del segle XIX, i autor d'obres repartides per Barcelona i per diversos països de l'Amèrica llatina, l'estudi del qual es trobava a la Ronda de Sant Pere, núm. 68.

L'edifici es troba envoltat per una tanca de ferro. El reixat és de forja amb elements de fosa. Hi ha una portella de dues fulles per a l'accés al recinte i una porta més alta a l'obertura d'accés a l'interior.

El mausoleu recorda, pels seus contraforts, els arcs apuntats i el material, els panteons en filera existents als costats de la capella, obra de l'arquitecte Manuel Almeda.

Pere Estrada i Bernich (Sant Feliu de Guíxols 1817) va morir a Barcelona el 20 de desembre de 1897, però les seves despulles foren enterrades al mausoleu que havia fet construir al cementiri guixolenc. En el seu testament va fer donació de 2.500 pesetes a l'hospital guixolenc.

D'altra banda, Teresa Estrada Bernich –morta el 13 de març de l'any 1913 als 75 anys d'edat i enterrada, com el seu germà Pere, en aquest mateix mausoleu–, en testament atorgat el 8 de novembre de 1912 va deixar una considerable quantitat de diners per als pobres de la ciutat, com també una casa que estava situada al carrer de la Processó, núm. 19-23, a la comunitat de religioses que tenien cura de l'hospital guixolenc.

A la cripta del mausoleu hi són també enterrats: Teresa Bernich de Estrada (27-10-1845), morta als 49 anys; Antonio Estrada Casaní (juny 1851), mort als 57 anys; Pedro Estrada Casaní (19-3-1863), mort als 71 anys; Joaquina Estrada Bernich (16-2-1887), morta als 55 anys; Miquel Font (16-6-1887), mort als 63 anys; i Rita Estrada Bernich (9-6-1902), morta als 68 anys.

Nota.- El meu agraïment a Glòria Brugada i Joan Vicens per les dades facilitades.

¹ Per a més detalls, consulteu el *Diccionario Biográfico de Artistas de Catalunya*, de J.F. RÀFOLS, Ed. Millà, 1953.

Aquesta fotografia correspon al moment d'un enterrament al mausoleu propietat de Pere Estrada Bernich. Tot fa pensar (per l'estat de la fotografia, per la gran quantitat de gent que assisteix a la cerimònia i per la vestimenta dels assistents) que es tracta de l'enterrament del mateix Pere Estrada i Bernich l'any 1897, malgrat que no n'estic segur del tot. Data: 1897 (?). Autor: el desconec. Procedència: Diputació de Girona (AIEMB).

EL RESTAURANT CAN BUXÓ

Enguany es compleix el 73è aniversari de l'obertura del restaurant guixolenc Can Buxó (funciona des del 1933), emplaçat al xamfrà dels carrers Major i Sant Domènec, fita que el converteix en un dels establiments de restauració en funcionament més antics –si no el que més– de la nostra ciutat.

L'origen del restaurant Can Buxó cal cercar-lo en l'arribada a Sant Feliu del matrimoni format per Jaume Buxó Guitart i Eulàlia Prat Torrent. Ell, nascut a Darnius, era pastisser d'ofici (va fer l'aprenentatge a can Prats i Fatjó de Barcelona). Ella era barcelonina de naixement i vivia a Figueres. L'any 1931 la parella es va casar a la capital alt empordanesa i tot seguit es van traslladar a Sant Feliu, ciutat on van obrir un local situat a la rambla Vidal, cantonada amb el passeig del Mar, el qual van batejar amb el nom de *Can Buxó*. Allí venien xurros, xocolata, matons i gelats, entre d'altres delicadeses. Fins i tot, tan bon punt havia arribat, en Jaume havia repartit gelats llavors anomenats Cornet d'Amour pels carrers de Sant Feliu, empenyent amb parsimònia un pesant carro ple de barres de gel.

Un parell d'anys més tard, en comprovar que el negoci rutllava, van decidir obrir un nou establiment. En aquest cas, però, van fer un pas endavant, decidit, i van resoldre dedicar-se de ple a la restauració –a la restauració en majúscula–. Així, doncs, van llogar un local al carrer Major, cantonada amb el de Sant Domènec, i poc després inauguraven el restaurant Can Buxó, el qual, en poc temps, es convertí en una de les cases de menjar de més anomenada.

L'any 1936 començava la guerra, però el local, amb més o menys dificultats, va continuar obert per servir als escassos clients que es podien permetre menjar de restaurant (això no obstant i per evitar maldecaps, van haver d'acceptar que el Comitè hi anés a menjar gratis sempre que ho trobés convenient). Als darrers mesos de la contesa, el pare –llavors el matrimoni ja tenia dues criatures– fou cridat a quintes i marxà al front amb

els republicans. Finalment, va caure presoner dels nacionals i es va haver de passar un any tancat al camp de presoners de Medina de Río Seco. Entretant, la seva dona, obligada per unes boques que havia d'alimentar, continuà amb nervi el negoci, "ajudada" per en Jaume fill, que amb prou feines aixecava un pam de terra. Una vegada el pare va retornar lliure a Sant Feliu, el negoci va funcionar, ara sí, sense sobresalts dignes d'esment i cada cop amb més empena.

Durant aquells anys de postguerra, el restaurant era conegut amb el nom afegit de *Can mai tanquis*, ja que era habitual que determinats clients amb fam endarrerida –en callo els noms, això sí–, piquessin la porta passada la una de la matinada. Al cap d'uns instants, com per art de màgia, les portes s'obrien, la llar s'encenia, la carn es brasejava damunt el caliu encès i els porrons de vi alegraven la gresca de la vetllada. Certament, eren altres temps.

Aproximadament a la mateixa època, al restaurant hi treballava de rentaplats una dona que es deia Carmeta. Això no tindria cap mena d'importància, si no fos perquè aquella bona dona també es dedicava a vestir els morts abans dels enterraments. D'aquesta manera, de vegades, en ple mes d'agost, amb el menjador farcit de clients i la pica plena de plats bruts, la venien a buscar a corre-cuita perquè anés a practicar el seu segon ofici: vestir un mort!

Amb els anys, el restaurant es va convertir en hotel i restaurant, i els fills del matrimoni –en Jaume i la Roser– a poc a poc van agafar més responsabilitats dins el negoci. Així, per exemple, en Jaume fill va anar d'aprenent a Can Duran (Figueres) i a les Set Portes i al Saló Rosa (Barcelona) i, més tard, obria l'hotel Jecsals i el Caleta Park. Però això ja és un altra història.

Avui ens quedem a l'antic Can Buxó del carrer Major, ben viu encara, amb una cuina honesta, tradicional i saborosa, d'aquelles que no cansen mai. A l'actualitat el regenta una néta dels fundadors: la Roser. Enhorabona i per molts anys!

Propietaris i clients de Can Buxó aplegats davant la porta del restaurant l'any 1951.

Sopar de cap d'any del 1950.

ELS INICIS DEL CINEMA A SANT FELIU DE GUÍXOLS: DE LES BARRAQUES ALS LOCALS ESTABLES (1897-1907)

Abans de l'arribada del cinema a Sant Feliu, durant els dies de la Festa Major, el passeig del Mar s'omplia de barraques, algunes de les quals podem considerar-les com precursors del nou invent. En els anomenats Panorames s'exhibien vistes de ciutats i camps de batalla, que es guaitaven per uns forats a manera d'escotilles. Serveixi d'exemple que, el mes de juliol de 1894, es va instal·lar una barraca al passeig del Mar, on, per 25 cèntims, es podien admirar vistes de diverses ciutats (Santander, Melilla...), mentre s'escoltava la música d'un fonògraf i d'un piano. D'altres atraccions que atreïen una gran quantitat de públic eren les de les figures de cera, formada per un batibull de crims, patíbuls i suplicis, i les de les ombres xineses.

EL CINEMATÒGRAF D'EN TELL

El 18 de setembre de 1897, poc abans que el nou art inventat pels germans Lumière fes la seva primera aparició a casa nostra, ho féu l'heliocinògraf –una de les variants de cinema que van sorgir aquells anys, semblant a l'animatògraf (projecció de fotografies en moviment)–. I ho va fer en una barraca instal·lada al passeig del Mar, davant mateix d'on llavors hi havia el casino El Guixolense. Els propietaris es deien Ladhiv i Cassani. Segons la crònica de la premsa de l'època, es van fer diverses sessions i *"algunas de sus vistas llaman poderosamente la atención, entre otras: La salida de una iglesia y El castillo encantado"*. El mes de setembre de l'any següent es va repetir l'experiència al mateix lloc.

L'arribada del cinema a Catalunya es va produir l'any 1896, mentre que Sant Feliu hagué d'esperar un any més –concretament el mes de novembre de 1897–, només uns pocs mesos més tard que a la ciutat de Girona. La notícia la donava un setmanari guixolenc¹, d'aquesta manera: *"Galantemente invitados por nuestro querido amigo D. Jaime Tell², uno de los propietarios del*

Cinematógrafo que ha de inaugurarse esta noche en el Salón Torrent³, el martes último tuvimos el gusto de asistir, en casa del Sr. Cateura⁴, a una sesión de prueba del citado aparato. El Cinematógrafo que hoy podrá admirar el público guixolense es, sin duda alguna, el mejor de cuantos hemos visto en España. Su grandiosa potencia y su perfecta estabilidad hacen que el espectador pueda apreciar, en todos los detalles, los numerosos y variados cuadros con que cuenta para las exhibiciones. Felicitamos al Sr. Tell y demás propietarios por la adquisición del Cinematógrafo que nos ocupa y les deseamos todo el éxito que se merecen quienes, por modo tal, proporcionan recreo e instrucción a cuantos acuden a presenciar tan bello espectáculo".

D'aquestes paraules se'n dedueix el propòsit manifest d'explotar comercialment el nou invent. Malauradament, l'intent no degué assolir l'èxit esperat, ja que no apareix cap més notícia del cinematògraf a la premsa de l'època. Ho corrobora la notícia publicada al mateix setmanari una setmana més tard: *"Conforme estaba anunciado, el sábado último (20-11-1897) tuvo lugar en el salón Torrent la inauguración del cinematógrafo de que hablábamos en nuestro número anterior. Ignoramos a que fue debido ello, pero el caso es que el espectáculo, tal como se presentó en la noche de referencia, no fué ni podía ser del agrado del numeroso público que acudió a presenciarlo."*

...Pero, a pesar de ello, nos atenemos a lo expuesto: que el cinematógrafo que nos ocupa es el mejor de cuantos hemos visto. Y, sino, que lo digan quienes asistieron a la sesión que, con el mismo aparato, se dió el martes por la noche en el salón de El Guixolense, en cuya sesión hubo necesidad de repetir la mayor parte de los cuadros presentados, tanto por su estabilidad como por lo excelente del efecto que producían."

¹ Setmanari *La Lealtad*, 20 i 27-11-1897.

² Jaume Tell i Grau, conegut dentista establert al carrer de Sant Domènec el mes de juliol de 1894.

³ Sala de ball inaugurada el 1887. L'any 1901 fou reconvertida en teatre sota el nom de Teatre Vidal.

⁴ Es refereix al guixolenc Sebastià Cateura i Freixanet, alcalde de Sant Feliu (1889-1891) i amant de la fotografia.

Esta noche los dueños del repetido cinematógrafo tratan de dar otra sesión en la sala del Sr. Torrent. Nosotros creemos que, si no sucede nada anormal, cuantos acudan a presenciar tan ameno espectáculo saldrán de él altamente satisfechos."

Si la primera temptativa no va reeixir, amb tota certesa pel motiu que l'aparell de projecció devia ser massa primitiu, el canvi de segle escamparia el cinema per totes les ciutats i viles de Catalunya. En un primer moment, en barraques i locals improvisats, i, poc després, en teatres, sales de ball o en edificis construïts a propòsit.

Precisament, la primera pel·lícula mai rodada a la nostra ciutat –i una de les primeres a Catalunya– és d'aquesta època. Es tracta d'un documental de curta durada, rodat l'any 1898, que versa sobre la fabricació de taps a la nostra ciutat. El film fou projectat per un operador italià –a qui deien Taburet– a Vilafranca del Penedès, durant la celebració de la seva festa major d'aquell mateix any.

EL CINEMA AMBULANT I EN BARRAQUES

Segons publicava el setmanari guixolenc *Llevor* el 25 d'octubre del 1902, el primer cinematògraf instal·lat en una barraca a la nostra ciutat, concretament al passeig del Mar, era propietat de Pere Tur i Escandell –el primer projeccionista ambulant que apareix a diverses poblacions de la província a partir del 1900–, i va exhibir pel·lícules des d'abans de la Festa Major de 1902 fins a les festes de Sant Narcís, data en la qual va marxar cap a Girona.

Segons explica l'historiador del cinema recentment desaparegut Joaquim Romaguera (*Silenci, rodem! Història del cinema a les comarques de Girona*, Girona, 2005), a més a més de projectar fotografies en moviment mitjançant un animatògraf de maneta, la barraca d'en Tur disposava d'un orgue per amenitzar les atraccions, feia espectacles d'ombres xineses i la filla ballava la dansa de la serpentina.

Però, el veritable introductor del cinema a Sant Feliu fou el fotògraf professional guixolenc Martí Vilallonga i Balam⁵, el

qual, a mitjan mes d'abril de 1903, inaugurava el **Cinematógrafo Moderno**, instal·lat en una barraca emplaçada al passeig del Mar. Les proves van començar el mes de març, segons explicava un setmanari local⁶: "Un dia d'aquesta setmana vam tenir el gust d'assistir a una sessió de prova d'un gramòfon i cinematògraf que el nostre amic Martí Vilallonga ha adquirit per donar audicions i espectacles públics. Totes dues màquines son de lo més perfeccionat que s'ha fet fins avui en son gènere y, poc se'n falta, perque ab son funcionament el públic se faci la il·lusió de la realitat. El cinematògraf, aparat perfeccionadíssim y que no dubtem han de cridar l'atenció del públic".

Les projeccions van assolir un gran èxit, segons explica la premsa⁷: "Molt concorregut se veu el cinematògraf que el nostre amic Sr. Vilallonga té instal·lat en el passeig del Mar, sortint el públic del tot satisfet per la perfecció del aparat". Les sessions es celebraven els estius⁸ i, generalment, eren acompanyades per la música d'un piano (els mestres Juli Garreta, Josep Maria Vilà i Ramon Novi foren intèrprets habituals en els cinemes guixolencs, fins els anys vint) i pels comentaris d'un entès (cal recordar que, en aquella època, molta gent no sabia llegir). Pel que sembla, a Sant Feliu aquest entès era un tal Antoni Cofán (Cufán, li deien), personatge molt popular, ja que fou un dels fundadors del primitiu grup teatral d'afecionats Romea i, anys més tard va actuar a la secció teatral –que finalment dirigiria de l'Orfeó Gesòria (el grup líric més popular de la història escènica guixolenc).

El primer competidor de Vilallonga sorgia pocs mesos després. Concretament, el mes de juliol, el **Cinematógrafo Polak**, de Wolf Polak, que el 1901 havia debutat a Girona, s'instal·lava també al passeig del Mar⁹. Precisament, d'aquest local tracta un article del setmanari *L'Avi Muné* amb data 1-8-1918, gràcies al qual sabem quelcom més de les interioritats dels cinemes d'aquella època. Diu el següent: "Al desaparèixer les atraccions de les barraques vingueren els primers cines ambulants. Aquests

⁵ Setmanari *Llevor*, 22-3-1903.

⁶ Setmanari *Llevor*, 3-5-1903.

⁷ Entre 1903 i 1905, la duració de les projeccions fou molt variada. Generalment anava d'abril a setembre, però, alguna vegada, es va avançar o endarrerir.

⁸ Setmanari *Llevor*, 5-7-1903: "S'està instal·lant en lo passeig del Mar un nou cinematògraf".

⁹ Martí Vilallonga i Balam era nascut a Tossa de Mar l'any 1878, de família benestant. Arribat a Sant Feliu abans de finalitzar el segle XIX, va treballar per al fotògraf Jaume Bertran i, quan aquest va morir l'any 1899, va succeir-lo a la galeria situada al carrer de la Concepció núm. 10.

passaren a ésser el "clou" de la Festa i era de veure com la gent de totes les classes socials s'empenyien per entrar-hi. Davant del vestibul de cinema Polak, tan bon punt s'obria, s'hi aplegava una bona gentada per a escoltar el cèlebre orgue elèctric que feia més soroll que una banda de regiment. L'admiració del públic era compartida entre el orgue i el motor, que al seu costat, donava la corrent per a les bombetes i els dos arcs voltaics que il·luminaven la entrada esplèndidament. L'èxit d'aquest cine fou degut a demés de la riquesa de que feu gala, a la presentació de les primeres pel·lícules de cert metratge i d'argument un xic seriós. Recordem entre les de més èxit la de "Un viaje a la luna", basada en la novel·la de Juli Verne, que es repetí moltes vegades. També sortiren per aquell temps les pel·lícules còmiques quin truc especial eren la trencadissa i les corredisses de la mainada darrera del protagonista. El cine Polak fou el que introduí a Sant Feliu l'espectacle de les "varietés" debutant-hi en la seva darrera època un parell de ballarines, esdeveniment que aixecà moltes protestes entre els concurrents que alguns anys més tard omplirien, donant-hi el mateix espectacle i sense protestes, el "salón Novedades". No podem deixar de parlar tampoc de la barraca d'en Tur, contemporani d'en Polak. Aquesta barraca que es convertí en cine, recollí al principi molts diners amb el teatre de "fantoques", format per diferents quadres. Tot aquest món que ens visitava cada any pels volts de la Festa Major ha desaparegut completament i amb ell hem deixat de veure aquella filera de barraques que amb els envelats emplenaven el passeig des de els Nois fins a la riera del Monestir".

Tornant a Vilallonga, fins el 1905 continuà exhibint pel·lícules en el cinematògraf del passeig del Mar –també ho féu el cinematògraf d'en Polak i, només aquell estiu, un altre que la premsa bateja com **Cinematógrafo Edison**–, amb contínues millores dels aparells de projecció, segons reflecteix la premsa de l'època.

ELS PRIMERS LOCALS ESTABLES

Pels volts del mes de juny de 1905, Josep Molons i Torrens, veí de Barcelona amb residència a la nostra ciutat, va llogar una sala d'espectacles, al carrer dels Guixols, núm. 8-9, entre la casa Ball-llovera i la d'en Modest Bosch (cal "Realillo"), que va reconvertir en un cinematògraf, sota el nom de **Cinematógrafo**

Guixolense¹⁰. Ens trobem, doncs, davant del primer local estable, condicionat per a projeccions cinematogràfiques, construït a Sant Feliu.

La resposta de Vilallonga no es va fer esperar gaire. Així, el 24 de març de 1906, inaugurava el segon cinematògraf fix a la nostra ciutat, situat també al passeig dels Guixols i batejat amb el nom de **Cinematógrafo Lons'or**¹¹. Com a complement dels films, Vilallonga aprofitava la gran pantalla per projectar fotografies, amb una finalitat publicitària del seu treball de fotògraf. Així mateix, de tant en tant, oferia recitals de cantants d'òpera o altres espectacles¹².

La implantació dels cinemes fixos comportà allargar la temporada a tot l'any i oferir una varietat de pel·lícules molt més gran, amb el consegüent augment de públic i de taquilla.

L'èxit del cinema a Sant Feliu no passà desapercebut per a persones amb capital, desitjoses d'invertir en el nou espectacle de masses. A la sessió de l'Ajuntament del 17 de juliol de 1906, un tal Vicente Espelt, veí de Manresa, demanava permís per a construir un local, destinat a l'exhibició cinematogràfica, a l'edifici situat al passeig del Mar núm. 4, propietat del fuster guixolenc Baldomero Nasplesa. D'acord amb el projecte i el croquis presentats, la fatxada seria construïda de fusta. A la mateixa sol·licitud es demanava permís per a instal·lar un motor a gas, de sis cavalls de força, destinat a fer funcionar l'aparell de projecció. El permís fou concedit a la sessió de la setmana següent (27-7-1906), a títol precari, a l'espera de les inspeccions que

¹⁰ BUSSOT i LIÑÓN, Gerard. *Perspectives entorn dels cent anys de cinema a Sant Feliu de Guixols*. Sant Feliu de Guixols: Ajuntament, 1995. Capítol: "Edificis guixolencs destinats a sales cinematogràfiques", pàg. 5.

¹¹ Setmanari *Llevar*, 24-3-1906: "Aquesta nit tindrà lloc la inauguració d'un cinematògraf instal·lat al passeig dels Guixols". Aquest local estava situat en un magatzem, avui encara existent, del carrer Sant Sebastià.

¹² Setmanari *Llevar*, 28-4-1906: "Continua aquest veient-se molt animat, darrerament s'exhibí una pel·lícula representant la vida d'en Napoleón que fou molt de l'agrado del públic". 19-5-1906: "Cinematógrafo Lons'or. Continua aquest veient-se molt concorregut, degut principalment a la gran variació de pel·lícules, alguns d'elles de força bon gust. S'estan exhibint des de fa ja algunes setmanes vistes fixes, degudes a l'actiu y intel·ligent fotògraf d'aquesta ciutat, en Martí Vilallonga". 9-6-1906: "Un tenor cantà una part de l'òpera "Africana", amb molt poc encert".

l'Ajuntament considerés oportunes. La primera notícia del funcionament del nou local, batejat com **Cinematògraf Internacional**, la podem llegir en el setmanari *Llevor* del 15 de setembre de 1906: "També aquest té anunciat un atractiu programa que sens dubte atraurà gran concurrència". El mes de desembre va projectar una pel·lícula que, segons la premsa, causà sensació, *Otello o l'alarb de Venècia*.

Mentrestant, el cinema Lons'or, propietat de Martí Vilallonga, continuava entretenint als guixolencs amb films com *Il romanzo di un Pierrot*, amb plens continus, principalment durant els dies de la Festa Major. I l'altre cinema guixolenc, el Guixolense, l'agost del 1906 sol·licitava el corresponent permís a l'Ajuntament per a fer millores a l'interior del local.

El mes de desembre de 1906, un cinema nou s'afegí als tres existents. En aquest cas no es tractava d'una nova construcció, sinó de la reconversió d'un teatre en teatre-cinema. En efecte, el **teatre Vidal**, inaugurat cinc anys abans, sol·licità permís per a instal·lar un cinematògraf, amb el propòsit de poder-lo inaugurar la vetlla de Nadal. La inauguració va tenir lloc el diumenge 23 de desembre de 1906, amb un suggestiu i interessant programa. El propietari del local era Salvador Vidal i Vicens, un hisendat i industrial del suro nascut a Sant Feliu el 1872 que tenia el seu domicili al passeig dels Guixols núm. 10.

Si fins l'any 1905 Sant Feliu gaudia del cinema solament durant els mesos d'estiu, en locals sense les més mínimes condicions de sonoritat i seguretat, al final de 1906 podia presumir de comptar amb quatre cinemes, tots ells en locals fixos i amb una programació que s'allargava a gairebé tot l'any. La temporada començava el mes de setembre i s'allargava fins a final de juny, descansant per les festes de carnaval (durant el carnestoltes d'aquella època, tots els espectacles s'aturaven, excepte els balls. El Goula, el Vidal, el Lloveras es convertien, per uns dies, en el centre de la bullicia i la gatzara). A l'estiu, els cinemes tanca-ven. Una notícia de la premsa del mes de febrer de 1907, donava fe de la bona salut d'aquest espectacle¹³: "Per avui dissabte i demà diumenge els cinematògrafs Lons'or, Internacional y Vidal

preparen uns escollits programes, que creiem, seran de l'agrado del nombrós públic aficionat an aqueixos espectacles".

Durant els primers mesos de l'any 1907, la premsa guixolenc-anava desgranant notícies dels cinemes guixolencs existents, malgrat que es limitava a fer-ne publicitat, sense mencionar la programació. Malauradament, aquest oblit ens priva de tenir notícia de les pel·lícules representades en aquells anys. Per altra banda, l'absència de qualsevol referència al Cinematògrafo Internacional a partir del mes de febrer em fa suposar que va tancar portes.

El creixent interès que despertava el cinema a la població guixolenc, amb continus plens a totes les sessions, va fer decidir el guixolenc Joan Alsina i Pou (fill de qui havia comprat, anys enrere, el vell teatre Alsina) a comprar les finques núm. 17, 19 i 21, situades a la rambla Vidal, amb la finalitat de construir-hi un cinema de gran categoria. La corresponent sol·licitud a l'Ajuntament fou cursada el 16 d'abril de 1907, i se n'aprovà la llicència d'obres una setmana més tard. La inauguració del **Cineorama** va tenir lloc el dia 7 de desembre de 1907, segons una notícia del setmanari *Llevor*: "Avui s'inaugurarà el gran Cinematògraf Cineorama, que segons els programes serà un veritable acon-teixement pel públic", però sense que informés de les pel·lícules projectades. Si Joan Alsina era el propietari, l'empresari encarregat de fer rutllar el local fou l'industrial fuster Agustí Brugada i Rifà, germà del conegut industrial surer Tomàs Brugada.

A la mateixa època, el cinematògraf Guixolense, situat al passeig dels Guixols núm. 8 i 9, es traslladava al local del teatre Goula, que, d'aquesta manera, s'iniciava en el món cinematogràfic. L'empresari que portaria el local fins la seva clausura l'any 1912 fou, igual que en el cas del Cineorama, Agustí Brugada i Rifà.

A punt de finalitzar la primera dècada del segle XX, Sant Feliu, una ciutat que llavors es trobava dins una dinàmica de gran vitalitat, disposava de quatre cinemes en ple funcionament (Lons'or, Guixolense, Vidal i Cineorama), fet que la convertia en una de les ciutats pioneres de Catalunya.

¹³ Setmanari *Llevor*, 2-2-1907.

Edifici El Cineorama 1910 - Autor Jesús Mauri.

El teatre-cinema Vidal (a partir del 1910 batejat com a Novedades), poc abans del seu enderroc l'any 1976 - Autor Alfons Hereu.

L'edifici del Cinema Lons'or a l'actualitat.

CINEORAMA SESIONES CONTÍNUAS

♦♦ ♦♦ ♦♦ ♦♦ ♦♦ ♦♦ *Días 16 y 17 de Enero de 1909.* ♦♦
Sábado 16. - Noche á las 9. — Domingo 17. - Tarde á las 4. - Noche á las 9.

II GRANDES PROYECCIONES CINEMATOGRAFICAS!!

COMO GERTRUDIS BUSCA MARIDO CÓMICA

NATURAL FABRICACIÓN DE LA CAL

CÓMICA PERSEGUIDOR OBSTINADO CÓMICA

Hermosa película dramática sensacional, dividida en 10 preciosos cuadros,

EL HÉROE DE VALMY

CASCO PREHISTÓRICO CÓMICA

Hace 1840 años, mucho antes de nacer la pintoresca ciudad de Nápoles, existía, al lado opuesto del Vesubio, una floreciente ciudad que era la perla del Mediterráneo. **POMPEYA**, con sus 100,000 habitantes, sus calles rectas y espaciosas, soberbios edificios, magníficos Museos y grandioso Circo, era la ciudad predilecta de los Cónsules de la antigua Roma. Un terrible cataclismo, parecido al que acaban de sufrir recientemente las ciudades italianas Messina y Reggio, vino á destruir en un momento, tanta suntuosidad y belleza. Después de oírse varios días sordos rumores subterráneos, el terrible cráter del Vesubio vomitó espesas nubes de ceniza y torrentes de ardiente lava que, cayendo y esparciéndose rápidamente por la ciudad, la dejó del todo sepultada, pereciendo la mayor parte de sus habitantes..

Este es el asunto de la hermosa película que hoy presentamos, bajo el nombre de

ÚLTIMOS DÍAS DE POMPEYA

TÍTULO: DE LOS CUADROS. Personajes del drama. La ciegucecita. Trato cruel. Amor y celos. Un filtro para que Glauco la quiera. La caberna de la bruja. La locura de Glauco. El traidor. El asesinato. Glauco es tomado por el asesino. Una fiesta en el Circo. Glauco, junto con otros esclavos, aguarda el instante de ser entregado á las fieras. Empieza la erupción del volcán. Gran pánico general en el Circo. **Último día de Pompeya.** Abnegación de la ciega. Descanso eterno de un noble corazón.

TRANSFORMACIÓN ELASTICA COLORES

Precios los de costumbre. — No se dan salidas.

NOTA. La Empresa puede alterar el programa siempre que las circunstancias así lo requieran.

Imp. Gener

MOLINS FARINERS I AIGUADERS A SANT FELIU I A LA VALL D'ARO

INTRODUCCIÓ

L'energia del vent, anomenada eòlica, és una de les fonts d'energia més antigues explotades per l'home. Independentment del seu ús per a fer moure vaixells de vela, ja es coneix que els xinesos (1.219 aC) i els perses (900 aC) utilitzaven molins de vent d'eix vertical per moldre gra i bombar aigua. La mòlta de gra ja es feia movent les moles de pedra, que foren molt utilitzades a tot Europa a partir del segle XIII.

Als Països Baixos, fins a principi del segle XX, hom utilitzava molins de vent amb drenatge dels pòlders i a Anglaterra, a partir del segle XVI, hom els utilitzà per a moure màquines industrials fins l'adveniment de la màquina de vapor.

Els molins de vent han estat molt utilitzats en l'agricultura, per a bombament de l'aigua dels pous, fins al desenvolupament de les xarxes elèctriques i els motors Diesel.

Pel que fa als Països Catalans, la majoria foren construïts al segle XVI i tenien 4 aspes. Al principi del segle XX hom havia deixat de moldre gra amb els molins de torre, i el vent començava a ésser utilitzat per a bombar aigua de reg i per a produir electricitat mitjançant els petits molins multipala o aiguaders. La introducció de les xarxes elèctriques, amb l'abaratiment de l'energia convencional, féu desaparèixer la major part de fabricants de molins de vent, amb el consegüent abandonament de les instal·lacions existents, que van deixar de funcionar.

ELS MOLINS DE TORRE O FARINERS

Quan hom pensa en molins segurament ens ve al cap la imatge dels molins de torre. És més, se'ns fa difícil imaginar alguns països –com Holanda i La Manxa– sense aquests molins; de manera que, per als europeus, aquest molí, utilitzat preferentment per a moldre gra (obtenció de farina) o bombar aigua, és el tradicional.

Pel que fa al seu mecanisme, podem considerar els molins de torre com d'eix horitzontal, tot i que mostren una certa inclinació. Això fa que necessitin estar encarats al vent. Aquesta orientació la realitza el moliner, de forma manual, mitjançant un mecanisme que en fa girar una part i, en alguns casos, el molí sencer. La transforma-

ció de l'energia eòlica en energia mecànica es realitza mitjançant una hèlix i mitjançant un conjunt de pals que s'entrecreuen en l'eix de gir. Aquests pals, anomenats aspes, tenen una estructura en forma de malla que permet col·locar-hi un teixit a tall de vela. D'aquí s'obtenen unes pales que reben l'energia del vent. Normalment s'utilitzen quatre o més pales disposades en forma guirria per tal d'obtenir l'hèlix. El vent provoca el que s'anomena una empenta ascensional que fa elevar la pala, la qual cosa ocasiona el gir de l'hèlix.

L'estructura dels primers molins de torre estava integrada per posts de fusta per tal de facilitar el gir de tot el molí. Això els feia fràgils a les fortes ventades. Un altre inconvenient dels primers molins era que calia plegar i desplegar les veles aturant el molí. Aquesta operació –també usada en els vaixells de vela per tal de disminuir o augmentar la resistència al vent– era complicada.

De mica en mica evolucionà la tècnica i apareixerien mecanismes de plegat i desplegat de les veles. Una altra solució adoptada per a regular el cabal de vent fou l'ús de persianes de llibret (llistons plans de fusta, inclinables gràcies a un mecanisme).

A més a més dels molins moguts per la força del vent, existien també els que ho feien mitjançant la força de l'aigua o del vapor, malgrat que a la nostra comarca fossin una minoria.

Pel que fa al cos del molí, es passà a estructures fixes, de fusta, de pedra (com en el cas de Sant Feliu) o d'obra, i s'adoptà al clàssic barret giratori.

MOLINS FARINERS A SANT FELIU¹

Feta aquest petit explicació del funcionament dels molins de torre o fariners, a continuació farem un petit repàs dels existents a la nostra població a mitjan segle XIX.

¹ JIMÉNEZ, Àngel. *Sant Feliu de Guixols. Una lectura històrica*. Ajuntament, 1997. ZARAGOZA, E. "Molins d'aigua i de vent a la vall d'Aro i a Sant Feliu". *Setmanari Àncora*, núm. 2092, 1-9-1988. ESTEVA, Lluís. "Expansió al nord-est", *setmanari Àncora*, número Festa Major 1990. MADRÓZ, Pascual. *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España*, Madrid, 1845.

En aquella època n'hi havia –com a mínim– set en funcionament: dos d'aigua, utilitzables solament a l'hivern i a la primavera per falta d'aigua, coneguts com el **molí d'en Pellicer** i el **molí d'en Blanch**. El primer, construït per Benet Pellicer cap al 1720, estava situat a la riera de Tueda, mentre que el segon, edificat per Joan Blanch el 1728 sobre les restes d'un de més antic, es trobava emplaçat a l'horta de can Coia, a vora de la riera de Sant Amanç.

Quatre més eren de vent, tres dels quals situats a *la serra dels molins de vent* (avui carrer de les Eres, nom que rebé a causa de les diverses eres que hi havia antigament): el primer, el **molí de Dalt** –o d'en Martí–, era el que estava situat més al nord, i actualment se'l coneix com *el molí de Vent* (malauradament per a la població, actualment no s'hi pot accedir, ja que és de propietat privada); el segon, el **molí del Mig** (situat al puig Mari, segurament a l'encreuament dels carrers de l'Algavira i de les Eres), havia estat construït l'any 1442 per Nicolau Madrenys, però avui no en queda cap resta; i el tercer, el **molí de Baix** (anomenat de can Burgell) està situat al parc de les Eres i actualment és la seu de l'Associació de Veïns de Tueda. El quart –i últim– molí de vent, ben viu encara, malgrat se l'hagi ocultat barroerament entre els xalets d'una urbanització de luxe, és el conegut amb el nom de **molí de les Forques**, i en aquesta època (mitjan segle XIX) ja havia deixat de funcionar.

I, abans de continuar, permeteu-me un incís: avui encara hi ha gent que pensa –fins i tot s'ha publicat no fa gaire en el col·leccionable *L'Abans*– que antigament aquests molins havien fet el servei de torres de guaita o de vigilància, la qual cosa és absolutament falsa i incorrecta (a Sant Feliu, la vigilància es feia des de l'antiga fortalesa emplaçada on avui hi ha l'ermita de Sant Elm, fortalesa que havia estat enlairada el 1405 i enderrocada pels francesos el 1695). En realitat, els molins només servien per a fer farina, una tasca absolutament necessària i imprescindible en aquella època.

I, finalment, n'existia un de vapor al carrer de Sant Ramon, propietat de **Josep Bernich**², i dos d'oli, que Pascual Madoz esmenta, però dels quals desconec absolutament l'emplaçament.

Tanmateix, abans d'aquesta data (mitjan segle XIX), tenim notícies que n'havien existit d'altres, malgrat ja feia anys que havien estat enderrocats: així, doncs, el 1471 l'abat del monestir donà llicència per bastir un molí d'aigua a les **hortes del monestir** (en aquella època –i ja des del segle XI–, el monestir guixolenc era senyor de les aigües de Sant Feliu i la vall d'Aro i, per tant, qui donava permís per a edificar els molins en tot aquest territori). Aquest molí existia encara el 1629. Uns anys més tard n'hi va haver un altre –l'any 1728 era propietat d'un tal **Benet Estrada**– que estava situat a l'actual carrer Maragall "*que está junto al camino que va a Palamós i a Arolas [el Remei]*", damunt els refugis de la guerra civil del 36.

MOLINS FARINERS A LA VALL D'ARO

A les rodalies de Sant Feliu tenim constància del **molí Nou** (1441), també dit de la Torre, del mas Romeu, d'en Provençal o dels Frases, situat al barri de Bufaganyes, just al costat de la línia divisòria entre Sant Feliu i Santa Cristina d'Aro, el qual avui es troba dins una propietat privada.

Al mateix barri hi havia el **molí dels Terrers** (documentat des del 1306), que va fer farina fins el 1928. Actualment ha estat convertit en restaurant.

Dins l'article "**Molins d'aigua i de vent a la vall d'Aro i a Sant Feliu**", d'Ernest Zaragoza –ja esmentat abans– i el llibre *El termenal de Sant Feliu de Guíxols (1354-1980)*, de Lluís Esteve i Lluís Pallí, editat pels Amics del Museu Municipal el 1990, els autors fan constar diversos molins d'aigua i de vent a la vall d'Aro, alguns dels quals desapareguts i altres amb un ús diferent de l'inicial, que seguidament resumeixo:

Molí de Luxard, Lixarda (més tard, d'en Vilaret): Entrà en funcionament al final del segle XII. Situat a la vora del camí de Sant Feliu a Castell d'Aro.

Molí Cremat (vall d'Aro): Pertanyia al monestir guixolenc el 1201.

Molí de la Bassa (1311), i més tard, d'en Riembau (1530): Situat a l'antic mas de la Vall d'Aro, avui encerclat pel càmping Riembau.

Molí d'en Creixell (1332): A Solius.

² Les aigües que llançava la màquina crearen un veritable problema al vianant que transitava pel carrer (M. A. 20-08-1861). Aquest molí figura a la relació de Pascual Madoz esmentada abans.

Molí d'en Terrats (1352): A la riera de Riujor (Romanyà de la Selva).

Molí d'en Senyoli (1374): A Romanyà de la Selva.

Molí del pla de Perafit (1335): A Solius.

Molí de Bufaganyes (1400).

Molí de Maçaners (més tard, del Candell): Al veïnat de Crota de la vall d'Aro (1326). Al segle XVIII encara conservava la funció de molí. Avui ha esdevingut un restaurant.

Molí de mas Puig (avui mas Pi): Al veïnat de Bufaganyes. El 1444 el monestir guixolenc concedí permís per a construir-hi un molí de vent.

ELS MOLINS MULTIPALA O AIGUADERS

Tot seguit passarem a parlar dels molins multipala –també anomenats aiguaders– que existien a la nostra població i a la vall d'Aro, des de finals del segle XIX.

Malauradament, la immensa majoria d'aquestes màquines tan enginyoses i tan belles han desaparegut de les nostres hortes des de fa ja un bon grapat d'anys, i avui només resten drets uns pocs supervivents. Així doncs, abans que l'implacable pas del temps –aquesta modernitat tan angoixant que no respecta res– malmeti aquests darrers vestigis i els converteixi en un altre record –un més– del nostre passat, crec que seria interessant fer una petit recorregut històric i gràfic pels vells molins guixolencs i salvar, mal que només sigui amb una imatge i una ressenya amb quatre paraules comptades, els que resisteixen encara heroicament dempeus. Adverteixo al lector, però, que aquest article no pretén de cap manera ésser un estudi profund i exhaustiu sobre aquest tema, sinó tan sols una introducció, una passejada.

Tanmateix, abans de continuar, seria bo explicar molt breument de quina manera funcionen aquests molins i quan foren introduïts al nostre país:

Els molins multipala es basen en una roda proveïda de raigs, de forma semblant a les rodes d'una bicicleta. Sobre la roda es munta un bon nombre de pales –d'aquí prové el nom de *multipala*–. En aquest cas, com en el dels molins de torre que he explicat abans, la disposició de les pales és de forma guerxa per tal d'obtenir l'hèlix. Quan bufa el vent provoca el que s'anomena

una empena ascensional que fa elevar la pala, de manera que es produeix el gir de l'hèlix. Les pales acostumen a ser de planxa metàl·lica, tot i que es poden elaborar a partir d'altres materials. Són molins d'eix horitzontal, motiu pel qual cal orientar-los al vent. Aquesta orientació és realitzada de forma automàtica mitjançant un penell incorporat. Se'ls eleva sobre el terreny mitjançant una estructura que acostuma a ser d'obra o d'acer, tot i que antigament era de fusta. En el cas d'un vent excessivament fort, estan equipats amb un dispositiu que bloqueja el mecanisme.

El seu ús més freqüent és el bombament d'aigua del subsòl per a usos agrícoles i per al consum corrent de les cases de pagès, aigua que s'emmagatzema en un safareig annex –d'aquí el fet que acostumen a trobar-se en espais planers situats als marges de les rieres–. En alguns casos, com he dit abans, també se'ls utilitzava per a produir electricitat, sobretot en masies aïllades.

Sembla ser que els molins aiguaders van aparèixer a la nostra comarca pels volts dels anys 1860-1870, data en la qual el cassanenc Antoni Planas i Carbó va construir el primer molí de ferro colat (fins aleshores havien estat de fusta i tela) amb quatre o vuit pales de regulació automàtica: un fet inaudit fins llavors³. A començament del segle XX el seu ús es generalitzaria arreu, especialment a les comarques amb grans planes travessades per rieres o rierols (l'Empordà, el Gironès, la Selva...).

FABRICANTS DE MOLINS AIGUADERS A SANT FELIU⁴:

Joan i Eduard Almar i Riera

Taller a la carretera de Girona, núm. 262. Joan Almar va aprendre l'ofici de manyà al taller d'Isidre Pernal, on va treballar des del 1925 fins al 1929. Tot seguit es va establir pel seu compte i es va iniciar en la fabricació de molins de vent de dimensions reduïdes: la transmissió de les pales a l'excèntrica era directa i sobre coixinets. Els rodets solien fer 15 metres de diàmetre. Fins el 1942, en fabricà una dotzena i, a més, s'encarregà del manteniment i la reparació de molins fabricats per altres tallers, conjuntament amb el seu germà Eduard.

³ DONAT, Lúcia; SOLÀ, Xavier. *Els Molins*. Quaderns Revista de Girona, núm. 108.

⁴ Tió, Jordi. *Molins de vent a les comarques gironines*, 1984.

Francesc Castelló i Heriz

Taller al carrer Sant Isidre, núm. 1. Aquesta fàbrica, dedicada preferentment a la construcció de maquinària per a la indústria surotapera, entre 1940 i 1950 ideà un petit prototip de molí del qual només en sortiren tres al mercat. La seva innovació va consistir a fabricar les burgallines amb cable d'acer. El sistema, però, ocasionava bastants problemes, ja que, per a treballar, s'havia d'ajudar la bomba amb una molla. Després dels assaigs esmentats, no en fabricà més.

Isidre Pernal

Taller al carrer Maragall, núm. 45. Aquest taller treballava amb una llicència francesa, que li havia cedit el fabricant Arau Freres, de Narbona.

La fàbrica francesa esmentada s'inicià en la fabricació de molins al començament del segle passat. En total foren tres generacions de la família dedicades a fabricar molins, i també a la seva reparació i manteniment. L'any 1953, però, a causa de la mort de l'últim descendent, el taller cessà en aquesta activitat. En els seus millors temps, la fàbrica comptava amb una vintena de treballadors. La seva especialització eren els molins de grans dimensions que portaven aigua per als pobles petits, a nivell comunitari.

Pel que fa al taller Pernal, va començar a fabricar molins pels volts de 1910, activitat que no s'aturaria fins el 1940. Al llarg d'aquests trenta anys van arribar a fabricar un centenar de molins, un 40% dels quals fou venut fora de Catalunya. El model que més van fabricar tenia 80 pales, amb uns rodets que anaven de 3 a 6 metres de diàmetre, tots ells regulats per un contrapès que hi havia entre el governall i el rodet. La transmissió de les pales a l'excèntrica era directa. Tots els elements mòbils anaven sobre coixinets de boles. Els molins estaven muntats sobre torres piramidals de ferro.

RELACIÓ DE MOLINS AIGUADERS OBSERVATS A SANT FELIU AL FINAL DEL SEGLE XIX I COMENÇAMENT DEL XX, AVUI DESAPAREGUTS:

- **Molí dels Frares:** Situat dins les hortes que hi havia a la part posterior del monestir benedictí. Estructura d'obra. Existia a la dècada del 1880.

- **Molí de can Robert:** Situat dins l'horta de can Robert, al camí de la riera de les Comes (antic camí de Mascanada), davant el molí de la Companyia d'Aigües, encara dempeus. Estructura d'obra. Existia a la dècada del 1890.

- **Molí de Sant Benet:** N'hi havia dos: un damunt la casa, per produir electricitat, i un altre damunt una torre quadrada d'obra, per pouar aigua. Encara hi eren fins fa ben poc.

- **Molins platja de Sant Pol:** N'hi havia quatre: un emplaçat dins els jardins del xalet Estrada (el qual comentaré dins la relació dels que encara resten dempeus); el segon estava situat una cinquantena de metres més cap a l'interior, dins la mateixa finca, damunt una estructura metàl·lica (1910); el tercer, encara més a l'interior, a la finca de can Brusi, damunt una estructura metàl·lica; i el quart, enmig de les hortes propietat de Narcís Cúbias, damunt una estructura d'obra (1910). És de suposar que tots quatre servien per a pouar aigua: segurament una part destinada a regar les hortes, i l'altra, al consum del xalet.

- **Molí platja de Sant Feliu:** La seva utilitat era omplir un safareig contigu, que servia per a regar els arbres del passeig i també com a rentador públic. Estructura d'obra enlairada el 1879, que venia a substituir unes altres de més antigues (1838 i 1852).

- **Molí de can Viadé** (horta del Molí de Mascanada): Servia per a regar l'horta. Estructura d'obra. L'any 1935 ja no estava en funcionament. L'estructura fou enderrocada no fa gaires anys.

- **Molí de cal Liceu:** Emplaçat a l'horta propietat de la família Estrada (als anys seixanta la finca fou venuda i s'hi va construir el centre d'oci Lotus Park). Servia per a regar l'horta. Estructura d'obra. Enderrocat en desaparèixer el Lotus Park. Fabricat per Isidre Pernal.

- **Molí de l'horta d'en Donatiu:** Estructura d'obra. Existia l'any 1904, segons es pot comprovar en una postal de la col·lecció Mauri. Segurament se l'utilitzava per a pouar aigua i regar l'horta.

- **Molí vell de cal Panarro:** Situat a Mascanada, davant la nova estació d'autobusos. Estructura d'obra quadrada. Servia per a regar l'horta. Fou enderrocada el 2005.

- **Molí de can Castelló:** Estava situat al pati de la fàbrica de can Castelló, al carrer de Sant Isidre. Havia estat fabricat per la mateixa empresa Castelló. Fa pocs anys fou enderrocat.
- **Molí de can Xarrampeina:** Hom el pot observar en una fotografia de l'any 1900, en unes hortes de la part baixa de la Pineda Fosca. Estructura d'obra.
- **Molí de can Castelló,** a la carretera de Palamós: Se l'observa a la mateixa fotografia del molí de can Xarrampeina, dins uns magatzems dels germans Castelló situats entre el carrer de Comerç i el carrer Álvarez. Estructura d'obra.

RELACIÓ DE MOLINS AIGUADERS OBSERVATS A SANT FELIU QUE ENCARA RESTEN DEMPEUS (TOTAL O PARCIALMENT)

- **Molí de la Companyia d'Aigües:** Camí de la riera de les Comes (Mascanada). Estructura d'obra, en la qual hi ha inscrita la data 1880, segurament la de la seva construcció. L'estructura inicial tenia un sol pis, però més endavant (abans del 1908) se n'hi va afegir un altre. A la base hi havia una font, de la qual solament resta una pica de pedra. Uns metres més avall, al marge del camí, baixant quatre escalons, hi ha una font d'on encara raja aigua. Conserva el molí en no gaire bon estat. El darrer molí, col·locat en canviar-se l'estructura, fou fabricat per Isidre Pernal.
- **Molí horta Néstor Sanchiz:** Carrer Pecher (Mascanada). Estructura metàl·lica. En bon estat. A la mateixa horta n'hi havia un altre de més modern –fabricat pels germans Almar– que fou desballestat.
- **Molí de ca l'Almar:** Camí de Mascanada. Estructura d'obra. En bon estat. Fabricat pels germans Almar.
- **Molí de can Rasós:** Villa Fe (Mascanada), avui propietat de Maria Gay. Estructura d'obra encara dempeus. El molí ha desaparegut.
- **Molí de can Reyné:** A la cruïlla del carrer dels Enamorats i la riera de les Comes. Estructura d'obra. En bon estat.

- **Molí de can Torrent:** A l'horta situada entre el carrer Pecher i la ronda de Ponent. Estructura d'obra. En bon estat. Fabricat per Isidre Pernal.
- **Molí de l'horta de ca l'Auladell:** Camí de Mascanada, abans d'arribar a ca l'Almar. Estructura d'obra. Del molí solament se'n conserva l'estructura metàl·lica.
- **Molí de la Creu Roja o de l'escorxador:** Emplaçat en una finca de la carretera de Palamós, abans d'arribar a la Creu Roja. Imponent estructura d'obra. Ben conservat. Per diverses fotografies sabem de la seva existència al començament del segle XX. Fabricat per Isidre Pernal.
- **Molí de la barraca de ca l'Arxer:** Hortes de Montcalvari i Vista Alegre. Muntat damunt una barraca (o dipòsit?) d'obra. No gaire ben conservat.
- **Molins de can Ferrer:** Són dos molins situats dins els antics jardins de les famílies Casas i Ferrer, entre el carrer de Mascanada i el carreró del Bruc, lloc en el seu moment idíl·lic que va acollir l'Exposició de Belles Arts del 1892 i que tantíssim lloà Gaziel a les pàgines de *Sant Feliu de la Costa Brava*. El primer està emplaçat damunt una estructura quadrada d'obra, i en resta solament l'estructura de ferro, mentre que el segon –d'aquest, avui no en queda ni rastre– es trobava damunt una gran estructura rodona d'obra, avui encara existent. Probablement servien per a regar els jardins esmentats.
- **Molí xalet Estrada:** Platja de Sant Pol. Se'l pot observar fàcilment a les postals editades entre 1900 i 1930: al començament (1900), sobre una estructura d'obra, i més tard (1910), en una de metàl·lica (aquest últim fabricat per Isidre Pernal). Fa pocs anys una forta ventada va provocar la caiguda de les aspes del molí a terra. Pel que sembla, està previst que, quan es facin les obres de restauració del xalet –es parla de fer-hi un restaurant de luxe–, el molí ocupi novament el seu emplaçament.
- **Molí de l'Escorxador:** Encara avui es poden veure les seves restes escampades al jardí posterior de l'escorxador municipal. L'estructura era d'obra. Per les fotografies de l'època, sabem que no existia durant els primers anys de l'escorxador (abans del 1910), però en canvi sí que apareix en alguna fotografia

de Ricard Mur de final dels anys vint (sèrie Costa Brava, núm. 164).

- **Molins camí Pedralta:** Són dos molins situats en una horta encerclada per una tanca, prop del mas Viñolas, a la carretera que porta a Pedralta. Estructura metàl·lica. Ignoro si estan encara en funcionament.
- **Molí de ca l'Esclopeter:** Emplaçat a la casa Esclopeter, a l'antiga dreuera que anava de Vilartagues al Remei. Estructura metàl·lica.

RELACIÓ DE MOLINS AIGUADERS OBSERVATS A LA VALL D'ARO

- **Molí de can Pitxolí:** Situat al darrera de can Japet. Estructura d'obra.
- **Molí del Mas Rigau:** Situat a prop del camí de Pedralta, al terme de Santa Cristina. Fou desmuntat fa pocs anys.
- **Molí del xalet Montseny:** Situat damunt el xalet, al final de la platja de Sant Pol. Construït per Isidre Pernal (1925). Enderrocat el 1949.
- **Molí de can Riembau:** Situat al mas de Castell d'Aro. Fabricat per Isidre Pernal. Fou enderrocant.

- **Molí de can Japet:** Platja d'Aro. Fabricat per Isidre Pernal. Fou enderrocant.

- **Molí del mas de can Batet:** Castell d'Aro. Fabricat per Isidre Pernal. Fou enderrocant.

- **Molí de can Creixell (Solius):** Estructura metàl·lica. Fou enderrocant.

- **Molí de la Casa Màgica de l'il·lusionista Xevi:** Situat a la casa del popular il·lusionista, a l'avinguda de l'Església, núm. 1, de Santa Cristina. Ha estat restaurat.

- **Molí de can Pi:** Situat al final de la baixada d'en Pi (Santa Cristina d'Aro). Estructura d'obra.

- **Molí de mas Carbó:** Situat a Bell-lloch. Estructura quadrada d'obra.

Nota.- El funcionament dels molins l'he extret de la *Gran Enciclopèdia Catalana* i de *Telosnet Illustrated History of Wind Power Development*.

El Molí de Vent de Sant Feliu de Guixols..

Moli a la Platja de Sant Pol als anys 20 del segle XX..

Moli a Solius, can Vicens, l'any 1883. Autor J. Bertran.

Moli de can Rasós a Mascanada (Villa Fe).

**Colecció SANT FELIU DE GUIXOLS Plassa del Monastir
MAURI**

Molí de l'horta d'en Donatiu 1904. autor Jesús Mauri.

EL MÓN DE L'ENSENYAMENT AL SETMANARI GUIXOLENC

EL NOTICIERO (NOVEMBRE 1891 – MAIG 1894)

Per a trobar informació que ens permeti estudiar d'una manera acurada qualsevol assumpte o matèria del nostre passat, forçosament cal cercar-la en diferents direccions alhora (memòria oral, llibres i articles publicats anteriorment, premsa escrita i altres mitjans de comunicació, documentació conservada als arxius d'entitats oficials o privades, correspondència, publicitat, memòria gràfica, etc.). És ben cert, doncs, que si hom menysprea un sol d'aquests mitjans (evidentment, segons quin sigui el tema de la recerca, els uns tindran més rellevància que els altres), el resultat final serà incomplet, imperfecte, i fins i tot –en alguns casos– tendenciós.

Ara bé, si hi ha un mitjà que, per si sol, ens permet desenvolupar un criteri suficientment veraç d'un fet o d'un esdeveniment pretèrit, no hi ha dubte que únicament la premsa escrita pot ocupar aquest lloc de privilegi. ¿Per què? Doncs senzillament per l'ampli ventall de dades que una hemeroteca subministra: publicitat, opinions dissemblants d'una mateixa qüestió, informació oficial de molt diverses matèries, crònica política, reportatges dels episodis ciutadans més transcendents, comunicats i avisos d'entitats oficials o privades, treballs de recerca, etc. Però, és que, a més a més, la premsa escrita ofereix un avantatge que difícilment mostra un altre mitjà: el fet de reflectir la crònica del batec diari de la gent (les festes, les picabaralles, el xafardeig, la delinqüència...), és a dir, allò que ens permet arribar a l'ànima dels pobles.

Seguint amb el mateix tema, la nostra ciutat té la sort de comptar amb una hemeroteca considerable, amb documentació avui dipositada a l'arxiu municipal, la qual abraça el període que va des del 1879 fins a l'actualitat, llevat d'uns pocs anys de carència total i absoluta. Tot i que en alguns casos l'origen d'aquestes mancances és la inexistència de premsa escrita en un cert període (1936-1947), en altres ocasions, els exemplars que havien estat publicats s'han acabat extraviant (1891-1896, 1907-1910).

Pel que fa a aquests darrers, n'hi ha que pertanyen a algun període de prou transcendència històrica. I hem de lamentar que fins al moment no s'hagin pogut localitzar, perquè aquest

fet ens priva de contraposar-los amb els competidors de la mateixa època que han perviscut.

Així les coses, quan semblava que continuariem buscant a les palpentes per sempre més la informació referent als anys que van del 1891 al 1896, de sobte, inesperadament, s'ha fet el miracle: han aparegut quatre volums que contenen dos dels setmanaris que ens faltaven: *El Noticiero* (1891-1894) i la primera època de *La Lealtad* (1894-1897). D'aquesta manera, doncs, un dels períodes més foscos de la nostra història queda, ara sí, definitivament cobert.

Per a fer la cosa encara una mica més sorprenent –i desconcertant, al meu parer–, sembla ser que aquest petit tresor havia estat propietat d'en Pitu Albertí, el pintor. Fa uns mesos, l'actual propietari Bernd Graesser els ha cedit temporalment a l'arxiu municipal guixolenc (esperem que s'ho repensi i que la cessió esdevingui definitiva, o que, si més no, permeti fer-ne una còpia digital)¹. Sigui com sigui, els historiadors i estudiosos guixolencs tenen a l'abast una nova eina de consulta de primera magnitud, que complementa les restants que coneixíem fins ara.

Entrant ja en matèria, la recent aparició de dos llibres que fan referència al món de l'ensenyament a Sant Feliu (*Les escoles menors de Belles Arts al Baix Empordà (1880-1939)*, de Jordi Serra Teixidor, i *L'Escola de Belles Arts, Josep Berga i Joan Bordàs*, de diversos autors), els quals vénen a complementar l'estudi més genèric publicat fa uns anys per Àngel Jiménez *Aproximació a la història de l'ensenyament a Sant Feliu de Guíxols*, han omplert un buit evident dins la historiografia local. Malgrat aquestes darreres contribucions, hom espera encara que un dia algú es decideixi a escriure el llibre definitiu sobre l'ensenyament a Sant Feliu de Guíxols –tot i que, evidentment, aquesta tasca, en cas de portar-se a terme, serà molt feixuga i de gran abast–.

¹ Quan estava a punt de lliurar aquest article per a la seva publicació, m'assabento que el propietari dels setmanaris esmentats ha decidit recuperar-los sense permetre fer-ne una còpia digital per a l'arxiu municipal. Una llàstima. Ho trobo lamentable.

De moment, avui em conformaré a relacionar els fets més destacats vinculats al món de l'ensenyament que va publicar el setmanari *El Noticiero* –abans esmentat– entre el novembre de 1891 i el maig de 1894. Amb la publicació d'aquests fets fins avui inèdits, em complac a aportar un granet més de sorra a la història de la nostra ciutat.

Les dades més importants que he trobat són les següents:

Durant el curs 1891-1892, la nostra vila comptava amb les següents escoles:

PRIMERA ENSENYANÇA

- Escoles Públiques

Pàrvuls. Director: Pau Tarré. Ajudanta: Magdalena Arxer. Alumnes: 246.

Elemental. Director: Josep Carulla. Ajudant: Martí Carulla. Alumnes: 50.

Superior. Director: Valentí Brosa. Alumnes: 8.

De nenes. Directora: Francesca Alemany. Ajudanta: Carolina Maynegre. Alumnes: 168.

- Col·legis privats

Sant Josep. Germans de la Doctrina Cristiana. Director: germà Jolviniano. Alumnes: 103 (tots nens).

La Verdad (laic). Director: Rafael Piñol. Ajudant: Anna Duran. Alumnes: 152 (ambdós sexes).

Guixolense. Director: Salvador Sánchez. Alumnes classe diürna: 60, alumnes classe nocturna: 25.

La Divina Pastora. Directora: sor Clara Vilargonter. Alumnes: 107 (tot nenes).

Sagrat Cor de Jesús. Germanes carmelites. Directora: germana Corazón Gili. Alumnes: 110 (tot nenes).

Colegio El Hispano. Directora: Maria del Carme Maynegre. Alumnes: 32 pàrvuls, 62 elemental i 28 superior. Total: 122 (tot nenes).

Purísimo Corazón de Jesús. Directora: sor Dolors Alemany. Alumnes: 64 (tot nenes).

En total, doncs, hi havia 1.215 alumnes.

SEGONA ENSENYANÇA I ALTRES ESTUDIS

Colegio Vidal. Director: Ramon Otzet (enginyer industrial). Oferia classes de Segona Ensenyança (4 primers cursos); d'Aplicació (estudis elementals d'aritmètica, àlgebra, geometria, dibuix lineal, dibuix d'ornamentació i de figura, a més de nocions de física, química i mecànica, aplicades a les arts i oficis); i de Comerç (càlcul mercantil, tenidoria de llibres i llengua francesa). El preu del curs era de 25 pessetes o "*proporcionado a la posición social de los padres de familia*". Els exàmens de fi de curs tenien lloc a l'Institut de Segona Ensenyança de Girona.

Acadèmia de Jaume Vilallonga. Estava situada al carrer Algavira (1892), i més tard a la plaça de la Constitució, núm. 11, 1r (1894). Ensenyava dibuix i pintura, i també donava lliçons a domicili. La portava Jaume Vilallonga, pintor i president de la comissió que va organitzar l'Exposició de Belles Arts del 1892.

Colegio de Corte y Confección. Directora: Antonia Campasol. Estava situat al carrer de Sant Pere, núm. 40. Com a curiositat, cada dia donava una hora de classe gratuïta a les noies pobres.

En aquella època, tota la qüestió de la primera ensenyança –àdhuc les altes i baixes dels mestres– la portava una junta local, la qual estava integrada per l'alcalde, el rector i el jutge.

Per la publicitat publicada a la premsa, podem saber quelcom més d'algun d'aquests col·legis. D'aquesta manera, el col·legi El Hispano, a més a més de les matèries comunes a la resta d'escoles, oferia classes de dibuix, francès i labors.

D'altra banda, de tant en tant apareixen notícies que fan referència al funcionament diari de les escoles, com també queixes o comentaris, alguns dels quals ben curiosos. Com aquest: "*(...) difícil es a los profesores enseñar a unos alumnos que durante el curso, y por una costumbre malévol, hacen muchas faltas*", o aquest altre –en època d'exàmens–: "*En cuanto al Colegio Vidal, nada podemos decir, por que se celebraron a puerta cerrada, lo qual da lugar a muchos y variadísimos comentarios. ¿Como permite la Junta del legado Vidal que lo que es nuestro no lo podamos ver? ¿O es que se regala nuestro dinero a aquellos señores para que hagan de él lo que tengan por conveniente?*". Ignoro a què es refereix el periodista. Potser pensa que es feien trapes als exàmens o que estaven manipulats? Seguint amb els exàmens de final de curs, el setmanari continua dient: "*Se presentaron unos 40, aun cuando son 57 los que acuden a*

la citada escuela. Faltaban algunos cuyos padres creen sin duda que en los exámenes <<van a enseñar los vestidos>>, siendo esto una solemne equivocación, pues a nuestro entender, no puede darse nada más ridículo lo que sucede en las escuelas de niñas cuyas discípulas presentan soberbios sombreros, cosa que las profesoras no debieran tolerar". I és que, llavors, la diferència de classes socials dins la societat era infinitament més accentuada que avui en dia (pensem que, segons una notícia publicada a l'inici del curs, els fills de l'alcalde i de diverses famílies riques de la vila estudiaven als millors internats de la capital francesa). Més endavant, la mateixa publicació ens assabenta que els familiars podien assistir als exàmens, i fins i tot que alguna vegada hi van comparèixer la totalitat dels membres del consistori en corporació.

Una de les preocupacions més grans de la premsa de l'època fou aconseguir que al Col·legi Vidal (en el qual estudiaven les classes més desfavorides) s'impartissin classes del 5è curs de Segona Ensenyança. De fet, les publicacions culpaven d'aquesta circumstància les persones encarregades de vetllar pel L·legat Vidal, és a dir, les mateixes que governaven la junta de la Primera Ensenyança (l'alcalde, el rector i el jutge municipal), i les acusaven d'intentar afavorir els col·legis privats i les famílies adinerades.

A punt d'inaugurar-se el curs acadèmic 1893-1894, el col·legi Vidal va viure un petit terratrèmol, causat pel nomenament d'un nou director en contra del parer dels pares dels alumnes i de la premsa. D'aquesta manera, la junta del L·legat Vidal (l'alcalde, Joan Palol, el jutge municipal, Pere Pascual, i el rector, Jaume Puig) va cessar Ramon Otzet i va elegir com a substitut Pasqual Fadón de Lizaso, llicenciat en Filosofia i Lletres.

La reacció dels pares dels alumnes fou enviar una carta al director cessat preguntant-li que continués com a director del col·legi. La contesta de Ramon Otzet va arribar immediatament: hi feia palesa la seva voluntat d'obrir una acadèmia particular el dia 1 de setembre, on s'impartirien les mateixes matèries que al col·legi Vidal (segona ensenyança), i que aniria dirigida tant a alumnes externs com a migpensionistes. Un cop se'n van assabentar, els pares que havien escrit la carta es van comprometre a ajudar econòmicament els alumnes de famílies pobres que designessin els membres de la junta del L·legat. El nou centre

d'estudis es va anomenar Acadèmia Guixolense i estava situat a la Baixada de Sant Elm, núm. 1.

Al cap de pocs dies, però, –segurament en comprovar el mal ambient creat amb el seu nomenament com a director del Col·legi Vidal–, Pasqual Fadón va presentar la seva dimissió, al·legant la mort recent d'un seu germà. La troça es va embolicar encara més quan el setmanari va publicar que corria el rumor d'una malversació de fons del L·legat Vidal, per un import total de cent i escaig de duros, els quals estaven destinats al centre d'ensenyança.

En el fons de la qüestió, existia la sospita que el jutge municipal i el rector (l'alcalde, en aquest aspecte, tenia idees diferents) tenien el propòsit ocult de buidar d'alumnes pobres –subvencionats pel L·legat Vidal– el col·legi de Sant Josep (dels germans de La Salle), on majoritàriament estudiaven alumnes de famílies benestants. Tanmateix, també hi eren presents els recels que encara aixecava en una part de la societat (sobretot en l'església catòlica) el dret a l'ensenyança superior de les classes populars. Aquells dies, el periodista d'*El Noticiero* escrivia: "*¿Qué se traen entre manos el Sr. Juez y Cura-Párroco? ...Con esto logrará limpiar el referido Colegio de los hijos de las clases menesterosas imposibilitadas de rozarse con el perfumado. Hacemos justicia a la venerable memoria del testador –Antoni M. Vidal– afirmando que estaba convencido de que no solo las clases pudientes tienen derecho a la instrucción sea qual sea su forma y desarrollo, sino de que también lo tiene el proletariado... Él jamás hubiera dicho «quien quiera segunda enseñanza que se la pague». Por este camino la segunda enseñanza sería también accesible a las clases desheredadas...*".

L'ambient estava tan carregat, que el mes de novembre el Col·legi Sant Josep va rebre un anònim amenaçant de volar l'escola amb dinamita.

L'any 1893 va obrir portes una escola d'idiomes (s'hi ensenyava francès, anglès, alemany, italià, holandès i castellà), propietat d'un tal Carlos Van Zandt, que, segons la premsa, feia miracles.

Escola de pàrvuls de Pau Tarré, el 31 de gener de 1896. Autor: Salvador Mimó. Col. Jordi Rabell.

Escola particular de nenes de Magdalena Palou, l'any 1904.

Les escoles públiques del Passeig, poc després de la seva inauguració l'any 1882. Autor: Jaume Bertran. AMSFG.

4 - Escola pública de nenes de Francesca Alemany i Carolina Maynegre, l'any 1888. AMSFG.

NAUFRAGIS OCORREGUTS A SANT FELIU ENTRE ELS ANYS 1881 I 1900, SEGUINT LES NOTÍCIES PUBLICADES AL DIARI *LA VANGUARDIA* DE BARCELONA

Des de fa uns pocs mesos es pot consultar a través d'Internet la totalitat dels exemplars publicats del diari barceloní *La Vanguardia*, des de la seva aparició, l'any 1881, fins avui, amb criteris de recerca per anys i per paraules clau. Aquest fet, inimaginable no fa pas gaire, ens permet accedir còmodament a una gran quantitat d'informació sobre els temes més diversos, no només d'abast internacional, nacional o regional, sinó també d'àmbit local, que és el que aquí avui ens interessa. En total, doncs, són 127 anys d'història del periodisme a la xarxa, d'un valor i d'una utilitat inestimables.

D'aquesta manera, fa uns dies em vaig entretenir cercant notícies –entre altres assumptes– sobre naufragis esdevinguts a les aigües de Sant Feliu a la darrerïa del segle XIX, tot i que –us dic la veritat– no tenia gaires esperances de trobar quelcom que valgués la pena. Tanmateix, la sorpresa va ser comprovar el nombre ingent de dades que fan referència al tema, algunes de les quals jo ignorava completament. Això m'ha empès avui a escriure aquest petit article de naufragis, un esdeveniment terrible que ara ens sembla molt llunyà, però que, al llarg dels segles, feia posar l'ai al cor als habitants d'una població essencialment marinera com era la nostra.

Abans que la construcció del port actual fes factible l'atracament dels vaixells sense temor als temporals (aquest fet no va succeir ben bé fins pels volts de l'any 1912, quan es va enllestir la totalitat del braç del port), l'antic port medieval de Sant Feliu no havia estat altra cosa que un feble ancoratge natural, situat al racó de Llevant de la platja gran, a tocar el penyal del Fortim, que acollia les embarcacions amb una dubtosa seguretat (estava únicament format per una sèrie de pontons i norais que subjectaven les naus per evitar que s'estavellessin contra la costa). Així, doncs, en dies de grans temporals, les onades sovint provocaven l'enfonsament o l'embarrancada dels vaixells ancorats a la badia.

Amb la finalitat de fer més entenedores i fàcils de llegir les notícies que apareixen publicades a *La Vanguardia*, m'he permès traduir-les al català i –en algun cas– corregir-les o resumir-les.

La Vanguardia, 25-10-1881

El divendres passat, un vaixell francès desembarcà a la platja de Sant Feliu 13 nàufrags procedents de la corbeta *Catalina*, matriculada a Buenos Aires, la qual es dirigia al port de Marsella. El vaixell es va esfondrar prop de Barcelona a causa d'un incendi, i, segons sembla, un dels mariners, concretament un grumet, va desaparèixer durant el naufragi. L'alcalde de Sant Feliu, senyor Patxot, va anar a rebre els nàufrags, els quals es trobaven en un estat lamentable, i tot seguit els va fer allotjar en una de les fondes de la vila. Es comenta que s'està organitzant una subscripció per tal d'alleujar la trista sort dels mariners accidentats.

La Vanguardia, 31-10-1882

A causa del fort tràngol del passat dia 27, el bergantí francès *J.L.* va sotsobrar a la platja de Sant Feliu mentre descarregava una partida de carbó de pedra. Malgrat l'esforç titànic de diversos mariners guixolencs, alguns dels quals fins i tot van intentar auxiliar el vaixell des d'un bot, la força brutal de les onades va acabar per destrossar completament el bergantí. Els tripulants es van salvar miraculosament gràcies als cables llençats des de la platja. Una immensa gentada va contemplar l'escena. Els nàufrags estan allotjats en una fonda de la població.

La Vanguardia, 27-10-1883

El passat diumenge, com a conseqüència del temporal i del fort vent que bufava del SO, van cedir les amarres del bergantí goleta espanyol *Felisa*, fet pel qual va anar a embarrancar a la punta del Fortim. Immediatament després, sota la direcció experta de l'ajudant senyor Casamiglia, el *Felisa* fou auxiliat i remolcat a mar oberta pel vapor *Vargas*, fins deixar-lo fora de perill.

La Vanguardia, 1-4-1884

A dos quarts de nou de la nit del passat 29 de març, la terrible força d'un violent temporal va rompre les amarres de la pollacra goleta *Despejada*, la qual es trobava carregant suro per a una important casa d'Almeria. Malgrat l'afany i el treball tenaç

de la tripulació, el vaixell no va poder resistir la tempestat procedent de l'est, amb onades gegantines mai vistes que arribaven fins al passeig del Mar, i finalment es va estavellar a la cala dels Guixols.

Hores més tard, el bergantí goleta *Souvenir*, que fins llavors havia aguantat la força del mar, va malmetre també les cordes que el subjectaven i naufragà en pocs minuts, de manera que es perdé la totalitat de la càrrega de carbó que portava procedent de Cardiff.

Gràcies a Déu, cap dels mariners d'ambdós vaixells no va patir ferides de consideració.

La Vanguardia, 1-10-1884

La temporada dels darrers dies ha provocat l'embarcació de dos vaixells, així com la destrucció de diverses embarcacions menors. Els cascs i les restes dels vaixells i bots esmentats encara continuen escampats per la platja, la qual cosa dificulta enormement els treballs de càrrega i descàrrega.

La Vanguardia, 7-1-1886

El passat dia 1 de gener va aparèixer a la badia guixolenc a una embarcació de pesca de nacionalitat francesa, de nom *Pierre* i matriculada a Cette, amb una tripulació de 6 persones, dedicada a la pesca al golf de Lleó. Un bot amb quatre mariners guixolencs el va auxiliar fins aconseguir avarar-lo a la platja. La insòlita presència del vaixell en un indret tan allunyat de la seva base d'operacions és deguda al vent huracanat del nord d'aquests darrers dies. La tarda del mateix dia 1 fou remolcat a Cette pel vapor *Nuevo Barcelonés*.

La Vanguardia, 14-11-1886

Durant el temporal del passat dimecres va estar a punt de sotsobrar el llagut *B.B.B.*, de Burriana, que no pogué resistir la força de l'onatge i trencà amarres. Només amb els auxilis i l'esforç d'un bon grapat de veïns guixolencs es va poder evitar la seva destrossa. Malauradament, durant les tasques de salvament va morir un home en ser llançat al mar per la força d'un cable afluixat.

La Vanguardia, 6-12-1887

La força del mar impulsà dos llaguts a la platja guixolenc a. El primer, anomenat *Pepito* i capitanejat per Eudald Patxot, so lament va patir avaries lleus. Hem de destacar que, amb aquesta, són ja tres les vegades que aquest llagut ha estat llançat damunt la sorra per l'impetu de les onades, sense que en cap d'elles ni l'embarcació ni la tripulació hagin sofert danys seriosos.

El segon llagut, de nom *Joven Pepito* i capitanejat per Ramon Mans, que portava un carregament de bocois de vi consignats a Roses, quedà esmicolat del tot.

La Vanguardia, 31-3-1894

Sembla ser que el temporal de llevant d'ahir va agafar a Sant Feliu una intensitat i una força descomunals. Tant és així, que els llaguts *Gesoria* i *Francisqueta* van trencar amarres i varen acabar a la platja, malgrat els auxilis dels membres de la Sociedad de Salvamento de Náufagos. No es van registrar danys personals.

La Vanguardia, 13-5-1894

Ahir a les 9 de la nit es va declarar un incendi a bord del bricbarca italià *Volontà di Dio*, les flames del qual van acabar per destruir completament el vaixell. Els 12 membres de la tripulació no van patir cap dany i foren de seguida auxiliats pels pescadors de la vila.

La Vanguardia, 15-1-1898

Ahir va sotsobrar el pailebot *Paulite* a causa del fort temporal regnant. Avui, amb la mar força més encalmada, es procedirà a extreure la càrrega que portava.

La Vanguardia, 5-4-1898

Ahir al matí van tenir lloc en aquest port les proves del nou bot de salvament, construït per la casa J. Burell i Companyia.

El resultat fou satisfactori i quedà palès que el bot és insubmergible i que pot resistir sense problemes el pes de 50 persones. L'embarcació mesura 10,10 metres d'eslora, 2,27 de mànega, i 1,79 de puntal en els tambors i 0,97 en el centre.

A l'acte hi van assistir el comandant de Marina Waldo Montojo, l'enginyer director de les obres del port Carlos Mondéjar i el seu segon Julio Valdés, l'enginyer de la Comandància de Marina Juan

Molinas, el comandant del canoner *Pilar* Arturo Llopis, el senyor Ricart i Giralt, el pràctic del port guixolenc senyor Basté, i moltes altres persones, tots els quals van felicitar el constructor del bot.

La Vanguardia, 29-11-1898

Les embarcacions ancorades als ports de Sant Feliu i Palamós han sofert terriblement el darrer temporal de l'O. A Sant Feliu van naufragar 3 vaixells, i un quart es va salvar en ser remolcat per un vapor que es trobava fondejat en aquell port.

La Vanguardia, 11-10-1900

El matí del dimarts passat es va desencadenar un vendaval tan violent que arrabassà un arbre del passeig dels Guixols. A causa de la ventada, va desaparèixer el pescador conegut com *el Moreno* quan es trobava pescant tot sol en el seu bot. Uns mariners han trobat l'embarcació tombada, però ni rastre de l'infortunat pescador.

Detall de l'antic port guixolenc, l'any 1898.

El llagut Pepito, capitanejat per Josep Patxot, àlies l'Andaló, intenta atracar a la platja un dia de maregassa. AMSFG.

Temporal a la badia (1898-1899).

Treballs de construcció del port (1910-1912).

La majestuositat i la bellesa dels antics vaixells a vela. AMSFG..

LES PRIMERES EDICIONS DE POSTALS A SANT FELIU DE GUÍXOLS I LA IMPREMTA VIADER

ELS PRIMERS ANYS (1898-1900)

La primera targeta postal que conec de Sant Feliu de Guíxols correspon a una imatge de la badia, tirada des de la muntanya de Sant Elm, que fou franquejada el dia 16 de gener de 1898¹. Malauradament no hi figura el nom del fotògraf ni el de l'editor, com tampoc cap mena de numeració que pugui fer-nos pensar en l'existència d'una sèrie de fotografies diferents.

Amb anterioritat, però, tant la impremta del guixolenc Octavi Viader com altres editores foranes (Thomas, Joritzi i Mariez, etc.) havien editat i comercialitzat fotografies de Sant Feliu –la majoria, obra del fotògraf guixolenc Jaume Bertran, però també de diversos fotògrafs afeccionats de la vila– en diferents mides i formats, però no pas en el de targeta postal de 14x9 cm (aquest format fou introduït al nostre país l'any 1895), i també havien publicat imatges en llibres i revistes.

Al cap de pocs mesos de l'aparició d'aquesta primera targeta postal, la premsa guixolencina ens assabenta de les primeres sèries de postals editades a la nostra ciutat –en aquest cas, amb nom i cognoms–. Corresponen a dues sèries de postals casualment posades a la venda a la mateixa data (Nadal de 1898): la primera, formada per uns fotograts de Pedralta, fou editada per la impremta Viader i es venia al preu de deu cèntims la unitat²; mentre que la segona, constituïda per una sèrie de vistes de Sant Feliu editades en fototípia pel fotògraf guixolenc Jaume Bertran, es venia a 1,50 pessetes la mitja dotzena i a 10 pessetes el centenar³. La tirada havia de ser molt limitada, ja que, fins el moment, no n'he vist mai cap, ni de les unes ni de les altres.

Gairebé alhora, concretament als anys 1899 i 1900, el fotògraf palamosí Amadeu Mauri edità diverses sèries de targetes postals

–algunes de les quals de Sant Feliu–, en una època en què tenia galeria a la Bisbal i, després, a Sant Feliu⁴.

A pesar de l'èxit sobtat de la targeta postal a la darrereria del segle XIX, el seu apogeu no arribaria fins entrada la nova centúria, i no seria fins llavors que es convertiria en una moda, en una passió, en una febre que afectaria totes les classes socials arreu del món.

L'APOTEOSI DE LA TARGETA POSTAL (1901-1936)

Amb l'arribada del nou segle i a mesura que hi anem avançant, es produeixen diversos fets que permetran fer arribar l'art de la fotografia a l'abast de la majoria de ciutadans del nostre país. Els nous progressos científics suposen un constant descobriment de nous materials i de fórmules químiques, la qual cosa fa que els aparells fotogràfics siguin cada vegada menys pesants i més fiables, alhora que el revelat i la impressió són cada cop més econòmics, senzills i ràpids de fer. Com a resultat dels avenços esmentats, el cost de la imatge, tant pel que fa al format de targeta postal com al de retrat d'estudi, baixa espectacularment de preu i, consegüentment, hi tenen accés capes de la societat que fins aleshores no s'ho podien permetre.

Segons el meu parer, existeix un altre factor molt important que va lligat i que alhora és conseqüència dels fets esmentats: els desplaçaments de la població. Fins a les acaballes del segle XIX, la gent que viatjava era una ínfima minoria que ho feia gairebé sempre per motiu de negocis, puix que els viatges de plaer –a banda de no estar gaire de moda a causa de les incomoditats dels mitjans de transport llavors existents– eren tan sols a l'abast de la gent més adinerada. A mesura que avança el segle XX, però, van desenvolupant-se nous mitjans de transport (ferrocarril, vaixells a vapor i automòbil) i van millorant-se les carreteres i els camins. Com a resultat d'aquests avenços, viatjar es converteix en una moda que, de mica en mica, serà a l'abast de les classes mitjanes sorgides aquells anys. D'altra banda, per raó

¹ L'original d'aquesta postal es troba al nostre Arxiu Municipal i està escrita en llengua alemanya. El remitent era Heinrich Glassner, un alemany que treballava a l'empresa surera d'origen alemany Baunach Hermanos –des de feia poc establerta a Sant Feliu– i que poc després es convertiria en soci i gerent de l'empresa.

² AMSFG. Setmanari *El Puerto*, 1-1-1899.

³ Id. *El Puerto*, 8-1-1899.

⁴ ROLDÓS SOLER, Agustí. "Fotògrafs Guixolencs: Amadeu Mauri i Aulet: el canvi de segle", dins *L'Arjau*, núm. 50, novembre 2004, pàg. 12-19.

de l'esclat de la Primera Guerra Mundial l'any 1914, es produeix una greu crisi econòmica que empeny molts catalans a traslladar-se a Barcelona, a la recerca d'una feina o de noves oportunitats econòmiques. Aquesta fugida –encara no gaire estudiada– la fan rics i pobres; ara bé, mentre que els pobres no tornaran més, els rics conservaran les cases pairals per poder estiuejar-hi. Sant Feliu, que fins aleshores tan sols s'omplia de visitants els dies de la Festa Major, veu com, a poc a poc, gent benestant de Barcelona i de Girona comença a construir-s'hi una segona residència per passar-hi l'estiu. Aquest sobtat tràfec de persones –amb famílies separades per raons de treball, viatge o estudis– dona com a fruit la necessitat de comunicar-se, i, en aquells moments, la forma més senzilla, econòmica i moderna de fer-ho era mitjançant les targetes postals.

De manera imprevista, els fotògrafs descobreixen una mina d'or, i, malgrat que les sessions d'estudi continuen representant la part més important dels seus ingressos, el sobresou que implica la nova moda els permetrà, per primera vegada, viure dignament i dedicar-se a la fotografia, ara sí, de forma exclusiva, amb cos i ànima.

Evidentment, l'explosió fotogràfica que va comportar l'edició de targetes postals ha estat transcendental per conèixer i entendre com eren les ciutats i viles del nostre país durant el primer terç del segle passat. Les imatges de places i carrers, cales i platges, valls i muntanyes, festes, aplecs, on s'aprecien costums o indumentàries, avui representen un document històric de primer ordre, absolutament imprescindible a l'hora de fer qualsevol estudi de l'època.

Així mateix, un altre factor que hem de relacionar amb la generalització d'aquest format fou l'aparició del col·leccionisme de targetes postals: serveixi de mostra que tot just encetat el segle, concretament el Nadal de 1904, el Centre Català de Sant Feliu n'organitzava una exposició amb peces procedents de diversos col·leccionistes guixolencs, entre els quals hi havia Juli Garreta, Fèlix de Azúa, Lluís Casas i Vinyas, Ramon Casas i Mauri, Pere Colomer i Fors, Juan Bosch, Josep Gassiot, Joan Esteva, Salvador Vidal, Concepció Llorens, etc.; o que, dos anys abans –pel Nadal de 1902–, la Unió Catalanista de Sant Feliu posava a la venda postals per a felicitar les festes de Nadal i Cap d'Any al preu unitari de 10 cèntims.

Així doncs, els editors sorgiren a causa de l'èxit espectacular de la targeta postal en el primer decenni del segle XX. Alguns d'ells foren els mateixos fotògrafs, però d'altres no tenien res a veure amb el món de la fotografia i tan sols s'hi ficaren per motius econòmics. En la seva immensa majoria no es tractava de grans companyies, ans al contrari, eren empreses familiars propietàries de petits negocis adients per a la venda de postals (llibreters, estanquers, impressors, etc.). En aquests casos, la feina de l'editor consistia a avisar el fotògraf –que podia ser local o bé un especialista de Barcelona– quan necessitava un estoc de postals i també a mostrar-li els llocs que desitjava que sortissin fotografiats. Una vegada impreses –generalment a Barcelona–, les venien en els seus locals o en altres botigues. Serveixin d'exemple els avisos publicats l'any 1904 a la premsa guixolencs pels estancs de Francesc Marcó, a la rambla Vidal, i d'Artur Vicens, al carrer Girona, anunciant la venda d'un gran assortiment de targetes postals i de fotografies de Sant Feliu. O un curt publicat l'any 1910 per la impremta Viader, on s'anuncia la venda de postals de la representació de l'òpera *Marina* a la platja guixolencs –recordem que la representació esmentada fou organitzada pel propi Octavi Viader–. O l'anunci publicat el mes de gener de 1914 a la premsa ganxona, en què la rel·lotgeria Romà feia saber tenia la representació exclusiva de la venda de postals amb vistes de Sant Feliu.

Els petits editors d'aquesta època a la nostra ciutat són els següents: la impremta Viader, H. Barroso, Emili Canet, Josep Pascal, Josep Dalmau, Joan Joanola, Amadeu Mauri, Jesús Mauri, Colom Mauri, Joan Donato, Fèlix Romaní, can Manetes, Ricard Mur, Alfons Xarrié, Guilera, Fergui i Artur Vicens. Val a dir que la totalitat de les empreses o persones referides editaren postals de Sant Feliu, però que no totes estaven establertes a Sant Feliu i que només una petita part se'n va encarregar també de la impressió.

D'altra banda, existeixen diverses sèries de postals d'aquella època sense cap mena de logotip, la qual cosa fa impossible saber qui les va editar i encara menys qui fou el fotògraf autor de les imatges. Generalment, són sèries formades per unes poques postals –cap no supera les 10 unitats–. Aquest fet s'explica perquè, vist l'èxit comercial que tenien, qualsevol es veia amb cor d'editar una sèrie limitada de postals, tot esperant guanyar ràpidament un grapat de diners. Serveixi de mostra la següent notícia apareguda al setmanari local *Llevor* el 30 de juny de 1906: "Uns

quants joves d'aquesta ciutat se proposen publicar una col·lecció de postals fotogràfiques de vistes d'aquesta ciutat i sos entorns. Se publicaran per entregues mensuals de quatre postals i al preu d'una pesseta". Desconec si la idea va tirar endavant.

A la vegada, unes poques –però importants– cases impressores (la majoria barcelonines) es decantaren, des d'un primer moment i de forma preferent, per la comercialització de la targeta postal, i aconseguiren, en poc temps, uns catàlegs amb milers d'imatges diferents que venien a petits editors locals o directament als comerços d'arreu del país. Fou el cas de Josep Thomas, Lluçà Roisin, Àngel Toldrà i Adolf Zerkowitz (tan sols faig la relació d'aquells que incloïen la nostra ciutat en els seus catàlegs).

Feta aquesta introducció, a continuació narraré –molt breument– la petita història d'uns d'aquests petits editors: els Viader. A més, faré una relació de la sèrie més coneguda de postals que va editar aquesta impremta.

LA IMPREMTA VIADER⁵

Segons acabo d'explicar, la impremta Viader, propietat d'Octavi Viader i Margarit (Sant Feliu 1864–1938), s'inicià en el món de l'edició de targetes postals i de fotografies al final del segle XIX⁶, tasca que continuaria al llarg de la nova centúria. D'aquesta manera, el 29 de juny de 1901, el 17 de gener de 1904 i el 19 d'agost de 1905, el setmanari local *Llevor* publicava que la impremta Viader havia posat a la venda una sèrie de targetes postals amb vistes de Sant Feliu i rodalies al preu de 5 cèntims cadascuna, i el 30 de juny de 1904, el setmanari *La Información* feia el mateix, en aquest cas amb una col·lecció de vistes de Sant Feliu i Palamós, sense precisar en cap moment qui eren els fotògrafs autors de les imatges. Avui, però, sabem que algunes eren fetes pels fotògrafs professionals Amadeu Mauri i Jaume Bertran.

D'altra banda, sabem que no totes les targetes postals esmentades foren impreses a Sant Feliu, donat que algunes porten la firma de la casa Thomas –una coneguda impremta de Barcelona propietat de Josep Thomas, que, poc després, sota el nom de Fototípia Thomas, esdevindria una de les principals cases editores de targetes postals del país, segons hem vist abans–.

Pel que fa a aquest format, la sèrie de la casa Viader més coneguda i més buscada pels col·leccionistes va numerada i està formada per 17 fotografies –tirades pels volts del període que va de 1897 a 1900– que foren editades diverses vegades a partir de l'any 1901.

Les postals porten imprès a l'anvers el següent text: "*San Feliu de Guixols, Imp. Viader*", seguit del número i la llegenda. I al revers: "*Unión Postal Universal – España*", i un espai per a escriure-hi l'adreça. La totalitat estan impreses en fototípia: algunes, en blanc i negre, i altres, en color sípia o lleugerament colorades.

Relació de la sèrie:

1. *FONT-PICANT- Restaurant y Estación del Ferrocarril.*
2. *Vista parcial del puerto.*
3. *Detalle del puerto. Autor: Benito Arxer. Imp. Thomas.*
4. *Embarque de virutas. Autor: Amadeu Mauri. Imp. Thomas.*
5. *Barrio de Tetuán. Imp. Thomas.*
6. *Detalle del puerto.*
7. *Antiguo Convento de los frailes Benedictinos. Autor: Jaume Bertran.*
8. *Ermita de San Telmo.*
9. *Casa histórica donde pasaron las primeras escenas de "Las Ruinas de mi Convento". Autor: Jaume Bertran.*
10. *Vista de Pedralta.*
11. *Vista parcial.*
12. *La Plaza.*
13. *Rambla de Antonio Vidal.*
14. *Nuevo Casino La Constancia.*
15. *Playa de San Pol.*
16. *Visita del señor Villanueva.*
17. *La Riera.*

⁵ TORRENT FABREGAS, Joan. "Els Viader, mestres impressors guixolencs", dins *XX Asamblea Intercomarcal d'Estudiosos*, Museu Municipal Sant Feliu de Guixols, 1977, pàg. 313–334.

⁶ Als anys 1891 i 1894 va editar unes fotografies tirades pel fotògraf guixolenc Jaume Bertran, entre les quals una de l'orfeó Gesòria i diverses de can Vicens a Solius. El 1894 també edità una fotografia de l'afecionat guixolenc Joan Gafas; en aquest cas, d'una excursió a Castell d'Aro.

03 Detalle del puerto.

04 Embarque de virutas.

TESTIMONIS INÈDITS DE LA GUERRA CIVIL A SANT FELIU DE GUÍXOLS

TESTIMONI 1

En plena retirada dels republicans, les tropes del general Lister van passar per Sant Feliu. En aquells dies, quan no se sentien els avions, la joventut i la mainada sortia als carrers. Per a ells, tant se'ls en donava que fossin uns com els altres que guanyessin la guerra, si amb això s'aturaven els bombardeigs.

Una dona va trobar una coneguda i li va dir:

- Mira noia, en Lister se t'emporta el noi. Han fet una batuda al Casino i han agafat a varis xicots de 16 o 17 anys per allistar-los i un d'ells és el teu.

La mare va córrer fins el Casino i es va dirigir a n'en Lister, dient-li:

- No t'emportis el meu fill que encara no té 16 anys i és una criatura.

En Lister no li feia cas, i manà que els portessin cap a Palamós. La mare, al sentir aquestes paraules i comprendre que potser no el tornaria a veure més, va cridar-li amb força:

- Que no teniu mare vos Sr. Lister?. Jo tinc un fill i és una criatura!

Aquestes paraules el van sacsejar, va deixar lliures als joves i va abandonar la ciutat.

Molts anys després d'acabada la guerra, devia ser al final dels anys 60, de tant en tant anava a Sant Feliu. Un dia vaig conèixer un senyor, de qui no donaré el nom, i em va explicar que ell era el soldat encarregat de fer sonar les sirenes quan els avions bombardejaven la ciutat.

També em va dir que, llavors, hi havia una barca de pesca amb el motor que feia una fressa semblant a la dels avions. Per la qual raó, moltes vegades havia confós l'arribada de la barca amb la dels avions, engegant les sirenes quan ja era massa tard.

Després de la guerra fou un acèrrim franquista i acabà suïcidant-se.

És coneguda la història d'un senyor que aprofitava qualsevol ocasió per cometre destrosses que no havien fet els altres, per després tirar fotografies i acusar als "rojos" d'haver-les ocasionat.

Una de les barrabassades més conegudes que va fer tingué lloc quan les Brigades Internacionals van organitzar una festa de comiat, convidant la mainada de Sant Feliu i Castell d'Aro a

una xocolatada a l'Hostal la Gavina de S'Agaró, lloc on havien estat allotjats durant la guerra.

Tots eren a l'exterior, quan un brigadista va sentir fressa a la cuina. Entrà silenciosament i es trobà amb aquest senyor tirant coses per terra i fotografiant les destrosses.

- Que feu desgraciat sabotejador, bandit!.

Als crits del soldat, va acudir ràpidament l'Alcalde de Sant Feliu, el Sr. Cristòfor Sala, i al veure al fotògraf en mans del corpulent soldat, li ordenà:

- Deixeu-lo anar. No sap el que fa!.

- Sí que sap el que fa!. Contestà el brigadista. - Massa bé que ho sap, és un sabotejador, afusellat, afusellat!.

El sabotejador, més mort que viu, tan sols pensava en fugir.

Finalment, l'Alcalde va aconseguir convèncer als soldats i el deixaren anar lliure, salvant-lo d'una mort segura.

Finalitzada la guerra, el fotògraf-sabotejador fou nomenat Alcalde de Sant Feliu.

Nota: Passatges extrets del llibre inèdit de memòries "Altres hores i coses viscudes" (Perpinyà, 1991), escrit per Josep Queipiquer i Pericay, sergent de la 121 Brigada Mixta de l'Exèrcit Republicà, nascut a Sant Feliu i exiliat a França l'any 1939.

He cregut convenient conservar l'estil de l'original, corregint solament algunes paraules o frases incorrectes o poc entenedores.

TESTIMONI 2

Durant els últims mesos de la guerra vam estar allotjats en una casa de pagès a la part alta de Santa Cristina. Des d'aquest lloc vam veure l'arribada de les tropes franquistes el dia 4 de febrer de 1939, procedents de Llagostera. Obrien la marxa els soldats moros, seguits d'una gran quantitat de forces regulars i carros blindats lleugers. No hi va haver combats. El meu oncle, que feia guàrdia en un dels ponts de l'entrada del poble, va abandonar l'uniforme de carrabiner i la pistola, fugint tot seguit i a corre cuita cap a casa seva.

L'endemà al matí vàrem anar a Sant Feliu per una drecera, per a comprovar que la nostra taverna (can Grau) i la barberia no havien estat saquejades. Els carrers de Sant Feliu estaven de-

serts i el silenci era absolut. No vàrem veure cap classe de tropa, ni republicana ni nacional, ni tampoc s'escoltava cap fressa de combats. En arribar, vam trobar les portes dels locals esbotzades i el seu interior capgirat, trobant a faltar molts estris de la barberia. Forçosament va ser l'obra d'algun veí. Al cap d'unes hores van entrar soldats nacionals, alguns dels quals van menjar i dormir a la taverna. Davant les súpliques de la meva mare, el tracte fou tens però correcte, limitant-se a requisar menjar i beure. Quan tornàvem a Santa Cristina, vàrem veure com alguns homes portaven xais a l'esquena, segurament robats d'alguna masia propera.

Testimoni de Carme Cruañas i Dausà, filla dels propietaris de la taverna Can Grau i de la barberia Cruañas, situats a la carretera de Palamós.

TESTIMONI 3

Durant els últims mesos de la guerra, els meus pares i jo ens refugiarem a la masia de Mas Carbó (Bell-lloch), propietat del Sr. Gotarra. Conjuntament amb altres famílies guixolenques i els masovers del mas, vàrem ser testimonis dels últims dies de la guerra en aquestes contrades. El motiu de fugir de Sant Feliu fou pels continus registres que feien els elements de la F.A.I., socialistes i comunistes, sempre de nit, per requisar objectes de valor (plata, joies, etc.) i per l'absoluta anarquia d'aquells dies.

Poc abans de l'ocupació de Sant Feliu, no recordo exactament el dia, un destacament de cavalleria de les forces republicanes va desfilar per davant del mas en direcció a Romanyà, amb mules carregades amb canons, metralladores, abundant munició i queviures. La tropa, en perfecta formació i uniformada amb jaquetes de pell, devia ser una unitat d'élite. Dies més tard, quan vàrem saber que les forces italianes havien sigut emboscades prop de Fanals, vam suposar que els causants havien sigut els soldats que havíem vist desfilar davant del mas. En els dies següents, assistirem al pas de molts soldats republicans, en petits grups, en un estat llastimós, mal vestits, amb sacs a coll i amb la por i la desesperació en els ulls.

La setmana següent de la caiguda de Sant Feliu (del 3 al 10 de febrer de 1939), un bon nombre de soldats republicans es va

refugiar a les muntanyes de les Gavarres. Des del mas, durant la nit, podíem veure moltes fogueres enceses en mig del bosc. Quan es feia fosc, baixaven a les masies on estàvem refugiats per demanar menjar. De tant en tant sentíem trets de fusells, sense que pugui assegurar el motiu. Al cap d'una setmana, un destacament de blindats lleugers va enfilear la carretera que puja cap a Romanyà, per foragitar aquestes restes de tropes republicanes. L'endemà, les fogueres havien desaparegut, però no es va sentir ni un sol tret.

Durant els anys següents es va trobar una gran quantitat de material de guerra abandonat en els boscos propers a la carretera de Tossa. Recordo que, amb els amics, disposàvem d'un vertader arsenal d'armes i municions (fusells, escopetes, pistoles, bombes de mà, etc.), i sovint les fèiem servir a dojo contra ocells, parets, etc., amb el perill que això suposava. Més d'un jove va morir manipulant aquelles llents bombes de mà vermelles, d'origen italià, que tant sovintejaven abandonades en els boscos de les rodalies. Un dia vàrem trobar una caixa de pólvora en el niu de metralladores del Salvament. Un dels joves companys va tenir la fatal idea d'encendre un misto i llançar-lo dins la caixa. El resultat fou una explosió que va deixar socarrimades les seies i els cabells de l'imprudent, per fortuna sense cap resultat greu. A les Bateries també hi havia molta munició abandonada, com, per exemple, bales de canons antiaeris en perfecta estat. Recordo que els desmuntàvem i trèiem de l'interior uns cordills xops de pólvora que, una vegada encesos, petaven com un petard.

Nota.- El fet de trobar grans quantitats de material de guerra a la carretera de Tossa i que, contràriament, no se'n trobés a la carretera que ve de Santa Cristina, fa suposar que les forces nacionals que van ocupar Sant Feliu provenien de Tossa (ocurda el dia abans, 2 de febrer). Les altres forces que venien de Cassà i Llagostera, degueren travessar la vall d'Aro en direcció a Palamós sense desviar-se a Sant Feliu. La nostra ciutat, aleshores una de les poblacions més importants de la comarca, seria encerclada per una pinça que, provenint de Llagostera, va rodejar la població per Tossa i Santa Cristina.

Testimoni de Josep Nadal i Vellver, fill del taper i fotògraf afeccionat Josep Maria Nadal i Genís.

TESTIMONI 4

Durant els darrers mesos de la Guerra Civil, de la mateixa manera que van fer moltes altres famílies guixolenques, els meus pares i jo ens vàrem refugiar al poble de Castell d'Aro, fugint dels bombardeigs franquistes a Sant Feliu. Des del final de 1937 fins el 5 de febrer de l'any 1939 vam estar allotjats a la casa del guarda barreres del tren, al costat mateix de l'estació. En el cas del meu pare i meu solament hi dormíem, mentre que la resta del dia el passàvem a Sant Feliu. Llavors jo tenia 9 anys, però les vivències d'aquells dies tan dramàtics han quedat gravats a la meua memòria per sempre més.

Recordo que, de dilluns a dissabte, a les 8 de matí, a peu, amb pluja o sol, el pare i jo agafàvem la dreuera de l'antic camí del Remei fins a Sant Feliu; ell per a treballar a can Pere Albertí, el consignatari de vaixells, i jo per anar a l'escola dels Estudis Nous, inaugurats feia poc a l'horta d'en Bernich, a la classe de la mestra Rosa Vidal. Al migdia ens reuníem per dinar als menjadors que l'Auxili Social tenia oberts a l'edifici de les monges carmelites, al carrer Capmany. El menjar no és que fos gaire bo, molta grana bullida i poca cosa més. Això sí, a cadascun dels soferts comuns li pertocava un panet rodó fet de farina de blat, d'una olor deliciosa i penetrant, que, gairebé sempre, d'amagat, m'afanyava en fer desaparèixer en una de les butxaques dels meus pantalons, i així poder-lo rosegat durant el camí de tornada. Quan el meu pare plegava de la feina a les set tocadetes de la tarda, tornàvem a Castell d'Aro pel mateix camí que havíem fet el matí, jo ben agafat de la seva mà per no empassegar amb una rel o una pedra –a l'hivern caminàvem gairebé a cegues–, la majoria de les vegades amb la companyia d'altres guixolencs refugiats com nosaltres. Els últims mesos de la guerra, però, les classes als Estudis Nous foren suspeses a causa dels bombardeigs cada vegada més freqüents i indiscriminats. A partir d'aquell moment el pare se n'anava tot sol, i jo em passava el dia jugant pels carrers i pels camps del poble, absolutament absent de la tragèdia que ens rodejava.

Les nits, després de sopar, mentre la mare cosia a la llum d'una bombeta i el pare escoltava embadalit les notícies de la ràdio, jo llegia i rellegia uns contes que m'havia endut de casa. De vegades, la fressa llunyana d'un motor que s'acostava –semblant al vol d'una vespa– ens advertia d'un bombardeig

imminent a Sant Feliu. Tothom sortia al carrer, enmig d'un silenci esfereïdor. Al cap de pocs moments, podia escoltar-se un espetec sec, i un altre, i un altre..., com una tronada desproveïda de llamps. Les dones ploraven.

Els dies de festa passejàvem tranquil·lament per les rodalies i quan era el temps acompanyava el pare a buscar espàrrecs al marge del Ridaura. Un dia, en voler creuar el riu, la força de l'aigua va fer-me caure i em vaig obrir un genoll. El pare em va dur a coll a cal doctor Casals. Mentre em cosia la ferida, de viu en viu, el doctor no va parar de cantar-me una cançó –no recordo el seu nom– que deia quelcom d'un noi *pequeño pero matón*. No em va caure ni una sola llàgrima. Les tardes dels diumenges solíem anar al cinema Balmaña de Santa Cristina, on trobàvem molts coneguts de Sant Feliu: els uns que venien a peu des de la ciutat ganxona, els altres que estaven refugiats en diferents indrets de la vall d'Aro. Les pel·lícules –quasi sempre d'indis i cow-boys– eren la millor medicina per a oblidar penes i privacions.

Amb el pas dels mesos, el menjar va anar essent cada cop més escàs, però mai no vam passar gana. Evidentment, a pagès es menjava millor que a les ciutats. La gent s'ajudava una amb l'altra. En certa ocasió, una família adinerada de Sant Feliu, molt de dretes, refugiada igualment a Castell d'Aro, els membres de la qual coneixien el meu pare de molts anys enrera, van invitar-nos a dinar en un dia senyalat que no recordo. La masia, esplèndida, on estaven allotjats estava situada a la part més alta del poble, gairebé a les afores. Els camps, immensos, en part cultivats i en part abandonats, s'estenien per la part de darrera la casa, muntanya amunt. A banda i banda, hi havia l'hort, amb fileres perfectament arrencades de tomàquets de penjar, cebes i alls tendres, escaroles, carbasses, melons i cogombres; la cort dels porcs, construïda d'obra, bruta i fosca, però amb un pati descobert en el que un parell de truges prenia el sol i uns quants porquets no paraven de jugar; i els galliners, fets de fusta i tela metàl·lica, que, incomprensiblement, tenien les portes obertes. Adossat a la façana de la casa, destacava el porxo –que feia de menjador a l'estiu–, a quina ombra, un gos de caça, sec com un clau, dormitava amb placidesa. Seguia un pati de terra, enorme –per fer-hi ball, si era necessari–, en el que no paraven de córrer amunt i avall, galls, gallines, pollets, oques i ànecs. Prop de l'entrada a la finca, hi havia l'era, amb sis o set pallers, de totes

formes i mides, i una enorme varietat d'arbres fruiters –entre els quals sobresortia una figuera imponent–, plantats a tots dos costats del camí que moria a l'entrada de la finca. Tot el conjunt es trobava encerclat per una tanca de pedra de l'alçada d'un home. Un porta reixada, descomunal, era l'únic pas d'entrada. Òbviament, el dinar fou esplèndid, però inadequat en aquells moments. Aquell dia vaig comprendre que les guerres no són igual de dures per a tothom.

A mida que la guerra anà avançant i que les coses, en lloc de millorar, empitjoraven dia a dia, cada cop estàvem més amb l'ai al cor per si cridaven el pare a files. No obstant la seva edat avançada –llavors tenia 41 anys–, els rumors de noves lleves –en els darrers mesos del conflicte foren mobilitzats infants de 16 i homes de 40 anys– no deixaren de turmentar-nos.

Al començament del mes de febrer de 1939 els esdeveniments es van precipitar. La matinada del dia 2, les escasses forces republicanes que hi havia al poble van fer volar el pont de la carretera (en el lloc on avui hi ha la Creu Roja), suposo que amb el propòsit d'entorpir l'avanç de les tanquetes italianes que, procedents de Llagostera, creuaven la vall. Recordo, com si fos ara, la forta explosió, seguida d'una pluja de pedres en totes direccions, una de les quals va travessar la teulada d'una casa veïna a la nostra, miraculosament, sense produir ferits.

Aquella nit es van presentar els homes d'en Lister (segons ens van assegurar ells mateixos) dalt d'un parell de camionetes, vestits de paisà i fent-nos ben visibles les armes que portaven. En pocs minuts van reunir a mitja dotzena d'homes i criatures enmig de la plaça del poble, entre els quals hi havia el Sr. Caseras, el meu pare i jo. En un to que no admetia rèplica, ens van ordenar no fer soroll, afegint que aviat vindria un camió a recollir-nos, però sense fer esment del motiu. No us podeu imaginar la por, l'angoixa terrible, que vàrem passar durant aquells minuts, per a nosaltres eterns. Els rumors que arribaven últimament del front referents a venjances, afusellaments i allistaments forçosos, afegien encara més dramatisme a la situació. Abraçat al meu pare, vaig plorar en silenci temorós de no tornar-lo a veure més. Finalment, desconec exactament per quina raó –suposo que les tropes franquistes estaven molt a prop i van rebre ordres de fugir amb prestesa–, ens van abandonar en aquell lloc, advertint-nos, però, que no ens moguéssim fins que

tornessin. Passats uns minuts, més morts que vius, cadascú va tornar a casa seva a corre-cuita. Poc després vam sentir uns cops molt forts a la porta de casa i uns crits: "Por favor, estoy herido, ábranme". No cal dir que el pare se'n cuidà ben prou, de no obrir-la. Segurament eren soldats republicans que buscaven menjar. Fou la nit més llarga de la meua vida, interminable. Ningú de la casa aclucà ull fins que fou clar.

El 3 de febrer fou un dia estrany, desconcertant. El matí es llevà assolellat, però feia molta fred. Salvant el pont esmicolat el dia abans, res no aparentava que ens trobàvem en guerra. Els republicans havien fugit, sense deixar ni rastre. Però, cosa estranya, aparentment tampoc veiem a ningú dels anomenats nacionals. Seguint els precés de la mare, aquell matí el pare va decidir no anar a la feina. Al migdia, ens van dir que Sant Feliu havia estat ocupat. Passaren les hores i no es produí cap novetat. Quan es feia fosc va córrer el rumor que els republicans havien preparat un parany als nacionals prop de l'escorxador de Sant Feliu, amb el resultat de diversos morts. Els nervis estaven a flor de pell.

Quan ens vam llevar el dia següent, astorats, gairebé ensopeguem amb tres tanquetes, dalt de les quals onejava la bandera italiana, plantades davant la casa on érem allotjats, amb la metralladora apuntant la porta d'entrada. Passat l'ensurt inicial, com sigui que el pare xampurrejava una mica l'italià, puix que, com he dit abans, treballava a ca l'Albertí, que era aleshores cònsol d'Itàlia, es va arriscar a parlar amb els soldats italians amb l'esperança de treure'n alguna cosa de profit. El fruit no pogué ser més esplèndid: una teula de xocolata italiana i un paquet de galetes (llavors un festí). Al cap d'uns instants, les tanquetes van seguir camí en direcció a la Platja d'Aro. De seguida, però, uns pocs soldats moros van creuar el poble, seguint la carretera i la via del tren. Anaven bruts, amb barba, i mal vestits, un sac a l'espatlla i el dit al gallet del fusell. Feien basarda, però gràcies a Deu no van aturar-se.

L'endemà dia 5, de bon matí, pujats en un carro tirat per una mula vella que vam llogar, tornàvem a Sant Feliu pel camí del Remei. A l'arribada, el primer de tot que vam fer va ser presentar-nos davant el *Comandante de Puesto* de Sant Feliu, seguint el suggeriment fet pels soldats italians el dia abans. Aquell dia la ciutat era ja força animada, amb molta gent pels carrers que

comentava els darrers esdeveniments viscuts. La guerra per a nosaltres s'havia acabat.

Testimoni de Domènec Saura i Clara, jubilat i antic treballador a les oficines del port comercial, desaparegut recentment.

TESTIMONI 5

Al final de la guerra, la meua família estava allotjada al Mas Tapioles, prop de Solius, juntament amb dues famílies guixolencques més, fugint dels bombardeigs de Sant Feliu. Recordo que la família de Josep Irla estava refugiada a la masia de can Vicens, també a Solius. El dia 3 de febrer de 1939, no recordo l'hora però era de dia, vam presenciar la voladura del pont de Salenys per part dels republicans, segurament per entorpir l'avanç de les tropes *nacionals*. Malgrat que llavors només tenia 9 anys, el soroll de la forta explosió m'ha quedat gravat per sempre més. El dia 4, van passar unitats més de les forces franquistes, escorcollant cadascun dels masos de les rodalies. En cap moment es van sentir sorolls de combats.

Testimoni de Rogeli Vancells i Molinas, jubilat, antic taper i regidor de Sant Feliu. Fill de Raimundo Vancells.

TESTIMONI 6

El 18 de juliol de 1936 estàvem a la Platja d'Aro per escenificar una obra de teatre amb l'Agrupació Romea. Davant les notícies de l'aixecament militar, la funció fou finalment suspesa (efectivament, aquella dia la Romea havia de representar l'obra *Mamà política* de Pompeu Crehuet, a Platja d'Aro).

El 27 d'octubre de 1936 vaig guanyar una plaça de mestre a Llagostera, amb un sou anual de 3.000 pessetes. Però vaig estar-hi pocs mesos, ja que poc després van cridar-me per anar al front. Em varen destinar a les oficines de la Brigada Mixta núm. 133, pertanyent a la 3ª Divisió, amb seu a Brihuega (Guadalajara). Allí m'encarregava de fer plànols cartogràfics pel servei meteorològic. A la mateixa Divisió hi havia altres guixolencs, com Josep Algans, Valentí Raurich, Alfons Budó de la taverna de can

Toni (que feia de cuiner i em tractava com un rei), etc. No vaig entrar mai en combat.

Entre el desembre del 37 i el juny del 38, tots els dies vaig enviar una targeta postal al meu pare, referint-li les meves vicissituds i tot el que fèiem, acompanyant-ho d'uns dibuixos per fer-ho més entenedor. Allí vaig ésser un dels encarregats de fer una revista mensual –no recordo el nom–, que s'imprimia a Madrid i, més tard, a Barcelona.

Finalitzada la guerra, vaig estar empresonat en un camp de concentració (no recordo quin), en el qual no vaig estar-hi gaire temps. Finalment, vaig arribar a Barcelona en un tren de càrrega i, seguidament, a Sant Feliu. Per causa d'haver portat un llacet negre al coll abans de la guerra –en aquell moment era considerat un símbol catalanista–, existien informes contraris a la meua persona. Sort vaig tenir de l'alcalde Gandol, qui va fer-me un certificat de bona conducta, gràcies al qual, vaig obtenir la rehabilitació total.

En els mesos següents no vaig aconseguir plaça de mestre (segurament com a càstig per haver lluitat en el bàndol republicà). Durant aquesta època donava classes amb el mestre Pla Salat, a la Rambla del Portalet, cantonada Sant Ramon (davant de l'Hotel Rex). Finalment, el 22 de novembre de 1940, vaig aconseguir una plaça de mestre a Llambilles, amb un sou de 4.000 pessetes anuals. El 2 de desembre de 1941 vaig anar a Girona (a una escola de les afores), el 8 de gener de 1942 a Cassà de la Selva, el 2 de febrer de 1945 a Figueras, el 20 de setembre de 1946 a Vilallonga de Ter i, finalment, el 26 de maig de 1950 a Sant Feliu de Guíxols (mitjançant una estratagema, ja que vaig fer constar falsament que la meua dona treballava a l'Ajuntament guixolenc).

Testimoni de Narcís Masferrer i Buixó, fill predilecte de Sant Feliu.

TESTIMONI 7

Durant els últims mesos de la guerra, per por als bombardeigs, anàvem a dormir a pagès, al Mas Mari. Des d'allí es veia el mar i la badia, i al Canaries quan bombardejava la ciutat.

El que seria el meu marit, Albert Duran, era un soldat republicà d'artilleria destinat a Sant Feliu durant la guerra. En un primer moment, els soldats van estar allotjats a ca la Maynegre i més tard a can Casas. En els transcurso de la guerra ens vam enamorar. Al final de la guerra se'l van emportar a un camp de concentració, però es va escapar i fugir a França, on va ésser detingut i tancat novament en un camp de refugiats. Escapat de nou, entrà a Espanya i es refugià a Sant Feliu, a casa dels meus pares.

Com que llavors no permetien fer missa, els diumenges al matí anava a ca la Franquesa, una amiga que el seu pare tenia una quadra de cavalls prop de l'Hospital, i resàvem com si anéssim a missa. Recordo que els carrers estaven sempre buits i en silenci. La única distracció possible de les colles durant els diumenges al migdia i a la tarda era passejar, passeig amunt, passeig avall, fes fred o calor. No hi havia cap mena de lloc per esbargir-se. La botiga la teníem oberta, però no ens arribava gènere. Finalitzada la guerra vam fer l'agost amb un carregament de mantellines que teníem emmagatzemades de molt temps enrera, i que abans d'esclatar la guerra ningú volia. Sort de les cartilles de racionament!. En el tren, on treballava, al meu pare li donaven una farina, de color fosc, amb la que fèiem unes truites boníssimes. I també mantega salada, molt bona. No es llençava res, s'aprofitava tot.

El dia que van entrar els nacionals, o potser el dia següent, un grup de soldats nacionals va entrar a la fleca de ca la Felipa, situada al carrer de Sant Domènec (a mà dreta, un pèl més amunt de la Barraca), per requisar la farina que hi havia –sembla ser que retinguda-. Ho recordo perquè tot el carrer va quedar enfarinat.

Recordo que, una vegada finalitzada la guerra, el meu pare (Benet Escriba) fou empresonat unes hores a l'edifici del Monestir –junt amb altres empleats (Saura, Cosp, etc)-, per haver treballat en el ferrocarril durant la guerra. Aquest fet va representar un impacte molt fort per a la família, ja que era un home que no havia tingut mai cap responsabilitat política i que només vivia pel teatre. Sort dels germans Sala –amics nostres- que ens van ajudar, testificant al seu favor.

Testimoni de Teresa Escriba i Carmen, filla de l'actor i director teatral Benet Escriba.

TESTIMONI 8

Quan bombardejaven Sant Feliu, els meus pares i jo corríem a refugiar-nos prop de Vista Alegre –en una pedrera allí existent-, des d'on veíem les bombes caure sobre la ciutat –recordo que un dia el lloc més castigat fou el barri del Raig-. Si avisaven amb temps, ens dirigíem a un hort que teníem davant del cementiri.

Les tardes dels diumenges solia anar al cinema de Santa Cristina –el Balmaña-, sempre abarrotat de gent de Sant Feliu.

Teníem una monja de clausura amagada a casa nostra.

Durant els mesos que durà la guerra hi havia molts de robaris als camps per poder menjar. Però, dins la ciutat les portes podien estar obertes i no passava res.

El meu pare (Domingo Casellas Bou) fou mobilitzat a les acaballes de la guerra (gener del 1939). Juntament amb altres soldats, van anar a peu, per la via del tren, per presentar-se a Girona. Quan arribaren a Cassà la línia fèrria estava tallada i uns soldats allí presents els aconsellaren que tornessin cap a casa, perquè ja estaven cremant papers. De nit, quan tornaven cap a Sant Feliu, a la Costa de l'Ou, van trobar dos soldats republicans estirats en mig de la via. Van explicar que eren de Sant Feliu i que venien escapant-se des del front de l'Ebre, però que estaven tan esgotats que volien suïcidar-se. Entre tots els transportaren fins a Sant Feliu.

Pensant que el buscarien per pròfug, el meu pare –conjuntament amb el meu oncle i un pagès- es va amagar als boscos de Panedes (en una cova prop de la Font Picant). Mentrestant, la resta de la família ens vam refugiar en una masia prop de l'església de Santa Cristina. De nit, si no hi havia perill, enceníem un llum a la cuina, i d'aquesta manera el meu pare podia dormir amb nosaltres. Un dia, les forces republicanes acamparen molt a prop, de manera que vam haver de sortir per avisar-los del perill, fent veure que buscàvem llenya. Recordo que pel camí, a la zona de la Roca de Malvet, sortia gent amagada per tot arreu.

També recordo que en Pere Bosch (el taxista) –el qual no va anar a la guerra per curt de talla- estava refugiat com nosaltres

a Santa Cristina. Durant la retirada, un escamot republicà el va arreplegar i se l'emportaven. Però, finalment, escapà dalt d'una bicicleta i tornà al poble.

Tothom desitjava que entressin els *nacionals*. Per a una gran majoria foren benvinguts.

Durant la retirada republicana, els soldats abandonaren una gran quantitat de material (metralladores, bales, escopetes, ràdios, etc.), material que la mainada s'afanyava de recollir.

Les forces *nacionals* entraren a Sant Feliu des de Tossa. L'endemà ho feren a la vall d'Aro, procedents de Llagostera. La majoria eren moros, força cansats, amb mules que carregaven el material. Recordo que un d'ells cridà a un altre: "*Si estás cansado, agárrate a la cola del mulo*".

Quan van entrar a Sant Feliu, van donar menjar a les criatures al carrer Colom (xuscos, macarrons, sardines, lleties, xocolata). Mentrestant, un gran nombre d'homes que havien estat amagats per no anar al front sortiren al carrer, amb llargues barbes. La gent s'afanyà a penjar banderes espanyoles als balcons, perquè sinó els soldats esbotzaven les portes (tot això m'ho van explicar l'endemà, quan vam tornar des de Santa Cristina en carro). La gent es veia contenta i la presència de soldats era molt escassa.

Al poc temps de l'alliberament, les noves autoritats van demanar a tothom que lliurés la moneda republicana per canviar-la per la nacional. El resguard que van donar, no serví mai més de res. Hi va haver gent que lliurà monedes d'or i plata, i quedà arruïnada. Fou un frau i un robatori colossal.

Testimoni de Neus Casellas Viadé.

TESTIMONI 9

Durant la guerra, el meu avi, Agustí Roldós Calçada, pràctic del port i fabricant de taps, rebia aliments des de França i Anglaterra, enviats per clients de la fàbrica, assabentats que aquí es passava gana. Els queviures els amagaven a ca la modista Maria Ferran, cunyada del meu avi, que tenia el taller al carrer de la Rutlla (damunt la Cooperativa). Denunciats per algú, els hi requisaren els aliments i empresonaren uns quants dies la Maria Ferran i la seva germana Carme, a la presó de Barcelona, i al meu

avi, a la de Girona (on fou molt respectat per la seva condició de pràctic). Anys més tard, les ties explicaven que van passar molta gana i que una veïna de Sant Feliu –la Maria Bonal– els hi portava aliments tot sovint.

El meu pare, Agustí Roldós Ferran, desertà a França poc abans d'ésser cridat a files –era nascut l'any 1918–. Per escapar-se va rebre l'ajuda de l'altre pràctic de Sant Feliu, el Sr. Mallol. Aprofitant la sortida d'un vaixell mercant, amb el capità del qual es pactà prèviament la fugida, s'ocultà a la barca del pràctic i, fora port, fou hissat dalt del mercant, havent-se d'amagar al lavabo del vaixell, fins arribar a la costa francesa. Allí l'esperaven uns amics francesos i el pare Roca. Al cap d'un temps passà a Anglaterra i després a la zona *nacional*, essent destinat al parc automobilístic –conduïa un camió de correus– (no lluità al front perquè el seu pare va donar un cotxe als *nacionals*, pagat amb lliures esterlines).

Segons m'han explicat, el meu avi –que durant la República fou regidor per Esquerra Republicana– estava molt empenyat perquè li havien col·lectivitzat la fàbrica d'aglomerats de suro i un cotxe Hispano-Suiza (la mateixa colla d'imbècils anarquistes que van acollonir a tothom i que, finalment, ens van fer perdre la guerra), malgrat el seu tarannà d'home íntegre i gens sospitos de simpatitzar amb els colpistes. Desenganyat de la política i dels polítics –de tots–, finalitzada la guerra mai més va voler saber res ni de l'una ni dels altres.

Testimoni d'Agustí Roldós i Soler, segons explicat pel seu pare, la seva tia Neus Casellas, i la filla del pràctic Mallol, la Fina Mallol.

TESTIMONI 10

Josep Faura i Argente és un barceloní enamorat de Sant Feliu i de la comarca que l'envolta. A la seva joventut va ésser un home que es va fer ell mateix i les coses li van anar prou bé. Ara ja fa molts anys que està jubilat, però encara fa anar els pedals de la seva bicicleta més de pressa que molts bastant més joves que ell. És amic meu, un bon amic, i un dia em va explicar de quina manera va conèixer per primera vegada la nostra comarca molts anys enrera. Com que crec es tracta d'un tema que també

pot interessar a més gent, amb el seu consentiment, ara ho publico en aquestes pàgines.

Al final de l'any 1943 vaig ésser cridat a files i destinat a la vila de Santa Cristina com a xofer del tinent coronel Juan De Juan, cap de les forces militars allí estacionades. Aquest militar estava allotjat a can Coma, una torre situada davant de can Barnés, juntament amb altres oficials, mentre que jo dormia a can Barnés. Llavors jo era gairebé una criatura i amb els propietaris d'aquesta coneguda fonda vaig tenir la sort de trobar el caliu d'una segona família.

Les forces militars aleshores estacionades a Santa Cristina estaven formades per un regiment i es trobaven estacionades en unes barraques situades entre la Font Picant i Santa Cristina (crec recordar que a la vora de la Roca de Malvet).

La meua feina era molt limitada i agraïda, però tenia l'inconvenient d'haver d'estar sempre localitzable. El vehicle que utilitzava per passejar al tinent coronel era una motocicleta amb side-car, marca BMW, alemanya, de segona mà, que havia estat utilitzada durant la Segona Guerra Mundial. Gairebé cada dia anàvem a l'hotel Trias de Palamós, on el tinent coronel hi tenia una amant. Mentre esperava que el meu superior enllestís la seva feina, jo aprofitava el temps per donar un tomb per Palamós, tot i que els pobles de la costa d'aquella època eren tots extremadament avorrits. Molt sovint em donava deu pessetes –llavors una summa respectable– amb la condició que tingués la boca tancada. En tot cas, no tinc cap queixa del seu comportament, ja que no era una mala persona. En alguna ocasió vaig anar a Sant Feliu a fi de reparar la moto.

Hi havia un oficial del regiment, el capità Moreno, que era un baliga-balaga. Un dia em va ordenar que el portés "de putes" a Palamós. Finalment també ens va acompanyar un altre oficial, amic d'en Moreno, el nom del qual ara no recordo. Durant el viatge d'anada i tornada portava els llums de la moto apagats per, així, passar desapercebuts. Malauradament, aquesta fou una de

les causes –juntament amb l'estat lamentable de la carretera– perquè, en tornar de l'aventura, de matinada, tinguéssim un accident a la pujada d'en Vilà i els tres patíssim diverses ferides, gràcies a Déu no gaire importants. Així, doncs, a les quatre del matí ens vam presentar a casa del doctor Casals –un metge represaliat per catalanista, que vivia a la sortida de la carretera de Castell d'Aro, en direcció a Santa Cristina–. Aquell bon home ens va curar les ferides sense cobrar ni un duro. En el meu cas, em va cosir el cap –25 punts!– de viu en viu, mentre la seva dona netejava amb un raspall la sang que sortia a raig de la ferida. Arran d'aquesta anècdota, el doctor Casals i jo ens vam fer amics. En aquella època, el metge Casals mantenia una relació immillorable amb els habitants del poble i la justa i estricta amb els militars.

Durant els mesos que vaig romandre a Santa Cristina, vaig observar que els militars allí destinats –la gran majoria eren de fora Catalunya– anaven a la seva, sense barrejar-se ni relacionar-se mai amb la població civil més enllà del més estrictament necessari. Alguna vegada els hi vaig sentir dir: "*Nosotros hemos ganado la guerra para ahora pasarlo bien*". Donaven la sensació de ser unes forces d'ocupació. Una vegada van organitzar un festival de cant i teatre al saló Balmaña, però només hi van assistir militars.

A mitjans (o potser al final) de l'any 1944, la totalitat de les tropes i del material van ésser traslladats cap a Girona, i el mitjà de transport elegit fou el carrilet. D'aquesta manera, a partir de llavors no va quedar ni un sol militar a Santa Cristina –a mi també em van traslladar–. Anys més tard, vaig tornar a viure i treballar uns anys a Santa Cristina. Des de fa molt de temps tinc un pis a Sant Feliu, on hi passo els estius. Sóc un enamorat d'aquesta zona tan bonica.

Testimoni de Josep Faura i Argente (Avga. Vallvidrera, 87, 08017 Barcelona).

Carrer de la riera l'any 1934. Fot.J.Costa J.Romani.

Vista parcial als anys 20 del segle passat. Autor desconegut..

ALBERT GIRONÈS, PASTISSER I FOTÒGRAF

He quedat amb l'Albert Gironès al bar Can Julià perquè m'expliqui quelcom engrescador de la seva vida per als lectors d'Àncora. Quan fa uns dies l'hi vaig proposar, vam decidir tractar principalment el vessant professional i deixar una mica de banda la gran afecció que sent per la fotografia. També vam quedar que ho fariem d'una manera informal i sense cap mena de normes, gairebé com si fos un recull d'anècdotes. Tanmateix, abans de continuar, penso que el lector agrairà conèixer –encara que sigui per sobre– la biografia d'aquest pastisser tan popular a casa nostra:

Albert Gironès i Costa va néixer a Sant Feliu el 2 de desembre de 1925; així, doncs, ara té 82 anys molt ben portats. Està casat amb Montserrat Domènech des del 1953, i té 2 fills: l'Albert i la Montserrat.

L'any 1941 va entrar d'aprenent a la pastisseria de can Plàcido (o de la Vda. Pagès), al carrer Maragall, i un parell d'anys més tard a la cuina de l'Hostal La Gavina. El 1944, amb només 19 anys, es traslladà a Barcelona, on va treballar a les pastisseries de més renom al llarg de 18 anys, al mateix temps que publicava fins a cinc llibres tècnics de l'ofici, tots els quals il·lustrats amb fotografies fetes per ell mateix (fou el primer de publicar a Espanya un llibre de pastisseria il·lustrat amb fotografies). Durant la seva estada a la Ciutat Comtal estudià també dibuix i pintura, encara que els va abandonar per un altre art que l'atreia més: la fotografia.

L'any 1962 va retornar a Sant Feliu i obrí el seu propi establiment: la Pastisseria Gironès, emplaçada en un primer moment al carrer Sant Joan (allà va començar a vendre la seva especialitat "Dolços records de Sant Feliu", el juny del 1963) i, més tard (1973), al carrer Clavé. El 1968 va obrir una sucursal a la rambla del Portalet, però la va tancar al cap de dos anys en no obtenir l'èxit esperat. Al llarg de la seva carrera professional ha guanyat nombrosos premis i reconeixements a Espanya i a l'estranger per la seva mestria en aquest ofici (l'any 1955 va quedar "Campeón Nacional de Destreza en el Oficio", en un concurs celebrat a Madrid, i el 1973 va guanyar el concurs de pasta típica celebrat a la fira Hogarhotel). Fou col·laborador entusiasta de la revista La confitería española (Montagud Editores) per espai de 57 anys (des del 1949), fins ser nomenat "Col·laborador d'Honor" i concedir-se-li "La Pluma de Oro". Finalment, farà cosa de 4 o 5

anys, va traspassar l'establiment i es va jubilar definitivament. D'altra banda, va ser un dels fundadors de l'Agrupació Fotogràfica i Cinematogràfica de Sant Feliu (1963) i va col·laborar en el Festival Internacional de Cinema Amateur. A més a més, el 1970 fou nomenat regidor del consistori guixolenc pel terç sindical (m'explica que fou l'últim de tenir coneixement del nomenament, la qual cosa era ben normal durant la dictadura, i que en un primer moment no li va fer gaire gràcia). Ara, la fotografia ocupa la part més important de la seva activitat.

Abans de començar a parlar dels moments més apassionants i de les mil i una anècdotes que ha viscut, com també dels fets curiosos que ha presenciat dins el ram de la pastisseria al llarg dels darrers 60 anys, l'Albert em prega –gairebé m'exigeix– que faci constar un parell de coses: en primer lloc, vol manifestar que durant la seva carrera va adoptar una disciplina de treball que li va donar molt bons resultats; i en segon lloc que, des d'un primer moment, va tenir una gran confiança en ell mateix i més tard, quan va decidir establir-se a Sant Feliu, en la seva família, sobretot en la seva dona.

Continua dient-me que va triar aquest ofici perquè l'en seduïa el seu vessant artístic i creatiu, tot i que no tenia gaire clar si més endavant el continuaria. Assegura que el negoci de pastisseria està conformat per dues parts ben diferenciades: el taulell de venda i l'obra, tot i que mai una pugui deixar de banda l'altra (es pot dir que són esforços compartits). En aquest aspecte, ell entén que el paper que va desenvolupar la seva dona de cara al client va ser fonamental perquè tot rutllés sempre com una seda.

Mentre prenem un tallat, l'Albert treu d'un sobre unes quantes fotografies que serviran per a il·lustrar aquest article. Me n'ensenya tantes, que finalment decideixo allargar una mica el treball, de manera que es perllongui dues setmanes en lloc d'una i n'hi càpiga un nombre més gran.

Em diu que quan va finalitzar la Guerra Civil les pastisseries venien molts xuixos, un dolç molt nutritiu, econòmic i fàcil de fer; però en canvi la nata gairebé no es coneixia, i la poca que es feia servir s'havia de portar amb tren des de Girona per mitjà d'unes cantines d'alumini de dos litres. També recorda que, en aquella època, per abaratir els pastissos, es feien peces de mass-

apà amb ametlles, un producte que, contràriament al que passa avui, era molt barat.

La primera pastisseria on va treballar a Barcelona fou la Pastisseria Boix, situada a la cruïlla del carrer Balmes i la plaça Molina. Quan plegava de la feina, assistia a classes de modelatge a la Llotja de Belles Arts, com també de dibuix i pintura a escoles i acadèmies privades, la qual cosa li va servir per a millorar i perfeccionar les seves aptituds com a pastisser.

El primer èxit professional l'aconseguí l'any 1951, quan va reproduir amb tot detall la Catedral de Barcelona emprant només xocolata. Aleshores treballava a la desapareguda pastisseria La Lyonesa, ubicada al carrer Portaferriassa. En els anys següents va continuar reproduint diversos monuments de la Ciutat Comtal (Sagrada Família –en aquest cas va haver d'utilitzar motllos de guix per obtenir un aspecte fidedigne de les torres–, Arc de Triomf, font del parc de la Ciutadella), i es guanyà el respecte dels seus col·legues i de la premsa. Com a fet curiós, m'explica que un senyor comprava cada any aquelles mones gegants de xocolata per fer feliços els infants de Sant Joan de Déu.

Quan va guanyar el premi nacional de pastisseria l'any 1955, va haver d'anar a Madrid per recollir el diploma i el premi en metàl·lic de mans del Generalísimo Francisco Franco al palau d'El Pardo. En el moment del lliurament –el qual fou portada del Diari de Barcelona–, Franco, amb aquella veu de xiulet tan ridícula que tenia, li va dir: "los trabajos tienen mucho mérito y las fotografías que ha traído son muy bonitas". Les fotografies, per cert, no les va veure mai més.

L'any 1958 va formar part de la comissió encarregada de coordinar la participació espanyola a l'Expo de Brussel·les. La sorpresa va venir en el moment de marxar i adonar-se que els participants s'havien de pagar la meitat del viatge.

Quan va tornar a Sant Feliu per obrir el seu propi negoci, va continuar elaborant mones gegants. Aquí va reproduir el Casino dels Nois –amb la particularitat d'incorporar il·luminació al seu interior– i la Porta Ferrada, entre moltes altres de més petites. El treball era llarg i entretingut: per completar una peça d'aquestes dimensions tardava dos o tres mesos i el seu pes podia arribar als 45 quilograms, però una vegada enllestida, la satisfacció era immensa. En honor i reconeixement als pastissers d'aquella època –desconec si actualment es fa el mateix–, és just dir que les sobres de les mones i els tortells de les festes assenyalades es portaven a l'asil i a l'hospital municipals.

També em parla dels impostos que llavors es pagaven a l'Estat: en aquella època existia l'esperpèntica fórmula de fixar una quantitat a dividir entre totes les pastisseries de la província, sense precisar de quina manera s'havia de repartir. Quan sabien la suma exacta, els pastissers es reunien per decidir quina part li corresponia pagar a cadascun (hi havia tres categories diferents), segons les vendes (suposades, és clar), la superfície i la situació del local. Amb aquesta manera tan sui generis de fer les coses, no ens pot estranyar que sovintegessin els bufecs, els mals entesos i les picabaralles, tot i que la sang mai no va arribar al riu.

Continua parlant-me de quan fou nomenat regidor del consistori guixolenc per decret, sense que abans li consultessin si hi estava d'acord. En un primer moment es va molestar una mica, però quan va tenir coneixement que diversos amics també havien estat nomenats (Blasco, Buxó, etc.), va decidir acceptar, malgrat saber del cert que no es podia dimitir –excepte en casos extrems– i que no es cobrava ni un duro. Al final, s'hi va haver d'estar gairebé set anys (fins a les eleccions democràtiques del 1979). Encara ara se'n recorda de l'àpat de comiat amb què foren obsequiats els regidors que deixaven el càrrec per l'alcalde entrant Manel Monfort. Va ser un detall encomiable.

Representació de la Porta Ferrada en xocolata (1963).

ALEXANDRE MATAS, PINTOR

Nota.- Quan gairebé tenia enllestit aquest article, m'arriba la trista notícia de la mort de l'Alexandre. Em quedo esglaiat, però al cap d'uns moments ho rumio fredament i arribo a la conclusió que és el millor que li podia passar, vist el seu estat i les escasses esperances de curar-se que li havien donat. Crec honestament que, d'aquesta manera, ell i les persones que l'estimen s'estalviaran un patiment cruel i innecessari.

La mort d'un amic sempre sorprèn i costa d'acceptar, però encara dol més quan esdevé abans d'hora i d'una forma tan sobtada. Déu meu, però si no fa encara ni dos mesos que bro-mejàvem sobre l'escript que li volia dedicar! Qui ens havia de dir llavors que avui ja no estaria amb nosaltres, que ja no el veuríem més assegut al passeig amb el pinzell a la mà. Ben mirat, que en som, de poca cosa!

Vaig conèixer de veritat en Matas –jo sempre li deia Matas– no fa gaires anys, quan vaig escriure a la revista Àncora una sèrie d'articles sobre el cinema –ell va conrear amb molt d'encert el cinema animat amateur–. A pesar de ser una persona una mica especial –tan especial que fins ha triat un dimarts i 13 per morir-se–, de seguida em va caure bé, i des d'aquell moment vam establir una certa amistat que s'havia perllongat fins avui. Era una persona que no et fallava mai, compromesa, i –sobretot– profundament enamorada del seu ofici. El trobaré a faltar.

Fa pocs dies, en Matas va tenir la generositat de signar la donació d'una petita part de la seva obra, com també el material i la maquinària que va utilitzar per fer les seves pel·lícules animades, a la ciutat de Sant Feliu, la qual cosa ens revela la seva cavallerositat. D'en Matas ens quedarà la seva obra, les pel·lícules de ninots, les pintures a l'oli o a l'aquarel·la, i els dibuixos a la ploma. I amb nosaltres, el seu record. Que descansi en pau.

L'article es publica amb el text original, com si en Matas encara estigués entre nosaltres.

Alexandre Matas i Conchillo va néixer al primer pis de la casa número 7 (avui, 11) del carrer del Mall de Sant Feliu, el 27 de maig del 1942. Així, doncs, d'aquí a pocs dies farà 66 anys. Tot i que en el passat ha fet d'electricista, ha escrit còmics i ha rodut pel·lícules de dibuixos animats de manera artesanal, des de fa una pila d'anys es guanya la vida com a pintor artístic, ofici en

el qual ha destacat per la seva habilitat com a dibuixant i per la seva mestria en els enquadraments i perspectives. Matas és un pintor paisatgista, bàsicament realista, que coneix i domina els secrets de la llum –a mi m'encanten els seus reflexos i emmirallats d'aigua, i els grisos i platejats dels dies de pluja–, i maneja igual de bé el pinzell enfrontant-se a una marina, un espai urbà o una vista campestre, sigui sota la llum del sol, del cotó de la boira o del color plomós de la pluja. Les seves pintures destaquen per la força que desprenen –no exempta de sensibilitat– i per la riquesa de colors.

Malgrat que, com veurem més endavant, el seu pare –que havia estat mestre d'aixa– també dibuixava molt bé i que de petit va assistir a classes de dibuix, substancialment podem dir que es tracta d'un autodidacte que aprengué l'ofici, d'una banda, fixant-se en la forma de pintar d'artistes com Josep Amat –darrere el clatell del qual, quan aquest mestre pintava els estius a Sant Feliu, es passava hores i hores amb els ulls oberts com taronges–, i de l'altra, acudint a les exposicions i visitant totes les pinacoteques que li era possible.

Evidentment, en Matas és un pintor de cavallet, dels pocs que queden avui, a qui podem trobar pintant un dia sí i un altre també a qualsevol indret de Sant Feliu. Fa uns dies m'explicava que a començaments dels anys noranta solia anar a pintar pels carrers de Barcelona conjuntament amb el seu amic Toni Ferrer, guixolenc i pintor com ell. Hi anaven i en tornaven el mateix dia, i m'assegurava que mai no s'ho ha passat tan bé. Com que la gent que passava pel lloc on pintaven no estava gaire acostumada a veure dos pintors treballant en directe i a l'aire lliure, moltes vegades la multitud s'amuntegava enfavada al seu voltant, mentre cadascun dels curiosos donava la seva opinió de com anava quedant el quadre, o feia notar la seva crítica o el seu elogi. En aquest aspecte, en Matas recorda que en certa ocasió, quan només tenia 18 anys, un matí que pintava la punta de Garbí des de la barana de mar rodejat de gent, un "entès" no parava de predicar en veu alta quins eren els colors que havia de fer servir per aconseguir un millor acabat. Va arribar un punt que, fart d'escoltar ximpleries, en Matas es va aixecar i li va allargar la paleta, a la vegada que li deixava anar: "continueu vós, que veig que en sabeu més que jo".

En Matas va anar a l'escola pública i no va pas ésser gaire bon estudiant, però en canvi dibuixava sense parar tot el que veia. "La meva cal·ligrafia era el dibuix", sol dir. Quan tenia 8 anys, va estudiar dibuix amb la mestra Gertrudis Romaguera, que llavors donava classes en una de les sales del monestir guixolenc. Hi va anar un parell d'anys i mig. Un vell costurer arreglat pel seu pare es va convertir en la seva primera caixa de pintures, i el primer cavallet fou un regal de Francisco Brea. Més endavant, va comprar una caixa i un cavallet com Déu mana (marca Taker) a can Pascal, a fiar. L'any 1955 va guanyar el primer concurs de dibuix infantil organitzat pel Casino dels Nois, la qual cosa el va esperonar encara més. A partir d'aquell moment es va posar a pintar amb un entusiasme frenètic.

En el temps que va treballar de lampista, pintava els dissabtes i diumenges i exposava als estius. La primera exposició, però, la va haver de fer a Platja d'Aro (1963), ja que els pintors que llavors tallaven el bacallà a Sant Feliu no volien de cap manera que entrés gent nova.

La cosa anava rutllant més o menys bé, tot i que ell desitjava per damunt de qualsevol altra cosa fer només de pintor. En Matas se sabia pintor, molt més pintor que molts artistes d'aquells anys, els quals venien les obres a pes d'or, encara que ara no se'n pagui res. Després de superar una forta depressió per aquesta causa i veient que la cotització i la venda de les seves teles augmentava cada any que passava, un bon dia va decidir arriscar-se: abandonaria l'ofici de lampista i es dedicaria amb cos i ànima a la pintura artística. Dit i fet: ho va comunicar a l'empresari per qui treballava i tot seguit, emocionat i nerviós, va anar a can Roqué i es va gastar 12.000 pessetes d'aquell temps en pintures. Era el mes de setembre del 1976, fa ja més de 30 anys.

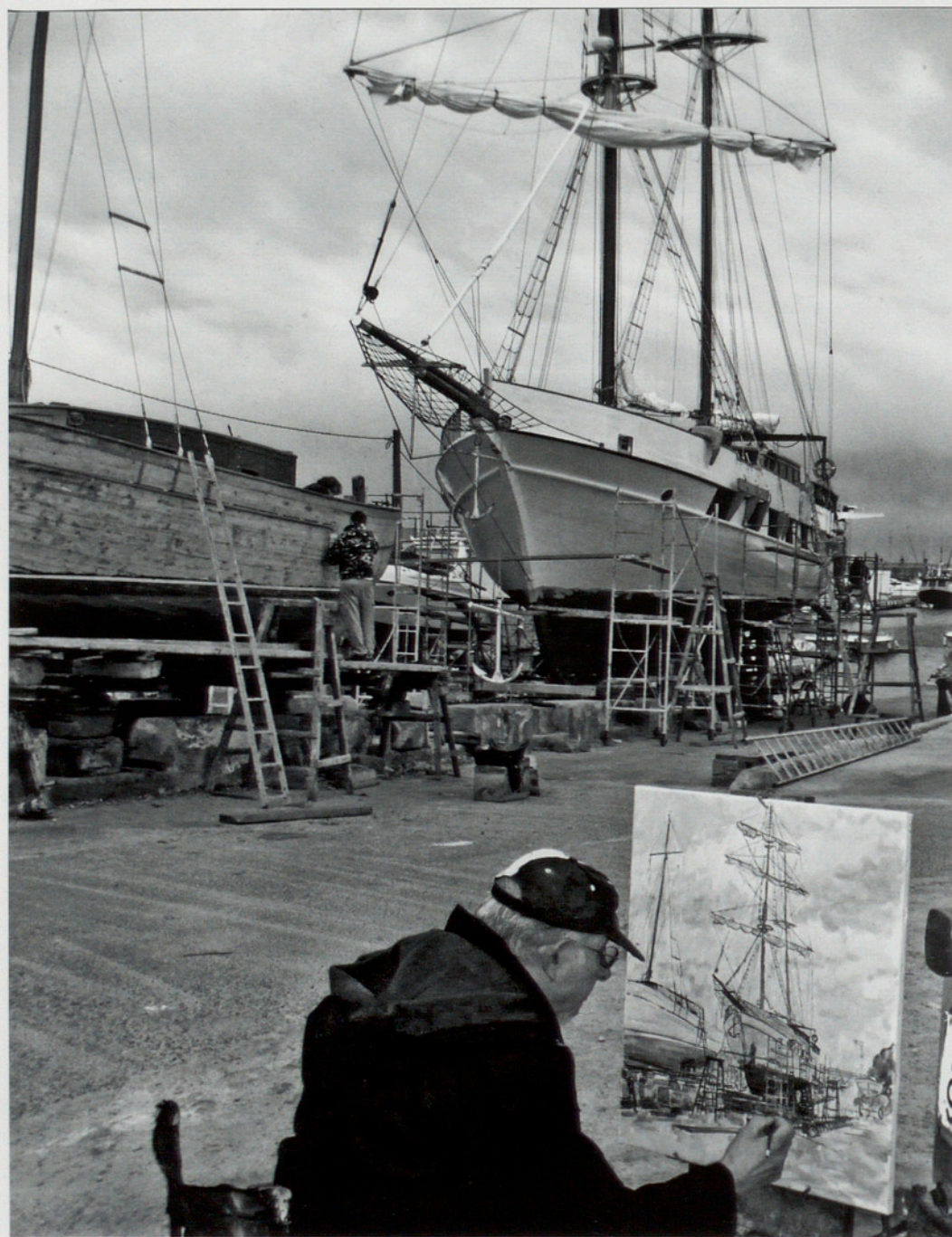
Des de llavors ha pintat milers de teles amb paisatges i vistes de la Costa Brava, Girona, la Garrotxa –la descoberta del pai-

satge d'Olot el marcà profundament–, Barcelona, els Pirineus, Extremadura, els camps de Sòria, els Picos de Europa, etc., i ha celebrat exposicions a ciutats tan diverses com Barcelona, Sant Feliu, Platja d'Aro, Blanes, Girona, Vic, Olot, Banyoles, Manlleu, Mataró, Sant Cugat del Vallès, Tarragona, Alcoi, Soria, Madrid i Santander. L'any 1990 es va publicar el llibre *Alexandre Matas, un pintor de cavallet*, escrit per R. Manzano, A. Cuéllar i D. Moli, en el qual es fa un repàs a la seva vida i una anàlisi de la seva obra pictòrica. El volum està bellament enquadrat i inclou nombroses reproduccions en color de les seves pintures. I el 1994, la galeria barcelonina GAL ART va publicar-ne un altre de més modest, titulat *Alexandre Matas*, amb text de J. Llop.

En l'aspecte personal, en Matas va estar casat amb la Cinta i té un fill que porta el seu mateix nom –avui té nova parella: la Victoriana–. Abans d'ahir, mentre preparàvem aquest escrit, quan ja gairebé acabàvem, en Matas em va preguntar amb cara de murri si en aquest article hi faria constar l'opinió que em mereix com a pintor i com a persona. Jo li vaig contestar que el que escriuria en el vessant de pintor ho havia de consultar a persones més enteses que jo, però que en la part més íntima o privada no tindria cap inconvenient –ni cap mirament– a dir tot el que en penso, encara que no li fes gaire gràcia quan ho llegís. Així, doncs, i amb tota sinceritat, jo trobo en Matas un home un xic peculiar –de la mateixa manera que em succeeix amb la majoria d'artistes que he conegut–, de caràcter fort, ocasionalment de geni viu i sortides inesperades, i que per aquest motiu mai no s'ha vingut gaire amb la majoria dels seus col·legues. Podria afegir que és un xic depressiu, detallista en certs aspectes, individualista i egocèntric. Al mateix temps, però, com que és una persona amb dues personalitats dissemblants, és servicial i ben disposat amb els amics, extravertit i després –quan vol i segons amb qui–, presumit i amb un cert atractiu. Un bon amic i un bon pintor, en Matas.

Alexandre Matas al Passeig de Sant Feliu.

La última fotografia d'Alexandre Matas pintant.

L'ÀNGEL JIMÉNEZ: L'ARXIVER, L'HISTORIADOR I L'HOME

Fa pocs dies s'ha jubilat l'Àngel Jiménez, arxiver municipal de Sant Feliu els darrers 22 anys. Crec sincerament que la seva marxa representa una gran pèrdua per a la població. Durant aquest llarg període de temps, l'Àngel ha estat un professional capaç, innovador i brillant, probablement el més ben preparat que ha passat pel nostre arxiu, i la seva obra ha de perdurar en el temps i en la memòria.

Vaig conèixer l'Àngel farà cosa de sis o set anys, el dia que vaig creuar la porta del nostre arxiu municipal per primera vegada a la meua vida. Uns dies abans havia decidit d'una vegada per totes provar de fer una de les coses que més m'agraden en aquesta vida, però que, per una causa o una altra, mai no havia pogut dur a la pràctica d'una manera continuada: escriure, i, si era possible, escriure coses del meu poble, de Sant Feliu. A punt de complir 50 anys vaig pensar: o ara o mai.

Amb anterioritat mai no havia vist l'Àngel. És més, si haig de dir la veritat, ni el coneixia ni en sabia res, ni d'ell ni de l'arxiu que ha dirigit els darrers 22 anys. La causa és molt senzilla i fàcil d'entendre: fins feia poc –i des de feia uns anys– jo vivia a Santa Cristina, i durant aquella època les meves prioritats havien estat unes altres de ben diferents: la feina, la família i córrer maratons.

Recordo els seus ulls penetrants i un xic burletes que em miraven encuriolats mentre jo baixava les escales de l'arxiu –llavors nou de trinca– a la carretera de Girona. Estava dret, recolzat en el marc de la porta del seu despatx. Aleshores ja tenia el cabell blanc, unes quantes arrugues i una lleugera corba de la felicitat, la qual cosa no va representar cap entrebanc perquè em semblés un home de bona planta i, fins i tot, amb un cert atractiu.

Però, qui és i com és realment l'Àngel Jiménez?

No dic cap mentida si afirmo que l'Àngel i jo hem tingut una avinença i hem congeniat en moltes coses des del primer dia que ens vàrem conèixer, i que la nostra relació ha anat millorant amb el pas del temps. En aquest aspecte, no crec pas que l'Àngel sigui un home gaire complicat i difícil de tractar. I no ho dic per quedar bé. És més, en el nostre cas la relació ha estat sempre fàcil i espontània, i la millor prova del nostre bon rotllo és que hem acabat essent amics –o si més no, jo l'hi considero–. Sempre li estaré agraït per la manera com em va rebre, pels seus consells

i per la seva amistat. L'Àngel és d'aquelles persones que sempre hi són quan les necessites, i això avui és molt difícil de trobar.

Ara bé: el seu tarannà reposat, el seu somriure de bonhomia, la seva educació exquisida i les seves bones maneres, no signifiquen pas que no posseeixi un temperament fort i, de vegades, contradictori –que el té–, ni que, com se sol dir, tingui les seves coses –que les té, com tothom–. Al capdavant, doncs, potser aquesta dualitat en la seva individualitat, en la seva manera de ser i d'actuar, sigui una de les causes de les opinions contraposades que la seva persona provoca en els altres: o déu o dimoni, no hi ha un terme mig.

D'altra banda, penso que un dels aspectes claus de la seva personalitat –en aquest cas, com a director d'un arxiu– és la capacitat que té de liderar projectes, i de persuadir, motivar i saber-se guanyar els que l'envolten. No tinc cap dubte que les virtuts esmentades –si les afegim a d'altres d'innates com el talent, l'aptitud per la seva feina i la capacitat de treball– han estat el secret de l'èxit obtingut en el projecte més important dut a terme aquests anys a l'arxiu guixolenc: els Tallers d'Història, com també en altres objectius diversos i innombrables.

Molta gent estarà d'acord amb mi –especialment els que, d'una manera o una altra, estan ficats o interessats en el món de la cultura a la nostra ciutat– si afirmo que l'Àngel ha estat un dels investigadors del nostre passat més significatius i influents –sinó el que més, conjuntament amb Lluís Esteva–. Però és que, a més a més, ha estat el promotor i l'artífex d'una nova manera d'enfocar, d'entendre i de divulgar la cultura a la nostra ciutat, fent-la molt més propera i posant-la a l'abast del ciutadà normal. En els darrers 25 anys, aquell arxiu d'abans, llunyà i desconegut, caòtic i embolicat, adaptat i pensat només per a erudits i per a estudiosos, s'ha democratitzat, s'ha popularitzat. El resultat ha estat una major i més activa participació dels ciutadans en les activitats desenvolupades (exposicions, col·loquis, conferències, presentacions de llibres i de revistes, visites guiades, activitats a les escoles, etc.). Així doncs, amb l'Àngel queda clar el perfil del professional arxiver que impulsa aquestes activitats culturals. És a dir, la figura de l'arxiver historiador amb experiència pedagògica que possibiliti la interacció de docents i arxivers en la incentivació de la recerca com a mètode d'aprenentatge.

Àngel Jiménez i Navarro va néixer a Girona (1940), fill d'una família immigrada i treballadora. Va fer els estudis eclesiàstics i es llicencià en història medieval a la Universitat Autònoma de Barcelona (1976). Del 1965 al 1974 va exercir de vicari a Sant Feliu. Després es traslladà a Nous Barris (Barcelona), on va exercir de professor 11 anys (1974-1985) al col·legi Benjamí, una escola catalana i cooperativa d'ensenyament. Allà, com que es feien càrrec d'alumnes marginats, havien optat per un ensenyament actiu, amb sortides i activitats a l'exterior. D'ençà del 1985 és director de l'Arxiu Municipal de Sant Feliu –càrrec que va guanyar en unes oposicions convocades en jubilar-se

Lluís Esteva–, on ha impulsat des del 1986 uns tallers d'història destinats a introduir la història local en l'ensenyament primari i secundari. És autor de diversos llibres i d'una infinitat d'articles sobre temes d'història local (dels quals farà una relació resumida al final). Segons llegim al *Diccionari d'Historiografia Catalana* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003), "la seva producció es caracteritza per una gran riquesa informativa fruit d'un coneixement exhaustiu de la bibliografia i la documentació de Sant Feliu de Guíxols". Està casat amb la Maria Àngels Comas des del 1975 i és pare de tres filles.

Àncora 18 octubre 2007

Un jove Àngel Jiménez tocant l'armonium.

L'ART D'ELABORAR EL VI (SEGONS EL RATPENAT) – (I)

El vi forma part de la nostra cultura des de fa aproximadament uns sis mil anys, fonamentalment en la franja mediterrània. Probablement el vi és –al costat de l'aigua, la llet i la cervesa– una de les begudes més antigues que es coneixen.

Abans de la fil·loxera –una plaga vinguda d'Amèrica al segle XIX que va arruïnar la totalitat del vinyar arreu d'Europa– hi hagué, en el nostre litoral, una immensa quantitat de vinyes. La majoria eren petites, familiars, hereves de les dels pobles antics de la Mediterrània i el Pròxim Orient, i servien per a produir el vi per a l'any. Era un vi elaborat bé o malament, generalment gros i de molta graduació, amb clara tendència a “terrejar” i a fer-se ranci, però estava lliure de mistificacions i tenia la virtut de ser uniforme tot l'any. Com deia en Josep Pla: “El nostre país era de vinyes i oliveres. Segurament era molt bonic. Era una botànica antiga i meravellosa. Un prodigi total”. I afegia, solemne (en aquest punt, hi estic absolutament d'acord): “En aquestes latituds, el vi és un element inseparable de la vida”.

Després dels estralls ocasionats per la fil·loxera semblava que les vinyes tenien una tendència a perdre's, però amb els anys algunes es van repoblar de nou, empeltant el cep americà –molt més resistent a la plaga– als ceps autòctons. Encara recordo a la meua infantesa haver-ne vist moltes pels voltants de Sant Feliu i a la Vall d'Aro, i com les tavernes servien el vi que produïen. Avui, però, la gent que elabora vi a casa nostra es pot comptar amb els dits de les mans. I és que el cultiu d'una vinya exigeix una cura llarga i atenta, i, per fer-ho encara més difícil, moltes vegades un vi bo o dolent depèn d'un factor tan poc previsible com és el meteorològic.

La contemplació d'una vinya mai no deixa indiferent a ningú (els colors que es pinten en els pàmpols al llarg de l'any; les petites i delicades flors blanques dels ceps obrint-se al pas del vent esperant el pol·len fecundant; les tonalitats de les tardes madures, quan el raïm és daurat i les fulles mortes es rovellen, i tants d'altres). En aquest aspecte, resulta innegable que tot el que envolta el món del vi i la vinya ha estat un dels motius que més ha inspirat els poetes i escriptors de totes les èpoques.

Resumint molt, el vi és una beguda obtinguda per la fermentació alcohòlica del most del raïm. La fermentació la realitzen uns llevats (rents) que es troben a la pell del raïm i consisteix en la descomposició dels sucres del fruit en alcohol i diòxid de carboni. Ara bé, únicament es dona el nom de *vial* líquid resultant de la fermentació alcohòlica –total o parcial– del suc de raïm quan es produeix

sense l'addició de cap substància (d'aquesta manera –a continuació esmento el cas d'una beguda semblant, però distinta, perquè ens serveixi d'exemple–, per a elaborar el cava s'afegeix al vi base el *licor de tiratge*, una mescla de vi blanc, de sucre i de llevats que, en fermentar, produiran l'aroma característic d'aquesta beguda).

En Josep té una horta actualment força descuidada (ell ho justifica dient que el museu Ratpenat li roba molt de temps) on, a més de cultivar diverses verdures (fesols, cigrons, mongeta tendra, enciam, escarola, col, bròquil, albergínia, pebrot, patates, etc.), també té cura d'uns quants ceps escampats pel terreny de la forma més anàrquica que hom pot imaginar. La vinya –si d'aquesta manera la podem anomenar– conté diverses varietats de raïm (picapoll, ull de perdiu, híbrid, jaqué –una varietat molt antiga i apreciada que va resistir la fil·loxera–, etc.). Fa uns dies vam quedar que quan ho tingués tot a punt em telefonaria per explicar-me de quina manera fa el vi. A la fi, avui hem quedat a dos quarts de quatre de la tarda a la seva casa museu de Mascanada.

En el moment d'arribar, en Freud –el gos de la casa– em mira de reüll i borda sense gaire entusiasme. Amb aquestes, apareix en Josep vestit amb una samarreta de color incert, calces curtes florejades, i unes botes estrambòtiques. Em saluda, i em demana que l'acompanyi. Entrem al seu taller: de seguida m'adono que té pressa per mostrar-me el darrer artefacte en què està treballant (una bicicleta inversemblant que sembla projectada per l'inoblidable professor Franz de Copenhague del *TBO* i que m'he permès batejar com *la bicicleta fantàstica*). Mentre tiro unes quantes fotografies, el Ratpenat –amb el cap cobert amb un casc insòlit, com d'astronauta– no para d'alliçonar-me prolixament sobre les virtuts i aptituds de la màquina i dels seus complementos (alguns d'ells –ho he d'admetre– enginyosos en extrem). En acabar, sortim a l'exterior i, mentre caminem per la vinya intentant inútilment esquivar les males herbes que creixen arreu seguits de prop per una processó de gallines que no paren de cloquejar, m'explica el procés que segueix des de fa 30 anys per a elaborar el vi. Com en ell és costum, però, el relat el fa sense ordre ni concert, com un riu desbocat, fet pel qual, quan arribo a casa, he d'ordenar i classificar tot el que m'ha dit, separant el gra de la palla, com si es tractés d'un autèntic trencaclosques.

(continuarà)

Depositant el raïm a la folladora.

El raïm.

L'ART D'ELABORAR EL VI (SEGONS EL RATPENAT) – (i II)

(continuació)

Primer de tot –em diu–, quan arriben els freds de febrer, s'han de podar els ceps per, d'aquesta manera, afavorir la producció de fruit, com també per retardar l'envelliment del cep i donar-li una forma concreta. Al mes de maig es produeix la floració i després es fa l'esporgada, que consisteix a eliminar els brots que sobren, perquè els altres creixin millor, i algunes fulles, per tal que les plantes estiguin més airejades i assolellades i el gra maduri més bé. Continua explicant-me que molta gent té el costum d'ensofrar i d'ensulfatar els ceps per defensar-los de l'atac dels paràsits, però que ell encara no ha tingut mai la necessitat de fer-ho. D'altra banda, em recorda que la climatologia té molt a veure amb una collita abundant o escassa, com també amb una millor o pitjor qualitat del vi.

Segueix dient que l'hora de la veritat arriba al mes de setembre amb la verema: es talla el peduncle amb unes tisores, es tira el raïm a una portadora –en Josep fa servir galledes i cubells– i es porta a la folladora (eina utilitzada per a prémer i xafar el raïm).

El Ratpenat assegura que totes les màquines que fa servir les van construir el seu pare i el seu oncle fa una pila d'anys. Afegeix que anys enrere produïa uns 360 litres de vi a l'any, però ara es conforma amb només 120, la totalitat dels quals són per al consum propi. Fins i tot, en alguna ocasió s'ha atrevit a elaborar cava o vi d'agulla (d'una manera molt *sui generis*, és clar).

Mentre prossegueix amb les seves explicacions, en Josep –protegit per l'ombra d'una figuera– diposita a poc a poc el raïm dins una vella folladora equipada amb un motor elèctric monofàsic. A mesura que el fruit cau a l'interior, els corròns que porta la màquina –dos cilindres de roure amb guies de ferro que giren a gran velocitat– premsen i xafen el raïm amb un nervi i una celeritat esbalaïdors (com tothom sap, antigament aquest procés es realitzava amb la força dels peus). Una vegada extret i guardat a part el preciós líquid, que anomenen *vi de raig* (el tasto i em sembla extraordinari), les restes del raïm es tornen a passar per la màquina una segona vegada. En acabar, ja tenim el suc del raïm –el most– i la pasta de verema on hi ha les pells i les llavors.

Immediatament després, la pasta obtinguda es diposita en una samal de fusta (de castanyer o de roure), on reposa una nit com a mínim (quan més es deixi en repòs, més graduació agafarà finalment el vi). Tot seguit, i per acabar d'extreure tot el suc del raïm, s'utilitza una premsa, accionada amb un torn manual, que exerceix pressió sobre el raïm. La pasta sobrant es pot utilitzar com a adob i amb el líquid resultant hi ha dues possibilitats: o bé es porta a la tina o bé s'embota directament.

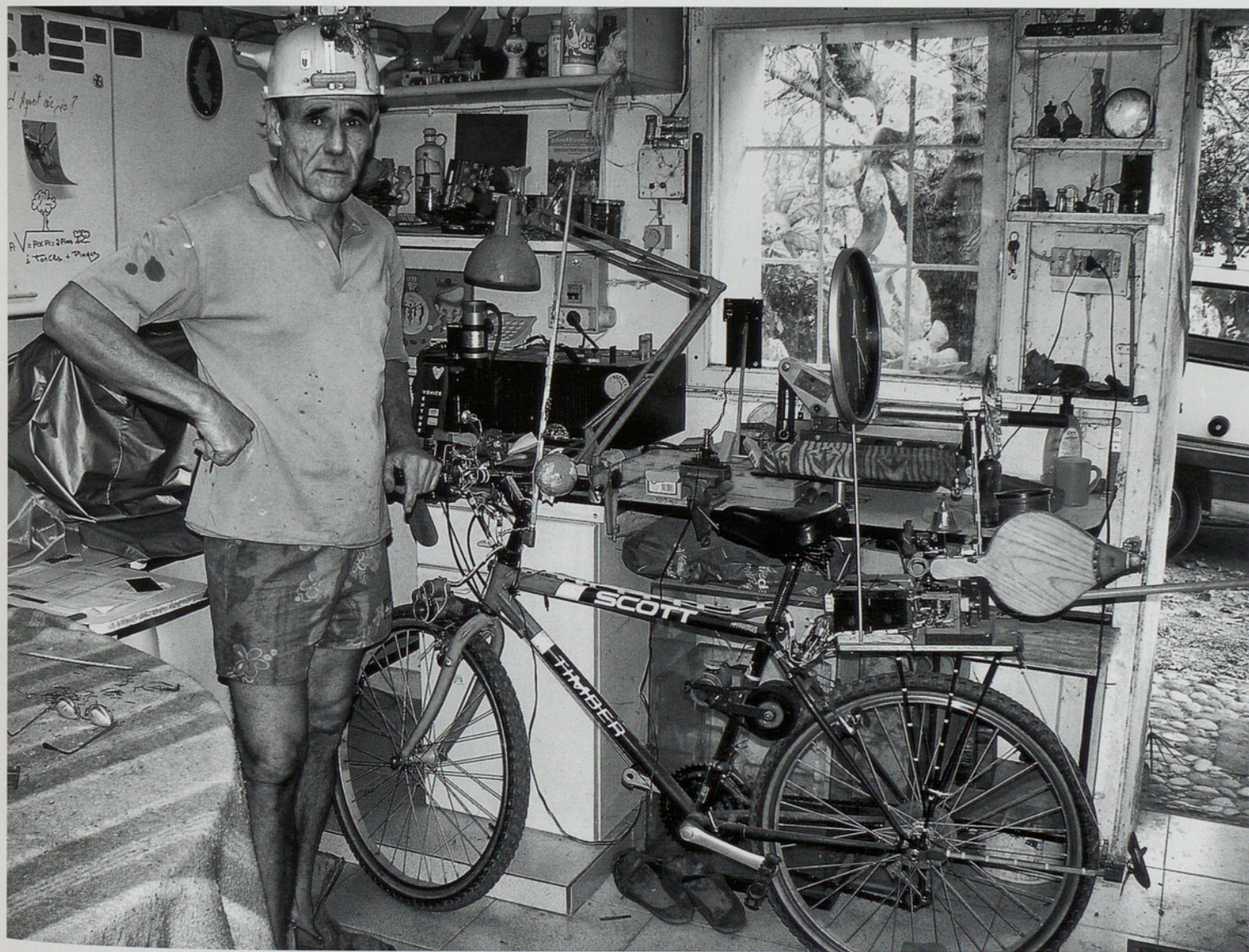
En el primer supòsit, la fermentació, un procés biològic que realitzen uns microorganismes del grup dels fongs i que –com he dit al començament– transformen el sucre en alcohol i gas carbònic, té lloc a la tina (un dipòsit fet d'obra). A diferència dels moderns dipòsits on es pot controlar la temperatura de fermentació, a les tines aquesta possibilitat no existeix i per tant no és fàcil aconseguir sempre un vi de la mateixa qualitat.

En el segon supòsit (el que utilitza el Ratpenat i la majoria de cases de pagès del país), el vi s'embota immediatament després del premsat, i d'aquesta manera la fermentació (el bull) es produeix a l'interior de la bóta (la seva duració pot variar entre els 10 i els 15 dies). Durant aquest procés, les impureses que conté el vi es traslladen a la part superior i formen una mena de tel (la mare del vi), el qual s'ha de procurar que no es trenqui ja que podria fer malbé el producte.

Mesos més tard, quan la bóta ha quedat buida, és necessari netejar-la diverses vegades amb aigua i després airejar-la bé (en cas necessari, es pot ensofrar amb l'ajuda d'un filferro i un sofri encès). En Josep fa servir bótes de castanyer de 60 litres, i sol tastar el vi novell pels voltants de Nadal tal com aconsella el refranyer català: "Per Sant Martí (11 de novembre) destapa el vi, i per Nadal comença a tasta'l", o "Per Sant Martí, enceta la bóta de vi".

Així, doncs, esperarem pacientment per comprovar com de bo surt el vi enguany. Mentrestant, i per fer boca, podem brindar amb un deliciós got de most. Salut!

FI

La bicicleta fantàstica.

ELS GERMANS ANLLÓ

És ben cert que pocs guixolencs han ocupat als mitjans de comunicació un espai semblant al dels germans Anlló en els darrers anys. Fins i tot, quan la gent parla de la seva fabulosa herència, sembla com si la prosperitat futura de Sant Feliu depengués enterament de la destinació final que s'hi doni. De fet, però, si analitzem aquest afer fredament, resulta incomprendible que en el seu moment ningú –del consistori, evidentment– no s'adonés que aquests curiosos personatges no tenien hereus directes, ni es comprovés si havien redactat un document de darreres voluntats. I, si aquest no fou el cas, encara resulta més estrany que no s'intentés pactar amb ells un acord de futur que resultés beneficiós per a Sant Feliu. Amb tot –no ens enganyem–, podeu estar segurs que tampoc no hagués servit de res: els Anlló eren tossuts com mules i no atenien a raons de cap mena; el món, el seu món, començava i finalitzava amb ells mateixos i tota la resta els importava –parlant clar– una merda. És més, coneixent com eren i com pensaven, estic segur que quan veuen el sidral que s'ha organitzat amb la seva fortuna, siguin on siguin, es deuen estar fent un fart de riure. Pel que fa a l'estat actual de les gestions que actualment es duen a terme perquè la nostra ciutat en surti beneficiada, prefereixo no comentar res, puix que no conec prou el tema ni és tampoc l'objectiu d'aquest article, tot i que m'han arribat notícies que podrien servir per a escriure el guió d'una pel·lícula.

Tanmateix, encara que ara sembli mentida, aquella parella d'hotelers excèntrics, rondinaires entotsolats, solterassos irreductibles i fumadors empedreïts, no podem dir que fossin gaire coneguts pels seus conciutadans. Les causes són molt fàcils d'explicar: a pesar d'haver acumulat un patrimoni fabulós i de moure's normalment entremig d'un mar de persones, ni el seu aspecte ni el seu tarannà els feia destacar en quasi res. Fins, hi havia vegades, que la seva manera de vestir i de comportar-se era més pròpia d'un captaire que no pas de persones de la seva posició econòmica. En realitat eren uns personatges una mica eixuts de paraules, de sentiments poc sociables, individualistes i egocèntrics. Segons ells mateixos havien confessat en alguna ocasió: el seus pensaments, els seus afanys, la seva família, els seus amics, eren de manera única i exclusiva els diners. M'han explicat que quan algú els feia una oferta per comprar qualsevol de les seves propietats, la seva resposta era sempre la matei-

xa: "Mira noi, nosaltres mai no venem, només comprem. Has de comprendre que amb tot això dels diners... ens ho passem tan bé!..."

Durant els últims sis o set anys de la seva vida els vaig tenir de clients a la llibreria que llavors tenia al carrer Major. Recordo que eren una mica especials en el tracte, però bons clients al cap i a la fi. La primera cosa que em va cridar l'atenció fou que quan tots dos coincidien dins el meu local, malgrat ésser germans i socis, mai no es parlaven. Més ben dit: s'ignoraven completament i ni tan sols es miraven. Quan hi penso, hi havia vegades que fins i tot jo em sentia violent i no sabia què dir. Llavors vaig suposar que estaven renyits, però mai no en vaig treure l'aigua neta del tot. Venien gairebé cada dia, passat el migdia, un rere l'altre: en Joan comprava *La Vanguardia*, en Francisco *El Punt*, i tots dos m'explicaven sempre el mateix: que de joves havien estat amics del meu pare Agustí i del meu oncle Jaume.

Molts anys enrere, el pare dels Anlló havia fet de venedor de queviures a l'engròs en un magatzem situat al carrer Maragall, cantonada amb el de la Creu. La família vivia al pis de dalt. Més tard, però, van decidir reconvertir l'edifici en hotel i els fills es van iniciar en l'ofici d'hotelers. Començava, d'aquesta manera, l'aventura que els convertiria en propietaris de vuit hotels, diversos locals comercials, pisos i apartaments escampats per tot Sant Feliu, un pis de luxe a Barcelona, comptes secrets a Suïssa i Andorra, etc. etc. (encara ara s'està fent el recompte dels seus béns, ja que molts d'ells no estaven escripturats).

En Joan era el germà petit, però fou qui va morir primer. Era alt i gros –i un xic talòs–, panxut, de pell blanca i el cabell més blanc encara. Tots els dies de l'any vestia una americana i uns pantalons que, quan els degué comprar, devien ser de color blau marí, però que, amb el pas dels anys, havien agafat un to que no sabia definir. El seu vestuari es completava amb una camisa de color clar –rosa o blau cel, depenent de la setmana–, una corbata que a causa dels molts rentats havia quedat testa i rígida com un pal, i uns sabatots negres amb les soles llimades de tant arrossegar els peus. Era –si aquesta és la paraula que aquí millor s'escau– el més senyor dels dos germans, i també el més sociable i enraonador. Diuen que en els darrers anys de la seva vida, en fer-se de nit, solia sortir a passejar amb un enorme gos blanc amb taques negres que bavejava a totes hores.

En Francisco era igualment alt, però no tan gros com el seu germà, amb el cabell més fosc, curt i descuidat. Anava deixat i mal afaitat, com si li faltessin els diners, i vestit de qualsevol manera: camisa de quadres, jaqueta de llana, i uns vells pantalons grisos lligats de manera ridícula per damunt la panxa. Xerrava poc i somreia menys, i del cantó esquerra del llavi li penjava indefectiblement una cigarreta encesa que empastifava de cendra tots els llocs per on passava. Em fa l'efecte que no era precisament de la mena d'homes que atrauen les dones. És clar que –pobre home– no tot eren defectes: era el cervell de la societat, l'intel·lectual, i en qüestions de negocis tenia fama de complir sempre la seva paraula i de no enganyar mai ningú –altra cosa és que més tard algú quedés escaldat–. També li agradava llegir i, de tant en tant, em demanava que li aconsellés unes quantes novel·les, si era possible policiaques o de misteri. Cau pel seu propi pes si dic que es posava molt content si en el moment de pagar li feia descompte.

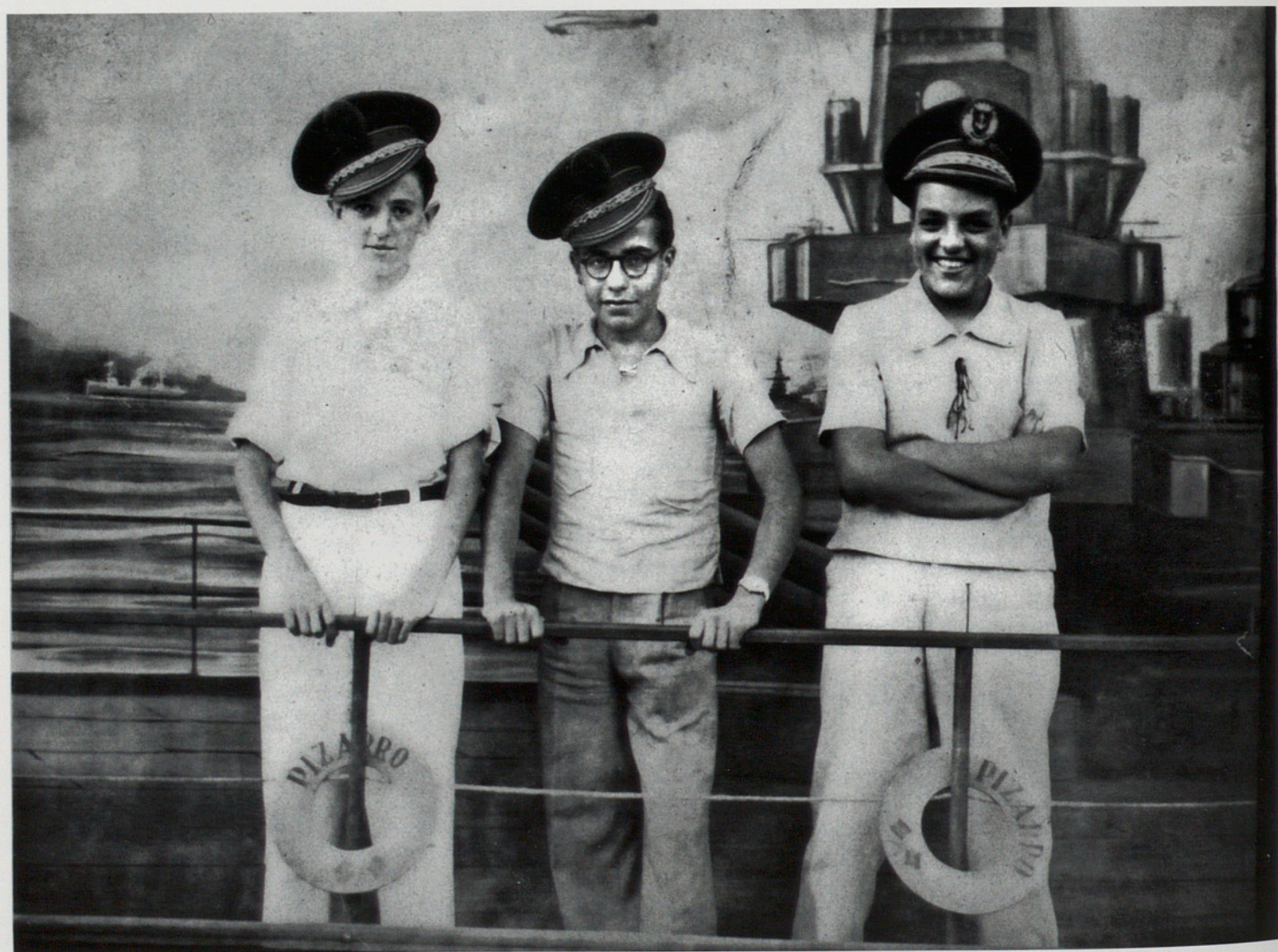
D'aquesta parella s'han explicat moltes anècdotes: unes –segurament– certes, d'altres –és possible– exagerades; unes –les menys– que fan riure, d'altres –les més– que fan plorar. Això sí, la majoria van lligades amb la seva particular manera de viure i de comportar-se amb els altres, amb l'estranya forma que tenien de fer negocis i de dirigir els hotels (les festes que organitzaven per als ancians de l'INSERSO amb uns aparells de música antediluvians eren cèlebres), i amb les manies que arrossegaven (que, com a bons fadrins, eren incomputables).

Malgrat els diners que guanyaven, cadascun d'ells vivia –dormia, més ben dit– en una habitació d'un dels seus hotels: en Francisco, a l'hotel Regente; en Joan, a l'hotel Les Noies (allà el van trobar un dia, mort com un pollet). Fa pocs dies, una perso-

na que en certa ocasió va acompanyar un important empresari per entrevistar-se amb en Francisco, m'assegurava que, com si fos la cosa més normal del món, els va rebre a l'habitació on dormia, disfressat amb un barnús vell i atrotinat, gorra de dormir, i unes ratades sabatilles a quadres. L'empresari, és clar, es va quedar estupefacte.

Quan la temporada finalitzava, passaven els mesos d'hivern –primer l'un, després l'altre, és clar– en un espaiós i luxós àtic de dos pisos que havien comprat a la Diagonal de Barcelona –evidentment a crèdit, per així poder desgravar– quan es van subhastar els béns de Ruiz Mateos. I, com sol passar en casos com aquest, alguns rumors apunten als saraus que de tant en tant organitzaven per així fer més suportable la seva solteria. Els mateixos Anlló explicaven que per estalviar no tenien dona de fer feines, la qual cosa –amb el pas dels anys– ens pot donar una idea de l'estat en què devia trobar-se el pis.

Però no tot el que envoltava els germans Anlló va ser còmic o edificant. Tal com he dit abans, hi va haver també algunes situacions o conductes que van fer més plorar que riure. En aquest aspecte, no puc deixar de referir-me a la poca sensibilitat que van tenir envers els treballadors dels seus hotels, alguns dels quals feia una pila d'anys que treballaven a les seves ordres i gairebé els consideraven i tractaven com si fossin de la seva pròpia família. De manera lamentable, en morir l'últim germà Anlló sense haver redactat testament, tots ells van anar al carcer sense rebre cap mena d'indemnització. I és que, ben mirat, els Anlló podien ser uns grans negociants, però també eren uns autèntics poca-soltes. Que Déu els hagi perdonat.

Joan Anlló, Francesc Caseras i Jaume Roldós, per la Festa Major del 1942, col. Neus Casellas.

Josep Riera, Josep Vilaret, Jaume Roldós, Francesc Caseras i Francisco Anlló, per la festa de sant Antoni del 1950, col. Neus Casellas.

EMILI CANET I AUGER (1876-1919), LLIBRETER, EDITOR I EMPRESARI

La figura del guixolenc Emili Canet i Auger forma part d'aquella sèrie de prohoms guixolencs nascuts a les acaballes del segle XIX, la vàlua i els mèrits dels quals els féu distingir en llurs activitats (en aquest cas, empresarials i culturals) i els convertí en personalitats conegudes i respectades arreu del país.

En un article publicat a la revista L'Arjau (núm. 47) el mes de novembre del 2003, vaig estudiar la primera sèrie de targetes postals de la nostra ciutat editades per Canet l'any 1904, alhora que feia un breu repàs de les seves tasques com a editor. Des de llavors, he anat reunint diverses dades noves sobre les seves activitats –especialment referides a l'època en què va viure a Barcelona–, gràcies a les quals i al fet que Canet edités una segona sèrie de postals de Sant Feliu que no vaig relacionar a l'escrit abans esmentat, ara em sento esperonat a publicar-ne un de nou, amb l'esperança que tots plegats coneguem un xic millor aquest personatge.

Emili Canet i Auger va néixer a Sant Feliu l'any 1876, fill d'un taper procedent de Torroella de Montgrí, i des de molt jove es manifestà com una persona inquieta i de caràcter emprenedor, que desenvolupà múltiples i diverses activitats. D'aquesta manera, al principi del segle XX regentava una llibreria al carrer Nou de Sant Ramon, núm. 29 (segons figura en un anunci de l'Anuari de Sant Feliu publicat l'any 1905, Canet es dedicava també a fer de comissionista i de representant, sense precisar de què), i era un dels redactors del setmanari local La Informació (1903-1909).

Al final de l'any 1904 o al principi de 1905, va editar una col·lecció de 10 targetes postal de Sant Feliu, amb imatges d'algunes fàbriques de taps (Josep Batet, Robert Pecher, i Badosa i Soler), d'un comerç (can Canals), d'un edifici de banca (R. Valls i Martí) i de tres habitatges (Josep Batet; Joan Fortó; i Villa Rita, de Francesc Poujarnisclle), totes les quals vaig publicar a l'article de L'Arjau abans esmentat. Tot seguit, edità una nova col·lecció de 7 postals, en aquest cas dedicada exclusivament a la fàbrica de taps i al domicili de Robert Pecher, al carrer de Capmany, amb la tècnica, format i dades impreses idèntics als de la primera col·lecció, amb la diferència que no hi figura el nom de

l'editor (segurament a causa que eren destinades a fer publicitat de l'empresa Pecher). L'autor de les imatges fou el fotògraf professional guixolenc Martí Vilallonga i Balam¹, continuador de l'estudi fotogràfic de Jaume Bertran –estava casat amb la filla d'aquest fotògraf– i introductor del cinema a Sant Feliu. Més o menys a la mateixa època, Canet va editar així mateix una col·lecció de targetes postal de Cassà de la Selva.

Pels volts de 1905 o 1906, veient que Sant Feliu se li quedava petit, es traslladà a Barcelona, on va fundar i dirigir la publicació Barcelona Artística e Industrial, un luxós àlbum de fotografies i anuncis publicitaris que anava acompanyat d'un resum històric de la ciutat, de periodicitat anual (la primera va sortir l'any 1907), impresa per la casa gràfica barcelonina Thomas.

Com a editor de publicacions il·lustrades, publicà àlbums semblants al de Barcelona de les ciutats més importants d'Espanya (Sevilla, Jaén, Saragossa, Màlaga, la Corunya, etc.), en aquest cas coeditats amb el fotògraf Juan Barrera, i diversos de l'estranger (Lisboa, Buenos Aires i Torí, entre d'altres), a més d'una infinitat de guies, fullets industrials, mapes, monografies, catàlegs, etc. Va cooperar en la fundació de la revista España Colonizadora i del diari El Norte de África, dels quals era el corresponsal a Barcelona. També va col·laborar a la revista África i en altres publicacions de caràcter econòmic. Com a concessionari de les publicacions de l'Atracción de Forasteros de Barcelona, va contribuir al desenvolupament del Boletín Barcelona i del Barcelona Atracción.

En l'àmbit financer, col·laborà en la fundació de la Compañía Española de Colonización, la Compañía Minero Hispano Africana, el Sindicato Minero de Sierra Nevada, i la Compañía Española del Canal del Esla. A Barcelona fundà la Compañía Española de Artes Gráficas. Així mateix, ocupà els següents càrrecs: conseller

¹ Per a més detalls, consultar el meu article *Fotògrafs guixolencs. El canvi de segle: Lluís Sánchez i Martí Vilallonga*, dins L'Arjau, núm. 53, abril de 2006, pàg. 14-16.

de la Sociedad General Hispano Marroquí i delegat de publicitat a Espanya de l'Exposició Internacional de Torí, l'any 1911.

Canet era, per damunt de qualsevol altra cosa, un home de negocis amb una tenacitat i una voluntat de ferro. Malauradament, va morir prematurament de forma sobtada a causa d'una afecció al cor, el 18 de gener de 1919, amb només 42 anys.

A partir de llavors, el seu germà Joan va continuar la seva labor editorial.

Estudi de la sèrie de postals de Robert Pecher:

Col·lecció de 7 targetes postals, numerades de l'1 al 7, de color blanc i negre amb fons sípia. Data: 1904-1905. Autor: Martí Vilallonga Balam. Mides: 9 x 14 cm. Tècnica: col·lotípia. Text anvers: numeració, classificació (algunes), descripció del lloc o de l'activitat, SAN FELIU DE GUIXOLS, Catalunya-Espanya. Revers: TARJETA POSTAL, MH Madrid.

Relació unitària de la col·lecció:

1. Industria Corcho-taponera. Detalle de la entrada á la fábrica de D. R. PECHER.
2. Industria Corcho-taponera. Una sección de escojedores. Fábrica de D. R. PECHER.
3. Industria Corcho-taponera. Sala de embalaje. Fábrica de D. R. PECHER.
4. Industria Corcho-taponera. Sala de recuento y comprobación de balas para la exportación. Fábrica de D. R. PECHER.
5. Industria Corcho-taponera. Secador y patio de la fábrica de D. R. PECHER.
6. Salida principal de la fábrica de tapones de D. R. PECHER.
7. Domicilio particular de D. R. PECHER.

Detalle de la entrada.

Fábrica Pecher.

Fábrica R. Pecher.

EN JORDI BUDÓ I CAN TONI

No tinc cap mena de dubte que en Jordi Budó ha estat un dels guixolencs més dinàmics i inquietos de la seva generació, ni tampoc que és un dels escassos personatges originals i autèntics que encara resten entre nosaltres. El considero, a més, una bona persona, que –potser– no ha tingut la sort que mereixia, i un ganxó de primera fila, d'aquells de soca-rel, amb trempera, com també un conversador amè i inesgotable, al costat del qual les hores passen volant. Suposo –és clar– que també deu tenir algun defecte, però els deixo per un altre dia.

Nascut al mes de juny del 1945, al llarg de la seva vida s'ha dedicat, entre d'altres coses, al periodisme i a la fotografia, va ser regidor del consistori de Sant Feliu a les acaballes del franquisme i fou un dels organitzadors del Festival Internacional de Cinema Amateur, de l'Agrupació Fotogràfica i Cinematogràfica i del Sport Ciclista Guixols. Com tothom sap, però, la seva professió ha anat sempre lligada a l'hostaleria, i durant molts anys fou el propietari i va dirigir l'entranyable i enyorat restaurant i taverna Can Toni del carrer Nou del Garrofer.

Segons m'explica, això de fer de restaurador li va venir de rebot, va ser una circumstància de la vida: "Em vaig trobar amb un negoci ja arrancat, heretat dels meus avis i dels meus pares, i segurament les facilitats de trobar-me'l fet van influir-hi. Però el que de veritat m'agradava, l'ofici que encara enyoro, era el periodisme".

La casa de menjars casolans Can Toni havia estat oberta pels seus avis avui fa gairebé 90 anys. En aquell temps, de feina insegura i sous magres a causa de la guerra europea tot just finalitzada, l'element d'atracció de cada barri era la taverna, i per això Sant Feliu era una ciutat amb un munt de tavernes de molta anomena. La majoria de clients eren pescadors i tapers que portaven el plat de menjar de casa seva i un porronet que omplien de vi a les bótes de la casa. I quan arribava l'estiu, els parroquians s'asseien fora al carrer, ja que el trànsit era encara inexistent. D'aquesta manera, l'èxit o el fracàs d'aquells locals depenia en gran manera de la qualitat del vi que servien: si el vi de la bóta encetada era bo, la clientela estava assegurada, però si sortia dolent, els maldecaps eren pel taverner. A molts d'aquests establiments –és clar–, s'hi podia menjar algun plat del país que solia variar cada dia (una barreja de peix de roca, una botifarra amb seques, un arròs amb

sardines, unes faves amb pèsols, una cabra amb cargols o una escudella amb carn d'olla, per citar-ne alguns).

Molt més tard, amb l'arribada del turisme a la Costa Brava, la taverna Can Toni es va transformar en un restaurant, i posteriorment s'hi va afegir un nou menjador més espaiós i es va fer la cuina nova. A partir d'aquell moment, la part antiga de la taverna continuà funcionant com a bar i com a menjador per als clients més assidus i coneguts, i de tant en tant fou la seu d'actuacions musicals, de cantades d'havaneres, i d'àpats i xefles memorables (allí vaig veure al Barça guanyar la seva primera copa d'Europa l'any 1992 i allí vaig degustar els millors arrossos, peixos al forn i plates de bolets que he provat a la meua vida). Això sí, tot i les millores apuntades i als trasbalsos de tot tipus ocorreguts en els darrers anys (fins li van concedir una estrella a la guia Michelin), el local mai no va perdre del tot el tipisme i la simplicitat dels seus orígens, aquella mena d'improvisació, de bogeria i d'arrauxament tan ganxons, en bona part gràcies a la manera de ser tan oberta i tan extravagant d'en Jordi.

Tinc encara viu el record de la primera vegada que vaig menjar a Can Toni, i això que ja deu fer uns quaranta anys. Aquell dia, la Isabel –la mare d'en Jordi– havia cuinat peixopalo per a trenta o quaranta persones, i com que el meu amic Antoni Canadell coneixia la família Budó i havia estat invitat a prendre part del tiberi, em va proposar d'anar-hi plegats. Dit i fet. Quan vam entrar al restaurant –llavors, més una casa de menjars que un restaurant–, encara veig aquella llarguíssima taula rectangular muntada al menjador del mig, davant per davant d'una televisió en blanc i negre penjada a la paret del fons, i com els comensals desfilàvem embadalits per davant d'un parell o tres de cassoles enormes que fumejaven. Aquell dia vaig conèixer en Jordi (fins llavors només l'havia vist pujar la carretera de Girona amb un sis-cents acompanyant la Remei a casa seva), i també com d'extraordinari pot ser un peixopalo ben cuinat amb patates i allioli. Renoí, quin platillo!

Durant la millor època del turisme a casa nostra (la que va de final dels anys cinquanta a la primera meitat dels setanta), el restaurant ofería un servei familiar, uns productes autòctons i de qualitat, i uns preus molt mòdics per als estrangers, ja que el canvi de moneda els era molt favorable. A més, en Jordi explica que no existia la terrible competència d'ara: "No hi havia cap lloc al costat que fes ombra a Sant Feliu. Platja d'Aro tot just naixia, Lloret

era diferent i Tossa era un poble de pescadors. Sant Feliu era la capital de la Costa Brava de llarg. Tenia el seu tren, la indústria del suro, el port, i, a més, la indústria del turisme, en què va ser la pionera de la Costa Brava, perquè era la que tenia la millor infraestructura (hotels, sales de festa i esbarjo, casinos, etc)". Foren els anys en què pel local hi van passar nombroses celebritats del cinema, l'espectacle, la política, els toros o l'esport (Abbe Lane, Xavier Cugat, Ava Gardner, Soraia, Rock Hudson, Demis Roussos, La Chunga, els germans Peralta, Carlos Solchaga, Ernest Lluch, Àngel Colom, Gutiérrez Mellado, Carles Rexach, Quini, Rinus Michels, i molts altres).

Malauradament, el restaurant va haver de tancar portes fa uns pocs anys i d'aquesta manera vàrem perdre per sempre un

dels locals mítics de Sant Feliu. No sé si en Jordi estarà d'acord amb mi, però soc de l'opinió que la causa principal –no pas la única– del tancament fou la concessió de l'estrella Michelin esmentada, ja que, si en un primer moment aquesta distinció va representar una embranzida considerable per al negoci, a la llarga va comportar unes obligacions i unes despeses inassolibles per a un petit restaurant de poble com era Can Toni. L'experiència de molt altres casos semblants ens demostra que els locals d'aquesta índole –apartats, petits i poc confortables–, malgrat oferir una cuina honrada i de bona qualitat, només poden subsistir quan hi ha un grup familiar unit al seu davant. El final de Can Toni fou una llàstima, però des de feia temps estava cantat. Mirant enrere, però, sóc dels que poden dir: "¡Que nos quiten lo bailao!".

Can Toni 1995, Abbe Lane i Jordi Budó.

MARCOS REDONDO I SANT FELIU

Molt pocs cantants han gaudit de la popularitat d'aquest baríton, andalús de naixement i català d'adopció, especialment abans de la guerra civil del 36. Nascut a Pozoblanco (Còrdova) el 24 de novembre de 1893 i mort a Barcelona el 17 de juny de 1976, els seus excepcionals dots per al cant van fer exclamar al gran baríton italià Titta Ruffo la coneguda frase: "*Questa voce è un biglietto de prima classe per la gloria*" (Aquesta veu és un bitllet de primera classe per a la glòria), després d'assistir a una representació de l'òpera *Pallassos* al teatre Tivoli de Barcelona.

En quedar orfe de pare als dos anys, Marcos Redondo i València va traslladar-se a viure a Ciudad Real a casa dels avis materns. Molt petit, ingressava en el cor de la catedral d'aquesta localitat, en el qual ben aviat destacaria per la bellesa de la seva veu. Traslladat a Madrid, l'any 1913 fou escoltat en una prova per Tomás Bretón i pel que seria el seu mestre de cant, el basc Ignacio Tabuyo (va cantar un fragment de *Lucrezia Borgia*). Amb l'ajuda d'una beca concedida per la Diputació de Còrdova, finalitzaria la carrera de cant de forma brillant.

L'any 1915 va debutar com a professional i, poc després, cantava davant dels reis d'Espanya al Teatro Real. Posteriorment es va traslladar a Itàlia per completar el seu repertori amb els mestres Bettinelli i Franceschi.

L'any 1919 va fer la presentació al Gran Teatro de Madrid, amb *La Traviata*, amb un èxit total. Seguidament fou contractat per actuar a Itàlia i Suïssa, on va cantar una vintena d'òperes, i després completà una extensa gira per Amèrica.

En aquesta època s'instal·là definitivament a Barcelona, d'on no es mouria fins la seva mort. El 29 de novembre de 1923 va inaugurar la temporada del Gran Teatre del Liceu, cantant *Manon Lescaut*, amb la Concato i Piccaluga. En el decurs de la temporada 1923-1924 actuà al Teatre Tivoli, on cantà òperes com *La Favorita*, *La Traviata*, *La Bohème*, *Pallassos* i *Adriana Lacouveur*.

L'estiu del 1924, l'empresari Josep Gisbert li va oferir un contracte de tres mesos per cantar sarsuela, i li proposà que ell mateix fixés el seu sou. Després de molts dubtes, Redondo acceptà la proposta, i es presentà al Teatre Novetats de Barcelona, on protagonitzà l'obra de Rafel Millán *El dictador*, per la qual va obtenir un èxit clamorós. Des de llavors, i al llarg de quasi quaranta anys, va cantar sarsuela per Espanya, Portugal, França i

Amèrica, amb triomfs multitudinaris i un repertori que superava les cent obres.

Redondo es va retirar a Barcelona l'any 1957, amb la interpretació de *La Dogaresa*, malgrat que continuà cantant ocasionalment fins el 1970. En el transcurs de la seva llarga vida artística va aconseguir diversos rècords, avui gairebé impossibles de superar, com cantar una òpera durant set nits consecutives, interpretar 362 sarsueles en un any –i mantenir durant 19 anys una mitjana de 309–, o enregistrar 12 cares d'un disc en una tarda. Una vegada retirat, va poder dedicar-se a les seves grans afeccions: la pesca, la fotografia i la filatèlia.

Marcos Redondo ha estat la figura més destacada del teatre líric espanyol en la corda de baríton, i la seva aportació significà una revifada de la sarsuela al nostre país, la popularitat de la qual havia minvat molt abans de la seva irrupció als escenaris. Les facultats d'aquest cantant eren extraordinàries i fora del comú, tant en extensió com en brillantor, potència i, sobretot, en bellesa tímbrica. Totes aquestes qualitats, afegides a la dedicació total en cadascuna de les seves representacions, convertiren Redondo en un mite dels afeccionats al *bel canto*. Els seus enregistraments, escassos en el capítol operístic, són nombrosos pel que fa a la sarsuela i la cançó tradicional, fins al punt que sobrepassen els 500 títols.

Als anys trenta del segle passat, Sant Feliu disposava de tres sales teatrals de primer ordre: el Novetats (Vidal), el saló Catalunya i el saló Llevantí, la qual cosa permetia acollir representacions de les més conegudes companyies catalanes del món teatral i de la sarsuela. No és estrany, doncs, que Marcos Redondo –aleshores la figura més refulgent de la cançó lírica espanyola– ens visités amb freqüència, fins arribar a mantenir amb la ciutat un lligam molt més fort del que es podria derivar d'una simple *tournee* artística –en aquella època solia estiuajar a l'hostal de la Gavina de S'Agaró–.

D'aquesta manera, els mesos de juny i juliol de 1929, Marcos Redondo i Emili Vendrell, en aquest cas formant part de la companyia de Luis Calvo, van estrenar al teatre Novetats les sarsueles *La picara molinera*, *La parranda* i *Los claveles*.

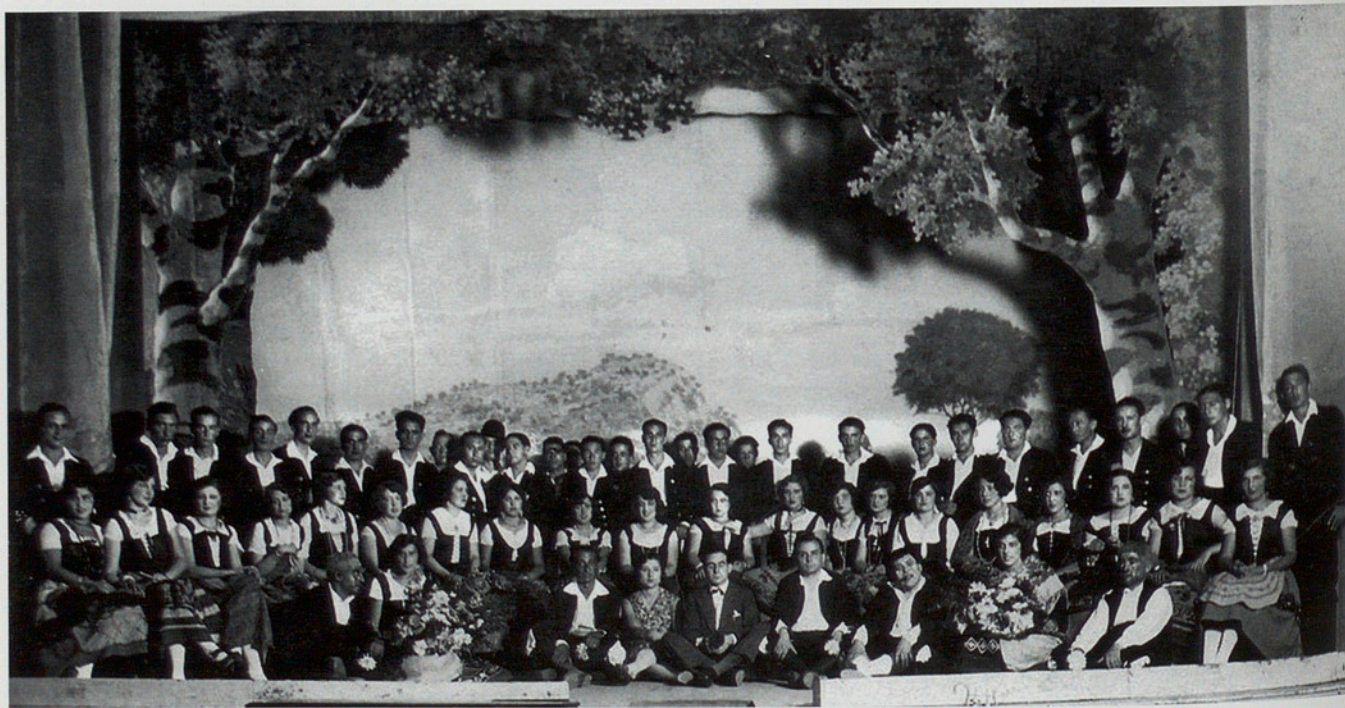
El 26 d'agost del mateix any, Marcos Redondo i un grup d'afeccionats guixolencs –alguns dels quals pertanyien a l'Agrupació Romea i altres eren estiuajants– van representar al teatre

del casino El Guixolense, al passeig dels Guixols, la sarsuela *La del soto del parral*, sota la direcció musical de Josep Maria Vilà. Una vegada finalitzada la funció, tots els que hi havien participat foren obsequiats amb un esplèndid banquet servit a l'hotel Sant Jordi (Fenals d'Aro). L'endemà, Redondo va obsequiar els socis del casino El Guixolense amb un concert privat, que assolí un èxit esclatant.

Més endavant, l'agost de 1935, va oferir dues funcions al teatre Catalunya, durant les quals cantà les sarsueles *Bohemios*,

La bella burlada i *El cantante enmascarado*, enmig de grans ovacions.

Gairebé trenta anys després, l'11 de maig de 1962, Redondo tornava¹ a Sant Feliu, aquesta vegada acompanyat per Los Pequeños Cantores de Alicante. El cinema Victoria fou el marc on el baríton cantà un variat repertori de sarsueles i cançons espanyoles. Segons la premsa, a la sortida la gent deia: "Que bo! Com es conserva encara! Quina llàstima que la gent de Sant Feliu sigui així!" (fent referència a la poca assistència de públic).

Representació al teatre del casino El Guixolense de la sarsuela *La del soto del parral*, el 26 d'agost de 1929.

¹ Segons sembla, després de la guerra civil Redondo actuà alguna vegada més a Sant Feliu, però la manca de premsa escrita i el fet de no haver localitzat cap programa m'impedix fer-ne una referència més extensa.

L'edifici del casino El Guixolense (anys més tard, Llevant i Oriente), en una fotografia tirada entre 1910 i 1917. Autor: Luciano Roisin.

NARCÍS MASFERRER I BUIXÓ

Dibuixant, il·lustrador, articulista, director i actor de teatre..., l'home universal, caracteritzat per una inesgotable curiositat artística i literària. Si a l'intel·lectual hi afegim la rectitud, la senzillesa i la bonhomia, el resultat és l'ideal de l'home renaixentista: la plenitud del desenvolupament personal i la joia de la feina ben feta.

En aquest petit article, que més que un homenatge vol ser un reconeixement, vull parlar d'en Masferrer com actor de teatre, especialment dels seus començaments, quan aquest art va arribar al seu màxim esplendor, de públic i d'interpretació, a la nostra ciutat.

Narcís Masferrer i Buixó, va néixer a Sant Feliu el 26 de setembre de 1913, fill de Francesc Masferrer, notable autor teatral i una de les ànimes del millor grup d'aficionats que ha tingut la ciutat: l'Agrupació Romea. Amb aquests antecedents, no ens pot estranyar que, amb la lògica influència paterna, la inclinació per a l'art de *Talía* arrelés ben aviat en el jove Narcís. Amb només 5 anys va debutar amb l'Agrupació Romea en un petit paper i, als 13, ingressava en el Grup Dramàtic de la Catequística Parroquial, aleshores dirigit per Mn. Llambert Font. Amb aquest grup va estrenar, entre d'altres, el drama "De la vida errant", escrita pel seu pare, el 6 de maig de 1928, en el Centre Catequístic Parroquial, llavors situat a l'església parroquial, acompanyat de Joaquim Gironella, Lluís Julià, Joan Baguer, Enric Descayre, i uns quants més. Pel Nadal d'aquell mateix any, actuava en l'estrena de l'obra "Glòria in excelsis Deo", al mateix local, amb text i música de dos guixolencs prou coneguts: Joan Soler i Josep Maria Vilà.

Per fi, l'any 1933, es complia el somni de formar part de l'Agrupació Romea, en aquell moment dirigida per Benet Escriba. Aquest grup es trobava en un dels moments més brillants de la seva llarga història, una vegada superada la crisi de 1928, que a punt havia estat de fer-la desaparèixer. L'acoblament i l'entusiasme d'una sèrie d'aficionats de gran vàlua (Pilar Casanova, Joan Isgleas, Esteve Joan Trias, Dolors Miralles, Maria Astor, Francesca Domingo, Josep Font, Àngela Colet, Miquel Jacomet, etc.) i l'encertada direcció de Benet Escriba, van portar la Romea a conquistar fites mai aconseguides fins aquells moments, com, per exemple, els tercer i segon llocs aconseguits en el Concurs del Teatre Català Amateur dels anys

1932, 1934 i 1935, refermats amb el primer lloc en el I Concurs Internacional del Teatre Amateur, celebrat a Barcelona el 30 de novembre de 1935, amb la representació de l'obra "La festa del carrer", que situaren als afeccionats guixolencs entre les millors companyies catalanes del moment.

Fins l'esclat de la guerra civil, Narcís Masferrer va actuar en moltes representacions a Sant Feliu i arreu de Catalunya. El seu debut amb la Romea es va produir el 10 d'abril de 1933 al teatre Novetats, amb l'escenificació de la comèdia "La joventut passa". La seguirien, entre d'altres, "La família Rocamora" (26-6-1933), "La felicitat dels altres" (5-3-1934), "La dida" (26-11-1934), i "La Mare", en un emotiu homenatge a Santiago Rusiñol (11-1935), totes elles representades al nostre teatre Novetats amb èxits clamorosos.

Finalitzada la terrible guerra que tant de mal va fer al nostre país, Masferrer va continuar actuant –i més tard dirigint–, en diferents grups d'aficionats. En un principi en llengua castellana, per imposició de les noves autoritats, amb el grup de la "Jefatura Local de Prensa y Propaganda de la F.E.T. y de las J.O.N.S.", en obres com "La casa de Troya" (1942 i 1943) i "Los Pastorcillos" (1942), al teatre Novetats i sota la direcció de Benet Escriba i Josep Donat. Més tard amb el "Grup Escènic del C.E. Montclar", ja en català, en obres com "Gent d'ara" (1950), "El cafè de la Marina" (1951), "El fill de son pare" (1952) i "Testimo...!" (1952), al teatre Novetats amb la direcció de Esteve Joan Trias. L'any 1953 es va refer de nou l'Agrupació Romea, amb Benet Escriba altra vegada com a director. Fins l'any 1960, Masferrer va col·laborar-hi en obres com "El còctel dels acusats" (1953), "Mister Beverley" (1953), "La Mare" (1953), "La reina del cor" (1954), "L'alegria de Cervera" (1954), "La cura d'amor" (1954), etc., sempre al teatre Novetats.

Després d'un llarg parèntesi pel que fa al món de l'escena, Masferrer va tornar a l'activitat, ara com a director, amb la secció teatral del Centre Excursionista Montclar, dirigint obres com "Gent d'ara" i "Gente bien" (1974), "Hostes vingueren ... o Conseqüències de la grip" (1975), etc., representades en el nou teatre d'aquesta entitat.

Finalment, l'estiu de 1976, va fundar un nou grup teatral anomenat "L'Arlequí de Paper", del que en seria director. El mes de març de 1977 arribava el debut al Teatre Catalunya amb

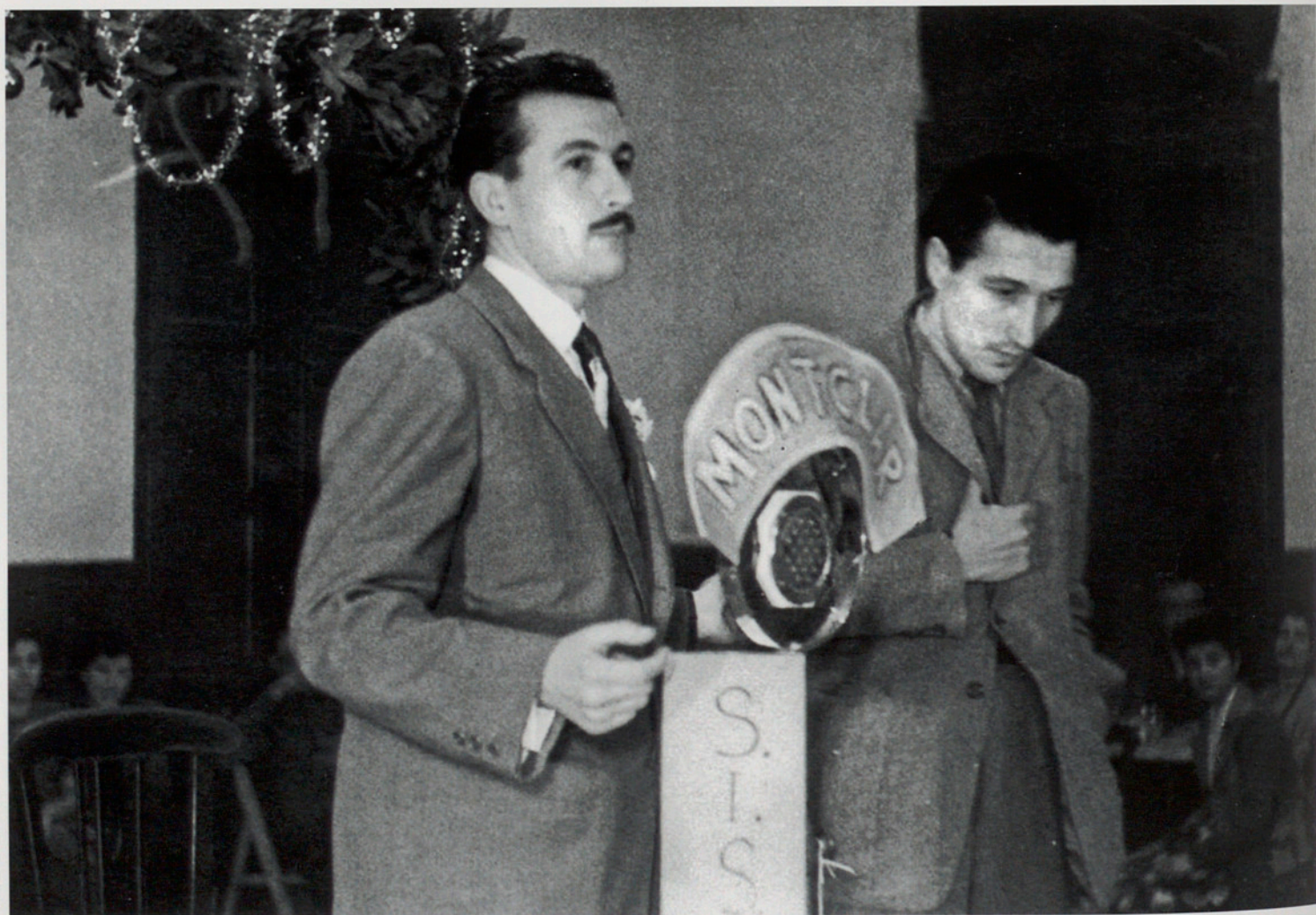
l'obra de Manel de Pedrolo, "Tècnica de cambra". Malgrat la poca continuïtat en les seves actuacions, aquest grup ha sigut un dels referents del món teatral a la nostra ciutat durant els últims 25 anys.

Pel testimoni d'actors que van actuar al costat de Masferrer, se'l pot considerar com a una primera espasa de la interpretació, particularment brillant en els papers còmics i de forta caracterització, assolint una cosa tan difícil com és la naturalitat de moviments i gesticulació que diferencia als bon actors. La llarga trajectòria als escenaris i l'amor que sent pel teatre explica el fet curiós d'haver sigut, junt amb Benet Escriba i Miquel Jacomet, un dels pocs actors que ha actuat en tres de les quatre èpoques viscudes per l'Agrupació Romea: la segona (1915-1928), dels grans actors com Miquel Ros, Narcís Soler o Narcís Ribot, dirigida pel polifacètic Miquel Ros, amo y senyor de l'agrupació durant molts anys; la tercera (1929-1936), dels èxits arreu de Catalunya; i la quarta (1953-1960), del retrobament amb la nostra llengua.

Mestre de professió, abans d'establir-se definitivament a Sant Feliu, va haver de voltar per un bon grapat de poblacions: Fanals d'Aro, Llagostera, Llambilles, Girona, Cassà, Figueres i Vilallonga, per acabar finalment a les Escoles Nacionals (actual col·legi Gaziel) fins la seva jubilació, deixant sempre l'empremta de la seva bonhomia i perseverança.

Com deia en Gaziel, la vida és un art com un altre, i per a saber-la fruir cal tenir el do de transfigurar contínuament la realitat, amb llums i colors d'il·lusió i de somni. Narcís Masferrer ha tingut la immensa sort de gaudir d'aquest do, però, a més, ha sabut transmetre aquests somnis i il·lusions a tothom que l'envolta. Per aquest sol fet, molt més que per les seves obres, cal dir-li un sol mot: gràcies.

El 26 d'abril del 2003, l'Ajuntament li va atorgar la medalla de Fill Predilecte de la Ciutat, com a reconeixement de la seva trajectòria dins el món cultural i com agraïment a la seva dedicació envers la ciutat de Sant Feliu de Guíxols

Josep Vallverdú i Narcís Masferrer llegint l'obra de Vallverdú, "Veus de llum", al C.E. Montclar el 16 de desembre de 1950, amb motiu del 1r aniversari de la fundació del centre.

UNA APROXIMACIÓ A JAUME MARILL

El passat 23 de març va aparèixer publicat al *Diari de Girona* un article signat per Javier Ortega, el qual feia referència als creuers turístics organitzats als anys vint del segle passat amb destí a la Costa Brava, i així mateix esmentava la figura del guixolenc Jaume Marill com a organitzador dels Viatges Blaus, una empresa que, a partir de l'any 1927, es va dedicar a llogar vaixells amb la seva tripulació els diumenges a la companyia Trasmedi-tèrranea per vendre excursions marítimes a la Costa Brava. L'escrit continuava explicant-nos com Marill desitjava que aquestes excursions fossin també una experiència amb un marcat vessant cultural, ja que era un destacat membre de l'Orfeó Català i precisament fou aquest cor el convidat per als primers viatges.

A mi em sembla que l'article resulta molt interessant i amè -a més a més, va acompanyat de diverses fotografies molt boniques-, tot i que assigna erròniament a Marill l'originalitat d'una idea que no li correspon (els creuers turístics a la Costa Brava havien començat uns anys abans de la creació dels Viatges Blaus¹).

Mentre el llegia, rumiava si els guixolencs d'avui tenen idea de qui fou en Jaume Marill i del que va representar en l'arrencada del turisme a la Costa Brava. I la conclusió que en vaig treure -després de preguntar-ho a diversos clients de la meua llibreria- va ser ben pessimista i descoratjadora: una gran majoria no en sap res, i la resta, ben poca cosa. Davant d'aquesta realitat, en veritat penso que no hem tractat aquest home tan brillant com es mereix -ni molt menys- i que un estudi profund de la seva obra i la seva personalitat és una qüestió bàsica dins la historiografia guixolenc que encara resta pendent. Però, ¿qui era aquest guixolenc i quins foren els seus mèrits?

Jaume -Santiago, per als amics- Marill i Forns va néixer a Sant Feliu l'any 1894. De jovenet entrà a treballar a l'Ateneu Social, una cooperativa que havia fundat el sacerdot Sants Boada i Calsada l'any 1907, conjuntament amb altres joves guixolencs espavilats com ell (Benet Escriba, Joan Sabater, Francesc Masferrer, etc.), fins arribar a ocupar el càrrec de sotssecretari a la

junta formada el 1919. Al mateix temps, estudiava música, la gran passió de la seva vida. No obstant això, tot va estar a punt d'anar en orri quan, amb motiu de l'epidèmia de grip que va patir Sant Feliu l'any 1918, va estar al caire de morir -de fet, fins i tot fou viaticat-.

Una vegada recuperat de la malaltia va decidir ficar-se en el món de la política local, i el febrer de 1920 -amb només 25 anys- era elegit regidor i nomenat cap i portaveu dels regionalistes. Eren, aquells, uns moments molt difícils a causa dels terribles efectes que havia provocat al nostre país la Primera Guerra Mundial, amb continus conflictes laborals i vagues obreres. En aquest context, el primer que va proposar Marill fou reforçar les finances municipals, les quals es trobaven a punt de fer fallida, i buscar una tributació que substituís l'ineficaç sistema de recaptació per consums. En poc temps va assolir un enorme protagonisme i es va guanyar el respecte de tothom dins el consistori gràcies al seu talent, enginy i capacitat de treball, afegits a una oratòria excel·lent. Serveixi d'exemple el que escrivia Enric Bosch i Viola, director del setmanari guixolenc *L'Avi Muné*, en un article publicat el 29 de maig del 1920: "...aquest esperit subtil i refinat, ponderació de seny i joventut, que es diu Santiago Marill".

Alhora que participava activament en el govern de Sant Feliu, donava conferències sobre el model de ciutat que desitjava i representava al consistori en els actes culturals que tenien lloc en altres poblacions.

L'octubre del 1922 es va casar amb Victòria Albertí Isgleas, amb qui va tenir dos fills morts prematurament.

En el moment en què Sant Feliu se li va fer petit, es va traslladar a Barcelona (1927), on, valent-se dels seus coneixements musicals, va entrar a formar part de la junta de l'Orfeó Català i va presidir el Foment de la Sardana. Aquell mateix any va fundar els Viatges Blaus, amb les oficines situades a les Rambles, i més tard el servei d'autobusos que anaven de Barcelona a Sant Feliu i S'Agaró, de manera que es convertí en un dels pioners del turisme a casa nostra. Al cap d'un parell d'anys es va associar amb Josep Serra Roca, fundador -entre d'altres- de les agències de viatges Serra i Catalònia. En aquella època formà part de la penya literària de can Vilaró i solia assistir a les tertúlies del carrer Ferran.

¹ Vegeu *Els creuers turístics dels anys vint i la visita de l'Orfeó Català el 1928*, dins el llibre *Sant Feliu de Guixols, Pinzellades, fantasies i membrances*, d'Agustí Roldós, Sant Feliu, 2006, pàg. 160-161.

Després de la guerra (1940), fou nomenat secretari i administrador de l'Orfeó Català, i es va convertir en el principal impulsor dels festivals de música i de les excursions col·lectives realitzades per aquesta entitat arreu l'estat espanyol i Europa. Al llarg dels anys següents organitzà les diferents edicions del Festival de Música de Senya Blanca a S'Agaró –era molt amic dels Ensesa–; s'encarregà dels homenatges a Juli Garreta endegats a Sant Feliu (1971 i 1975); i recollí i ordenà les partitures de Juli Garreta –en aquest cas, conjuntament amb Lluís Lloansí i Martí Girona–, per posteriorment cedir-les a l'arxiu de l'Orfeó Català. El 1960 fou un dels fundadors del Casal Guixolenc de Barcelona, que va presidir.

Marill va morir l'any 1977 d'una manera ben trista i cruel: malalt, i creient equivocadament que s'havia arruïnat, es va suïcidar llançant-se al buit des del balcó de casa seva, a la plaça Pecher de Sant Feliu.

Vaig conèixer en Jaume Marill al final dels anys cinquanta, quan jo era molt petit. Ell i la seva dona eren amics íntims dels meus avis materns (Joan Soler Cazeaux i Joaquina Cruz), que llavors encara vivien a Barcelona. Així, doncs, quan jo passava uns dies a casa dels avis –la qual cosa sovintejava força–, molts dies anàvem a visitar els Marill a casa seva i, de tant en tant, ens hi quedàvem a sopar i fins i tot a dormir.

Llavors vivien en un pis enorme del carrer Pelai (si no recordo malament, era un segon pis), d'aquells antics que tenen un passadís central que no s'acaba mai i un seguit interminable d'habitacions situades a banda i banda. Gairebé sempre, la Victòria ens rebia a la cambra de cosir, lloc on passava mitja vida. L'habitació tenia un gran finestral i un balcó que donava al carrer Pelai, des d'on alguna vegada vàrem tenir ocasió de veure la cavalcada de Reis de Barcelona. Al mig de l'estança hi havia una taula *camilla* rodona, amb unes cortines de cretona que penjaven fins al terra i un braser als peus que sempre cremava. Recordo com si fos ara aquella atmosfera tan especial que m'encaparrava, i com, asseguts al voltant de la taula, amb les cames ben calentes, jugàvem a la brisca, berenàvem quatre carquinyolis, o sopàvem una truita amb pa i tomàquet.

Davant per davant de la cambra de cosir hi havia el despatx d'en Marill, amb les parets farcides de llibres, i una taula de treball de color fosc amb muntanyes de papers al damunt. Sempre m'he preguntat què se'n va fer de tota la documentació que guardava en Jaume Marill quan ell i la seva dona ens van deixar. Aquells volums amb llom de pell i daurats, la seva correspondència, els dibuixos i pintures que penjaven de les parets... Probablement tot va acabar en mans d'un drapaire. Com tantes altres coses!

Al fons de tot del pis hi havia el menjador, que només s'utilitzava els comptats dies que en Marill no tenia feina a fer i es quedava a casa, i a la porta del davant el dormitori dels convidats, on, com he dit abans, vaig dormir alguna vegada.

Quan arribava l'estiu, els avis i els Marill es traslladaven a Sant Feliu, ja que uns i altres hi tenien casa. La dels Marill, com ja he dit, es trobava a la plaça Pecher. Era un edifici de dues plantes amb un jardinet ple d'hortènsies blanques que donava al carrer Pecher. Mentre durava el bon temps, molts diumenges anàvem a dinar al Remei o a can Romanyà de Santa Cristina, amb el carrilet o a peu.

En Jaume Marill era un home molt alt que, amb els anys, anà guanyant pes. Tenia la pell clara i les celles blanques, i portava el cap pelat i unes ulleres fines de metall que dissimulaven un ull de mussol. Gairebé sempre vestia bé, amb americana i corbata. Quant al seu caràcter, jo diria que era més aviat seriós, fred, calmat i poc expressiu, però en canvi era summament educat, polit i cultivat; tenia el que se'n diu do de gents. Ara bé, si en alguna cosa sobresortí fou com a gestor i com a coneixedor de la música clàssica i de tot allò que l'envolta. En aquestes dues facetes, el seu talent fou extraordinari.

Quan tanco els ulls i els recordo caminar junts –a ell i al meu avi Joan–, he d'admetre que de gent com aquella ja no en queda. Eren fets d'una pasta que ja no existeix, que ha desaparegut per sempre. Eren dos senyors, dos senyors de Sant Feliu.

Casal Guixolenc de Barcelona (1963) AMSFG.

Cooperativa de l'Ateneu Social (1918).

TONI FERRER I GALLEGO

Nascut a Sant Feliu el 7 de juliol de 1926, després de l'educació primària estudià tenidoria de llibres, dibuix lineal i adorn. Ben aviat se li va despertar l'afecció pel cinema i el teatre –formà part de diversos elencs–, com també pel futbol i l'excursionisme. De ben jovenet aprengué l'ofici de paleta i marxà a Barcelona als 17 anys per treballar com a tal. El fet de viure uns anys a Barcelona –i de treballar casualment per a Josep Maria Blay, un conegut productor i distribuïdor de pel·lícules d'aquella època– el va ajudar a afeccionar-se encara més per tot el que envolta el món del cinema i del teatre. Segons ell mateix confessa: van ser uns anys fantàstics.

Acabat el servei militar –primer a Cadis i després com a voluntari a la Guineà– va decidir tornar a Sant Feliu i ajudar els seus pares. A partir de llavors la seva vida professional va anar lligada a la construcció, primer com a paleta i després com encarregat d'obra, fins a la seva jubilació als 65 anys.

A Sant Feliu es dedicà a moltes i diverses activitats (futbol, cinema, teatre¹, dibuix, pintura, llibres, etc.), i actuà o formà part de diversos clubs i entitats. El 1957 es va casar amb Anna Vicens, a qui havia conegut mentre actuaven al teatre de la catequística, i l'any següent naixia el seu fill, Toni.

El 1963 fou un dels fundadors i primer president del Cine-club San Feliu i, a partir del 1965, en bona part a causa de l'impacte que li van produir unes sessions de cinema amateur del cineasta Tomàs Mallol, es va llançar, conjuntament amb la seva dona, a fer cinema. En total, la parella va realitzar una quinzena de films, de tècniques i temes molt variats, alguns dels quals van aconseguir premis i distincions arreu de l'estat segons veurem més endavant. L'any 1982 va fer la seva última pel·lícula (*L'home i l'ofici*); segons el seu parer: el super-8 ho va espatllar tot.

A partir d'aquells moments es va dedicar cada vegada més a pintar i a participar en fires i exposicions de dibuix i pintura (l'any 1993, fou un dels fundadors de l'Agrupació d'Aquarel·listes de Girona). Darrerament, en Toni ha tornat a actuar al teatre amb l'agrupació guixolenc Benet Escriba. És un home de grans inquietuds, no para mai. M'ha deixat escrit: "Si pogués tornar a començar... començaria". Quan no hi sigui, el trobarem a faltar, però mentrestant un prec: no paris, Toni, no paris!

Càmeres utilitzades: els dos primers films, amb una Keystone K26, i les restants amb una Canon C-8 (en les seqüències subaquàtiques del film *Sirenes i neptuns* es va utilitzar una Canon especial submarina).

Filmografia:

- *Jugar a casa*, 8 mm, 10', argument, 1965, pel·lícula Kodak, blanc i negre, muda, rètols en català. Direcció: Toni Ferrer Gallego. Argument i muntatge: Anna Vicens. Intèrprets: Toni Ferrer Vicens, Toni Ferrer Gallego i Anna Vicens.
- *El zoo de Barcelona*, 8 mm, 12', reportatge, 1965, pel·lícula Kodak-color, muda, rètols en català. Fotografia: Toni Ferrer Gallego. Muntatge: Anna Vicens.
- *Els focs artificials*, 8 mm, 4', cançó filmada, 1965, pel·lícula Kodak-color, sonora, banda magnètica. Fotografia: Toni Ferrer Gallego. Muntatge: Anna Vicens.
- *El clar país*, 8 mm, 4', cançó filmada, 1965, pel·lícula Kodak-color, sonora, banda magnètica. Fotografia: Toni Ferrer Gallego. Muntatge: Anna Vicens.
- *Boy scouts*, 8 mm, 25', reportatge, 1965, pel·lícula Kodak-color, sonora, banda magnètica. Fotografia: Toni Ferrer Gallego. Muntatge: Anna Vicens.
- *Escapada en tren*, 8 mm, 25', argument, 1965, sonora. Argument, guió i realització: Toni Ferrer Gallego. Muntatge: Anna Vicens. Intèrprets: Toni Ferrer Vicens, Jordi Ros, Maria Mercè Ros. Es refereix al carrilet de Sant Feliu. Va guanyar el segon premi en el II Concurs Local (març 1966).
- *Conte de Festa Major*, 8 mm, 20', argument, 1966, sonora. Argument, guió i realització: Toni Ferrer Gallego. Ajudant de realització: Jordi Ros. Música: Joan Ros. Muntatge: Anna Vicens. Intèrprets: Toni Ferrer Gallego, Toni Ferrer Vicens, Francesc Puigdemont. Guanyadora del primer premi al III Concurs Local (1966) i a la millor retolació en el II Concurs Nacional de Palafrugell (1967). Menció honorífica en el XXX Concurs Nacional del Centre Excursionista de Catalunya (1967).
- *Sirenes i neptuns*, 8 mm, 15', reportatge subaquàtic, 1966, sonora. Fotografia i muntatge: Toni Ferrer Gallego. Fotografia submarina: Lluís Villa. Primer premi en el Concurs de Platja

¹ ROLDÓS, Agustí. Op. cit., pág. 33.

d'Aro (En busca del tesoro) i tercer premi en el Concurs Esportiu de Sarrià de Dalt (1968).

- *La nina*, 8 mm, 25', argument, 1967. Argument basat en un conte d'Agatha Christie. Guió i realització: Toni Ferrer Gallego. Ajudant de realització: Jordi Ros. Muntatge: Anna Vicens. Intèrprets: Anna Vicens, Mercè Maura, Paquita Ferrer, Layla Villa. Primer premi en el IV Concurs Local (1967) i segona medalla en la XI Competició d'Estímul del Centre Excursionista de Catalunya (1968).

- *El castelo maledetto*, 8 mm, 6', dibuix animat, 1968, sonora. Dibuixos, fotografia i veu en off: Toni Ferrer Gallego. Muntatge: Anna Vicens. Menció honorífica en el XXXI Concurs Nacional del CEC 1968, primer premi en el IV Concurs Local 1969, trofeu de plata en el XVII Concurs Nacional de Múrcia 1969, segon premi en el I Concurs Provincial de Sant Feliu de Guíxols 1969, tercer premi en el III Festival Nacional Vines de Palma de Mallorca 1970, quart premi en el V Trofeu Nacional Mans del Poblenou (Barcelona) 1970.

- *L'home que va morir*, 8 mm, 25', argument, 1968, sonora. Argument basat en un conte argentí. Guió i realització: Toni Ferrer Gallego. Diàlegs: Josep Vicente. Ajudant de realització: Jordi Ros. Muntatge: Anna Vicens. Intèrprets: Antoni Marci llach, Salvador Agulló, Jaume Cervera, Maria Teresa Bartés, Joan Cargol, Alexandre Juanola, Joan Maura. 10è premi en el IV Concurs Nacional de SNIACE (Santillana del Mar) 1968, primer premi en el IV Concurs Local 1969.

- *Fat*, 8 mm, 25', argument, 1970, sonora. Argument basat en un conte rus. Realització: Toni Ferrer Gallego. Il·luminació i ajudant de realització: Jordi Ros. Guió, diàlegs i muntatge: Anna Vicens. Sonorització i fotografia: Alexandre Matas. Intèrprets: Anna Vicens, Toni Ferrer Gallego, Maria Teresa Bartés. Setè premi en el VI Concurs Nacional de SNIACE (Santillana del Mar) 1970, premi Otro Cine en el III Concurs Regional de Sant Feliu de Guíxols 1971.

- *La violoncel·lista*, 8 mm, 5', dibuix animat, 1970, sonora. Cançó filmada cantada per Remei Margarit. Dibuixos i fotografia: Toni Ferrer Gallego. Muntatge: Anna Vicens. Segon premi en el

II Concurs Regional de Sant Feliu de Guíxols 1970, tercer premi en el IV Festival Nacional Vines de Palma de Mallorca 1970.

- *Ciutat entre pedra i aigua*, 8 mm, 25', documental, 1971, sonora. Documental en homenatge a Juli Garreta segons una idea de Josep Vicente. Realització: Toni Ferrer Gallego. Ajudant de realització: Jordi Ros. Muntatge: Anna Vicens. Sonorització: Alexandre Matas. Veu en off: Josep Escortell. Primer premi en el I Festival Internacional Tema Sant Feliu de Guíxols, segon premi en el VII Concurs Social de Sant Feliu de Guíxols 1972, sisè premi en el VIII Trofeu Mans del Poblenou (Barcelona) 1973.

- *Non-non*, 8 mm, 10', dibuix animat, 1972, sonora. Dibuixos, veu en off i realització: Toni Ferrer Gallego. Idea i muntatge: Anna Vicens. Premi Fujica al millor film realitzat amb una càmera Canon en el VI Concurs Sindelen (Barcelona).

- *Allioli*, 8 mm, 6', dibuix animat, 1973, sonora. Collage de dibuixos animats i personatges reals. Cançó filmada cantada per La Trinca. Realització: Toni Ferrer Gallego. Idea i muntatge: Anna Vicens. Primer premi Disc d'Or i premi al film més popular en el I Festival de la Cançó Filmada (Badalona), primer premi en el V Concurs Regional de Sant Feliu de Guíxols, segon premi i trofeu Cannon en el VI Festival Internacional Vines de Palma de Mallorca, menció honorífica (placa de la Caixa d'Estalvis Provincial de Guipúscoa) en el VII Certamen Nacional d'Erren-terria.

- *La coartada*, 8 mm, 25', argument, 1975, sonora. Argument basat en un conte de Jorge Luis Borges. Realització: Toni Ferrer Gallego. Guió i diàlegs: Josep Vicente. Muntatge: Anna Vicens. Intèrprets: Toni Ferrer Gallego, Maria Teresa Payrot, Jordi Ros, J. Maura.

- *9'5 mm*, 9,5 mm, 3', dibuixos animats, 1975. Film de presentació per al II Certamen Internacional de Cine Amateur en 9,5 mm de Calella. Dibuixos, fotografia i muntatge: Toni Ferrer Gallego.

- *Misteri*, 16 mm, 15', 1980, sonora, seqüència filmada per a l'obra teatral *Misteri* de James Doyle, representada pel grup L'Arlequí de Paper al teatre Catalunya de Sant Feliu el 23 de febrer de 1980. Direcció: Toni Ferrer Gallego. Muntatge: Anna

Vicens. Guió: Narcís Masferrer. Fotografia: Alexandre Matas. Cap de producció: Lluís Palahí. Música variada interpretada per una orquestrina formada per: Alfons Hereu, Jordi Camps, Josep Granolleras, Miquel Pérez i Joan Ros. Intèrprets fora del repartiment de l'obra: Carme Pagès i Antoni Marcillach.

- *L'home i l'ofici*, 8 mm, 40', argument, 1982, sonora. Argument basat en un conte de Pere Calders. Guió i realització: Toni Ferrer Gallego. Diàlegs: Narcís Masferrer. Fotografia: Alexandre Matas. Muntatge: Anna Vicens. Intèrprets: Toni Ferrer, Toni Ferrer Vicens, Nuri Pujol, Margarida Cervera, Lluís Palahí, Pilar Casanova, Antoni Marcillach, Maria Teresa Bartés, Antoni Bigarós, Jaume Salgas, Pepita Castaño i Assumpció Esquiva.

Toni Ferrer, i la seva dona Anna Vicens, en el film FAT l'any 1970.

PASSEJANT PEL SALVAMENT

Darrerament, mentre trec a passejar la meua gossa –ja una mica massa vella per a caminades de més llargada–, tinc el costum d'anar fins a l'edifici del Salvament una o dues vegades cada dia. El lloc, deixant de banda la seva bellesa natural i la riquesa monumental i històrica que l'envolta, és perfecte per a donar a l'animal una mica de llibertat, especialment al voltant de la casa del faroner.

L'entorn del promontori dels Guixols és un dels espais de lleure més bonics i de més fàcil accés de la ciutat, però, inexplicablement, la majoria de guixolencs solament s'hi arriben en comptades ocasions. Així doncs, no se m'acut quina en pot ser una raó plausible, d'aquesta realitat. Generalment, solc trobar-hi persones que passegen el gos, algun visitant despistat, uns quants que dormen la mona –o que desitgen agafar-la– i, una mica més sovint del que seria convenient, grups de motoristes adolescents que hi pugen amb el gas a fons, per fer petar la xerrada, petonejar-se lluny de mirades indiscretas o fumar-se un porro d'amagat.

Tot just iniciem la passejada, el monument dedicat al músic Josep Maria Vilà ens dona la benvinguda. Penso que una cura més eficient del seu entorn seria desitjable. El camí de pujada és ample i plaent, de terra –la qual cosa li proporciona un encant especial– i amb algun esglaonet sàviament col·locat de tant en tant. Una vegada hem deixat enrere l'entrebanc que representen les barraques d'obra enlairades a l'entrada de l'antic Club Nàutic –les quals, al meu entendre, s'haurien d'enderrocar i, en el cas de ser indispensables, refer-se uns metres més avall–, la vista de la platja és magnífica, particularment a l'instant en què el sol davalla i els seus raigs coloren d'or o de taronja la badia.

Quan hom arriba dalt del turonet, l'edifici del Salvament de Naufrags es presenta esplèndid i, per a qui no el coneix, sorprenent. Des d'aquest punt elevat, el panorama que s'estén a banda i banda es fa, si això és possible, més abellidor encara: d'una part, a l'esquerra, el port i el turó del Molí de les Forques; de l'altra, a la dreta, la badia i la muntanya de Sant Elm. Sóc de l'opinió que la pensada de convertir la caseta del Salvament en una extensió del Museu d'Història ha estat un encert –i més ho serà el dia que es portin a la pràctica les actuacions previstes en el pla especial d'ordenació del port–.

Però si, a primer cop d'ull, el conjunt ens sembla insuperable, d'una perfecció absoluta, a mesura que ens fixem en un o altre detall, immediatament descobrim que la perfecció no existeix mai del tot. I així ens anem adonant de la brutícia arreu: els excre-

ments de gos sense recollir, les restes de menjar, les llaunes i bosses de plàstic acumulades en els racons i els pendants de la roca, les pintades a la façana de l'edifici del Salvament, les papereres desballestades, l'escampadissa per totes bandes de vidres de fanals apedregats o d'ampolles d'alcohol esmicolades, la deixadesa de l'edifici del Club Nàutic i el seu entorn... En conclusió, una autèntica llàstima, puix que tots aquests disbarats tenen una solució factible (la majoria són a causa de bretolades, d'actes d'incivisme o de la ignorància). És clar, però, que, per a solucionar un problema, abans s'ha de tenir el propòsit i la determinació de fer-ho. I no sembla aquest el cas.

Insistint en el mateix tema, confesso que de vegades em costa entendre com de rar és el nostre país en alguns aspectes. Si d'una banda ens considerem un dels pobles més avançats del continent, de l'altra, no podem obviar que també som un dels més incívics, brètols i bruts –qui viatja per Europa, em donarà la raó–, i alhora un dels més tolerants amb aquesta mena d'actes. Indubtablement, és una qüestió d'educació: mentre els fills vegin –per posar algun exemple– com els pares llencen qualsevol cosa al carrer amb la indiferència més absoluta, o no recullen els excrements del gos que treuen a passejar, o dipositen les escombraries fora dels contenidors, no hi haurà res a fer. No ens pot estranyar, doncs, que, quan aquestes criatures es fan grans, pensin que el més normal del món és trencar ampolles, orinar a la via pública, o tirar un sac de runa o una rentadora enmig del bosc per estalviar-se d'anar a l'abocador. Crec que moltes vegades és una qüestió de mimetisme i que, trobar-hi un remei, pertoca tant o més als pares que als mestres. No obstant això, en una societat tan accelerada, agressiva i individualista com la nostra, costa molt fer-ho entendre.

Després d'un breu recorregut per l'antic port medieval i l'ombrívola esplanada existent damunt el niu de metralladores de la passada guerra civil, és el moment de visitar la zona que voreja l'antic assentament ibèric, la casa del faroner i els basaments de l'antic llatzeret enderrocat el 1931. Per aquest indret, avui feréstec, però d'una bellesa innegable, està previst el pas d'un camí de ronda, la qual cosa –de fer-se decididament i amb cura– podria convertir-lo en el futur en un dels més visitats de la ciutat. Des d'aquí, hom pot contemplar amb tot detall can Carré, el moll pesquer i les obres del nou edifici del Club Nàutic.

Pel que fa a la casa del faroner, crec honestament que s'hauria d'enderrocar, ja que no sóc capaç de trobar-hi ni un sol argument

arquitectònic que justifiqui la seva conservació, ni, molt menys, la seva rehabilitació.

Finalment, s'arriba al final del camí, sota un pi que es balanceja al buit. Des de dalt del penya-segat hom pot veure com el primer raig de sol apareix per damunt el vell Molí de les Forques, i com la primera barca de pesca arriba a port, envoltada per un

núvol de gavines cridaneres. A bord, els pescadors i les caixes plenes de sardina es belluguen d'un costat a l'altre, com si ballessin una dansa desenfrenada. A terra, els nervis i l'expectació creixen i creixen cada moment que passa. Fa fred encara, i l'aire és fresc i humit, d'una salaborr intensa. Mar endins, molt lluny, un vaixell creua l'horitzó.

L'antic port medieval.

Caseta del Salvament.

ELS JARDINS DE CAN POUJARNISCLE

UNA MICA D'HISTÒRIA

Des de sempre havia sentit una forta curiositat per saber com eren per dintre els jardins de can Poujarniscle –o de can Blasco, per entendre'ns millor–. Els dies que per qualsevol motiu accedia al museu municipal per la part posterior i passava per davant de la portalada enreixada d'aquesta finca enorme, inevitablement pressentia que algun dia hauria d'entrar-hi amb la càmera de fotografiar penjada al coll i posar al descobert els seus secrets –en la meua imaginació– fantàstics, extraordinaris.

Finalment, fa unes setmanes, vaig tenir l'oportunitat de fer realitat aquest desig, aquest somni. I, malgrat que els somnis, en el moment de fer-se realitat, gairebé mai no assoleixen l'objectivitat i la intensitat previstes, en el cas present no han tingut gaire a envejar a la ficció. Ans al contrari, us puc assegurar que els vells jardins de can Poujarniscle posseeixen un encant i una bellesa únics, diferents, que els converteixen en una relíquia, en un testimoni viu i tangible del passat. De fet, potser sigui el darrer espai enjardinat existent a Sant Feliu que encara conserva la manera de fer dels mestres jardiniers guixolencs de la darrereria del segle XIX –en aquest cas, obra de l'establiment de Jaume Arxer, llavors situat a la plaça del Monestir, núm. 7–.

Ara bé, abans de fer una passejada per aquests jardins tan bells, crec del tot necessari fer una mica d'història –que, en cap cas, pretén ser ni exhaustiva ni incontestable– de la finca i dels seus antics i actuals propietaris:

En el passat, els terrenys en qüestió havien estat propietat del monestir benedictí guixolenc i estaven rodejats –i encara ho estan en bona part– per un mur de pedra d'uns 2 metres d'alçada. Després de la desamortització (1851), foren adquirits per un personatge que desconec, el qual, en morir, en va fer donació a l'hospital de la Santa Creu. Poc després, els va comprar un exiliat francès, industrial del suro, de nom François Poujarniscle Parent, a qui les autoritats del seu país havien expulsat de França l'any

1852, com a conseqüència de les seves activitats contràries a Louis-Napoléon Bonaparte¹.

Una mica més tard (1860), el nou propietari va construir una fàbrica de taps a la part de la finca que toca a l'actual carretera de Tossa. I, passats uns anys (1882), la va vendre al seu soci alemany A. Bender, industrial del suro com ell², a qui coneixia de quan treballava a França i a qui més tard havia aconsellat de traslladar-se a Sant Feliu.

Abans de finalitzar el segle (1886), el seu fill i hereu, François Poujarniscle Gispert, va decidir enlairar una casa dins la finca, com també uns jardins i una torre rodona situada a la part més elevada del terreny, que van estrenar cap al 1900 –fins llavors, en els terrenys no ocupats per la fàbrica només hi havia bosc i les vinyes que els frares havien plantat segles abans–. Anys després, la casa seria ampliada.

La torre en qüestió –avui encara existent– servia de punt de reunió del propietari i dels seus amics i coneguts –sobretot pels integrants de la penya guixolenc de caçadors El Fomento–, i gaudia d'una cuina i d'una sala apta per a fer tiberis i tocar música –segons sembla Poujarniscle era un gran afeccionat al violí i al piano–. Cal ressaltar que, a fi de preservar la intimitat dels assistents a les festes que allí es celebraven, comptava amb un accés a l'exterior diferent del de la casa³.

A la mort de François Poujarniscle Gispert, la finca es va dividir en tres parts –que corresponien als seus tres fills: François, Assumpció i Josep–. Després de diverses ampliacions de la casa i de diverses vicissituds, a l'actualitat, una d'elles –la més gran– és propietat de Josep Blasco i de la seva esposa Maria Rosa Prim Poujarniscle, els quals van decidir fa uns anys (1968) construir

1 El 2 de desembre de 1851, Louis-Napoléon Bonaparte anuncia la dissolució de l'assemblea i la constitució d'un nou imperi. El dia 3 esclaten diverses revoltes al departament dels Pirineus Orientals. Una vegada sufocada la revolta, les persones que més van destacar en l'aixecament foren deportades de França. Abans de convertir-se en el propietari d'aquesta finca, Poujarniscle havia comprat la del Mas Dalmau a Solius.

2 Vegeu el llibre de Gerard Bussot *Indústries, comerços i serveis*, El Carrilet Edicions, 2002, pàg. 25.

3 Val a dir que aquesta torre mai no ha estat utilitzada com a dipòsit d'aigua, com alguna vegada he sentit a dir.

un nou habitatge en el tros de la finca que fins llavors s'utilitzava com a vinya; una altra –que llinda amb el carrer Jacint de Pau–, és propietat de la família De la Peña-Riera, els quals també van enlairar un habitatge modern (1982); i una tercera –que inclou una part de la casa batejada com Villa Rita–, de Maria Assumpció Riera Prim.

LA PASSEJADA

Fa poc, vaig posar-me en contacte amb el senyor Josep Blasco i la seva esposa Maria Rosa a fi de poder passejar amb calma per la finca, poder tirar unes quantes fotografies, i alhora conèixer tots els detalls del seu passat més recent. He de confessar que em van rebre amb una extraordinària cordialitat –la qual cosa els agraeixo sincerament–, i que les informacions que em van proporcionar han estat la base essencial per poder redactar els articles que ara em publica la revista *Àncora*.

Vaig visitar els jardins un matí de principis de juliol passat. Feia un dia radiant, un xic calorós, amb el cel clar i net, d'un color blau intens. I, tal com havíem quedat per telèfon, vaig trobar la reixa de la porta d'entrada entreoberta.

Una vegada a dins, una rampa empedrada no gaire llarga, paral·lela a l'edificació original i a una plaça arbrada que està rodejada d'una balustrada ornamental d'obra, permet accedir als jardins a l'instant. Al cap d'uns metres, trobem un encreuament de camins: l'un, permet accedir a una plaça i a les dues portes d'entrada a l'edifici –ja que, com he explicat abans, fa uns anys la casa fou dividida en dues parts–; un altre, asfaltat, gira a mà esquerra, en direcció al nou habitatge del matrimoni Blasco; i un tercer, certament el més bonic, enfila directament cap al bosc mentre travessa un terreny planer farcit de canyes d'Amèrica.

Abans d'agafar el camí que m'ha semblat més atractiu, tiro unes quantes fotografies a la plaça esmentada i a uns testos de forma caliciforme que coronen les columnes de la balustrada. Aquí, el fullatge dels arbres és tan imponent, tan exuberant, que amb prou feines uns pocs raigs de sol aconseguen filtrar-se, com llargs filets d'or, i tocar el terra.

La finca té un cert pendent que, a mesura que hom puja muntanya amunt, es fa cada cop més pronunciat. Aviat, el camí que he triat es bifurca en diversos senders que segueixen distintes direccions. Mentre continuo disparant la càmera sense parar,

arribo fins a una placeta circular, on al fons hi ha una font seca i una bancada de pedra i enmig un vell banc de fusta carregat de molsa i d'heures. Tot al voltant hi creix una gran varietat d'espècies arbòries en el més complert desordre: pins, til·lers, mimoses, magnòlies, suros, arbres de l'amor, palmeres, xiprers, ametllers, llores, grèvols... En un racó contigu hi descobreixo una altra font i una bassa d'aigua mig amagada. Tot fa indicar que anys enrere aquest lloc devia vessar d'aigua provinent de la muntanya i que, de ben segur, els monjos benedictins ja devien aprofitar-la per a regar els horts i per al seu consum quotidià. No en tinc cap dubte.

Tot i que aquests jardins donen la sensació d'estar abandonats a la seva sort des de fa anys, trobo que encara conserven un encant i una fantasia innegables. Continuo el meu passeig per camins emboscats que giragonsen i pujo velles escales de pedra cobertes de fulles esgrogueïdes. Passo per sota la torre dels caçadors i a la vora d'un antic colomar de pedra pintat de vermell, emplaçat a la part de la finca propietat del matrimoni De la Peña-Riera, i tot seguit agafo un caminó cobert de pinassa que gira a mà esquerra i segueix paral·lel a la tanca exterior de la finca.

A poc a poc, em vaig acostant al nou habitatge del matrimoni Blasco, el qual està situat a la part més pròxima del carrer Consolat. De seguida m'adono que els jardins i el bosc que envolten la casa són molt diferents dels que he recorregut fins ara. Aquí es nota clarament la mà de l'home sobre la naturalesa: el sotabosc és net, els arbres estan podats, els camins es veuen immaculats, i les flors llueixen dins un seguit de parterres i de testos disposats amb un gust i un ordre exquisits. Veig pins, palmeres i xiprers, i unes gandules a la clariana que hi ha davant la casa. Segons em va explicar més tard en Josep Blasco, el fet de tenir cura d'aquests jardins durant tants anys, ha estat la raó principal del seu excepcional bon estat de salut i de la seva lucidesa mental, que encara conserva no obstant la seva edat avançada.

Després de tenir una xerrada sobre els orígens de la finca i d'uniques quantes coses més de caire particular, el matrimoni Blasco m'acompanya a donar un tomb per camins per on encara no he passat. M'expliquen que l'Ajuntament està interessat a ampliar la zona de pas que rodeja el monestir –en alguns punts

extremadament reduïda-, i que segurament aviat podran arribar a un acord. Des de l'alçada de la finca, contemplo la casa del rector -que, des d'aquí, fa molt de goig- i el lloc conegut com *l'Horta del rector*, avui convertit en zona d'esbarjo i de reunions oficials. Continuen dient-me que existeix una porta a la part de la finca que llinda amb el camí de la font de Monticalvari, per la qual intentà escapar un monjo benedictí durant la revolta del 1835. Pel que sembla, aquell pobre diable intentava salvar uns diners propietat del monestir i això li costà la vida. De tota manera, no sé fins a quin punt es tracta d'un fet real o solament és una llegenda. Així mateix, es diu que no fa tants d'anys es van trobar unes monedes d'or enterrades al camí de Monticalvari.

Quan passem per davant de la part de finca avui propietat de Maria Assumpció Riera, tenim la sort de veure entrar el seu fill, Alexandre Fidora. La casualitat, doncs, em permet accedir als jardins que millor conserven l'esperit del mestre jardiner Jaume Arxer. Tot seguit, amb el seu inestimable guiatge, visitem una per una totes les meravelles d'aquests jardins tan encisadors com poc coneguts.

Entrem dins una enorme gruta artificial de pedra -la gran especialitat d'aquest jardiner guixolenc- d'uns tres metres d'alçada i coronada per una pèrgola de fusta a la qual s'accedeix per una escala interior excavada a la pedra. A vora seu hi ha un deliciós estany, amb un raig d'aigua que brolla des d'una font situada en l'endemig i que ascendeix cel amunt amb una paràbola perfecta. Aquesta font artificial està formada per un conjunt escultòric de pedra, en el qual s'exhibeix un infant subjectant un colom. No cal dir que és d'una bellesa que embadaleix. Més enllà, al terme de la finca, s'hi observa un prat planer on hi ha plantats uns arbres fruiters.

M'expliquen que, quan els jardins foren construïts, l'aigua circulava lliurement a través d'un canal que desguassava a l'estany esmentat. Malauradament, però, fa uns anys el canal fou cobert amb formigó, i d'aquella conducció d'aigua tan original avui només en resta un original pont de pedra amb unes baranes de formes inversemblants. A terra, a la pedra, hi ha gravada una data, segurament la de la seva construcció: 1886.

El conjunt del parc està molt ben conservat i presenta una simetria i una geometria perfectes: hi ha parterres i rocalles; plantes, arbusts i arbres exòtics; prats amb diverses tonalitats de

verds; petites escultures col·locades en els llocs on relluen més a la vista (de sants, d'animals...). Tot és al seu lloc, tot fa bonic.

Quan tenia aquest article gairebé enllestit, em va sorgir la possibilitat de visitar la part dels jardins d'aquesta finca que, com he esmentat abans, avui són propietat de la família De la Peña-Riera. De seguida em va passar pel cap que tenia la oportunitat de narrar quelcom que, potser, aviat només serà un bell record del passat. Que hi havia la possibilitat de tancar definitivament el cercle. Així doncs, no cal dir que vaig acceptar la invitació d'immediat.

D'aquesta manera, una tarda de principis d'aquest mes d'agost tocava el timbre de la casa que dóna al carrer Jacint de Pau. Abans de continuar, però, he de dir que, com en el cas del matrimoni Blasco, la rebuda, les informacions i en general el tracte dispensat pel matrimoni De la Peña-Riera mereixen per la meua part la màxima consideració i el més profund agraïment. Fins i tot el cafè a què em van invitar era boníssim.

Com he dit abans, la casa del matrimoni De la Peña-Riera és de nova construcció, com també ho són una part dels jardins que l'envolten. No obstant això, els propietaris han tingut l'encert de conservar gairebé intacte el sistema de reg que els monjos benedictins feien servir en el passat. D'aquesta manera, elements com la mina, el safareig, el dipòsit, el molí, el pou... presenten un estat de conservació admirable i la majoria funcionen igual que ara fa 200 anys.

Pel que em van explicar, sembla que l'aigua baixa de la muntanya per diversos llocs. Un dels ramals omple una mina -on mai ha faltat l'aigua- que desguassa en un safareig quadrangular mitjançant un cap de lleó molt antic. Aquest safareig, amb una capacitat d'uns 90 m³, fa avui el servei de piscina, tot i que s'ha mirat de conservar gairebé igual que com era en el passat. A l'època dels monjos, a més a més d'usar-se per al reg dels jardins i de les hortes, també feia el servei de rentador (així ho demostra l'existència de dues pedres de pissarra negra que s'empraven per a rentar la roba).

Uns metres més avall, existia la possibilitat de buidar el safareig i barrejar les seves aigües amb els fems emmagatzemats en un dipòsit annex, amb la finalitat d'adobar la terra. Els sistema de reg es completava amb diversos ramals més que permetien

arribar a tots i cadascun dels racons dels horts i dels jardins del convent.

Sigui com sigui, encara avui, quan plou en aquests paratges a bots i barrals, mai l'aigua que baixa de la muntanya no s'ha desbordat ni ha causat cap mal. De ben segur, els monjos van trobar la millor solució, el millor remei, per a sotmetre la força de l'aigua de les pluges. Eren savis, els monjos.

ENCARA MÉS COSES DE CAN POUJARNISCLE

Quan ja havia lliurat els articles que les darreres setmanes m'ha publicat aquest setmanari, els quals feien referència als jardins guixolencs de can Poujarniscle, van arribar a les meves mans unes quantes dades noves sobre la vida i miracles del principal protagonista d'aquesta petita història: François Poujarniscle i Parent, el taper francès que fa més d'un segle i mig es va traslladar a casa nostra per iniciar una nova vida.

Malgrat que en el primer capítol dels articles esmentats ja vaig advertir que no era la meua intenció realitzar un treball d'investigació històrica, sinó que tan sols volia descriure una passejada pels vells jardins de can Poujarniscle tal com es poden veure avui en dia, també és cert que no puc deixar passar l'ocasió per a ampliar, complementar i corregir, el que vaig publicar en el primer capítol d'aquesta sèrie d'articles –encara que una part del que explicaré només són supòsits o conjectures–.

Però, anem al gra: sigui com sigui, el que avui podem afirmar amb seguretat és que François Poujarniscle era nascut a Sant Joan Pla de Lers (Perpinyà), i que va venir per primera vegada a Sant Feliu molt abans d'ésser expulsat de França l'any 1852. I ho sabem de segur, perquè el seu fill Émile Poujarniscle Gispert va néixer a la nostra vila el 5 de juliol de 1847, fruit del seu matrimoni amb la guixolencita Rita Gispert i Carreras, filla d'armadors de vaixells.

També sabem que de jove havia cursat estudis de llatí –idioma que dominava a la perfecció– i de filosofia a la ciutat de Montpeller, i que sovint viatjava a Alemanya i als països bàltics per assumptes de negocis relacionats amb el suro. La relació que llavors mantenia amb la família de tapers alemanya Bender –més tard també arrelada a Sant Feliu– no està del tot clara, però segurament es coneixien de molt temps enrere. Amb ell, arribà

també a Sant Feliu el seu germà Josep, el qual es casà amb una altra noia guixolencita: Anna Ribas.

Pels volts de 1848, va comprar el mas de can Dalmau (Solius), el bosc i les hortes del monestir guixolenc –les quals aleshores arribaven fins gairebé a tocar l'arc de Sant Benet i les parets del monestir–, com també diversos terrenys a la platja de Sant Pol i a Pinell. En aquest aspecte, la compra esmentada concorda perfectament amb algunes de les possessions del monestir guixolenc, expropiades per l'Estat i malvenudes posteriorment.

Així, doncs, amb les noves dades consignades, queda clar que François Poujarniscle residia a Sant Feliu molt abans de ser expulsat del seu país l'any 1852 –o, si més no, vivia a cavall dels dos països–.

A Sant Feliu, vivia en una casa del carrer Especiers on avui hi ha un restaurant xinès, i feia servir el Mas Dalmau com a casa de camp –o segona residència, com es diu ara–, i sembla ser que els monjos de Solius en tenen documentació guardada.

A la mort de François Poujarniscle, els seus tres fills es van repartir les seves possessions: Émile es quedà amb el Mas Dalmau; François, amb les propietats de Sant Feliu i Castell d'Aro; i Victòria, amb les de França.

Gràcies a les fotografies que acompanyen aquest article –les quals han estat cedides pel matrimoni De la Peña-Riera–, es pot apreciar com era la finca de can Poujarniscle a la darrerïa del segle XIX, amb la fàbrica i la casa primitiva ja enlairades, i la resta del terreny –només se'n pot contemplar una part– encara destinat en la seva major part a camps i hortes –els jardins tot just es començaven a construir (vegeu les gloriètes)–. També hom pot veure l'antic molí de vent i el colomar, a més del rètol –en aquest cas, per veure-ho bé fa falta una lupa d'augment– que hi ha pintat damunt la porta d'entrada posterior al monestir amb la següent inscripció: "Colegio Vidal".

La finca Poujarniscle pels volts del 1900.

SAN FELIU DE GUIXOLS, Pintoresco: "Villa Rita" de D. Francisco Poujarniscle
N.º 3. *Emilio Canet, Editor.-San Feliu de Guixols.-Cataluña-España*

Villa Rita en una postal del 1905.

EL XALET CASAS

Haig de confessar que quan vaig anar a visitar aquest edifici deu fer cosa de quatre o cinc mesos, vaig tenir serioses dificultats per localitzar-lo. El fet és que, tot i que sabia que està situat dins la urbanització Urcatusa, feia tants anys que no hi anava, que no hi havia manera de recordar el seu emplaçament exacte. I la feina va ser meva. Així doncs, per a qui vulgui anar-hi un dia d'aquests i no en conegui la situació, el puc ajudar dient-li que, una vegada dins la urbanització esmentada, ha d'agafar el primer carrer a mà dreta, el qual porta el nom de l'arquitecte gironí que en va fer el projecte (Rafael Masó), i el trobarà al cap de pocs metres a mà esquerra.

Com he dit abans, vaig visitar el xalet Casas fa uns mesos per fer un petit reportatge fotogràfic que m'havia encarregat el nostre arxiver Àngel Jiménez. La raó va ser un article que es va publicar a la revista *L'Arjau*, amb motiu de la celebració el 2006 de l'any Masó, que commemorava els cent anys de la seva obtenció del títol d'arquitecte.

El xalet Casas fou construït entre els anys 1914 i 1916, i el seu propietari era el polític i industrial guixolenc Joan Casas i Arxer (1839-1923). Avui, però, l'ús que se'n fa és molt diferent de l'original: és la seu social de la comunitat de propietaris de la urbanització Urcatusa. D'aquesta manera, mentre que les dues primeres plantes s'utilitzen com a local de lleure i de reunió dels associats (hi ha diverses sales: de lectura, de bar, d'estar, de billar, etc.), la planta superior serveix d'habitable dels guardes.

Precisament, el fet de conèixer una mica el guarda i la seva dona em va facilitar molt les coses a l'hora de recórrer i fotografiar sense entrebancs totes i cadascuna de les estances de la casa, inclosa la deliciosa capella situada a la planta semisubterrània, que està dedicada a sant Miquel.

No és la meua intenció fer aquí una descripció o una valoració detallada de l'edifici (no hi ha prou espai ni sóc la persona més indicada), però sí que em veig amb cor de donar la meua opinió en alguns aspectes molt generals. Doncs bé, en primer lloc, jo destacaria l'elegància i l'harmonia de proporcions de la casa, la qual cosa –segons el meu parer– representa l'encert més gran del projecte de l'arquitecte. També he de fer esment de la decoració exterior i interior de l'edifici, amb ceràmica de colors groc, marró i verd, i també dels acabats amb fusta i pedra que, en alguns aspectes, recorden altres obres de Masó (com la de la

Caixa de Pensions guixolenc). Ara bé, el que a mi em sedueix especialment és l'escala que puja fins al primer pis –i les seves columnes decorades amb ceràmica marró–, com també la llar de foc –extraordinària–, i la font/banc de pedra i ceràmica verda situada a l'exterior –original en extrem–. D'altra banda, la casa està envoltada per una zona enjardinada que encara conserva alguns detalls del projecte inicial.

Malauradament, l'estat de conservació de l'edifici deixa molt a desitjar, i el deteriorament d'algunes parts –com, entre d'altres, la teulada i la fusteria de les obertures exteriors– es fa evident. En aquest aspecte, caldria –crec jo– un pacte entre la propietat i l'Ajuntament per trobar-hi una solució.

La passejada que ens permet anar fins al xalet Casas, pot servir alhora per a visitar altres edificis pròxims prou interessants i, d'aquesta manera, fer l'itinerari més entretingut. Un d'ells és la casa Maynegre (1898), avui reconvertida en hotel (l'hostal del Sol), que està situada a mitja pujada de la carretera de Palamós.

Si continuem carretera amunt, trobem una casa vuitcentista enlairada abans del 1899, que conserva un esplèndid molí de vent recentment restaurat (1900-1908); i tot seguit l'extens edifici de l'escorxador municipal (1890). Amb referència a aquesta construcció de propietat municipal, hem de lamentar el seu estat actual d'abandó i la incertesa sobre la seva destinació definitiva (darrerament s'ha parlat de molts projectes, però finalment no n'hi hagut cap que s'hagi materialitzat amb èxit). Amb tot, hem de recordar que algunes parts de l'edifici tenen un notable valor arquitectònic –entre les quals, la xemeneia (1902)–, raó per la qual certs treballs de manteniment no s'haurien de demorar gaire més temps.

Poc abans d'arribar a la urbanització Urcatusa, a mà esquerra de l'edifici de la Creu Roja, hi ha una edificació que crida fortament l'atenció: la casa Callicó (actualment batejada com *Villa Teresa*), un casalot enorme que fa goig de veure. L'edifici té dues plantes i soterrani, i tot ell és pintat de blanc. Fou enlairat l'any 1912 –segons figura inscrit a la façana– per un indià de cognom Callicó que havia fet fortuna a Amèrica. A sota de l'any, també hi figuren inscrites les lletres *DB*, que corresponen a les inicials de Dolors Bernis, l'esposa del propietari. Avui és possessió de la família Martinell, descendent dels propis Callicó. Em diuen que, a la dècada dels anys seixanta del segle passat, aquest edifici servi

de marc d'exposicions de pintura, i que, a la mateixa època, fou utilitzat com a habitatge i galeria d'art pel pintor Emili Vila, un personatge summament excèntric, que va batejar la casa amb el nom de *mas Miomi*. Fa l'efecte que, abans, els voltants i els

jardins de la casa havien estat magnífics. Avui, però, solament en resten una portalada despintada, un parell de palmeres, unes quantes alzines i uns pocs eucaliptus, a més d'un prat descuidat. M'asseguren que també hi ha una gran diversitat d'atzavares.

Xalet Casas, façana principal.

VISTA ALEGRE

Avui he decidit arribar-me fins a Vista Alegre, passant per la font de Monticalvari. Així, doncs, havent dinat, iniciï la passejada pujant el costerut carrer de Sant Elm. De seguida em crida l'atenció una casa que s'està construint a mà dreta, en el lloc que fins fa poc ocupava el bar musical L'Arc, santuari del jovent benestant guixolenc de la dècada dels seixanta del segle passat. Quins records!

Tot seguit tombo a mà dreta, pel carrer del Castellar, i després a l'esquerra, per enfilear les escales del carrer de Jecsalis. Quan s'arriba a dalt de tot, a mà dreta, comença un camí sembrat de flors (sobretot margarides i roselles) i de bardisses, que avança encaixonat per entre el mur de pedra de la finca de can Blasco i la tanca de filferro que fa poc va estar de trista actualitat a causa de l'afer del carrer Montjoi. Som a mitjan mes de maig i la calor comença a deixar-se sentir amb força. Hi ha uns nuvols alts i prims que enteranyinen el cel.

En el passat, la finca de can Blasco havia estat propietat del monestir benedictí guixolenc, i més tard passà a mans de la família Poujarniscle. Al seu interior hi ha una torre rodona pintada de color pastel, segurament enlairada a final del segle XIX, que durant una època es convertí en punt de trobada i de reunió de la colla de caçadors guixolencs El Fomento. Tanmateix, deixem de banda la finca d'en Blasco –ja hi tornarem d'aquí a uns dies–.

Al cap d'una cinquantena de metres, el camí gira a l'esquerra i s'endinsa en el bosc per entremig de suros i de ginestars florits. Sento el cant dels ocells amb diferents tonalitats i observo el vol erràtic d'una papallona. Molt probablement, aquest era el camí que els monjos benedictins feien servir per a anar a buscar aigua a la propera font de Monticalvari. En efecte, no trigo gaire a arribar a una esplanada que desemboca en un gran esvoranc natural a la roca, al fons del qual fins fa poc encara rajava una de les deus ganxones més populars i més visitades. I no exagero:

quin és el guixolenc de certa edat que no ha anat d'excursió alguna vegada fins a aquest indret tan bonic?

Avui, però, la contemplació de la font i el seu entorn em produeix una barreja de pena i de ràbia. La brutícia i l'abandó són totals, indescriptibles. És inconcebible l'incivisme d'algunes persones.

Segueixo pel camí que s'enfila per damunt de la font i, abans d'arribar a Vista Alegre, tombo a mà dreta per un corriol que porta a la barraca i al molí de ca l'Arxer. Observo que la torre que serveix de base del molí encara resta dempeus, però la casa no ha tingut tanta sort i s'ha esfondrat aquest passat hivern. Pels voltants, els vessants de la muntanya encara conserven les feixes envaïdes pel bosc i els marges de pedra seca. Hi ha alguns pins de dimensions excepcionals. També veig una gran quantitat de falgueres. No gaire lluny d'aquí, baixant per un vialet que va a parar a la carretera de Tossa, hi ha la casa abandonada de les germanes Ferrer.

Torno al camí principal i continuo pujant fins a la casa de Vista Alegre. M'hi aproximo amb molta prudència, ja que l'edificació amenaça ruïna i resulta perillós acostar-s'hi. Així, doncs, faig unes quantes fotografies, mentre camino amb dificultat per entre les bardisses i les romegueres que infecten el lloc. En sentir la meua presència, un parell de sargantanes s'han encofnat a l'interior d'unes esquerdes de la façana.

Ja fa temps que ha desaparegut l'antic i bufó camp de futbol de Vista Alegre –la runa el cobreix–, en altres èpoques punt de trobada de berenades i excursions d'escola. Bells records.

A tocar de Vista Alegre hi ha les ruïnes d'una casa antiga (Villa Concha), encerclada per xalets i cases aparellades de nova construcció. A mà dreta, un camí condueix fins a la cala del Vigatà. Veig que la roca de Sant Jaume es troba rodejada per una tanca de filferro i no és possible accedir-hi. Una llàstima.

Vista Alegre - vista general.

EL CAMÍ DE RONDA

Fa poc que s'ha enllestit el nou camí de ronda que, tot resseguint la façana marítima guixolenc, uneix el port amb la platja de Sant Pol. Sense cap mena de dubte, en aquest cas estem parlant d'una obra de summa importància per a Sant Feliu, tant pel que fa al punt de vista turístic com al de la millora de l'entorn de la ciutat. Però és que, a més a més, s'ha de fer ressaltar que l'obra s'ha desenvolupat amb un zel i un respecte extraordinaris vers el medi ambient, la qual cosa fa que el projecte encara sigui més remarcable, més singular.

El trajecte d'aquest camí és força llarg i, en alguns trams, té uns desnivells considerables que poden esgotar el caminant inexpert. Així, doncs, per a qui vulgui recorre'l amb calma i sense presses, i gaudir d'aquesta manera de tots i cadascun dels seus encants, jo li recomano que el faci en un parell de vegades o, fins i tot, en tres. Igualment, li aconsello també que es posi en marxa a primera hora del matí, quan el sol fa poc que s'ha llevat i la calor no és tan aclaparadora, malgrat que el recorregut es pot fer en un moment qualsevol del dia. I, finalment, si és possible, no estarà de més emportar-se uns prismàtics per fruir millor de les vistes i una càmera fotogràfica per immortalitzar-les.

El que sí que puc assegurar al lector –i no exagero– és que la bellesa del recorregut d'aquest camí de ronda no té parí amb cap altre dels avui existents en aquesta part de la Costa Brava –pel meu gust, ni tan sols el famós camí de S'Agaró el pot igualar–. També cal afegir que forma part dels camins GR de gran recorregut (vegeu les marques vermelles i blanques al llarg del trajecte).

Feta aquesta petita introducció, a partir d'ara el meu propòsit serà narrar les impressions que em va produir una recent passejada pel camí esmentat. D'altra banda, per tal de fer-ho amb el detall i el deteniment necessaris, he cregut oportú dividir l'article en tres capítols –o passejades– diferents: el primer, des del port fins a la cala del Molí i les illes Balelles; el segon, des de la cala d'Ametller fins a la punta de Molar; i el tercer, des del Cap de Mort fins a la platja de Sant Pol.

Des de la seva reforma recent, el nou camí de ronda s'agafa a l'espai que hi ha damunt de la cala Jonca (o Jonques), a la vora d'on s'està construint el nou edifici del Club Nàutic. En aquest punt, una escala metàl·lica ens permet baixar fins a la sorra de

la cala –un lloc deliciós per a banyar-se quan l'aigua és neta–, i una altra de fusta que s'enfila giragonejant fins a dalt de tot del penya-segat. Allí s'ha construït un mirador, just al davant de l'hotel Curhotel Hipócrates, des d'on es pot contemplar una vista magnífica del port i del promontori de Sant Elm.

A partir d'aquest punt, el camí voreja en tot moment la urbanització Molí de les Forques i en ocasions sembla que estigui penjat damunt els penya-segats verticals. Durant el recorregut, sota l'abisme, es divisa un espectacle fascinant: les parets de roca nua que davallen en picat fins al mar; els pins arrelats en els llocs més inversemblants; les illetes de formes capritxoses i envoltades d'escuma blanca; les aigües transparents de color verd turquesa que els raigs de sol omplen d'incomptables punts brillants; el soroll lleuger del rabeig de les aigües sobre els espadats; la immensitat de la mar, carregada de sol, amb una lluminositat viva i enlluernadora... I milers de gavines esbojarrades –i, en ocasions, agressives– que no paren ni un instant de planejar amb les ales obertes d'un costat a l'altre, enmig de xisques esgarriñosos. A prop de la cala del Molí, hi ha diversos illots, coneguts com els esculls d'en Blanc i els Secaïns, i, allunyades unes dotzenes de metres de la costa, les Balelles. Els amants del risc trobaran en aquest indret una via ferrada molt interessant (vegeu *Vies ferrades, coves i indrets de la Costa Brava*, d'Albert Gironès, La Butxaca de Muntanya, 2004). Des d'aquí, a mà dreta, encara puc albirar la punta de Port Salvi i un vaixell que navega amb la vela inflada cap a mar oberta.

En el moment de deixar enrere la urbanització de les Forques, el paisatge es torna feréstec, densament poblat per pinedes i arbusts. Ens trobem al paratge de les Balelles, un dels pocs espais costaners que es van salvar de l'especulació urbanística de miracle. Uns metres abans d'arribar a la cala d'Ametller, el caprici de l'erosió ha modelat les roques –d'un granit vermellós o rosat– fins convertir-les en una mena de terrasses de formes accidentades que descendeixen suaument per acabar fonent-se amb la mar, de manera que alguns banyistes aprofiten –malgrat la incomoditat del lloc– per prendre-hi el sol nusos.

A mà esquerra, per damunt de la carretera que va fins a Sant Pol, sobresurten diversos edificis enlairats fa una vintena d'anys, en el que fou un dels pitjors moments que ha viscut Sant Feliu pel

que fa a la disbauxa urbanística. De fet, aquelles actuacions van representar un descrèdit important per als governs municipals socialistes d'aquella època.

Un dels indrets que més ha millorat amb les obres del nou camí de ronda ha estat la deliciosa cala Ametller, una platja molt petita i de difícil accés que, malauradament, als darrers anys s'havia convertit en un niu de brutícia i de deixadesa. Abans de la recent remodelació, l'antiga escala que permetia arribar fins a la sorra estava en un estat lamentable i representava un seriós perill per als valents que gosaven utilitzar-la. Sortosament, avui torna a ser una platja de sorra rosada i fina, i d'aigües transparents, a la qual s'accedeix mitjançant una escala de fusta de nova construcció, més bonica i molt més segura que la vella. Un bany en aquestes aigües esdevé sempre un plaer indescriptible.

Ultrapassada la cala Ametller, el camí continua resseguint la costa per entre els pins. Des d'aquí, a mà dreta, hom pot contemplar de manera diàfana i esplèndida les illes Baelles i els penya-segats de les Forques, amb roques granítiques de color rogenc. A mà esquerra, la costa segueix uns metres en línia recta entre accidents rocallosos sense importància, fins arribar a la punta de Molar, on trenca gairebé en angle recte a nord-oest en direcció a la platja de Sant Pol.

Quan jo era petit, aquesta part de la costa era gairebé verge, sense cap mena d'edificació. Aleshores, la carretera que permet anar fins a Sant Pol encara no estava enllestida del tot, per la qual cosa el trànsit rodat era quasi inexistent. Així, doncs, el que es coneixia llavors com *la volta de l'Ametller* era un lloc perfecte per a passejar i per a gaudir de la natura. Durant la dècada dels anys setanta i vuitanta, però, s'inicià una febre constructora exagerada que va arrasar amb tot, i que el nostre Ajuntament no va saber o no va voler aturar. Tan sols una decidida campanya ciutadana, possible gràcies a l'adveniment de la democràcia, va aconseguir salvaguardar la part de les Baelles que toca el mar. Tanmateix, la zona que mira a Sant Pol es va perdre per sempre. El resultat: un seguit de xalets i d'apartaments, construïts sense cap mena d'ordre i sense seguir cap model ni cap planificació, que arriben gairebé a tocar l'aigua.

Abans d'arribar a la punta de Molar, el camí passa per sota d'un luxós xalet que va fer construir el doctor Adolfo Azoy i que, més tard, va comprar un ciutadà holandès. En aquest cas, resulta igualment inexplicable que es concedís la llicència municipal per a enlairar un habitatge en un lloc de la costa tan privilegiat i que, aparentment, era un espai protegit.

Finalment, per una escala de pedra i de fusta ens enfilem fins a la punta de Molar. Des d'aquest indret privilegiat, on s'ha construït un petit mirador estratègicament situat, la panoràmica sobre la badia de Sant Pol i la punta de S'Agaró és magnífica. Aquest matí la mar es presenta en calma, el cel baix i enteranyinat, i l'aire humit. El ventet de garbí alça un onatge menut i picat, que mor fent un soroll sord a les roques. Al voltant meu, la costa continua igual de bella i encisadora: penya-segats imponents, entrants i sortints desordenats, roques de formes capritxoses a flor d'aigua, pins esgarrats, el verd i el blau del mar, l'escuma de les onades, el vol d'una infinitat de gavines... Veig una barqueta amb el motor a ralenti que passa lentament vorejant la costa, i un parell de veles que volen en la llunyania.

A partir de la punta de Molar i fins que arribem a la platja de Sant Pol, el camí es torna cada cop més accidentat, amb constants pujades i baixades que converteixen el passeig en un turment, sobretot per a la gent gran –i ja no diguem per als incapacitats: per a aquests, resulta impracticable del tot-. ¿Tants de diners costava construir un parell o tres de ponts de fusta per, d'aquesta manera, poder salvar els forts desnivells existents i no haver de pujar tantes vegades fins a la carretera? En aquest país, de vegades hi ha coses que costen d'entendre.

Malgrat la duresa de l'itinerari i les barrabassades urbanístiques comeses al voltant seu, aquest tros del camí de ronda també té el seu encant. Aquí, les minúscules cales se succeeixen una rere l'altra: cala dels Corbs, cala dels Mussols, cala del Peix, cala Maset, la Caleta, cova dels Ratpenats... Hi ha racons de gran bellesa, amb entrants i sortints rocallosos i alguns pins que gairebé arriben a tocar l'aigua. Aquí, el pi creix en llocs inversemblants, en llocs on és impossible de trobar un grapat de terra. En els punts més baixos del camí hom passa arran la sorra de les platgetes i els trencants de les onades, mentre que en els més alts hom pot admirar una

panoràmica esplèndida de la badia de Sant Pol i de la punta de S'Agaró. De vegades, val la pena apartar-se una mica del sender marcat per accedir a algunes balconades naturals sobre els meravellosos penya-segats de granit color rosat tan característics d'aquesta zona de la Costa Brava.

A mig camí es travessa una mena de passadís tancat amb obra, fosc i un xic misteriós, adornat amb unes obertures o finestrals amb vista al mar. Un portell ens permet accedir a un espai obert i arbrat, deliciós, i a una petita cala de sorra blanca amb roques a flor d'aigua. El lloc és encantador. En un altre punt planer, s'han col·locat unes taules i uns bancs de fusta –desconec sincerament amb quina finalitat– sota l'ombra dels pins. Hi ha també unes terrasses amb baranes de ferro, situades en punts estratègics, que segurament pertanyien a les diverses propietats que voregen el camí.

En general, el camí i el seu entorn presenten un aspecte força net, tot i que la brossa d'algunes papereres no s'ha recollit i fa un efecte penós.

A mesura que ens aproximem a la platja de Sant Pol, les punxes del xalet Estrada es fan més nítides. Des d'aquí, la bellesa i la originalitat d'aquest edifici queda palesa de manera esplèndida. Durant dècades fou l'única construcció amb cara i ulls d'aquests contorns. Quina enveja, quina felicitat la dels seus ocupants, que podien gaudir d'un racó tan meravellós gairebé per a ells sols. No obstant això, dubto molt que aquella gent sabés apreciar en aquells moments la immensa sort que tenia.

Avui el temps és sec i bufa una lleugera tramuntana que arrissa l'aigua de la badia. Les onades fan capcinejar les embarcacions que hi són fondejades, les alcen i les abaixen, fent-los ballar una dansa cadenciosa. A la platja veig un petit nombre de persones que prenen el sol –la majoria d'ells, vestits–, i uns pocs valents amb cares d'esgarripança que gosen llançar-se a l'aigua. L'horitzó és claríssim i no es veu ni un sol núvol en el cel. La sorra de la platja és tan blanca que mirar-la molesta els ulls. De tant en tant, una ratxa de vent més forta fa l'efecte que l'aigua bull i li fa agafar una tonalitat blanquinosa. Amb la calma, però, es torna d'un color més pàl·lid, esblaimat. Mar endins, es més fred i metàl·lic.

El camí poc abans d'arribar a Sant Pol.

Panoràmiques esplèndides de la costa.

Tota la bellesa de la Costa Brava.

Vista de les Balelles.

LA PLATJA DE SANT POL

De petit –i de no tant petit–, anava tot sovint a banyar a la platja de Sant Pol amb els meus pares i la meva germana. Solíem anar-hi els diumenges d'estiu a passar-hi el dia, de vegades a peu i d'altres amb l'enorme i polsós autobús de color blau que feia el servei de Sant Feliu fins als Banys de S'Agaró i que, si no recordo malament, s'agafava on comencen els jardins municipals. Em diuen que, abans, n'hi havia un altre de més petit –una mena de *rubia* de fusta sense sostre– que conduïa un tal Mariano.

La majoria de vegades, anar a passar el dia a la platja amb la família volia dir, abans que tot, tragar a coll o sota el braç un munt inversemblant d'estris (un parell de cadires plegables, un para-sol, tovalloles i una muda per a cadascú, cremes i olis a dojo, matalàs d'aigua, flotadors, pala, galleda i pilota, uns quants entrepans per si se'ns despertava la gana, etc.). Una vegada arribats a lloc i completada l'acampada, els grans tenien el costum de fer petar la xerrada amb la gent del voltant, ben protegits sota el para-sol, i de tant en tant es remullaven un xic. Mentrestant, els més petits anàvem a nedar –o, a dir veritat, a jugar amb l'aigua–, fèiem castells de sorra o jugàvem a pilota. A la fi, al cap de dues o tres hores, per arrodonir la jornada, anàvem tots plegats a fer un tiberi d'aquells de traca i mocador –a l'inici del qual, de vegades, s'hi afegien els meus avis–. D'aquesta manera, quan a mitja tarda tornàvem a casa, ho fèiem tips fins al coll i totalment esgotats.

Recordo com si fos ara les vegades que anàvem a dinar al restaurant Maria Rosa, en aquella època tan sols un "xiringuito" de platja situat enfront mateix del sorral, amb el sostre i les parets fràgils i trencadissos com si fossin paper de fumar. Això no obstant, els dies de festa d'estiu el menjador estava ple de gom a gom de clients vinguts d'arreu –això vol dir que s'hi devia menjar bé– i durant unes hores es convertia en tot un espectacle divertit i sorollós. Certament hi ha un cert nombre de detalls de l'antic Maria Rosa i d'aquells dinars de família que no em costen gens de recordar i que –estic segur– no podré oblidar mai més, malgrat que hi ha minúcies que se m'escapen i fins i tot hi ha la possibilitat que expliqui alguna cosa que no sigui certa o exacta del tot. En qualsevol cas, la substància i els fets essencials que aquí explico són autèntics i fidedignes.

Ara mateix em vénen a la memòria les minúscules cabines individuals de dutxa que hi havia al pati del darrere, amb les portes de fusta pintades de verd, dins les quals ens despegàvem de la salabror i de la sorra enganxades a la pell; la novetat i l'atracció que per a mi representava contemplar tan a la vora els cossos de la gent mig nua –el bikini va representar llavors un autèntic terratrèmol–; els sostres i les parets fets de canyís i el terra cobert de sorra grossa que permetia caminar descalç, les taules i cadires de fusta i les tovalles de quadres, damunt les quals s'amuntegaven apetitoses plates d'amanida, d'embotit o de carn a la brasa, o gegantines cassolades o paelles d'arròs amb una flaire tan poderosa i tan penetrant que haguessin fet ressuscitar un mort; les interminables fileres d'ampolles i els porrons de vi negre i potent anant d'una mà a l'altra...

Però segurament el que més em cridava l'atenció d'aquells àpats inesborrables era l'esvalotament de la gent movent-se d'un costat a l'altre; les converses pujades de to, els cants i els crits dels més agosarats o una mica paperines; la barreja d'olors de cremes, d'olis i de colònies barates; i la visió de les suors lliscant per les pells cremades pel sol, algunes d'elles d'una vermellor tan intensa que feien angúnia de veure. Per a mi –aleshores encara un infant–, aquell guirigall representava un aprenentatge de la vida fet a corre-cuita, però al mateix temps eren vivències plenes de curiositat i de plaer, un plaer que llavors jo creia –erròniament, és clar– gairebé un pecat.

Dels Banys de S'Agaró me'n recordo una mica menys, segurament perquè no hi anàvem tan sovint o potser perquè no m'ho vaig passar tan bé com al Maria Rosa.

D'aleshores ençà han transcorregut uns quants anys –una cinquantena gairebé– i el paisatge de Sant Pol ha canviat molt –massa, per al meu gust–. De tot allò no en queda gairebé res: únicament el sorral de la platja i les onades perpètuas que hi van a morir. No obstant això, existeix encara un petit grapat d'edificis que han resistit dempeus –encara no sé com ni per què, veient l'instint vandàlic i la mentalitat destructora de l'espècie humana– i que, restaurats alguns d'ells amb més o menys encert, llueixen altius una bellesa sempiterna.

Em refereixo –com haurà endevinat la majoria de lectors– a les vil·les o xalets enlairats per la família guixolenc dels Estrada, gràcies a la clarividència dels quals uns terrenys solitaris i

menyspreats per tothom, formats per sorrals, dunes i camps de conreu, es convertirien amb el temps en una de les zones residencials més conegudes i apreciades de la Costa Brava.

D'entre els xalets esmentats, destaca la casa Estrada, més coneguda com la *casa de les Punxes*, resultat de la transformació d'una antiga construcció de pescadors en casa d'estiueig, d'antiguitat incerta (darrer terç del segle XIX), reformada el 1911, i que roman envoltada de misteris i de llegendes. Sobresurten, encara, les vuit torres de la façana i la torre central rematades amb coberta de trencadis de rajola i l'ornamentació vegetal pròpia del llenguatge modernista en les finestres i cornises.

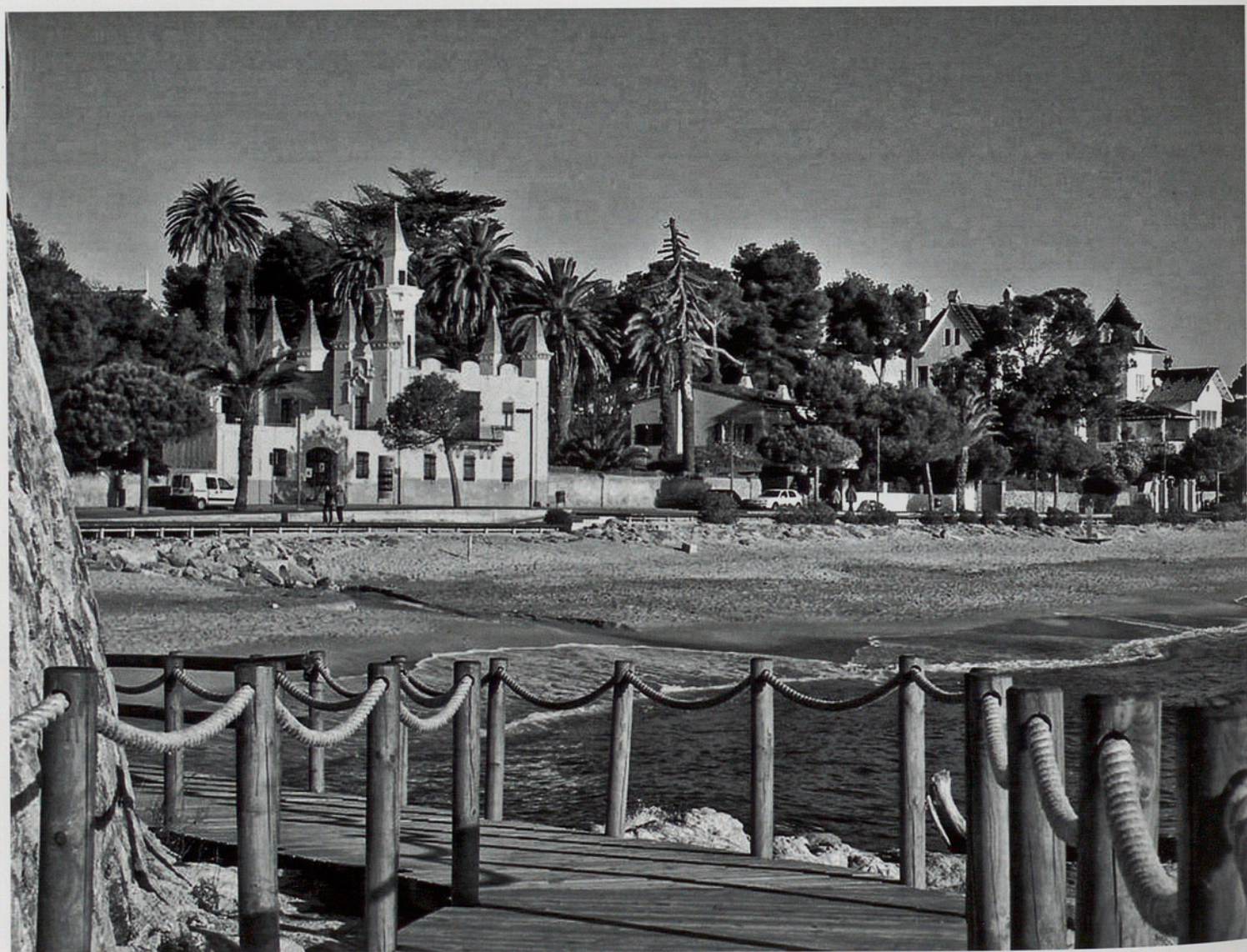
També són interessants els tres xalets construïts arran de platja a la segona dècada del segle passat (entre 1912 i 1914), de formes atrevides i originals. I no podem oblidar la casa situada uns metres més a l'interior i construïda a la mateix època que les anteriors, la qual avui resta mig amagada per un horrible bloc d'apartaments, amb un original porxo a la planta baixa i la particularitat que la seva façana està esgrafiada amb vaixells i escuts amb les quatre barres. Finalment, hom pot afegir que existia un sisè xalet, emplaçat al racó de ponent de la badia –on avui hi ha els jardins de l'hotel Caleta Park–, que els Estrada havien utilitzat com a habitatge a l'inici de la passada centúria, però que llastimosament fou enderrocat fa uns anys¹.

Vaig anar a fotografiar els xalets dels Estrada a començaments d'aquest estiu, el mateix dia que preparava un article sobre el camí de ronda. Així, doncs, el fet d'observar-los amb deteniment i fotografiar-los de tan a prop em va permetre comprovar l'estat actual de conservació de cadascun d'ells. En aquest aspecte, resulta obvi que el *xalet de les Punxes* necessita una restauració urgent, i la necessita tant pel que fa als interiors i els exteriors de la casa com als jardins que l'envolten. En canvi, els xalets més ben conservats són: la casa Girbau Estrada, la qual ha estat reformada recentment amb notable encert i un admirable respecte envers el projecte inicial –o així m'ho sembla– i la casa Surís Estrada –actual Villa Mas–, que conserva encara la gràcia i l'esveltesa que sempre l'han caracteritzat –fins i tot quan era

una casa de menjars amb el nom de Sol Naixent o uns anys més tard quan es va assegurar que alguna vegada hi havia aparegut el fantasma de la tia Lola–. No podem dir el mateix de la casa Fita –potser el xalet menys atrevit de tots–, avui propietat de la baronessa Thyssen, puix que la profunda reforma duta a terme fa anys fa gairebé irreconeixible l'edifici primitiu. Finalment, pel que fa al xalet Domènec Girbau –o casa dels barquets–, emplaçat més a l'interior, dins una finca rodejada de jardins a la qual s'accedeix per uns apartaments situats a la carretera de Palamós, aparentment se'l veu en un estat de conservació no gaire bo –sobretot quant als esgrafiats de la façana–, tot i que desconec quina és la seva utilitat actual.

D'altra banda, però, relacionat amb el mateix tema, no puc deixar d'apuntar, molt a desgrat meu, com alguns dels jardins i elements exteriors de les cases mencionades presenten un estat d'abandó i de deixadesa patent i llastimós.

¹ Per a conèixer quelcom més dels xalets esmentats cal llegir el llibre de Gerard Busot *Carrers, cases i arquitectes*. Sant Feliu, 2000, pàg. 474.

El nou camí de ronda i la casa de les Punxes.

Façana posterior de la casa Girbau Estrada.

EL CAMÍ DE PEDRALTA

Avui m'he decidit a fer el camí de Pedralta i, per estalviar-me uns metres, he agafat la drecera que, des de la carretera de Sant Amanç, va a sortir a la zona industrial de Bujonis i, una mica més amunt, a la carretera que porta a Pedralta. El que no sabia és l'estat infernal d'aquesta drecera, actualment impracticable del tot.

Una vegada deixo enrere les naus industrials i la febril activitat que allí es desenvolupa, al cap d'uns pocs metres tombo a l'esquerra per un camí de terra, i a l'instant es presenta davant meu la masia de can Rabell, propietat de la família Alberti-Salip. Malgrat l'evident abandó que s'endevina a la casa i el seu entorn, la primera impressió que un es fa del conjunt és magnífica: l'edifici –imponent– té una aparença sòlida i no presenta ni una sola esquerda apreciable; d'altra banda, el camí és net i les bardisses encara no han envaït els marges ni els murs, i els arbres que l'envolten contribueixen a crear un paisatge bucòlic i entenedor (ningú no diria que la zona industrial es troba a 100 metres escassos). Amb tot, a mesura que m'hi acosto i observo els detalls amb més deteniment (el sostre de fusta d'un porxo caigut, la deixadesa als camps de cultiu, i la brutícia dins la barraca de les eines i els vells habitacles que en el seu temps havien fet el servei de graner i de galliner), es fa evident que el mas ja no compleix els objectius pels quals un dia fou enlairat: el conreu de la terra i la cria d'animals.

Segons tinc entès, abans era costum dels col·legis de la ciutat portar els alumnes a berenar al bosc de can Rabell, ja que diuen que era un dels més ben cuidats de la població. Això explica, també, que fos un lloc molt apreciat per a caçar-hi bolets. Tanmateix, el que avui queda de bosc en aquests voltants –i a bona part del nostre terme municipal– és gairebé impenetrable i està farcit de les restes i deixalles més inversemblants.

Trec unes quantes fotografies i, just a l'instant en què em dispo a marxar, de cop i volta, un parell de gossos es posen a bordar des de l'interior de la casa que jo creia buida i abandonada. I al cap d'un moment apareix per la porta una dona de certa edat, molt amable. Li demano permís per a continuar prenent imatges i, una vegada iniciada la conversa, li prego si em pot facilitar quelcom d'informació sobre el mas on ens trobem.

M'explica que actualment no hi viu ningú, tot i que fins fa poc encara estava habitat i els camps eren plens d'activitat –ella

mateixa hi ha viscut molts anys–. Ara hi sol venir a passar l'estona i a passejar l'únic estadant que encara hi queda: la gossa que vigila la casa. Continua dient-me que l'edifici s'hauria de restaurar amb urgència –especialment la teulada–, però que les obres costarien una fortuna.

Abans de continuar el meu camí, li pregunto si té noció de la data de construcció de la masia. Tot i que no ho sap amb seguretat, creu que probablement és del 1832, puix que aquest any figura escrit en una de les rajoles de la casa.

Mentre –amb recança– torno a la carretera, rumio de quina manera es podrien preservar els quatre masos comptats que encara queden dempeus a Sant Feliu. Enderrocar-los seria una llàstima i una bestiesa, però ara no se m'acut quina solució podria ser la millor –i al mateix temps viable, és clar–, que no sigui convertir-los en segones residències de milionaris desfigurades per algun arquitecte de gustos *fashion*.

Immediatament a continuació del mas Rabell, a la mateixa mà esquerra de la carretera, m'endinsó pel bosc un centenar de metres per un camí en no gaire bon estat, fins trobar una altra masia mig amagada: mas Negat. Segons sembla, aquest nom tan escaient se li va donar a causa de les destrosses que patí durant la gran avinguda d'aigua del 1908. La casa, de dimensions força minses en comparació amb el mas Rabell, té l'aparença d'estar habitada. Un pèl lluny, sento la fressa d'algú que fa lleonya. Com que el camí no continua més enllà, faig un parell de fotos i torno endarrere.

Continuo pujant fins arribar a una gran plana, on els camps –esplèndids–, de colors verds i marronosos, s'estenen en una suau davallada a banda i banda de la carretera: d'un costat, fins a la plana d'Aro, i de l'altre, fins a la carretera de Casa Nova i la vall de les Comes.

A mà dreta, apareix una casa de disseny que sembla transplantada d'una urbanització de luxe. El propietari no n'ha tingut prou amb el xalet a la muntanya, i ha volgut rodejar-se d'un paisatge de pessebre (una pineda neta i polida, de postal, enmig d'un mar de gespa tallada a mida). En fi, un cromo.

El temps passa amb celeritat: ja són les 10 del matí. Un mant de núvols blancs i grisos tapa el cel gairebé del tot. De tant en tant, s'obre una petita escletxa que amb prou feines deixa passar

un tímid raig de sol tardorenc. Fa calor, però l'aire és net i la vista arreu magnífica, diàfana.

Ultrapassats uns terrenys encerclats per una tanca grollera feta de canyes, fustes i filferro, a l'interior dels quals hom pot entreveure una escampadissa de barraques i hortes –i, fins i tot, un parell de molins aiguaders–, em trobo davant d'un roure esplèndid i d'un camí que, segons diu el cartell que hi ha clavat a terra, condueix al «más» Viñolas, al «más» Rutllant i a El Virazón (sic). Ignoro qui és el responsable del cartell esmentat –sembla fet per algun organisme oficial–, però, sigui qui sigui, s'hi ha ben lluit: com pot accentuar la lletra *a* de la paraula *mas*?

La primera casa que trobo és el mas Viñolas. Una edificació relativament moderna pintada de color marronós, rodejada de camps i d'una petita pineda. Enmig d'un camp de rostolls veig un pou pintat d'un horrible color pastel i, prop de la casa, un altre pou i un gran safareig d'aigua, rodejats per un mantell de flors de colors vermell, groc i violeta.

Mentre contemplo embadalit l'escena, se m'acosta la propietària –una dona de cabells blancs i d'una setantena llarga d'anys– i una altra senyora més jove que porta lligats un parell de gossos. Després d'una breu presentació, immediatament ens posem a parlar de temes relacionats amb el món rural, especialment sobre el futur que espera als pocs masos que encara hi ha escampats per aquestes contrades.

Ella ho veu molt negre. Les escasses terres de conreu que encara resten productives ho són gràcies a l'esforç de persones d'edat molt avançada i d'algun immigrant no gaire ben pagat. D'altra banda, les propietats són reduïdes i aquest fet comporta la nul·la presència de maquinària. Un altre greu problema és l'escassetat d'aigua, a causa de la proliferació de pous sense cap mena de llicència –m'assegura que en aquesta zona n'hi ha oberts una cinquantena–. Continua explicant-me que, cada cop amb més freqüència, persones alienes a la pagesia compren masies per transformar-les en segones residències i que, en la majoria dels casos, canvien els camps i les hortes per jardins o espais de bosc *light*.

També em parla d'altres dificultats. De les avingudes d'aigua cada vegada més reiterades, les quals arrossegueu la terra dels camps arreu i malmeten els camins. I de com, abans, els pagesos solucionaven aquest problema mitjançant la construcció de recs

al voltant de les finques, la qual cosa permetia canalitzar l'aigua en dies de fortes pluges. O de la plaga d'erugues que, des de fa uns anys, ataca els pins d'aquest indret –a la seva propietat ja n'han mort dos–, sense que les continuades telefonades al departament corresponent de la Generalitat hagin servit de res.

Abans de continuar la meua caminada, faig una última mirada al meu voltant i tiro unes quantes fotografies. Al fons, en direcció a Sant Feliu, protegida per un turonet boscós, sobresurt la casa de can Vint-i-dos. La panoràmica té una bellesa evident, esplèndida.

El camí continua per entre camps espectaculars fins arribar a una altra d'aquestes cases que jo en dic *de disseny*. Tota la finca està protegida per una tanca infranquejable. Arribo fins a la portalada reixada de l'entrada. Una càmera de seguretat vigila l'accés. Dins l'interior observo uns enormes xiprers i una sèrie de jardins tractats amb molta cura. Una monada.

Com que la casa no mereix el mínim interès, passo de llarg i continuo el camí fins a pocs metres del mas Rutllant. En aquest punt, però, he d'aturar-me i fer marxa enrere tot seguit. El motiu són un parell de gossos cridaners que s'acosten a una velocitat inquietant i, segons sembla, amb no gaire bones intencions. Així, doncs, no tinc més remei que fer mitja volta i fugir a tot córrer.

El següent mas que trobem és el de can Gafarot, l'accés al qual es fa mitjançant una portalada característica. Avui la casa està deshabitada, però els camps que l'envolten presenten un aspecte magnífic. En el moment de passar-hi per davant observo tres homes que hi treballen de valent.

Continuo pujant i la suor comença a lliscar-me coll avall. La calor es torna angoixant, del tot impròpia de començaments d'octubre.

Deixo enrere el mas Rigau, un altre cas de segona residència. Amb relació a aquest tema, ¿us heu fixat que els terrenys de les masies genuïnes mai no estan protegides per cap mena de tancat o de barrera, i en canvi les transformades en segones residències les veiem sempre encerclades per tanques horribles i impressionants? El més trist de tot això és que, al pas que anem, d'aquí a pocs anys, l'accés als boscos serà gairebé impossible.

La darrera parada de la meua excursió em porta al mas Bartra, des del qual la panoràmica sobre la serralada de l'Ardenya és impressionant. La casa –altre cop una masia restaurada conver-

tida en segona residència- està habitada uns quants dies a l'any -probablement a l'estiu i alguns caps de setmana-, però avui no hi ha ningú. El camí d'entrada es troba flanquejat per dues fileres de xiprers, molt joves encara. Vora la casa hi ha una palmera que no s'adiu gaire amb l'entorn. Millor -crec jo- hagués estat plantar un roure o una figuera, però els gustos de la gent de vegades són ben rars i estrambòtics. Més avall, hi ha una pis-

cina d'aigua transparent i uns esglaons d'obra que condueixen fins a una bassa abandonada que, en altres temps, devia servir per a regar els camps abandonats que s'estenen a continuació. A l'altra banda de la casa, en un pendent que mira als primers contraforts de l'Ardenya, hi ha un bosc d'alzines amb el sotabosc ben net. Als marges del corriol que el travessa, algú ha apilonat uns troncs i unes soques de bruc.

Mas Rabell.

Can Gafarot.

Mas Bartra.

PASSEJADA PER LA VALL DE LES COMES

INTRODUCCIÓ

Probablement, la vall de les Comes –si deixem de banda el disbarat que es va cometre amb la urbanització de la Casa Nova– sigui la part de territori del nostre terme municipal que menys ha sofert el flagell de l'especulació urbanística, malgrat que en els darrers anys ha començat a patir un seguit d'agresions de diferents tipus que han degradat en part la seva antiga bellesa i harmonia. En aquest sentit, crec que actualment existeixen dues amenaces cabdals per a la preservació d'aquest espai natural tan bonic.

En primer lloc, ho és la cada cop més preocupant manca d'aigua i –com a conseqüència d'això– el retrocés fins per des-sota del mínim del cabal ecològic de la riera que travessa la vall, la qual cosa fa perillar les restes del bosc de ribera que hi perviuen i totes les comunitats que en depenen. No tinc cap dubte que el canvi climàtic –generador d'unes pluges cada vegada més minses– és la causa principal d'aquest problema, com també ho és, en menor mesura, l'abús en l'explotació de pous per part dels habitants de la vall.

La segona amenaça prové de l'activitat humana, amb accions poc –o gens– respectuoses amb l'entorn (abocaments incontrolats, obres il·legals, tals d'arbres indiscriminades, alteració grollera de vials o del llit de la riera per part de particulars o del mateix Ajuntament, poca cura dels masos i edificis auxiliars no habitats, etc.).

Així, com molt bé deia Cecília Jori Coll en el seu estudi projecte d'educació ambiental elaborat el mes de setembre de 1998 "La riera de les Comes, un curs d'aigua encara viu", quan feia referència a la millor manera de preservar tots els elements que conformen la vall (molins, fonts, pous, masos, camps, boscos, fauna, etc.): "...ens decantem per una política de conservació i restauració d'aquests patrimonis, amenaçats per la pressió constructiva i de creixement sense valorar-ne els riscos. Apostem per la creació de centres d'educació ambiental, on hi tindria cabuda un turisme respectuós amb la natura, persones amb interessos científics o naturalistes i, naturalment, seria un espai ideal per educar els joves escolars de la contrada.

»Caldria evitar de totes passades que s'abandonessin els masos encara habitats, buscant subvencions allà on calgués. Es po-

dria dedicar algun dels masos abandonats, amb els seus conreus, per fer un centre pilot d'agricultura ecològica. Un altre com un centre de documentació i educació ambiental.

»És imprescindible la restauració del cabal mínim ecològic de la riera per assolir una bona protecció dels sistemes que en depenen.

»Estem convençuts que aquesta és una autèntica aposta de futur sostenible per a la riera de les Comes i la seva conca, i viable de cara a un turisme de qualitat".

En aquest aspecte, només he d'afegir que, si bé alguna de les apostes apuntades per la Cecília potser no és econòmicament factible, n'hi ha una part important que sí que ho són; això sí: sempre que es tingui una visió clara de futur –cosa, aquesta, molt difícil d'assumir per part d'un ajuntament–. A més a més, avui gaudim de la realitat de la casa museu de Josep Almar –que l'any 1998 encara no existia–, que tanmateix ara es podria convertir en un notable pol d'atracció turístic (una vegada ampliat i fets una sèrie de retocs que s'haurien d'estudiar). En paral·lel, es podria concedir permís per a convertir algun dels masos abandonats en un hotel o hostel rural, que pogués desenvolupar activitats econòmiques respectuoses amb la natura (equitació, excursionisme i d'altres a l'aire lliure). Altres mesures necessàries per part del consistori i de les entitats que vetllen per la conservació de la vall podrien ser: una vigilància més gran i dures sancions per a qualsevol obra o actuació il·legal o contrària a la preservació de l'entorn –sigui de particulars o d'empreses de serveis–, prohibir i sancionar el tancament il·legal de camins públics –ja n'hi ha més d'un pel qual no es pot passar–, l'arranjament d'un circuit a peu d'anada i tornada que aprofiti els camins antic i nou que travessen la vall, la conservació i neteja del llit de la riera i dels camins i vials, la neteja del sotabosc, la restauració i conservació d'edificacions, molins, pous, basses, etc. en perill de desaparició, l'ajut econòmic als propietaris que decideixin conrear les terres...

Ara bé, una cosa és predicar amb belles paraules i una altra que el nostre Ajuntament consideri que en aquest cas es pot dur a terme un projecte interessant i viable –i rendible electoralment parlant, és clar– i que, alhora, una majoria dels propietaris i habitants de la vall hi estiguin d'acord. En aquest aspecte, la veritat és que sóc d'un pessimisme absolut. Opino

que ja fa massa anys que les polítiques dels nostres consistoris no es distingeixen precisament per defensar la natura –llevat que pensin que plantar quatre arbres en una plaça de ciment o unes quantes floretes en uns parterres dels jardins municipals es pot considerar ecologisme o una cosa semblant–. Tanmateix, pel que he vist aquests dies, tampoc no hi ajuden alguns propietaris i habitants d'aquesta vall, dividits i, en alguns casos, enfrontats entre ells mateixos, i amb una perspectiva de la qüestió molt diferent entre uns i altres. En una paraula: un individualisme nefast. I jo em pregunto: ¿per quina raó no es constitueix una associació de veïns?, ¿no seria una manera de tenir més força, d'estar més units, de defensar millor els seus interessos, de protegir millor la vall de possibles especulacions urbanístiques o d'obres públiques com la que ha esmicolat una part de la vall de Sant Amanç?

El que tinc clar és el següent: les solucions per al futur d'aquesta vall passen per trobar una sortida econòmica als propietaris de les cinc o sis finques més grans, que ara no en poden treure cap rendiment. En cas contrari, qualsevol dia d'aquests ens trobarem amb algun regidor il·luminat que farà qualsevol bestiesa (una permuta a canvi d'un hotel de luxe, o d'uns xalets ben bufons, o d'una carretera per a anar a Tossa).

Molt probablement he deixat al tinter moltes coses –no sóc, ni molt menys, un expert en aquest tema– i fins i tot admeto que tal vegada l'enfocament ha d'anar per una altre cantó. No ho sé. L'única cosa que pretenc amb aquest breu apunt és obrir un debat sobre el present i el futur d'aquesta vall tan bonica però, alhora, tan feble, tan fràgil, i TAN LLAMINERA, tot sigui dit. Crec sincerament que perdre-la seria una autèntica llàstima, una vergonya que els nostres fills no ens perdonarien mai.

Arribat aquest punt, deixo ja de banda aquesta qüestió –sospito que ens els pròxims anys serà un tema important de cara al futur de Sant Feliu–, i en els propers capítols em limitaré a explicar el que les persones m'expliquen i els meus ulls veuen mentre passejo per aquesta meravellosa vall: la de les Comes, el darrer jardí guixolenc.

EL PRIMER DIA

La millor manera d'accedir al paratge de la vall de les Comes –també anomenat Mascanada– és pel carrer Pecher –antiga-

ment un camí de carro que travessava un seguit d'hortes que s'emplaçaven entre la riera de les Comes i la de Sant Amanç–.

Una vegada creuem la ronda que fa poc s'ha inaugurat, el carrer es divideix en dos: a mà esquerra, el camí antic de Mascanada; i a mà dreta, el camí nou.

Si agafem el camí antic –el qual fou abandonat fa anys a causa de les destrosses que s'hi produïen cada vegada que la riera baixava plena d'aigua–, una vegada hem deixat enrere la filera de cases del carrer Pecher, trobem immediatament l'imponent molí de la Companyia d'Aigües, actualment rodejat per tots costats de bardisses i en un estat cada cop més llastimós. Sóc de l'opinió que, per la seva importància històrica –no queden gaires molins dempeus com aquest– i per la seva bellesa innegable, es mereix una acurada i inajornable restauració.

Davant per davant del molí, hi ha la finca de can Robert (avui propietat de la família Bartomeu), a la qual s'accedeix per una portalada metàl·lica, que gairebé sempre està oberta. Malauradament, la casa i els camps de conreu estan abandonats des de fa temps i no sembla que la cosa hagi de canviar en el futur. L'edifici –encara habitable, però necessitat d'una reparació urgent– ha estat ocupat darrerament per una sèrie d'okupes, mentre que els conreus que s'estenen al seu entorn ofereixen un aspecte desolador, molt diferent de quan –fa 50 o 60 anys– els cultivava en Ferrer, un home que coneixia els secrets de la pagesia com ningú. Pel que m'han dit, el sistema de regadiu que va crear –semblant al que feien servir antigament els àrabs– era tot un prodigi de precisió i d'eficàcia, fet pel qual la finca era un verger extremadament fèrtil i fructífer. Imagino que llavors l'aire es devia impregnar de flors, de fruita i de viandes. D'aquell passat, avui solament en resten el safareig i la sinia (roda accionada per un cavall per elevar l'aigua d'un pou), i, si no s'hi posa remei, aviat no en quedarà res, ni les engrunes.

A la part posterior de la finca, existeix un camí que puja muntanya amunt i que fa molts anys conduïa fins a una glorieta i una font. A començaments del segle passat, aquest indret –idil·lic, asseguren– era molt visitat pels guixolencs, però la construcció de la carretera de Tossa a mitjan anys vint el va malmetre.

Seguim el nostre camí i, al cap d'uns pocs metres, creuem la riera –avui, excepcionalment, va mig plena– a través d'un pont de fusta de construcció moderna, i continuem per un camí que

ressegueix el seu llit i el gran canyar que l'envolta a banda i banda.

Una vegada ultrapassada la finca que hi ha a continuació de la de can Robert, anomenada can Casanovas o can Vilaret, el camí es bifurca. El que continua a mà esquerra s'endinsa decididament en el bosc i va a sortir a una barraca i una horta perduts al bell mig d'una petita comalada. A l'hivern, aquesta part de la vall és una mica ombrívola, ja que el sol amb prou feines sobresurt de les muntanyes que l'envolten. A l'instant em crida l'atenció una bassa d'aigua, feta de pedra, i una barraqueta d'obra a quatre aigües, situada entre la bassa i l'horta, que fa el servei de comuna. M'asseguren que el que la va construir va tenir la pensada de fer passar l'aigua, procedent de la bassa, per sota de la comuna, i, d'aquesta manera, aconseguí un adob de primera per a les verdures que cultivava (d'aquesta manera de procedir se'n diu *regar amb bassa*).

L'altre camí, girant a mà dreta, continua tota l'estona paral·lel a la riera, entremig de camps abandonats farcits d'arbusts i algun arbre solitari. Prop de la riera s'estenen verdes clapes de prat, amb l'herba tendra i fina. En un dia de bonança com avui, aquesta part de la vall de les Comes té tots els encants possibles: tranquil·litat, silenci, un aire tebi i dolç. Tan sols, de tant en tant, els lladrucs d'algun gos trenquen la pau que aquí es respira. No hi ha dubte que és un dels redossos més bells de Mascanada.

Passat el mas Tranquil, el terreny es torna selvàtic i abrupte i tendeix a accidentar-se. A poc a poc, el sender puja riera amunt i el silenci es fa més dens i vast. Sense presses, pujo per una magnífica avinguda de pins i a la fi m'assec en una clariana per descansar una estona i escriure uns breus apunts. Com que ahir va ploure, solament se sent la sonoritat de l'aigua que baixa amb suavitat riera avall.

EL SEGON DIA

Josep Almar i Pujol (Sant Feliu 1949) és un artesà fet a si mateix, extremadament enginyós, dotat d'unes mans prodigioses, i de tarannà molt personal. En conseqüència, doncs, estem parlant d'un artista, però també d'un mag. Perquè és gairebé màgia la transformació que en fa, de la matèria: el formigó, el metall, la fusta, el vidre, la ceràmica, adquireixen formes noves i sorprenents, d'un realisme i un detallisme absoluts, en ocasions,

i d'una imaginació desbordant, en altres. Això sí, en Josep presenta sovint aquest cert punt d'excentricitat, que tan peculiar esdevé en persones d'aquesta índole –ben mirat, fins i tot el seu gos es diu Freud–, i fins m'atreviria a dir de bohèmia, si s'entén per bohèmia la persona a qui no satisfà estar lligada a res ni a ningú. Tot i això, encara que sembli mentida, va estar casat –actualment està separat– i té dos fills: l'Eduard i la Marta.

El passat mes de juny, l'Àngel Jiménez va fer una semblança de Josep Almar, brillant i sensible com en ell és habitual, a la revista *L'Arjàu*, en la qual retratava les interioritats de la seva ànima, com també el significat i l'abast de la seva obra. I, fa pocs dies, la revista de nàutica *Más Navíos* li va dedicar un extens article, il·lustrat generosament, amb el títol "Nadie es profeta en su tierra", en què es tractaven els problemes que pateix el museu –més endavant en parlarem– i se'n feia un repàs del contingut. Així doncs, com que molts dels aspectes que fan referència a la significació i el valor de l'obra i a les pretensions de l'artista han estat ja prou exposats en els articles esmentats, aquí em limitaré a escriure alguns detalls i particularitats, que el mateix Almar m'ha anat explicant els dies que m'he acostat a visitar-lo a la seva insòlita casa museu de Mascanada. Tot plegat: certes minúcies de la seva vida; els projectes, il·lusions i somnis que l'empenyen a viure i a treballar sense desmai; i alguns pocs desànim i decepcions que arrossega –que també hi són–.

En Josep m'explica que l'entusiasme utilitzar el sobrenom de Ratpenat de Mascanada, perquè, de la mateixa manera que aquest animal d'hàbits nocturns, se sent més còmode treballant de nit. Segueix dient-me que de petit i de jove va fer una mica de tot. Amb tan sols 9 anys, a la sortida d'estudi, anava a treballar a una fàbrica de suro amb un sou de 50 pessetes setmanals. Més tard, va fer de grum, va repartir cafè pels restaurants, va vendre aquarel·les als primers turistes, va collir fems amb un carro pels carrers de Sant Feliu, va fer de parracaire, d'electricista i de mecànic, i mil coses més. En aquella època ja tenia el costum –més que costum, jo en diria la passió– de guardar les coses més inversemblants. Era un col·leccionista nat. Alhora, va heretar del seu pare –un aquarel·lista i un manetes, que construïa maquetes d'embarcacions i altres objectes en miniatura– una gran destresa amb les mans i una notable sensibilitat artística. Als darrers anys ha viscut de la venda d'artesanía a particulars i

a entitats diverses, com també de les classes nocturnes que ha impartit sobre el mateix tema, i de mil i una petites feines. Com molt bé diu: "sóc com un ocellet que pica aquí i allà".

Als anys setanta, va comprar per 500.000 pessetes un camp de secà al paratge de Mascanada, que contenia una barraca, un pou i una figuera. Passats uns anys, s'hi va construir la casa ajudat per tres paletes, i va transformar la terra secana en una horta plena de vida i de colors, on conrea hortalisses i fruiters per a consum propi. D'aquesta manera es va convertir en pagès, un ofici que també té quelcom d'artístic. Més endavant, farà cosa de sis o set anys, va decidir enlairar la part de l'edifici avui dedicada a museu i escometre la feina de decoració dels exteriors, treballs que encara continuen. Òbviament, va haver d'aprendre a fer de paleta, i, d'aquesta manera, afegí un nou ofici a la seva llarga llista de capacitats.

Pel que fa al contingut del museu, una part dels objectes que s'hi exposen han estat construïts artesanalment pel mateix artista, d'altres procedeixen de donacions (en Josep em diu que li agradaria agrair a la família de Jaume Soler "Conet" i a Sebastià Pasqual "Tià" les seves aportacions desinteressades al fons del museu), de troballes casuals i d'alguna compra esporàdica a antiquaris. Tanmateix, en la majoria dels casos hi ha hagut una pacient labor de restauració, realitzada amb una il·lusió enorme i una voluntat i una tenacitat inflexibles. Mentre contemplo tots i cada un dels prestatges i vitrines, no tinc cap dubte que aquest museu és el fruit de l'esforç de tota una vida.

És important concretar que el projecte final del museu somiat per en Josep no inclou solament les dues naus avui existents, sinó que pretén abraçar la totalitat del seu entorn (moli de pouar, barraques, bassa d'aigua, taller de l'artista, camps de conreu, façana i exteriors de la casa, etc.). Al seu entendre –opino que molt encertat–, tots els elements apuntats conformen un conjunt harmoniós i inseparable, difícil d'entendre si hom els separa. Una altra qüestió encara pendent és la que fa referència a la catalogació i la documentació de totes les peces del museu, ja que ell no es veu amb cor de dur-ho a terme amb solvència suficient.

Però anem a visitar el museu. L'entrada a la finca és impactant. Des d'un bon començament, no saps si et trobes davant una casa encantada de fades o dins una pel·lícula de Walt Dis-

ney. Façanes, fonts, carros, vàters, arbres... apareixen decorats amb figures d'animals o de plantes que, en certs aspectes, recorden l'obra decorativa de Gaudí (el parc Güell, per exemple).

Quan hom visita el museu per primera vegada, superada la sorpresa que produeix l'exterior, segurament sigui la gran escultura que presideix la primera sala allò que resulta més impactant per al visitant i el que reflecteix d'una manera més completa els sentiments i l'ànima de l'artista. En aquests moments, és d'agrair la paciència d'en Josep quan explica el significat dels elements que en formen part.

Per una evident manca d'espai, els objectes estan exposats en dues sales una mica a la bona de Déu. Destaquen per damunt de tot una gran varietat de models de vaixell en petit, diversos estris de navegació i una completa col·lecció d'eines de fuster de ribera; a més d'un bon nombre de maquetes i de diorames reproduïts amb una fidelitat i una precisió extraordinàries. En aquest aspecte, és evident la passió de Josep Almar pel món mariner i pescador guixolenc. Ell ho explica així: "La major part del meu treball ha sigut retre –podríem dir-ne– un homenatge a un món petit i senzill, de peu pla i espardenyes de vetes, que en aquest cas són les barques de quan jo era petit".

La resta de la mostra consisteix en un munt d'antiguitats i objectes curiosos molt diversos (peces de ceràmica i de vidre, aparells de ràdio, motocicletes, eines del camp, articles de la llar, pintures, fotografies i dibuixos, etc.), restaurats amb molta cura.

Al capdavant, el museu és una concentració variadíssima de la personalitat de Josep Almar. No conté pas solament el fruit d'una activitat de col·leccionista i d'artesà estricte. No. El museu Ratpenat conté així mateix una gran quantitat de records íntims, d'objectes inseparables de la vida del seu creador. I una altra cosa: crec que en Josep és un romàntic i un sentimental des del punt de vista del món de la cultura. Només cal fixar-se en certs detalls del museu per adonar-se'n.

A l'altre costat de la casa, en dues sales atapeïdes fins al darrer extrem, hi ha instal·lat el taller. Aquí hom pot contemplar les màquines més inversemblants i estrambòtiques. Totes tenen, tanmateix, una utilitat determinada i estan en perfecte estat de funcionament. Algunes les ha comprat i altres han estat fabricades enginyosament per l'artista (torns, serres circulars, de cinta, de vogir, de trepar, de calar –aquesta última, feta amb els mo-

tors d'un petit avió amb radiocontrol i d'un molinet de cafè-, reguixadores amb fulla o paper de vidre, màquines d'obrar, etc.). I, compartint espai amb aquests ginys, en el taller s'hi aplega la més gran quantitat d'eines que hom es pugui imaginar: a mils, de totes les classes i mides imaginables.

D'altra banda, des de fa anys, Josep Almar intenta arribar a un acord amb l'Ajuntament guixolenc perquè col·labori en la conservació del museu. Ell voldria que el consistori se'l fes una mica seu, en una paraula. Les raons són evidents i fàcils d'entendre: fins avui, la totalitat de les despeses que han comportat la construcció i el manteniment del museu –repeteix: la totalitat– ha anat a càrrec de Josep Almar. Però ha arribat un punt en què no té prous diners per a continuar i pensa que el consistori s'hi hauria d'implícitament.

Malauradament, però, l'oferta que li ha fet arribar el consistori no el satisfà gens ni mica, ja que l'acord implicaria el trasllat de la seva col·lecció a una de les sales del museu municipal, amb la qual cosa la casa museu de Mascanada restaria mutilada, incompleta, i perdria tot el seu encant. Segons m'explica en Josep, ha arribat a la trista conclusió que el tema no interessa a l'actual equip de govern. Adverteix un tracte de fredor i de menyspreu. I això, és clar, li dol.

Com vaig suggerir al capítol primer d'aquesta sèrie d'articles dedicats a la vall de les Comes, només un projecte que contempli una reordenació de la vall permetrà que la casa museu Ratpenat sigui viable. Tot i això, fins que arribi aquest moment –si és que arriba– no estaria de més que el nostre consistori estudiés alguna mena d'ajut econòmic a Josep Almar, a més de la manera de treure un rendiment cultural –que no pas econòmic– de la seva casa museu de Mascanada.

Sóc de l'opinió que el museu Ratpenat s'hauria d'ampliar, ja que els objectes exposats estan massa atapeïts i no poden lluir com mereixen. També seria necessària una petita empena econòmica per a enllestir els detalls finals de l'exterior de la casa i per a situar un pàrquing per a automòbils prop de la casa. No crec que el muntant econòmic de tot això fos gaire elevat ni que la idea sigui cap bogeria. Tanmateix, l'última paraula la té el nostre Ajuntament.

Mentrestant, en Josep continua modelant escultures i construint maquetes d'antigues embarcacions ganxones. I, cada dia,

quan es fa de nit i el cel s'omple de mils d'estrelles blanques i lluent com esquitxos de diamant, agafa el gos i se'n va a fer un tomb per la vall, amb un somriure als ulls i amb l'harmònica als llavis.

EL TERCER DIA

Aquest matí de primers de març fa un temps molt bo, més aviat calorós i humit, com gairebé ha fet tot aquest hivern. Avui m'encamino a can Ribot, un mas que està situat al vessant de la vall que dona a la carretera de Tossa i que probablement sigui un dels menys coneguts pels guixolencs.

Per a anar-hi, s'ha d'agafar el camí nou de Mascanada i, una vegada arribem a l'encreuament de camins que existeix davant per davant de can Pugnau, s'ha de creuar la riera i tornar pel camí de carro de més a l'esquerra. En aquest punt, la vall s'estreny i apareix un paisatge més muntanyenc. Al llarg del trajecte hi ha una pau i un silenci profunds. No hi transita a penes ningú.

A partir d'aquí, el vial s'enfila muntanya endalt per entre feixes de camps i hortes cultivats de manera pulcra i primmirada. A mesura que pujo, apareixen davant els meus ulls un parell de safareigs de reg plens d'aigua, com també un parell de pomeres de jardí, tres o quatre palmeres, uns quants ametllers petits de flors rosadenques i una gran quantitat d'arbres fruiters plantats aquí i allà. Abans d'arribar al mas, al marge d'un revolt que tomba a mà dreta, hi ha una construcció de dimensions regulars que segurament deu servir per a emmagatzemar les collites i guardar les eines del camp.

Més enllà d'un zig-zag molt pronunciat, a la fi arribo al mas, que està emplaçat en una posició privilegiada. La casa, l'antiguitat de la qual –segons em va dir la propietària– podem fixar-la en més de dos-cents anys, fou construïda en un replà, o més ben dit, en un sortint de la muntanya. A continuació es va omplir el marge de la part davantera d'aquest relleix amb terra, a fi d'augmentar l'escàs espai disponible, i finalment es va consolidar mitjançant un mur i uns contraforts de pedra. D'aquesta manera, es va guanyar una terrassa enrajolada –que, durant dècades, va fer la funció d'era–, des de la qual hom pot contemplar una panoràmica esplèndida de Sant Feliu i de la vall de Mascanada.

A primer cop d'ull, la construcció dona la impressió d'ésser sòlida, resistent i ben conservada. Al meu gust, la casa per fora –

no vaig arribar a entrar-hi— és una preciositat, i tot el seu entorn es mostra bucòlic i evocador d'essències perdudes: els llimoners i la figuera, el safareig, l'enorme pilona de llenya, la barraca de les eines, els testos amb geranis...

En arribar davant la porta, faig un crit per delatar la meva presència; i al cap d'uns moments surt a rebre'm una dona de certa edat, baixeta i de cara rodona, que s'ajuda amb un bastó de fusta per a caminar. Es diu Fina Sais i Ribot, i és vídua, des de fa quatre anys, de Pere Martí. Em presento i li explico que vull escriure una sèrie d'articles sobre la vall de les Comes per a la revista *Àncora*, i que si tingués la paciència i l'amabilitat de contar-me quelcom del mas Ribot i de la vida que s'hi desenvolupa, res no em satisfaria més.

Una vegada ha desaparegut el recel inicial —d'altra banda, ben natural en un indret tan apartat i solitari—, molt amablement em diu que al mas hi viuen també la seva germana, Maria Carme, i la seva filla, Victòria. Totes tres treballen els camps que envolten la propietat, ajudades per un xicot, i gairebé cada dia la filla va al mercat de Sant Feliu a vendre fruites i verdures.

Contestant a una pregunta meva, continua dient-me que els seus avantpassats ho van passar força malament, ja que, a diferència del que s'esdevé avui, en aquella època no existia cap tipus de maquinària agrícola o de transport mecànic, i la totalitat de la feina l'havien de fer a mà o amb tracció animal. Així, doncs, era una vida extremadament dura i monòtona, de la qual —per respecte— no vol parlar gaire.

A partir d'aleshores, la conversa s'allarga i els temes se succeeixen l'un darrere l'altre, sense ordre ni concert. Unes vegades, ella pregunta i jo li responc; d'altres, jo pregunto i ella em respon. D'aquesta manera, em parla de les destrosses —especialment greus al sector dels Quatre Camins— que les màquines de Josep Esteba Caireta (recentment traspasat) han fet als boscos que aquest senyor va comprar pels voltants; de com algunes colles de joves que tenen el costum d'acampar per aquests voltants han malmenat dues de les antigues barraques de pedra que existeixen a la seva finca —més endavant en parlarem amb detall—; de la gran quantitat de senglars que volten per aquests paratges, i de les destrosses que ocasionen arreu; de l'arrasament als fruiters i als cultius que fan els estornells —una autèntica plaga, solament comparable a les de l'antic Egipte—;

de la barra que té l'Ajuntament en obligar-les a refer el mur de l'era, que les pluges de l'any passat van mig enderrocar, sense brindar cap mena d'ajuda econòmica —la broma els va costar 9.000 euros—; de la pasterada de formigó que han tirat damunt el pas de la riera que va a casa seva; de la recent i sentida mort del seu gos, etc., etc.

Per la meva part, no he tingut altre remei que jurar-li que l'article serà molt bonic, i que complirà certes condicions —entre les quals, no anar acompanyat de cap imatge seva—; també li he explicat qui sóc, a què em dedico i de quina família provinc. Tanmateix, la dona és de bona pasta i la conversa es desenvolupa amb absoluta cordialitat, sense cap mena de tibantor. Tot i això, s'està fent tard i encara haig de fotografiar les barraques i la bassa que hi ha al cim del turó que sobresurt per damunt el mas. Així doncs, tiro unes quantes fotografies a més córrer, i segueixo el camí que puja muntanya amunt.

Traspassada la casa, el camí s'estreny, aferrat a la muntanya, tot pujant i fent unes giragonses fortes entre les feixes d'antics camps de conreu abandonats, esmunyint-se enmig del groc llampant de les mimoses i els boscatges de pins i d'alzines sureres, i salvant un cúmul de roques de formes capricioses i extravagants. Aquí, el paisatge és prodigiós i d'una densitat vegetal molt fina i abundosa.

A mitja pujada, en un revolt del camí, trobo la primera barraca. La seva part davantera està feta de pedra de color daurat, mentre que la paret posterior i el terra són de roca viva. Apartament, està ben conservada.

Més amunt, en localitzo dues més. En aquest cas, però, una de les barraques està absolutament esmicolada. I l'altra no tardarà gaire a seguir el mateix camí. Una autèntica llàstima. Quan fa uns moments he parlat amb la Fina m'ha dit que són molt antigues —probablement tenen més de cent anys— i que abans servien per a emmagatzemar les collites dels camps adjacents, ara ocupats pel bosc. També m'ha assegurat que, durant la passada Guerra Civil, l'Enric Serra de cal Sabre hi va estar refugiat amb la seva família.

Abans de continuar, permeteu-me un petit incís: al nostre país gaudim d'una remarcable arquitectura rural que és obra de segles, però que l'abandonament i la incúria a què ha estat sotmesa als darrers anys està fent malbé de manera irreversible,

penso jo. Només un interès i una passió reals per part d'organismes oficials podria subvertir aquesta tendència. Això sí, s'ha de demostrar amb fets i actuacions concrets i tangibles. Malauradament, de no canviar molt les coses, penso que aviat ja no hi serem a temps.

Davant les barraques hi ha una plana –antic camp de conreu– amb uns pocs arbres, i al fons una bassa natural plena d'aigua, on xipolleja un gripau. Aquest indret és extremadament retirat i quiet, malgrat que les deixalles abandonades per algun brut desaprensiu desllueixen el paisatge. He vist una papallona de color groc canari que vola fent esses arran de terra i una sargantana que desapareix com una exhalació sota d'una pedra.

És l'hora de tornar cap a casa. Però, abans, faig una breu parada en un mirador natural que hi ha molt a prop, que té unes vistes magnífiques de la vall de Mascanada i de Sant Amanç. Des d'aquest lloc, a vista d'ocell, els arbres, les hortes i l'herba dels prats tenen, tocats pel sol, una lluentor fascinant.

EL QUART DIA

Només de sortir al carrer, he vist que el bon temps dels dies anteriors s'havia espatllat: fa un jorn gris i fred i bufa un vent humit i molest que penetra fins al moll dels ossos.

Així que arribo al camí nou de Mascanada, tombo a mà dreta per un ramal que passa per darrere del modern xalet avui propietat de l'odontòleg Planas i que, de continuar fins al final del seu trajecte, en pocs minuts ens portaria a la urbanització de Sant Amanç. A mesura que enfilo camí amunt, observo com el paisatge de la vall s'esblaima, de manera que pren un to ben diferent del diàfan de dies enrere, i com dels camps s'exhala un baf blanc que ascendeix cap al cel amb parsimònia.

De fet, si avui he agafat aquest caminó ha sigut per poder arribar fins a un petit, encantador, mig perdut i gairebé desconegut edifici modernista, situat a 100 metres escassos del desviament esmentat, que se'ns apareix de sobte com un fantasma del passat.

Abans de tot, però, fem una mica d'història d'aquest indret idil·lic: al començament de la centúria passada, la casa que vaig a visitar formava part d'una finca –anomenada Villa Fe–, propietat del guixolenc Baldomero Rasós, en aquella època apoderat de la fàbrica de taps Rovira. En els seus bons temps, aquesta

construcció feia el servei de segona residència –o xalet d'estiueig, com en deien abans–, i comptava amb una gran zona enjardinada rodejada d'hortes i d'arbres fruiters, uns viviers de plantes, un tancat envidrat que –suposo– feia la funció de mirador, i un esplèndid molí aiguader amb l'estructura d'obra, encara avui parcialment dempeus. Molt més tard, la propietat passà a mans de la família Buscarons-Gay.

Lamentablement, avui la gran majoria dels elements exteriors citats han desaparegut o estan en una fase terminant, i l'edifici principal resta abandonat i amenaça gairebé ruïna. Això no obstant, el conjunt conserva encara un encant i una bellesa innegables: la casa emplaçada damunt un terraplè ombrejat per uns quants arbres (majorment pins i palmeres), els finestrals amb punxa, les ceràmiques de la façana, els teulats amb pendent, la bassa d'aigua contigua...

En el moment en què acabo de tirar unes quantes fotografies, m'assec damunt una pedra, sota els arbres, i m'estic una estona fruit de la quietud que aquí es respira. De tant en tant, l'aire fa bellugar les fulles de les palmeres amb una fressa dolça. Després, torno enrere i agafó de nou el camí principal per prosseguir la passejada.

Camino per davant de cal Pinotxo i pels camps que l'envolten (em diuen que fa uns anys aquesta contrada havia estat un paradís d'hortes exuberants, plenes de vida i de colors), i per diverses barraques d'estètica vulgar i per algun edifici de visible mal gust, que poc es diuen en un paratge tan bell com aquest. Abans d'arribar al mas Tranquil –la pròxima aturada de la passejada d'avui–, trobem can Bagué, una casa habitada que té un hortet i un pou que està gairebé amagat enmig de les bardisses que infesten uns herbats abandonats i els canyars que van fregant la riera, i els camps de can Roig, també estèrils.

Ben mirat, el mas Tranquil no és ni un mas ni una barraca. Més aviat podríem descriure'l com una petita i senzilla casa de pagès, sense pretensions de cap mena, reclosa dins un diminut espai de terreny que limita amb el vial i la riera. Però, això sí, segons el meu gust, el lloc té una gràcia i un encant únics. I si em pregunteu el perquè del meu enamorament vers un edifici i un paratge tan insignificants, us diré que potser sigui per la seva xemeneia i la forma del seu teulat, o per la seva situació a redós del rierol que aquí fa meandres encisadors, o tal vegada

pels camps, els arbres (nesprers, saüquers, figueres, avellaners i caquis) i les flors que l'envolten. No ho sé pas. Segurament sigui la suma d'un xic de cada cosa.

Fa poc més de 10 o 12 anys el mas Tranquil encara estava habitat, i el seu estat res no tenia a veure amb el que hi ha causat l'abandonament actual. Llavors el portava un matrimoni –ell es deia Joan, ella no ho sé– amb un zel i un mirament formidables: casa i camps eren una preciositat i donaven gust de veure.

En Joan era un home especial: un manetes amb quelcom d'infant i d'artista. Molts veïns recorden encara els petits molins que construïa amb les seves mans, i molt especialment un espantaocells que aixecava i baixava els braços amb la força d'un d'aquests molinets de vent.

La dona era filla d'un mas que hi ha prop de Tossa. Tot sovint, li agradava explicar que, de jove, anava amb els seus pares a vendre els porcs que criaven al mercat de Llagostera. I no parava de recalcar que ho feien a peu, per senderes i corriols, sota la pluja, el sol o el vent, travessant valls i muntanyes. La nit la passaven a l'estable de can Crispins, damunt un jaç de palla i plegats amb la porcada. Déu n'hi do!

Quan torno cap a casa, veig, en un graó de terra que separa dues feixes, com sobresurt un plat vell de ceràmica mig escan-tonat. De seguida em ve a la memòria que l'Almar un dia em va explicar com, abans, el pagesos passaven a recollir escombraries i deixalles per les cases benestants de Sant Feliu amb l'esperança de trobar quelcom d'utilitat. Vet aquí, doncs, les troballes que avui es fan als marges de camps i camins: restes de vaixelles de ceràmica, velles ampolles de vidre que s'utilitzaven per a guardar medicaments, i d'altres variats utensilis antics, que en Josep s'afanya a recollir, col·leccionar i restaurar per al seu museu.

EL CINQUÈ DIA

Al meu entendre, la del conjunt que formen el mas de cal Panarro i els camps i horts adjacents que ocupen l'espai existent fins a la riera és una de les vistes més encisadores de Mascanada, a més d'una de les que més bé palesen com devia ser aquesta vall en temps passats.

En el llindar de la finca, al marge del camí que ve de Sant Feliu –vial que abans no existia, tal com vaig explicar en el primer capítol–, una alzina de grans dimensions ens dóna la benvinguda

da. Des d'aquí, sota l'ombra gegantina de l'arbre, escassament a cent metres, hom pot contemplar divinament la masia, que està construïda damunt una petita elevació, com també un pou d'aigua i una figuera vella que estan emplaçats davant el portal de fusta de l'entrada.

Confesso que m'atreu la contemplació d'aquesta vella casa. És molt bonica. Admirablement assentada sobre el terreny, com si la terra i la pedra es fonessin una amb l'altra. Aquest matí de final de mes de març, el sol cau a plom i el color groc pujat de la façana fa l'efecte d'una flama. No fa ni un petit alè de vent i uns pocs núvols blancs, flonjos, han quedat aturats a la banda de ponent.

A mà esquerra de la casa, tocant al rierol, s'estenen els camps i els horts ben cultivats, entremig dels quals veig alguns nesprers i un pou d'aigua amb safareig. D'altra banda, els trons d'uns quants arbres morts han caigut al llit de la riera i poden obstruir perillosament el corrent d'aigua en dies de crescuda.

Quan sóc molt a prop de l'edificació, em crida l'atenció un rellotge de sol que hi ha a la façana i m'adono que la teulada i les xemeneies han estat restaurades no fa pas gaire. També observo uns ocells que volen per damunt dels camps dibuixant cercles en espiral i un home gran que treballa l'hort i em mira d'esquitllentes encuriós.

M'hi acosto i li pregunto si pot dir-me quelcom d'aquesta masia que pugui interessar els lectors d'*Àncora*. Amb amabilitat, m'explica que cal Panarro –o ca la Panarra– és propietat de la seva dona, Rosa Miquel Ventura, que era la neboda d'aquell boletaire genial que fou el Panarro. Ell es diu Joaquim Juanals, un antic flequer que treballa aquests camps des de fa anys únicament per al consum propi i com un motiu de satisfacció personal. Continua dient-me que els cultius són en part de regadiu i en part de secà, i que el matrimoni reparteix la seva vida entre el mas i un habitatge que tenen a Sant Feliu. Igualment em comenta diverses anècdotes sobre la conservació d'aquesta vall i alguna desavinença que va tenir en el passat amb els organismes que en tenen cura. En aquest aspecte –em refereixo a la custòdia de la vall–, les opinions dels habitants de Mascanada són de vegades ben diferents i contraposades. En el fons, però, malgrat que cada un d'ells procura en primer lloc per casa seva i que, molt sovint, els uns es malfien dels altres, la majoria desitja

una protecció efectiva de la vall i un control de les activitats que s'hi desenvolupen. Tot i això, n'hi ha uns quants –pocs– que han comès autèntiques barbaritats. Malauradament, a aquestes persones, això de conservar els espais naturals i el nostre patrimoni se'ls en fot un rave.

Tanmateix, en Juanals es fa gran i no tardarà gaire a arribar el dia en què no podrà continuar fent aquest feina tan feixuga. Aleshores, com ha passat amb tants altres camps de conreu d'aquesta vall, aquests també restaran abandonats, erms, i farcits de bardisses. Sigui com sigui, fins que no arribi el trist i irremeiable moment que pressuposo, avui en dia poques coses presenten a la vista del caminant un encant i una bellesa tan naturals, tan vives, com els camps i la casa de cal Panarro. Felicitats!

Gairebé a tocar de cal Panarro hi ha l'antic mas Damià, que fa uns anys fou enderrocat per construir en el seu lloc una casa moderna i faraònica, segurament amb una gran dosi de confortabilitat i de luxe, però que presenta un interès arquitectònic i paisatgístic nuls. Certament, la primera impressió que fa és la d'un elefant viatjant en una *patera*.

A partir d'aquí, la vall s'estreny i el terreny es torna més accidentat i emboscacat. Amb això, tot indica que els primers símptomes de la primavera ja són aquí. A la vora del camí veig les herbes que floreixen primer: n'hi ha unes de blaves (el blauet de xuclamel) i unes altres de grogues (el dent de lleó), i sento piu-lar els ocells a les bardisses immediates. Aquest matí ha plogut un raig i pel solc de la riera baixa un fil d'aigua clara. Un fum blanc puja entre les alzines i els llors amb una peresa melosa i arrissada.

EL SISÈ DIA

En Joaquim Pugnau és tot un personatge, singular i captivant, que sembla traspassat d'una altra època, i que gaudeix de certa popularitat dins uns àmbits concrets. També és, entre moltes altres coses, un empordanès de soca-rel, d'aquests de caixa o faixa que van directament al gra, sense embuts ni pèls a la llengua. I, evidentment, és un patriota català convençut i un independentista furibund, dotat probablement d'un punt de romanticisme i certament d'un excés de fogositat. Lamentable-

ment, ara, de personatges com aquest no en queden gaires. I, al pas que anem, aviat no en quedarà cap ni un.

En l'actualitat fa d'artesà joier, però en el passat havia treballat en mil i una feines: hoteleria, pintura industrial, fotografia, etc. D'altra banda, és un ecologista i un defensor de la natura obstinat i acarnissat. Li agrada treballar la terra i pintar quadres. És aprenent de poeta i també canta en una coral.

Avui, però, el que més m'importa de la seva persona és que sigui propietari d'una casa a la vall de les Comes –can Pugnau– i que s'estimi aquells paratges amb el fervor i la passió que el caracteritzen, tan viscerals.

Fa unes setmanes li vaig demanar si em podia acompanyar a visitar casa seva i alhora explicar-me breument els problemes que afecten Mascanada, segons el seu punt de vista. I, com no podia ser d'altra manera, immediatament hi va estar d'acord. Així, doncs, un dia de mitjan mes de març, havent dinat, ens posàvem en marxa. Feia una tarda quieta, diàfana, més aviat calorosa, i sense gota de vent.

Mentre fèiem camí xino-xano per la vall, em va explicar que can Pugnau havia estat originàriament una barraca, enlairada per l'oncle del seu pare, que més tard fou ampliada i s'hi va afegir un pis. Actualment la casa no està habitada, tot i que em confessa que un dels seus somnis seria retirar-s'hi a viure en el moment de jubilar-se.

Quan arribem a l'entrada de la propietat, el primer que em mostra és una esquadra a la paret de tanca que va causar el pas d'un camió. En aquest aspecte, m'assegura que una de les qüestions a resoldre avui en dia a Mascanada és l'excessiva circulació de camions, tot-terrenys, motocicletes i tractors, i les destrosses que les seves rodes ocasionen als camins de terra. A continuació, com si li donessin corda, em parla de la manca d'aigua i dels pous il·legals, dels abocaments incontrolats i de la necessitat de netejar el llit de la riera, de les obres fetes sense llicència, de la privatització irregular d'algun tram de l'antic camí de la vall, dels litigis que manté amb els seus veïns a causa de la delimitació de les finques, de l'escassa implicació de l'entitat Ardenya, Patrimoni i Natura en les barrabassades que es cometen a la vall, etc.

Quan entrem dins la finca, la primera cosa que atreu les mirades és una espectacular senyera estelada penjada dalt d'una

asta, la qual cosa manifesta ben a les clares quina és la ideologia del propietari. L'edificació està emplaçada en una petita elevació, des de la qual hom divisa una bella panoràmica dels camps de can Ribot. Tot el seu voltant és una barreja d'arbres i d'arbusts ben diversos: xiprers, tamarius, cedres, alzines, pins, canyes americanes, furons blancs, caquis, perers, cirerers, figueres, ginjolers, mimoses, boles de neu... Dins la finca hi ha un parell o tres de pous –m'assegura que tots són legals–, que li permeten extreure amb comptagotes l'aigua necessària per a la casa i el reg dels camps. A la part posterior, enfilant-se muntanya amunt, hi ha diverses feixes de conreu, avui abandonades, uns quants arbres fruiters, i, encara més amunt, tocant el bosc, uns dipòsits d'aigua. Des d'aquesta posició elevada, hom pot veure els camps del mas Damià i els del mas Abric, cultivats amb cura.

Contemplant aquests camps de conreu (can Bou, mas Abric, i algun altre) tan ben cultivats, resulta evident que l'única manera de salvar aquests paratges de l'abandonament i de la desídia passa per reconvertir les velles masies en primeres residències que reuneixin totes les comoditats del món modern, de manera que els nous propietaris –que, la majoria de les vegades, no tenen res a veure amb el món de la pagesia– tinguin la voluntat i la il·lusió de llogar personal per a fer les tasques de conreador. Si no és així, el més probable és que en un futur els camps restin abandonats i erms –com passa ja ara en algun cas–, o es converteixin en jardins de disseny d'una segona residència que tan poc s'avenen amb el paisatge de la vall.

A redós de la casa, hi ha una bassa petita i un prat descuidat amb una taula i quatre gandules. L'interior de l'edificació no és gaire gran: un menjador, una cuina, un parell d'habitacions i poca cosa més. No hi ha dubte que tant l'interior com l'exterior de la casa mereixen una reforma, un rentat de cara –sobretot la teulada–, però, en conjunt, considero que és un lloc ideal per a viure-hi. Si pogués –és a dir, si tingués calés–, us he de confessar que em plauria enormement passar-hi una bona temporada per escriure amb tranquil·litat i badar molta estona. I, havent dinat, prendre el sol assegut al pedris de la façana, veient com la tarda va passant i la llum comença a declinar dolçament.

EL SETÈ DIA

Davant mateix de can Pugnau, a l'altre costat de la riera, un camí costerut, ombrívol i sembrat de fulles d'alzina, ens porta fins a la barraca i els terrenys coneguts com *ca la Cotorra*.

Fa anys, aquesta finca havia estat propietat de Damià Barnés, que la cedí en usdefruit a la família Sala Ramionet, a canvi de mantenir la barraca en bon estat i els terrenys nets i ben cuidats, a més del lliurament d'una quantitat indeterminada de feixines de bruc a l'any. Més tard, un cop mort el propietari, la seva filla Dolors la va vendre a Pere Solé i Joan Sala, que en són els actuals propietaris.

Si avui faig esment de *ca la Cotorra* és, per damunt de qual·sevol altra consideració, a causa de la barraca que existeix dins aquesta propietat. Doncs bé: es tracta d'una edificació de pedra i de rajola antiga, de dimensions considerables –si es té en compte com eren abans de grans les barraques de pagès– i en un estat de conservació prou bo. La construcció és de planta quadrada, mentre que la coberta és de forma arrodonida i apareix coronada amb una xemeneia de la llar de foc. Damunt la porta d'entrada hi ha una petita finestra enreixada. Com que no sóc un entès en la matèria, desconec la seva antiguitat, tot i que imagino ha de ser considerable. Enfront de la porta de la barraca hi ha una terrassa enrajolada –potser una era?– i un safareig d'obra rectangular. El conjunt probablement sigui el més notable d'aquestes característiques existent a la nostra ciutat, i no tinc cap dubte que mereix un estudi i la seva catalogació, com també una protecció especial. Ara bé, en aquest país, una cosa és el que un pensi i l'altra el que finalment és faci.

La part frontalera de la barraca que mira al rierol és avui una horta de regulars dimensions, on es cullen verdures de totes classes. En canvi, el propietari m'ha dit que la humitat i les glaçades han fet impossible fins el moment el cultiu d'arbres fruiters. La part posterior de la finca la conforma un bosc d'alzines i roures en un terreny de feixars de fort desnivell, que darrerament s'ha netejat amb molt d'encert.

Torno al camí principal de la vall i enfilo muntanya amunt en direcció a cal Duro. La tarda és xafogosa i humida, assolellada. L'Almar m'ha dit que des de fa uns dies ha començat a sentir el cant potent i melodiós dels rossinyols, en el moment en què surt a passejar al capvespre. I que ha vist nius d'aligots

a can Funosas. Segurament la calor d'aquest mes de març ha fet avançar l'arribada d'alguns ocells que vénen a passar el bon temps amb nosaltres.

Abans d'arribar al mas Assols, als marges de la riera, hom passa per entre un bosc de ribera ric i divers: gallerans de flors vermelles, falgueres, alzines, llorers, mimoses, pollancres..., que les pluges dels darrers dies han pintat amb diversos tons de verd (clar, fosc, poma, oliva, i brillant) i marrons.

El mas Assols és una masia no gaire gran, que ha estat restaurada com a segona residència amb seny i respecte envers l'entorn. La casa està rodejada d'una arbreda neta i cuidada: hi ha pins, suros, oliveres i algun roure. En aquest aspecte, els propietaris haurien de tenir una mica més de cura quan netegen el sotabosc. Massa sovint aixafen sense mirar prim plantes i arbusts, i no tenen en compte que alguns d'aquests vegetals –com la ginesta– no sobreviuen i que aviat se'n perdrà l'espècie. Igualment s'ha d'anar amb precaució quan es coronen els arbres, ja que, en el cas de fer-se amb desmesura, alguns de petits es moren.

La part baixa de l'edificació conserva la pedra vista, mentre que la de la primera planta ha estat pintada d'un color pastel bastant adequat. Òbviament, finestres i portes estan enreixades –el lloc és molt solitari–, i davant el portal d'entrada veig el sòl empedrat i uns parterres molt bonics.

A pocs metres del mas descendeixo per un caminó que em condueix fins al llit de la riera, enmig d'un paisatge vegetal frondós i exuberant, envoltat de l'olor intensa de la terra mullada. En el fondal existeix una antiga mina d'aigua, excavada en un marge i revestida de pedra, que encara funciona i que proveeix del preciós líquid els habitants de la casa.

Un dia d'aquests, l'Almar em va acompanyar a veure unes basses naturals que recullen l'aigua de pluja –una de les quals és enorme–, que estan emplaçades enmig del bosc, a cent metres escassos del mas Assols, a la vora del camí que puja al puig Gros i a can Rifà. Em va explicar que els senglars hi acudeixen a beure quan es fa fosc, i em va mostrar les empremtes que, en fregar-se vigorosament, deixen a les parts baixes dels troncs dels arbres. Segons em va dir, hi ha nits que n'ha vist travessar el camí a dotzenes. També ha observat algun gatvaire, un gat salvatge que es reconeix pels excrements que deixa damunt les pedres.

Tanmateix, quan es fa de dia, tots aquests animals desapareixen engolits per la terra, com per art de màgia, fora de perill del seu enemic més temible i perillós: l'home.

Després d'haver caminat una hora llarga, m'assec en un marge del camí per contemplar el paisatge. Davant meu hi ha, a primer terme, la barraca de cal Ralet. Més enllà es dibuixa el massís de l'Ardenya. La tarda va passant i la llum comença a declinar dolçament. El silenci és absolut i la calma total. És l'hora de les orenetes –com l'anomenava Santiago Rusiñol–, l'hora trista. És l'hora de tornar cap a casa.

EL VUITÈ DIA

Deixo enrere el mas Assols i segueixo el camí que porta a cal Duro. Després de trespasar una estona, agafo una desviació a mà dreta que travessa la riera per una fondalada ombrejada per arbres de grans dimensions, on gairebé no penetra mai un raig del sol. Al meu voltant veig una barreja d'arbres i arbusts ben diversos: cirerers bords, bruc, alzines, pins, garrofers, mimoses, llors, falgueres... Aquest és un paratge deliciós i selvàtic que sembla impossible que es trobi a tocar de Sant Feliu.

Com que els darrers dies ha plogut amb força, avui la riera baixa amb un cabdal d'aigua important, de vegades impetuós. En aquest tram, el desnivell pronunciat i el llit rocós del rierol provoquen petits salts d'aigua i remolins diversiformes i encisadors, de sonoritats cadencioses, reposades.

M'han dit que, baixant uns metres riera avall, hi ha una gorga on l'aigua s'entolla fins a l'alçada d'un home. Així, doncs, no m'ho penso dues vegades i salto de pedra en pedra procurant de no reliscar, amb el perill d'una bona remullada que això comportaria, fins arribar a una petita cascada i a la gorga que s'estén als seus peus. En efecte, aquí l'aigua sembla haver quedat encantada dins un clot, i forma un minúscul llac, quiet i diàfan, d'uns 3 metres quadrats, rodejat completament d'arbres imponents i d'ombres volàtils i inversemblants. En Josep Almar em va assegurar que a l'estiu hi sol venir a banyar-se –els dies que hi ha l'aigua suficient, és clar–, la qual cosa no m'estranya gens: l'experiència ha de ser extraordinària.

Després de tirar unes quantes fotografies, pujo pel marge contrari de la riera d'on he vingut, i de seguida trobo les restes d'un safareig que antigament servia per a regar les feixes que

s'estenen pels voltants. Segons sembla, el reg es feia mitjançant una bomba de pistó accionada a mà, una part de la qual encara es conserva damunt el safareig. Avui el feixars de la muntanya estan abandonats i envaïts pel bosc, i solament els marges de pedra seca en delaten l'existència.

A mesura que pujo muntanya amunt, la masia de cal Duro –avui restaurada (potser excessivament) i convertida en una segona residència– es dibuixa cada vegada amb més nitidesa damunt el primer contrafort del massís de l'Ardenya, com si fos un encenall sota la llum del sol de mitja tarda.

Estic arribant al terreny de cal Ralet i a les hortes i barraques que, gràcies a l'entusiasme i a l'esforç d'alguns guixolencs, encara sobreviuen en aquests paratges. Hi ha pins, ametllers i atzavares.

La barraca gran de cal Ralet és una preciositat, tota ella pintada de blanc, amb una era i quatre alzines al seu voltant. Molt a prop hi ha el safareig d'obra i un enorme suro amb les branques de formes estranyes i entortolligades com les potes d'un pop, i més enllà els camps abandonats i les ruïnes d'una antiga barraca de pedra.

Segueixo el camí fins un xic més amunt. Des d'aquest punt, la vista del vessant oposat de la vall és magnífica. A mà esquerra, a dos pams, hi ha la carretera que va a la urbanització de Casa Nova i, de tant en tant, se sent el soroll d'un cotxe que passa. Però jo agafo el camí de mà dreta, que baixa de nou a Mascanada per l'horta i la vinya de can Menau i per la masia de mas Abric, fins arribar a can Pugnaud.

Avui és la meua última passejada per aquesta vall, i el trajecte de tornada a Sant Feliu el faig molt a poc a poc i amb una certa recança. Pel camí, dins un tancat elevat, veig un cavall blanc amb les orelles ben dretes que, des de l'alçada, sembla mirar-me fixament. Jo també el miro, i ell mou el cap i belluga la cua. Més avall, procedent de darrere una tanca de filferro, escolto el tràfec i el bel nerviós d'un petit ramat d'ovelles i xais. Un gos, esverat, es posa a lladrar. Un altre gos, més llunyà, li respon. Abans d'arribar al darrer giravolt, emocionat, em giro, i veig com un sol que agonitza fa un darrer esforç i pinta de vermell el cel de l'Ardenya.

Josep Almar mostra una de les seves darreres experimentacions.

En Joaquim Pugnau fotografiat davant de casa seva.

Safareig Can Robert Red.

L'ERMITA DEL REMEI

L'ermita del Remei està situada a l'antic mas Eroles (s. XVII), a mig camí entre Sant Feliu i Castell d'Aro, a la plana que existeix abans d'arribar al riu Ridaura. Antigament, fins a la desamortització del 1822, aquest mas havia estat propietat del monestir benedictí guixolenc. Per aquest motiu, durant una bona pila d'anys els monjos el van utilitzar per proveir-se de fruites i verdures, segurament en adonar-se de l'extraordinària qualitat del terreny per al conreu i de l'abundància d'aigua que rajava dels pous procedent del riu. Devia ser en aquella època quan, arran d'una epidèmia que es va escampar per la vall, els monjos van proveir la minúscula església d'una imatge de Nostra Senyora del Remei. A partir de llavors, l'ermita es convertí en un lloc de pelegrinatge i de trobada en diades assenyalades –a la darrerria del segle XIX, per la festa de Santa Llúcia, les modistes guixolenques hi acudien a passar el dia i, a la mateixa època, les Filles de Maria i altres entitats religioses tenien el costum de celebrar-hi actes litúrgics–, i fou aleshores quan s'instaurà el conegut aplec del Remei, el segon diumenge d'octubre, un dels més celebrats antigament a la comarca. Més tard fou ermita marinera i abans de la Guerra Civil passà a ser propietat de la família Ensesa. Damunt la porta d'entrada, hi figuren la data de 1732 i un escut abacial amb bàcul, mitra i una flor de lliri.

Quan jo era petit, al final dels anys cinquanta del segle passat, solia anar-hi els diumenges de primavera i d'estiu amb la meua família a passar el dia, i els records que m'han quedat d'aquelles excursions són vivissims, potser perquè n'hi ha molts que són agradables i d'una extrema ingenuïtat.

En aquella època, el mas s'havia transformat en una humil casa de menjars, amb tota seguretat per poder donar una millor sortida a les hortalisses que cultivaven i als animals que criaven i, d'aquesta manera, complementar els magres guanys que proporcionava el camp en aquells anys tan difícils. Sigui com sigui, els masovers havien convertit una de les habitacions de la planta baixa en un senzill menjador per als amics i coneguts i, òbviament, el tracte entre els uns i els altres era absolutament informal i familiar. Seguidament, van pintar de blanc les parets i van penjar del sostre un parell de llums d'aquells d'abans, amb la bombeta enroscada en un plat de metall, tan febles i esmoreïts. Com que l'estretor de les dues finestres que donaven al pati amb prou feines deixava entrar un raig de claror, en el moment de fosquejar la penombra dins el menjador era absoluta, cosa que, per cert, no semblava amoïnar mai a ningú dels

presentes. A la vora del foc havien posat sense ordre ni concert tres o quatre taules llargues de fusta i uns bancs també de fusta, on ni tan sols hi cabien un parell o tres de famílies. Per sort, quan venia el bon temps treien algunes taules a fora al pati, on hom podia menjar sota l'ombra fresca dels arbres, malgrat s'hi haguessin de suportar les picades de les abelles, l'esvalotament de l'aviram, i l'actitud suplicant i molesta d'un parell de gossos afamats.

Per arribar al Remei gairebé sempre anàvem amb el tren fins a Castell d'Aro i, seguidament, tot passejant, continuàvem el camí pel marge esquerre de la carretera que va fins a la platja de Sant Pol, per entre camps, canyars i pinedes, espigues i roselles. Una vegada dins la finca, davant per davant de la porta d'entrada de la casa, hi havia –i encara hi és– un pati molt gran i, a continuació, els camps de conreu, un hort immens portat amb molta cura, un bé de Déu de fruiters, i els pous i canals de reg, per enmig dels quals, aprofitant la fresca d'aquell indret, solíem embadocar-nos una estona abans de dinar. Al final de tot d'aquest espai, a mà dreta, prop de la via del tren, s'alçaven un parell de figueres gegants que sembla que encara estigui veient: carregades de fruits amb la pell de color negre brillant amb tons morats i la carn dolça color de sang.

El cert és que el conjunt era tan exuberant, tan ric, tan bell, i l'olor de la fruita tan dolça i penetrant, que quan ara hi passo i veig aquella esplanada erma, buida i solitària, no puc evitar sentir dins meu una pessigada de tristesa i d'enyorança.

En els anys de què parlo, de dalt de la teulada penjava un requitzell de panotxes de blat de moro, de color de rovell d'ou; i en un racó, adossat a la façana, a vora la porta de l'ermita, hi havia el galliner, fet de fusta i filferro, ben ple d'aviram, per un forat del qual entrava i sortia incessantment una processó de polls i pollets piulaires que corrien d'un costat a l'altre de la finca. A l'esquerra del pati, de la banda de Castell d'Aro, hi havia l'era, enrajolada i farcida de palls, i a la dreta, un pou d'aigua cobert. Els masovers vivien al pis de dalt, mentre que els baixos els ocupaven el menjador i l'ermita esmentats i un estable, que, si no vaig errat, era ocupat per una mula que ajudava en les feines del camp.

Recordo que un dels meus entreteniments favorits era passar l'estona enfavat contemplant, enfilat de puntetes dalt d'un pedris, la cort dels porcs –un escarransit habitacle i un diminut pati cobert situats darrere la casa, a tocar del bosc que hi havia al camí d'entrada–, on els animals més petits jugaven i es rebolcaven uns damunt

dels altres, i donar-los a menjar les sobres del meu dinar: uns bocins de poma, unes nous o un tall de meló. I, si espremo la memòria, veig encara la cabana construïda sota unes canyes recolzades a les branques d'un pi enorme, on jugava a l'acuit i amagar amb la meva germana; o bé com, espantat, surto fugint perseguit per una oca gairebé tan alta com jo que pretén picotejar-me amb el bec; o la gràcia que em fan els esclòps, la faixa morada i l'estrafolari barret de palla del pagès que treballa al camp; o l'alegrança dels éssers estimats: la dels meus pares i els meus avis materns, i la de les amistats que solien venir amb nosaltres d'excursió: en Jaume Marill i la seva dona Victòria; la meva professora d'anglès, la Mary –tan curta de talla, com gran de saber–..., tots ells desapareguts; i tants altres moments viscuts que mai més no tornaran, que s'han fos per sempre amb l'inexorable i cruel pas del temps.

Per un altre cantó, la vianda que servien en aquella casa era casolana, sense cap mena de complicació, però tenia la virtut d'ésser tot bo, fresc i natural. Així doncs, hom menjava els productes de la terra acabats de collir, la carn dels animals sacrificats al mas i el pa cuit al forn del poble: amanida del temps¹(unes plates enormes farcides d'escarola arrossada, tomàquets de pera, pebrots vermells i molsuts, cebes tendres, ravenets pelats, api olorós i olives negres) acompanyada de la llonganissa i la botifarra blanca fetes dels porcs que criaven, truites i ous ferrats, carns a la brasa, pollastre amb samfaina, rostit, vedella amb bolets, oca amb naps, peus de porc, crema, recuit, fruita del temps, grana de capellà i poca cosa més. Tot regat amb un vi jove d'una vinya de la vall, amb porró, i una gasosa per als més menuts; i de postres, un vi de missa o una garnatxa i un cafè de barretina.

En qüestions de menjar –permeteu-me fer un incís–, puc dir que he tingut la sort –o potser estaria més ben dit la desgràcia– de formar part de la darrera generació que ha gaudit dels productes del camp cultivats d'una manera natural –ara se'n diu ecològica–, és a dir: sense utilitzar plaguicides ni adobs artificials, ni tampoc additius, edulcorants ni conservants químics de cap classe. Al cap-

davall, doncs, de manera semblant a com s'havia fet des dels temps més remots. En aquest aspecte, cada dia es fa més difícil disposar de verdures i fruites d'una qualitat acceptable. Avui dia, aquests aliments són completament insípid, llevat del que succeeix en comptades i honroses excepcions, amb productes que gairebé sempre acaben a les taules dels restaurants. Actualment, tot tendeix a industrialitzar-se, i generalment aquesta pràctica –la mostra més evident de la qual són els congelats i envasats– es produeix en contra de la qualitat.

És per això –les persones d'una certa edat em faran costat– que ara trobo a faltar tant els aromes i els sabors d'aquelles fruites, verdures i hortalisses, collides unes poques hores abans a les hortes de les rodalies: el gust lleugerament picant de la ceba tendra o del pebrot verd i vermell, la dolçor dels pèsols, aquelles albergínies menudes tan meloses al paladar, l'olor fascinant d'un préssec vellut i groguenc... I no parlem dels ous de dos rovells –postos per gallines que vivien en llibertat i que s'alimentaven de la manera tradicional, i no pas amb pinsos industrials–, amb els quals es feien aquelles truites

inoblidables de color groc pujat; o de les ales de pollastre, quasi tan grans com les cuixes dels ridículs animals de granja d'avui dia. Recordo que, aleshores, en passar per les parades del mercat fent flairada, cantaven els àngels; en canvi, avui, malauradament, no canta ningú. La veritat és que les olors, tant les agradables com les desagradables (com no siguin les que emeten els perfums, les colònies i els desodorants), han gairebé desaparegut de la nostra societat occidental, i per poder-les percebre hom ha de viatjar als països anomenats del Tercer Món.

En definitiva, doncs, en pocs anys el canvi ha estat radical i, en el cas de què parlo –el del bon menjar–, es posa ben de manifest que hi hem sortit perdent de forma clara i rotunda. És el preu –diuen– del progrés i de la globalització, però també –afegiria jo– de la insatisfacció permanent i de l'estupidesa congènita dels humans.

Però tornem al Remei: havent dinat era obligada la sesta, a l'era, a l'ombra dels pallers daurats, amb el cos estirat damunt l'herba flonja i tendra i els ulls mig aclucats darrere el vol d'una oreneta. I quan el sol començava a davallar rere les muntanyes, arribava el moment del retorn a casa, a peu, per entre pins i alzines, entre cants i rialles.

¹ Per amanir les ensalades us recomano seguir la recepta del Manual del viatger a Espanya, de Richard Ford, editat a Londres el 1845: "Para hacer una buena ensalada se necesitan cuatro personas: un pródigo para el aceite, un avaro para el vinagre, un prudente para la sal y un loco para meneala". Més clar, impossible.

Aplec del Remei al primer terç del segle XX. AMSFG.

La família Roldós al Remei l'any 1922.

SOLIUS, UN MIRACLE A LA COSTA BRAVA

INTRODUCCIÓ

Fa uns mesos, l'amic Àngel Jiménez em va comentar que als monjos de Solius els agradaria que escrivís una sèrie d'articles per al setmanari *Àncora* –semblants als que em va publicar de la vall guixolenc de les Comes la passada primavera–, en els quals quedés reflectida una panoràmica visual i narrativa d'aquesta vall en general i del monestir cistercenc de Santa Maria en particular. No cal que us digui que la idea em va semblar fantàstica des d'un primer moment per múltiples i variades raons, malgrat que per uns moments vaig dubtar si seria capaç de respondre d'una manera adequada al repte. D'altra banda, la possibilitat d'accedir a l'interior del monestir i fotografiar-lo suposava un punt d'atractiu afegit que m'omplia de curiositat i de satisfacció alhora.

Un dissabte del passat mes d'octubre vàrem celebrar la primera trobada amb els monjos –l'Àngel em va acompanyar i va fer les presentacions– per decidir de quina manera enfocaríem els articles i per determinar quins temes podien ser els més interessants i atractius. Ens va rebre el germà Albert Fontanet, un monjo d'uns seixanta anys i escaig, d'aspecte bondadós i reposat, extremadament amable i obert, amb un sentit de l'humor notable, i amb un extraordinari saber de tot el que es refereix a Solius i al monestir –o així m'ho va semblar–. Després de xerrar una llarga estona sobre els temes més diversos –encara que la majoria estaven relacionats amb la visió que tenen els monjos del passat, el present i el futur de la vall de Solius– vam acordar tenir trobades periòdiques, preferentment els dissabtes a la tarda, en el transcurs de les quals tractaríem cada vegada un aspecte concret de la vall o del monestir.

Ara bé, malgrat el que acabo d'explicar, en aquest primer escrit em limitaré a fer una ullada sobre el passat i el present de Solius, com també una mica d'història del monestir i de les seves perspectives de futur. A pesar que molts lectors coneixen Solius i tants altres han visitat alguna vegada el monestir o l'església annexa de Santa Agnès, penso que no estarà de

més explicar també –encara que sigui breument– qui són els monjos de l'orde cistercenc i les tasques que desenvolupen¹.

Està clar que el futur del monestir va estretament lligat al de la vall. Més ben dit, són dels que pensen que no podem imaginar una vall sense la presència activa del monestir (en els darrers anys aquest lloc s'ha convertit en un centre de pelegrinatge amb un poder de convocatòria que va més enllà dels límits de la vall), ni el del monestir sense una vall a soplug de qualsevol tipus d'especulació. Per als monjos, aquest és un requisit essencial, innegociable, ja que el primer que busquen és la solitud, el silenci i un entorn paisatgístic amable que garanteixi i protegeixi la seva professió de vida, i que faciliti a més la seva pregària i el seu estudi.

En aquest aspecte, estic segur que la desaparició del monestir comportaria a la llarga la de la vall, tal com la coneixem avui, i si aquest desastre passés algun dia –crec que tots hi estem d'acord– seria un fet imperdonable. Ara bé, els primers que s'han d'adonar d'aquest perill són els ciutadans de Santa Cristina i, sobretot, els seus representants polítics, la qual cosa fins fa ben poc –amb alguns projectes urbanístics i industrials que finalment sembla que no han prosperat– no semblava seguir aquest rumb en absolut. Segons em diuen, l'aprovació d'un pla especial i la inclusió de la vall al Pla d'Interès Natural previst en el Connector Biològic Gavarres-Ardenya constituïren la millor solució per a preservar la vall de qualsevol agressió en el futur.

Mentrestant, permeteu-me confessar-vos –malgrat ser un agnòstic carregat de dubtes– que sempre que travesso aquesta vall i contemplo tanta bellesa i harmonia penso que per un dia els miracles existeixen. I no em negareu que no és un fet gairebé sobrenatural trobar-se un lloc com aquest enmig d'aquesta Costa Brava tan esgarrada, tan irreconeixible, tan irracional.

L'antic poble de Solius (de *sos olius*, 'l'oliverar') està situat a la dreta del riu Ridaura i en el sector meridional del terme

¹ Les dades històriques han estat extretes de les webs del Monestir de Solius i de l'Ajuntament de Santa Cristina, com també de diversos articles del germà Albert Fontanet.

municipal de Santa Cristina d'Aro, arran dels contraforts de la serra de Sant Grau i les Cadiretes. Format per diverses masies disseminades a l'entorn del monestir, ja era esmentat al segle X i durant una època fou alou del monestir de Sant Feliu de Guíxols. Fins fa pocs anys era encara un lloc solitari i verge, gairebé igual com l'havia descrit vuitanta anys enrere Xavier Monsalvatje en les seves delicioses *Proses del viure a Solius*.

El castell de Solius –actualment en ruïnes– ja era citat al segle XIV, i tot indica que va ser construït damunt una fortalesa més antiga. Amb el temps va perdre importància i es va deteriorar a causa del seu difícil manteniment. En època carlina, el propietari de can Dalmau hi va fer obres (1830), sembla ser que fent servir diners sostrets del soc² de Sant Baldiri. Finalment, una forta tramuntanada va enderrocar les restes del castell el 9 de setembre de 1969. Al sector de plana Basarda (dita així perquè antigament (1700) aquestes terres es deien *les planes d'en Basart*, propietat del mas Basart, més tard mas Calvet, de Santa Cristina), es conserven encara vestigis d'un poblat ibèric.

La parròquia de Solius descansa sobre les restes d'una antiga i molt petita església romànica datada entre els segles X i XI, que posteriorment fou substituïda per una de més gran, d'una sola nau, segurament amb un campanar romànic. Finalment, cap al segle XVIII, després d'haver-se obert la volta central pel mig, es va construir l'actual. La base del campanar va quedar intacta, inclosos els finestrals romànics, tapiats, per aixecar tota la part nova, que és féu entre 1829 i 1830. La pedra fou tallada a la muntanya de Romanyà. L'edifici actual de l'església, començat el 1773, consta d'una nau central i quatre capelles laterals ornamentades amb uns retaules neoclàssics de factura popular. Cal destacar el de la Mare de Déu del Roser i el de Sant Isidre.

El monestir cistercenc de Santa Maria de Solius va ser fundat el 21 de gener de 1967, festa de santa Agnès, després del Concili Vaticà II, per un petit grup de monjos provinents del monestir de Poblet. En un primer moment, els monjos s'establiren provisionalment a la vella rectoria de la parròquia i, posterior-

ment, en un nou edifici conventual, modest, senzill i funcional. L'església, la rectoria i les terres que l'envolten són una cessió, en concepte d'usdefruit perpetu, del Bisbat de Girona.

Seguint la regla de sant Benet, els monjos es dediquen enterament a l'oració i al treball, vivint en comunitat i acollint en la seva hostatgeria, de sis habitacions, aquells homes que desitgen compartir llur vida espiritual, en recés, per pocs dies (prèvia sol·licitud), prop del Cel per a la recerca de Déu, de manera fraterna i sòbria, i en plena naturalesa. En tractar-se d'un servei no lucratiu, no té un preu específic; senzillament, cadascú aporta la voluntat per contribuir responsablement a les despeses. Un taller d'enquadernació artesanal, algun treball lingüístic de correcció i traducció, i el conreu de la terra ajuden la comunitat en la seva subsistència. També hi ha al monestir un tresor de gran valor artístic: l'exposició de pessebres, que cada any visiten milers de persones. Les pregàries litúrgiques de la comunitat són públiques (els diumenges i festes de precepte hi ha missa a les 10.00h, i els dies feines a les 18.00h), i en algunes diades assenyalades també se celebra la missa amb cants gregorians. Avui, doncs, aquest lloc és un centre de pau, de silenci i d'espiritualitat.

El monestir de Solius forma part de la Congregació Cistercenca de la Corona d'Aragó (fundada l'any 1616), juntament amb l'abadia de Poblet i els monestirs femenins de Vallbona de les Monges i Valldonzella (Barcelona).

L'orde del Cister s'origina a partir del monestir de Cîteaux (1098), a la Borgonya, i té per fundadors els seus tres primers abats: sant Robert, també abat de Molesme, sant Alberic i sant Esteve Harding. Ens diu la història que aquests tres sants se sentiren impulsats a fundar-lo pel desig de viure fidelment la regla de sant Benet (s. VI). Sens dubte, però, la figura més famosa dels cistercencs és sant Bernat (1090-1153), abat de Claravall (Clairvaux) i doctor de l'Església. Des de 1995 l'abat general de l'orde cistercenc és el P. Maur Esteve, que va ser elegit per a aquest càrrec essent abat de Poblet.

² Soc o soca d'un arbre buidat i ferrat, emplaçat antigament a les esglésies i ermites, on els fidels dipositaven les almoines.

LA PAU D'UN MONESTIR

Aquest últim dissabte del mes d'octubre encara fa un xic de calor. La tarda es presenta assolellada i amb el vent encalmat, i la calitja, com un tel que flotà arran de terra, s'estén arreu de la vall i enterboleix una mica el paisatge. Aquests dies de tardor són la millor època de l'any. És un temps que incita a caminar i a gaudir de la natura.

El germà Albert ens guia muntanya amunt, pel camí ample que fins fa no gaires anys feien servir els camions per a anar a l'abocador d'escombraries. En el moment d'arribar a l'encreuament amb la nova carretera asfaltada de mas Patxot, l'Àngel aparca amb precaució en una petita clariana que trobem a mà esquerra. Tot seguit agafem un caminó que ens ha de dur fins a un indret que, segons assegura el monjo, mereix el títol de meravella de la natura. I efectivament, quan arribem al cim del penya-segat, muts d'admiració, contemplem com s'estenen davant nostre tot un seguit de roques de granit molt erosionades, la més gran de les quals, l'anomenen Roca Ponça. La seva forma i una alçada adient han fet que d'un temps ençà hagi atret els afeccionats a l'escalada. Seguint més avall es troben altres concentracions de roques no tan altes (roques Bessones, roques Àligues, etc.) i una font ensotada igualment anomenada Roca Ponça.

Des de l'alçada on ens trobem, la panoràmica és magnífica: al fons de tot, hom pot divisar la línia del mar i els gratacels de Platja d'Aro; cap al nord, el massís de les Gavarres i els xalets de les diferents urbanitzacions que davallen pels seus vessants i, a continuació, emplaçats damunt petites elevacions, els nuclis urbans de Castell d'Aro i Santa Cristina, per sobre dels quals sobresurten els campanars de llurs respectives esglésies; al sud, ressalta poderós el Montclar, el punt més alt del conjunt de roques anomenat els Carcassells, (antigament, els Carcanyells); sota nostre mateix, a vista d'ocell, descobrim el turó i les restes esmicolades del castell de Solius i, més avall encara, el mas de can Dalmau, que fa uns anys ha adquirit el conegut empresari Josep Manel Lara Bosch. Certament, aquí les suredes cobreixen pràcticament la totalitat del territori, i només de tant en tant una roca despullada emergeix per da-

munt d'aquest mar verd d'arbres. Mentre contemplo aquest espectacle tan bell medito que tot el que puguem fer per conservar-lo i protegir-lo és poc.

Després de tirar unes quantes fotografies, reculem per la carretera asfaltada uns centenars de metres per gaudir d'una vista del monestir i de la vall agafada des d'un altre angle –en aquest cas, per la banda del mas Auladell–. Això sí, mentre caminem pel bosc, no puc estar-me de mirar de reüll si hi ha algun bolet. Des de lluny, distingim uns quants cotxes i tot-terrenys aparcats a l'esplanada del mas de ca l'Auladell, probablement de caçadors que han organitzat un tiberi. Avui els masovers d'aquesta masia són els germans Miret.

Tornem al monestir i convenim a fer una sessió fotogràfica general de l'interior, guiats i alligonats en tot moment pel germà Albert, la qual cosa em complau enormement. Entrem primerament a l'hostatgeria, que ocupa l'edifici de l'antiga rectoria reformada de manera esplèndida. Abans, però, creuem un pati quadrangular no gaire gran, empedrat, amb un porxo lateral de nova construcció i un vell pou d'aigua, de pedra, restaurat. A la façana de l'hostatgeria, damunt la porta d'entrada, hi veig un relotge de sol i un fester de ferro amb llenya que vol imitar els que il·luminaven els exteriors quan no hi havia llum elèctrica.

Tal com vaig dir a l'escrit de la setmana passada, l'hostatgeria del monestir de Solius disposa d'un total de sis dormitoris individuals i diverses habitacions comunes (menjador, biblioteca, etc.). La decoració i el mobiliari són clàssics. Els sostres són embigats o amb voltes de rajola, les parets pintades de blanc o amb la pedra vista, i els terres enrajolats. Arreu de l'edifici, en vitrines, prestatges, taules, bancs i baguls, hi ha una gran quantitat d'objectes i talles religioses, i, penjades a la paret, diverses eines i estris agrícoles. Des de la finestra de la sala d'estar i biblioteca, es divisa una bella panoràmica de l'horta del monestir i de part de la vall. Mentre entrem i sortim de les diferents cambres, el germà Albert ens va explicant tot el procés de la reforma que es va dur a terme, i jo fotografio com un posseït tot el que puc i més.

En un moment determinat, ens creuem i saludem un parell de monjos. Un d'ells és el prior Enric Benito (aclarim per a

qui no ho sàpiga que el monestir de Solius és un priorat, i no pas una abadia com, per exemple, el de Poblet –aquest últim és de rang superior–), un home de curta talla, però molt capaç i atent. També parlem uns instants amb l'abat emèrit Edmond Garreta, que en fou durant molts anys del monestir de Poblet i que li donà un impuls decisiu, tot i que per la seva modèstia ningú no ho diria. Té 87 anys, però no ho sembla de cap manera. En aquest sentit, quan observo la bona salut física i mental d'aquests monjos, definitivament em convenço que el lema "ora et labora" és el millor antídoto contra l'envelliment i el decandiment o, si més no, hi ajuda molt.

Després de l'hostatgeria, visitem la part restant del monestir (el taller d'enquadernació, les sales d'exposició de pessebres i de conferències, l'horta...), i acabem el recorregut a la part més privada i íntima de la comunitat (les cel·les, el menjador, la cuina, la biblioteca, l'entranyable i confortable sala de lectura i estudi, i el racó més bonic de tots: un petit claustre –situat a la part posterior de l'església, dissenyat pels mateixos monjos i construït en un lloc idíl·lic, amb columnes i embigat de fusta i cobert de teules–, una petita zona arbrada i un esplèndid mirador). A dalt de tot de l'edifici hi ha una terrassa amb bones vistes. Aquesta part del monestir és de nova construcció, de factura moderna, senzilla i funcional, sense luxes ni pretensions de cap mena.

Respecte a la biblioteca, el seu fons s'aproxima als 30.000 volums –la majoria, fruit de donacions–, tots els quals estan numerats, classificats i ordenats per temes, i col·locats en prestatgeries de ferro. També val la pena mencionar l'arxiu marià, que consta de més de 10.000 postals d'invocacions de la mare de Déu, i la col·lecció de goigs, uns 15.000 entre marededéus i sants.

L'ART D'ENQUADERNAR LLIBRES

Dimarts, 30 d'octubre. Aquesta tarda la tramuntana bufa amb molta força i les fulles dels arbres voleien d'una banda a l'altra de la carretera. A tota la vall la solitud és completa i el silenci profund. Mentre l'Àngel condueix parsimoniosament i amb la seva prudència acostumada, la llum de tardor provoca en els camps i boscos que travessem una tal diversitat de colors, verds,

porpres i daurats, que ens embadaleix. És ben cert que som un país de paisatges d'una gran bellesa i poesia, malgrat que alguns s'entossudeixin a fer-los malbé.

En arribar davant la porta del monestir, ens adonem que el sol ja està molt baix. Es nota que els dies s'escurcen de pressa i comença a fer fred. Així, doncs, decidim no moure'ns de l'interior del monestir. Avui ens dedicarem a visitar amb deteniment el taller d'enquadernació de llibres i els monjos que hi treballen s'especificaran la seva feina.

L'art d'enquadernar llibres és gairebé tan antic com el llibre mateix. En el decurs de la història, l'enquadernació ha estat determinada per l'exigència de proporcionar al llibre una protecció que n'asseguri la conservació. No obstant això, en ocasions, la dimensió artística d'aquesta disciplina transcendeix la funció protectora i esdevé una part essencial en el conjunt del llibre. Tampoc no s'ha d'oblidar que el seu origen és monàstic i que molts dels incunables s'han relligat en centres de cultura semblants al de Solius.

Al monestir de Solius l'enquadernació de llibres es porta a terme de manera artesanal, a mà, sense gairebé utilitzar maquinària de forma automatitzada. Malgrat que no sóc –ni molt menys– un entès en aquesta matèria, a continuació intentaré explicar la manera d'enquadernar amb tapa solta, segurament la tècnica més usual de totes: primer de tot, munten els quadernets en conjunts de quatre plecs (16 pàgines). Després, cusen els quadernets a mà utilitzant un teler i per igualar el gruix deixat per la costura piquen el llom amb una maça o un martell. Mentrestant, tallen les tapes i el llom de cartró, i fan servir la guillotina per perfilar el llibre. Finalment, ajudant-se d'una llomera, amb el mànec donen forma al llom amb la corba necessària, i ja per acabar, encolen les tapes i el llom, i col·loquen el folre i les guardes.

Segons m'expliquen els monjos, les tapes i el llom que han de vestir el llibre poden ser de pell, de mitja pell, de pell sintètica, de tela –també sintètica– o de cartró. La pell autèntica avui s'utilitza poc, ja que costa de trobar i s'ha de xiflar per a aprimar-la, fet pel qual el preu final de l'enquadernació resulta molt elevat.

Pel que fa a l'estampació del títol amb daurat, actualment es fa a màquina, mitjançant una petita premsa de daurar que s'escalfa a 125 graus. Amb la calor, el pigment de daurar –o de qualsevol altre color– queda imprès al llom o a la tapa. Antigament, però, fins fa uns cent anys, es feia a mà, amb full d'or autèntic, i el resultat final depenia en bona mesura de l'habilitat de l'enquadrador. D'altra banda, si un client demana la impressió d'un dibuix qualsevol, s'ha de fer un gravat de metall.

Paral·lelament a l'enquadració pròpiament dita, al monestir de Solius també practiquen la restauració d'obres deteriorades, intentant en tot moment respectar la història de la peça i mantenint l'estil i la tècnica originària (relligat, elements decoratius, gofrats...).

La majoria de les rudimentàries –però eficients– màquines que aquí s'utilitzen van ser dissenyades pels monjos i expressament construïdes pel guixolenc Francisco Castelló fa una pila d'anys. Pel que em diuen, Castelló era un autèntic manetes i tenia la rara habilitat de treure partit a qualsevol eina o màquina vella o rebutjada que li caigués a les mans.

Al taller hi treballen 5 monjos, entre 5 o 6 hores diàries, de dilluns a divendres, i al cap d'un any poden arribar a enquadrar uns quatre mil llibres, de tots els tipus i mides. De clients, n'hi ha de tota mena: particulars, ajuntaments, parròquies, algunes empreses, els bisbats de Girona i de Perpinyà, etc. Per a esmentar-ne algun de conegut, destaquem el polític i intel·lectual gironí Joaquim Nadal, un gran afeccionat al llibre vell relacionat amb la ciutat de Girona.

Mentre el prior Enric Benito m'explica fil per randa el procés d'enquadració, aquesta tarda hi ha tres monjos que treballen al taller: un es dedica a cosir i els altres dos a encolar. Observo que fan la labor sense presses i en bona companyonia i, atesos els resultats, no es pot negar que fan una bona feina. Damunt cadires, taules i taulells hi ha piles de llibres i de revistes col·locats sense ordenar, una mica a la bona de Déu, uns encara per a fer i altres amb les tapes noves i lluentos.

Quan sortim a fora del monestir, el sol ha davallat completament rere les muntanyes i les primeres penombres de l'hora baixa s'estenen pel bosc. La tramuntana continua bufant amb

un xiulet llarg i sord, i la fred es fa cada cop més intensa. De sobte, m'envaeix un esgarraf d'esglai: dalt d'un marge, a contrallum del cel rogent, veig com una processó d'oliveres negres i esguerrades branden per la força del vent d'un costat a l'altre com si fossin éssers fantàstics.

Abans de pujar al cotxe, faig una última fotografia de l'església. El campanar i els xiprers –quin arbre tan bell!– que l'envolten tenen un encant especial i no em cansaria mai de mirar-los. És un ver regal per als ulls. En aquest precís moment, quatre o cinc cotxes aparquen a l'esplanada enfront del monestir i una colla de monges del convent veí de Santa Elena arriben caminant. A les sis hi ha missa.

MONJOS I PESSEBRES

Dissabte, 10 de novembre. Dia esplèndid i assolellat. Un any més, doncs, es compleix el fenomen meteorològic conegut com *l'estiu de sant Martí* (el sant és demà, dia 11). Malauradament, però, continua fent calor i sense ploure ni una sola gota i, si la cosa continua igual, aquest any tampoc no es faran bolets.

En arribar a l'esplanada del monestir, l'Àngel aparca el cotxe sota l'ombra d'una olivera i, mentre esperem el germà Albert, decidim fer una volta per fer una mica temps. Caminem a poc a poc i sense dir res, absorts per l'encís del paisatge, i només el cant dels ocells trenca el silenci de la tarda. Dalt d'un xiprer, s'hi ha instal·lat un grup d'estornells que es barallen i s'empenten per agafar el millor lloc, i per la branca d'una olivera s'hi passegen un parell de mallerengues de cua llarga que piquen olives. Molt de tant en tant ens arriba de lluny la detonació violenta, com un tro sec, de l'escopeta d'un caçador. Els lladrucs dels gossos delaten una batuda de senglars. Quan ja tornem, observo en un esglaó de l'escala que condueix a l'església una data inscrita a la pedra (1861), i veig el germà Gilbert que pren el sol assegut en un banc de pedra a redós dels murs del monestir.

El germà Albert, un apassionat dels animals i les plantes, en adonar-se de l'atenció que parem a la cantadissa dels ocells, s'ofereix per donar-nos a corre-cuita una lliçó d'ornitologia. Ens diu que la varietat d'aus que volen per aquestes contrades és extraordinària (estornells, mallerengues, merles, cadernerres, ros-

sinyols, verdums, gafarrons, pinsans, etc.), i que igualment són molt diverses les maneres que tenen de cantar (xerics, xerro-teigs, pitejades, xiu-xius, refilades, etc.). També explica que quan es fa de dia els estornells vénen fins aquí a buscar menjar i que, en el moment de fosquejar –no sap per quin motiu– se'n tornen als nuclis urbans per passar-hi la nit. L'afecció i l'amor que té vers aquests animals és tan gran, que ha aconseguit que alguns exemplars de mallerenga blava vinguin a criar tot sovint a la seva cel·la.

Aquesta tarda tenim la intenció de visitar l'exposició de pessebres del monestir i de parlar amb el seu creador, el germà Gilbert Galceran. Actualment, aquesta mostra és un dels principals reclams del monestir de Solius; de 1991 ençà, en inaugurar-se la sala d'exposició permanent, és obert tot l'any (d'11 a 12.30h i de 15 a 17.30h). Els més de trenta-cinc diorames o escenes diferents de la infantesa de Jesús atreuen una gran quantitat de públic, fins i tot vingut de l'estranger (el visiten una mitjana de 25.000 persones a l'any), i han estat guardonats amb alguns premis. El manteniment de l'exposició és possible gràcies a la col·laboració dels monjos i als donatius anònims dels visitants.

Doncs bé, els pessebres i sobretot l'artista que els ha forjat amb les seves mans seran els autèntics protagonistes de l'article d'avui.

Per a entrar al pati interior que serveix d'antesala a l'hostatgeria i a la sala d'exposició de pessebres, passem abans per sota la capçada arrodonida d'un exemplar magnífic de lledoner i, quan ja som a l'interior, a l'acte ens criden l'atenció un parell de tarongers plens a vessar de fruita, que fan goig de veure. Els darrers raigs de sol de la tarda fan que el contrast de colors entre la pedra de la fatxada i les fulles i fruits dels arbres resulti sorprenent. Justament a la façana, a vora de la porta d'accés a l'hostatgeria, hi ha inscrita una data (1753) –segurament de quan van construir el nou edifici de la rectoria– i un text gairebé il·legible escrit en llatí que el germà Albert ens tradueix resumit: "És evidentíssim que per humilitat es puja i per supèrbia es baixa". Més amunt, no sé si pintat o inscrit sota un rellotge de sol, hom hi pot llegir: "*Tempus nostrum solius dei sit*", que vol dir: "El nostre temps sigui només per a Déu".

El germà Gilbert té noranta-cinc anys, però el seu cap manté encara una claredat, una vivacitat i un optimisme impensables en una persona d'aquesta edat. L'home no és gaire alt ni tampoc gaire prim i encara camina ben dret. Té el cap pelat, i sempre que l'he vist porta posat l'hàbit de color gris i unes ulleres que li cauen nas avall. Mentre parla, no puc evitar pensar que fa cara de murri, i em fa l'efecte que ha de ser una persona jocosa, alegre i curada d'espants. Ens asseiem en un banc de fusta que hi ha sota el porxo del pati i, mentre recolza la barbeta en el mànec del seu bastó, comença a explicar baixet i amb la veu rogallosa que va néixer a Vilanova i la Geltrú l'any 1912, fill i nét de metges. De petit, va fer el batxillerat als escolapis i, seguint la tradició familiar, va començar la carrera de medicina. L'interval de la guerra el va passar treballant de nit a l'hospital de Vilanova, i més tard al de Tarragona. Una vegada acabada la contesa, va tornar a la universitat per prosseguir la carrera de metge. Els estudis, però, no anaven tan bé com preveia la família i els anys passaven de pressa. Amb 30 anys complerts, un dia que s'esperava assegut en una barberia que li tallessin els cabells, va veure en una revista la fotografia de dos monjos novicis que ingressaven al monestir de Poblet. L'efecte que la imatge li produí fou instantani i de tal magnitud, que, allà mateix, mentre li prenién el pèl i li arreglaven el bigoti, va prendre una decisió sorprenent i sense volta de fulla: es faria monjo, monjo cistercenc de Poblet. Quan li ho va dir al seu pare, el pobre home gairebé es desmaïa de la sotragada.

Aleshores (1942), el monestir de Poblet no tenia res a veure amb el d'ara. Abandonat des de feia més d'un segle, espoliat i saquejat per uns i altres durant dècades, era una ruïna gairebé absoluta. Per no haver-hi, no hi havia ni vidres a les finestres, ni aigua corrent ni estufes de cap mena. Recordant aquella època –segons ell, encara que sembli mentida, la millor de la seva vida– en Gilbert fa broma i em comenta que la fred i la gana que va passar –i això que ell feia de cuiner!– segurament sigui la causa de la seva longevitat tan alta i ben portada. A Poblet es va iniciar en la construcció de pessebres per Nadal. Llavors els feia amb guix, seguint la tècnica coneguda amb el nom d'*Escola*

de Barcelona, i tots els anys n'havia de fer de nous, puix que els vells es destruïen.

Al començament de la dècada dels 60, va marxar un parell d'anys a l'abadia d'Hauterive, prop de Friburg (Suïssa), i després a Roma –a la casa general de l'orde cistercenc–, on va encarregar-se per espai de vuit anys de la porteria i –és clar– de fer i exposar pessebres. La feina de porter, però, era esgotadora i va arribar un punt en què la seva salut se'n va ressentir. Finalment, veient que no millorava, li van aconsellar de fer una temporada de repòs en un monestir allunyat i tranquil. D'aquesta manera, el dia 9 de març de 1970, el germà Gilbert arribava a Solius, lloc d'on no es mouria mai més. I és que, com ell diu, arrossegant les paraules i amb un somriure de picardia als ulls: "Aquí, noi, s'hi està tan bé!".

Aquell Nadal ja va exposar el seu primer diorama (una escena del Naixement), i a còpia d'anys de treball pacient i constant l'exposició anà creixent, fins reunir més de 35 escenes diferents, el conjunt de les quals constitueix un prodigi d'art d'una bellesa incomparable. Excepte les figures, que per regla general ell en-comana expressament, tot és obra del propi germà Gilbert.

Es fa tard i no volem molestar més el monjo. Amb això, el pare prior li porta un got de llet. Tots el cuiden com si fos un nen petit, malgrat que es val tot sol perfectament. Abans de marxar, però, encara ens explica un parell d'anècdotes més, una d'elles hilarant, però ens demana que mentre ell hi sigui no es publiquin. Així ho farem. Finalment, ens donem la mà i quedem per un altre dia.

24 HORES DE LA VIDA D'UN MONJO

Tal com vaig dir al capítol primer, els monjos cistercencs de Solius, també anomenats monjos blancs –pel color de l'hàbit–, segueixen la regla de sant Benet. En aquest aspecte, resumint molt, la regla esmentada és un codi de vida monàstica, obra de Benet de Núrsia, escrita als anys 534-550, d'una importància cabdal, ja que es va convertir en la base del monaquisme a Occident. L'esperit de la regla es resumeix en *pax* (pau) i *ora et labora* (prega i treballa). Principalment s'adreça als novicis que es preparen per a la seva futura vida de monjo.

Benet redactà una regla senzilla que estableix una vida comunitària sòlidament estructurada, sota l'autoritat d'un pare espiritual, l'abat o el prior, i organitza la vida dels monjos a través de tres activitats: el treball manual, la lectura divina i l'ofici diví. Privilegia la pregària personal, limita les exigències ascètiques, i predica les virtuts monàstiques, com la humilitat, la renúncia a un mateix i la caritat.

És clar que en alguns aspectes la regla s'ha hagut d'adequar obligadament als nous temps, com és el cas del seguiment de l'horari solar o de la manera de vestir-se, però també en multitud de matisos que comporta la vida moderna que llavors (s. VI) era impossible de preveure. I, si no, ¿qui podia imaginar en aquells temps remots que els ordes monàstics cotitzarien a la seguretat social o que els frares se n'anirien una setmana de vacances als estius a visitar algun altre monestir del país, com passa avui? Certament ningú.

Els monjos del monestir cistercenc de Solius es lleven cada dia a les 5 en punt del matí, es vesteixen amb l'hàbit gris dels dies feiners o amb el blanc dels festius i, amb l'estómac buit i els ulls mig clucs, es dirigeixen lentament cap a l'església per entonar els primers càntics del dia: les *matines*. A continuació, a l'aurora, canten les *laudes* (unes lloances cantades). Abans de l'arribada de les espelmes de cera al segle XIV, els càntics esmentats es feien en la foscor o amb un mínim d'enllumenat. Avui, però, amb la llum elèctrica, la cerimònia ha perdut quelcom de la seva solemnitat.

A les set del matí, en una sala adjacent de l'església, es lleigeix a la comunitat un capítol de la regla de sant Benet enmig del silenci més absolut. Quan s'acaba la lectura, els monjos tornen, sense fer soroll, a les seves respectives cel·les per la lectura i l'estudi abans d'esmorzar.

El menjador és una sala rectangular força gran, amb una llar de foc i dos finestrals amb vistes a l'horta. De les parets, nues i pintades de blanc, en pengen únicament un crucifix i una composició en relleu del Sant Sopar, i del sostre, també pintat de blanc, dos canelobres de quatre focus que fan la funció d'il·luminar la sala. Al mig de l'habitació hi ha una taula de fusta rectangular de grans dimensions, a banda i banda de la qual

s'asseuen els onze monjos de la comunitat per estricte ordre d'arribada al monestir, junt amb els hostes. Al fons de tot del menjador hi ha una calaixera i, adossades a la paret, diverses cadires de fusta color clar. El desdejuni es fa en silenci.

Al costat del menjador hi ha la cuina. És una estança moderna i funcional, amb les parets enrajolades, una filera d'armaris baixos de fusta, les piques d'acer inoxidable i una sèrie de fines-trals per on entra la llum a dojo.

L'horari laboral de la comunitat comença a les nou del matí. Com vaig explicar en un capítol anterior, cinc dels monjos treballen en l'enquadrernació de llibres, que és encara avui el principal mitjà de subsistència del monestir. Quant als altres: el germà Jaume es dedica a la traducció i correcció lingüística, els germans Josep Maria i Josep Ferrer al conreu de les terres i a tenir cura dels arbres fruiters que proveeixen la comunitat, i el germà Josep és l'amo i senyor dels fogons de la cuina. A més, s'ha de tenir en compte que tots els serveis de la casa (neteja, rentat, hostatgeria, etc.) recauen exclusivament sobre la comunitat. D'altra banda, els monjos ofereixen atenció espiritual i humana als qui vénen a rebre el sagrament de la reconciliació o desitgen unes paraules de consell o consol en moments de tribulació. Al capdavant, doncs, l'equilibri que representa el treball que desenvolupen, alternat amb la pregària, la lectura i l'estudi, respon satisfactòriament al pensament de sant Benet: activitat i contemplació.

Abans de dinar, els monjos fan una nova pregària, en aquest cas anomenada *sexta*, en la qual es canten salms. De la mateixa manera que l'esmorzar, l'àpat del migdia també es fa en silenci, mentre un dels monjos llegeix en veu alta el passatge d'un llibre o un article relacionats d'alguna manera amb l'església. Tanmateix, a la sobretaula té lloc una tertúlia entre els comensals –entre els quals acostuma a haver-hi hostes o visitants puntuals–, en què pot sortir a debat un tema qualsevol, encara que generalment és el religiós el que preval. La pregària *nona* precedeix la migdiada voluntària o la passejada per la rodalia. Tot seguit, fins a les sis de la tarda, hora de la missa, cadascun dels membres de la comunitat torna a la seva feina.

La missa de sis és una cerimònia oberta al públic i freqüentment hi assisteixen persones vingudes d'arreu –moltes d'elles, de Sant Feliu–. La decoració del temple és senzilla, si exceptuem els retaules de les quatre capelles laterals –dos d'estil neoclàssic i els altres dos d'estil indefinit– de factura popular i dedicats a la mare de Déu del Roser, sant Isidre, sant Baldiri i santa Agnès. Un bloc de pedra serveix d'altar i a cada costat del presbiteri hi ha un crucifix i una talla de la mare de Déu de Solius. Al terra, en el passadís central, hi ha algunes làpides sepulcral on estan enterrats alguns dels preveres que van regentar la parròquia antigament (com Mn. Joan Pasqual, nascut a Arbúcies, que morí afusellat pels soldats francesos en el replà de l'escala de la rectoria, el 18 de maig de 1810). A la parròquia de Solius hi ha la particularitat –suposo que en temps passats era una cosa habitual en els pobles petits– que cadascun dels bancs de fusta porta gravat el nom de la família que el va pagar, com també l'any de la donació. Quan els monjos van arribar a Solius, aquest fet va ocasionar alguna situació de tibantor, ja que els descendents dels antics donants –no pas tots, és clar– estaven convençuts de conservar un dret de preferència sobre el banc de la família.

Aquest dissabte de novembre fa molta fred. Aquests darrers dies el temps ha canviat radicalment i de cop i volta hem entrat a l'hivern més rigorós. Davant la meua sorpresa, però, l'església està mig plena: he comptat fins a trenta persones, la majoria d'edat avançada, però també alguna de jove i fins una família amb criatures. Per combatre la gelor de la tarda, els monjos han encès un parell d'estufes de butà que pegen de la paret. Avui, l'oficiant de la missa és el germà Josep –el cuiner de la comunitat–, ajudat per tres germans capellans vestits amb l'alba. Els monjos restants –els que no són capellans– s'asseuen a les cadires del cor, a banda i banda de l'altar, vestits amb l'hàbit gris. La missa és en part cantada, i això fa que, fins i tot per als no creients, no sigui gens ensopida. No obstant això, observo que la majoria dels assistents prenen part activa en la cerimònia i que gairebé tots combreguen. Durant la missa hi ha moments d'emoció, com en el moment de cantar el *Sant, Sant és el Senyor*, i altres en què hi ha un silenci sepulcral.

Les vespres són unes pregàries litúrgiques cantades en vesprejar (19.10h), que precedeixen al sopar. En el darrer àpat de la jornada, el silenci torna a ser-hi present, tot i que l'endolceixen amb una peça de música clàssica de fons.

Les *completes* de tres quarts de nou constitueixen l'última pregària del dia. El cant de la Salve en gregorià converteix aquest moment en el més solemne i emotiu de la jornada. És com donar la bona nit a Déu.

A partir de les nou del vespre, alguns monjos es retiren a les seves cel·les, es treuen l'hàbit i l'escapulari, i llegeixen la Bíblia una estona abans d'agafar el son. Altres prefereixen asseure's davant l'ordinador i escriure quelcom, o llegir el diari o un llibre a la sala de lectura. Es pot afirmar, doncs, que aquestes són les úniques hores del dia en què els monjos poden gaudir d'un relatiu esbarjo. Això sí, com no podia ser d'una altra manera, les activitats esmentades es realitzen enmig del silenci més absolut.

Molts de nosaltres ens preguntem de vegades per la validesa actual de la vida monàstica. En un article publicat amb motiu dels 25 anys del monestir, l'abat emèrit Edmon Maria Garreta escrivia: "Creiem que la vida monàstica, avui com ahir, té la missió primordial de prestar un humil servei de presència enmig de la societat del nostre temps. Amb una presència activa que centra tot el seu esforç més en el "ser" que no pas en el "fer"; d'aquí brolla la misteriosa fecunditat apostòlica dels contemplatius, de què parla el Concili. Per això, amb vista al futur voldríem que Solius fos cada dia més i millor un lloc d'acolliment, una casa d'oració, un centre de vida evangèlica, senzill, humil i sense pretensions de protagonisme de cap mena".

Lluny de les presses i l'agitació de portes enfora, aquí el temps s'escola amb una monotonia que per a qui no és monjo pot resultar exasperant. Per als cistercencs, però, el temps no té cap importància, l'únic important és Déu.

UNA PINZELLADA DE SANT BALDIRI

"Fa una bona colla d'anys, quan s'esqueia la diada de cadascun dels patrons de les ermites dels voltants de Sant Feliu, un gran nombre de ciutadans s'hi congregava per oir missa a les petites capelles, assaborir un bon àpat i, després d'una becaïna

reparadora, ballar sardanes en un prat de les rodalies o a l'era d'un mas.

L'aplec de Sant Baldiri queia el 20 de maig, el mes de les flors, en plena primavera. Abans de pujar cap a l'ermita, hi havia el costum de fer una cercavila (aleshores feien servir el castellanisme *pasacalle*) pels carrers de Sant Feliu amb acompanyament de música; una vegada a Sant Baldiri, la gent assistia a l'ofici i cantava els goigs del sant, i a continuació hom ballava sardanes. Havent dinat, les colles i la cobla de músics es paraven a diversos indrets del camí de tornada (can Codolar, la Divina Pastora, Sant Benet i can Toni) i hom ballava de nou sardanes"³.

Molts són els guixolencs que en alguna ocasió han escrit sobre l'aplec de Sant Baldiri (Gaziel ens en fa una pinzellada memorable), però en canvi gairebé ningú no s'ha referit a les peripècies que l'ermita ha patit al llarg de més de 500 anys d'existència.

Abans d'entrar en matèria, però, val la pena que ens aturem uns moments per conèixer una mica qui fou el sant que dona nom a l'ermita. Doncs bé, sant Baldiri fou un màrtir francès que va viure probablement al segle IV –algunes fonts endarrereixen la data al segle III–. La llegenda diu que, després de distribuir tots els seus béns entre els pobres, el bisbe d'Orleans li conferí l'ordre del sotsdiaconat, i li va encarregar els catecúmens, o sigui, els qui es preparaven per ser batejats. Més tard, va predicar la fe cristiana pel sud de la Gàl·lia. Durant una festa pagana celebrada a la ciutat de Nîmes en honor de Júpiter, va arremetre contra els ídols que la gent adorava, alhora que proclamava la veritat de la doctrina cristiana, raó per la qual fou arrestat, torturat i finalment decapitat amb un cop de destrat. La iconografia el representa erròniament amb els atributs de bisbe, tot i que no en fou mai. Durant l'època medieval es va introduir a Catalunya la devoció a aquest sant i molts pobles el tenen per patró. Era invocat sobretot pels herniats o trencats.

Seguint un article que va escriure l'any 1983 el germà Albert Fontanet, monjo de Solius, sabem que l'ermita de Sant Baldiri de Solius ja existia l'any 1464, puix que en aquella data, essent rector

³ ROLDÓS, Agustí. *Sant Feliu de Guixols, pinzellades, fantasies i membrances*. Sant Feliu de Guixols, 2006, pàg. 62.

de Solius Mn. Pere Miquel, va tenir lloc la compra d'una finca de cent vessanes, realitzada amb diners i censals de la mateixa ermita.

Amb els anys es feren obres a la petita capella, fins que, pels volts de 1740, es va construir l'església actual que tothom coneix.

Sobre l'arc de la porta hi resta el forat a on constava la data (1740), amb un text de la Bíblia: "*Videte oculis vestris quia modicum laboravi et inveni multam requiem*" (Vegeu amb els vostres ulls com poc temps m'he afeixugat i he trobat per a mi mateix gran repòs).

La nova església fou beneïda el 18 de maig de 1741 pel rector de Solius, acompanyat dels capellans veïns i amb l'assistència de molta gent. A partir d'aquell any es va reprendre la processó suprimida per desavinences feia alguns anys.

Dos anys més tard (1743) es comprà el calze, actualment dipositat a la parròquia de Solius, i es va fer el rebaix de la plaça. Durant el període que va de 1770 a 1777, una part de les almoines del soc de Sant Baldiri es van destinar a la construcció de l'església de Santa Agnès.

L'any 1800 l'ermita fou confiscada pel Govern i venuda, a l'Encant Públic de Sant Feliu de Guíxols, a Francisco Patxot i Martorell, comerciant d'aquesta vila, pel preu de 6.800 lliures. L'any següent, però, el nou propietari comunicà la seva intenció de retornar-la a la parròquia pel mateix preu que ell havia pagat. Acceptada la proposta, la parròquia de Solius quedà de nou propietària de Sant Baldiri. El pagament es va fer amb diners de la parròquia i l'ajuda d'alguns propietaris de Solius.

En aquella època, dues persones –en principi, considerades respectables–, a les quals anomenaven *obrers*, s'encarregaven de l'administració de l'ermita i de les terres de la finca, amb l'obligació de donar comptes al senyor rector. No obstant això, en alguna ocasió, algun de massa viu va utilitzar els diners de la capella per a fins particulars. Fou el cas del propietari de can Dalmau, que, no content amb la sostracció continuada de diners, l'any 1835 denuncià la finca per tractar-se d'un bé subjecte a la llei de desamortització, empès pel despit que li provocaren les denúncies presentades pels seus veïns. Tot seguit, el Govern se

l'aproprià i la va vendre a Bonaventura Madrenys, de Tossa. Era l'any 1856. D'aquesta manera, amb aquest fet lamentable, la capella i les terres de Sant Baldiri deixaren de ser propietat de la parròquia per sempre. Tot i això, l'aplec es continuaria celebrant molts anys.

Avui la finca i l'edificació, malauradament cada cop en un estat més llastimós, pertanyen al Sr. Lara Bosch, també propietari de can Dalmau de Solius i d'alguns terrenys annexos. Malgrat que desconec absolutament quin ha estat el mòbil de la compra del Sr. Lara i quin serà el destí final de la finca, avui veig el futur de Sant Baldiri –i de tot l'entorn de Solius– amb una mica més d'optimisme que abans, encara que per quest motiu alguns em puguin considerar un il·lús. Els problemes poden venir el dia que el Sr. Lara falti.

UN DINAR AMB ELS MONJOS

Dijous 28 de novembre. Una altra vegada un dia esplèndid, amb sol i uns pocs nuvolets blancs escampats aquí i allà. En aquesta tardor, no hi ha manera que plogui, i la falta d'aigua i d'humitat està provocant que cada dia que passa els boscos i els camps estiguin més ressecs i polsegosos i agafin color de palla o de terra amb matis rogenc.

Arribem a l'esplanada del monestir a l'hora prevista –faltan cinc minuts per a la una del migdia–, a punt per fer la pregària que anomenen *sexta*. Els germans Albert i Jòrdan ens estan esperant i, mentre caminem plegats cap a l'església, ens comenten que fa un parell de dies la tramuntana va espatllar la línia telefònica i han quedar aïllats de l'exterior des de llavors, raó per la qual no estaven del tot segurs si avui vindriem a dinar tal com havíem quedat dies abans.

Durant uns instants em quedo mirant el germà Jòrdan. És el monjo més jove de la comunitat –deu rondar la trentena– i de moment estudia teologia i ajuda en els treballs de la cuina. La diferència d'edat amb els altres membres de la comunitat és tan gran, que de vegades costa de creure que sigui un monjo més. Jo suposo que un dels entrebancs més grans que patirà aquest monestir per a subsistir en el futur pot ser justament l'edat tan avançada de la majoria dels monjos i la dificultat de trobar-los

substituïts. Seria una autèntica llàstima, però la manca de vocacions podria arribar a fer impossible la seva continuïtat a Solius. Esperem que no sigui així.

En el moment d'entrar al temple, el germà Albert em crida a part i m'assabenta del ritual que observen els monjos i els hostes abans i durant els àpats de la comunitat. Ben mirat, els seus consells es poden resumir en una sola frase: val més pecar de parlar poc que no pas de parlar massa.

Quan finalitza la pregària, en fila índia i sense pronunciar paraula, sortim amb parsimònia de l'església per una porta lateral que dóna a la sagristia i, després de traspasar el claustre, baixar per una escala i travessar un parell de passadissos, com si d'una processó es tractés, a la fi arribem al menjador, on la llar està encesa i la taula parada.

Els monjos m'han col·locat a la part central de la taula, entre el prior Enric i el germà Albert, i cara a cara amb l'Àngel. Avui també dinaran amb nosaltres dos diaques molt joves que estan passant uns dies en recés a Solius, i que el diumenge vinent seran ordenats preveres a Terrassa. Abans d'asseure'ns, però, el prior llegeix una pregària per beneir els aliments i donar les gràcies a Déu.

El menú del dinar està conformat per un primer plat d'arròs cuit amb pernil dolç –molt casolà–, un segon plat de ronyons amb salsa –excel·lents– i acompanyament de mongetes, i uns postres de pinya i préssec en almívar i galetes. I per beure: vi negre de Campmany –prou bo–, aigua o gasosa. Tanmateix observo que els monjos de més edat mengen pollastre en lloc dels ronyons, suposo que massa indigestos per als seus estòmacs.

Tal com m'havien advertit, és costum de la casa menjar el primer plat en silenci, a la vegada que un dels germans llegeix en veu alta un article o el capítol d'un llibre. Mentre barrejo una cullerada de maionesa amb l'arròs i unto una llesca de pa amb oli i sal, escolto atentament un passatge de les memòries del bisbe Casaldàliga, en el qual s'ataca amb molta duresa la política que el president nord-americà Ronald Reagan va dur a terme als països sud-americans.

Quan s'acaba la lectura, es permet parlar, tot i que el to de les veus no és gaire elevat ni les converses especialment anima-

des. En aquest aspecte, m'adono que, fins i tot quan mengen, els monjos fan demostració de contenció, de prudència i de discreció. De veritat que no puc entendre com s'ho fan! ¿És possible no tenir mai un moment de feblesa... no perdre els nervis en alguna ocasió?

Entre plat i plat, parlo amb els que estan més a prop meu de l'ofici de llibreter i de les dificultats que representa vendre llibres en aquest país, i també dels articles que estic escrivint sobre Solius. Mentrestant, de reüll, em fixo que tothom ajuda a treure i portar plats i plates, com si fossin un equip ben entrenat, alhora que no paren d'animar-me a menjar una mica més –potser perquè tenen por que quedi amb gana–. Arribats a les postres, em comenten que el dia abans va dinar amb ells el bisbe de Girona, i la setmana anterior el de Sant Feliu de Llobregat. El fet que molt sovint vinguin hostes o visitants ocasionals –de molt diversa procedència– a menjar, els permet gaudir d'una extraordinària informació de primera mà, sobretot en temes eclesiàstics.

En finalitzar l'àpat, faig donació a la comunitat d'un petit present de llibres i de fotografies antigues de la vall, que començem per sobre mentre els fem una ullada. Però, d'improvís, els monjos s'aixequen de les cadires com empesos per un ressort, desprenen la taula d'una revolada i desapareixen pels passadissos com per art d'encanteri. El motiu –segons m'explica el germà Albert– és una nova pregària: la *nona*. Sols es queda ell per retocar quatre cosetes del meu pròxim article i per acomiadar-nos fins una altra.

COMPLETES I FINAL

Divendres 7 de desembre, pont de la Constitució i de la Puríssima. Malgrat ésser un dia mig festiu, hem tingut la sort de no trobar gairebé ningú per la carretera. Arribem a la porta del monestir a tres quarts de nou del vespre per assistir a la darrera pregària del dia: les completes. No hi ha ningú, ni se sent ningú. Fa una nit esplèndida, però fosca com una gola de llop, amb el cel estelat i una lleugera tramuntana que fa capcinejar les branques i gronxa les fulles dels arbres. Observo que la torre del campanar està il·luminada, i la veig més esvelta i bonica que mai.

Caminem amb precaució per entremig dels xiprers i comprovem que la porta de l'església és oberta. Entrem: l'interior es troba gairebé a les fosques, en una penombra vaporosa que sembla flotar damunt nostre. El silenci és absolut i només alguna estosegada que retronja per les parets posa de manifest la presència humana. Gairebé a les palpentes, l'Àngel i jo creuem el passadís central i ens asseiem en un banc de la segona filera, darrera del postulant Carles Sánchez –un aspirant a monjo–. Quan a poc a poc els meus ulls s'acostumen a l'escassa claror que emeten els tènues i subtils raigs de llum que penetren pels tres vitralls del presbiteri, descobreixo els monjos de la comunitat asseguts als seients del cor monacal i vestits amb l'hàbit monàstic, quietos com si fossin estàtues, amb els rostres inexpressius i les mirades buides clavades en el no-res.

Abans de començar la pregària, encenen uns petits focus situats damunt els seus caps. La llum que fan, però, és tan poca, que amb prou feines els permet llegir la lletra dels salms que canten. En els minuts següents, els cants, les pregàries i les pauses s'alternen sense cap sobresalt, amb la precisió i el ritme que proporciona l'habitud.

De sobte es fa un silenci més llarg que els altres, s'apaguen tots els llums, i un dels monjos encén el ble d'un ciri solitari col·locat als peus de la marededéu de Solius. A continuació, es posen tots drets i, mentre la dèbil llum de l'espelma projecta les seves formes per les parets del presbiteri com si fossin ombres xineses, comença l'acte solemne del cant de la Salve, en gregorià, a la Mare de Déu. En aquest moment, tanco els ulls i sento com les notes de la música m'embolcallen, i durant uns instants arribo a dubtar si visc un fet real o tal vegada un somni que em transporta a una època passada, en els temps dels grans monestirs medievals.

Quan el cant finalitza, en el moment d'abandonar l'església per la porta de la sagristia, el prior beneeix els monjos un a un amb l'aigua beneïda, i després fa el mateix amb nosaltres. Mentrestant, a l'exterior, ressona el repic potent de les campanes tocant l'àngelus. Miro el rellotge i comprovo que tot plegat ha durat quinze minuts escassos que m'han passat volant. Avui me n'he adonat que assistir a unes completes pot arribar a tocar el cor, i que no fa falta ésser creient per emocionar-se.

Abans de dir adéu a Solius, he de confessar que aquest lloc em sedueix especialment –és com un oasi enmig del desert–, i que me l'estimo molt més avui que no pas fa unes setmanes –probablement els monjos en tenen la seva part de culpa–. No cal dir-vos que aquesta vall, malgrat estar una mica allunyada de Sant Feliu, sempre ha estat unida a la nostra població per lligams molt diversos (qüestions històriques i religioses, presència d'excursionistes i boletaires, etc.), i que no és pas res estrany, doncs, que els guixolencs hi mostrem una certa debilitat. En un aspecte diferent, no puc passar per alt que Solius ha esdevingut en els darrers anys un símbol de la conservació i del respecte per la naturalesa a la vall d'Aro, i que en aquesta lluita s'hi ha involucrat molta gent –entre ells, la comunitat de monjos–, la qual cosa no és gaire habitual en una societat que sol tancar els ulls a qüestions que no l'afecten directament. És per totes aquestes raons, doncs, que em sabia molt de greu si un dia desaparegués un lloc com aquest, amb tanta bellesa, pau i harmonia. Si malauradament arribés aquest dia, ja no ens quedaria quasi res per preservar, per defensar, per què lluitar.

Els moments que he passat aquí les darreres setmanes han estat una experiència gratificant i enriquidora que agraeixo als monjos de tot cor, i especialment al germà Albert, a qui considero una gran persona i a qui he arribat a apreciar. A ells i a la seva orde els desitjo el millor, i espero que la labor que desenvolupen a Solius continuï molts anys.

Aplec de Sant Baldiri de l'any 1929.

Detall del presbiteri de l'església de santa Agnès (2).

El germà Agusti cus els quadernets utilitzant un teler.

Excursió de l'Sport Club Guixolense al castell de Solius el 13 de febrer de 1916.

Un detall de la vall i del campanar de l'església.

D'EXCURSIÓ PER LES GAVARRES (14-11-2006)

A les 8 en punt del matí, el vell Lada conduït per en Josep Nadal enfila amb placidesa la carretera de Bell-lloc en direcció a Romanyà de la Selva. Malgrat els innombrables excessos que el vehicle ha patit al llarg dels seus dotze anys d'existència, especialment si considerem el constant tragí de tones i més tones de llenya amunt i avall procedents de totes i cadascuna de les muntanyes de la comarca, l'atrotinat 4x4 conserva encara bona part de la força i la potència de què gaudia anys enrere.

Avui és un d'aquells dies assolellats de tardor, sense rastre de núvols ni traça de vent. El cel és d'un color blavís net i pàl·lid, i de la terra emana una mica de fum blanc. De seguida deixem enrere les pinedes de can Tornabells (Font Picant), i ens aturem uns instants davant els masos que, un rere l'altre, es troben als voltants de l'església romànica de Bell-lloc: el mas Rosquell, el mas Carbó –on sobresurt un molí de vent molt bonic– i el mas de ca n'Aymerich –més cap a l'interior del bosc queda el mas Ribas–. Malauradament, alguns d'aquests masos han estat reformats recentment i han perdut quelcom del seu encant primitiu. Encara que, ben mirat, suposo que aquesta és la única fórmula possible de no perdre aquestes edificacions tan boniques de forma irremeiable. Així doncs, benvingudes siguin les segones residències que permeten salvaguardar una part del nostre passat arquitectònic, tot i que de vegades només es conservin les engrunes dels edificis originals.

Després de tirar unes quantes fotografies a tort i a dret, fem mitja volta i agafem la carretera que porta fins a Romanyà per la urbanització Bell-lloc 2. En un primer moment, les pinedes dominen el paisatge, però, a mesura que anem pujant muntanya amunt, les suredes guanyen terreny a poc a poc, fins fer-se gairebé omnipresents. Aleshores, mentre embadalits contemplem el paisatge, en Nadal m'explica que aquest lloc havia estat antigament una vinya immensa, però la plaga que patí Catalunya a començament del segle passat la va malmetre totalment, raó per la qual fou abandonada. Els pins que ara ocupen el lloc dels ceps –a dins i al voltant de la urbanització– foren plantats més tard.

A mitja pujada, l'asfalt de la carretera es transforma en terra i els esvorancs de la pluja fan ballar el vehicle de manera cadenciosa. En un dels revolts, a mà dreta, existeix un corriol que porta al forn del Vidre i a la cova d'en Güitó –lloc on, durant la passada

guerra civil, alguns guixolencs s'amagaven per evitar d'anar al front–. Al cap de pocs minuts arribem al cim, on dominen les suredes d'en Cama, i a continuació a Romanyà de la Selva i la seva esplèndida església preromànica.

A la sortida del nucli de Romanyà, abandonem la carretera de Calonge i girem a l'esquerra pel camí de carro que porta a can Llac, que a estones és empedrat de mala manera. Hi ha punts on els caires de la pedra i els esvorancs de la terra el converteixen en intransitable per als vehicles normals, i tan sols els tot-terrenys i els carros –i encara si es va molt en compte– són capaços de circular-hi amb certa facilitat.

Ultrapassats can Llac i la font Josepa, a la fi d'una llarga estona que es fa interminable, puix que el camí continua igual o més horrible que abans, arribem –amb alguna dificultat– al peu del radar meteorològic del Puig d'Arques i a la bifurcació de Sant Cebrià de Lladó, Sant Cebrià dels Alls i els Metges. Allí parem uns instants i consultem el mapa per veure quin és el millor camí per a anar al primer mas que volem visitar: can Sabater. Abans, però, ens aturem uns instants a la casa propietat d'Amor Montes, una edificació relativament moderna que havia de servir de prototip d'una urbanització que, sortosament, mai no es va tirar endavant.

Parlem una estona amb la senyora Montes, malgrat la seva desconfiança inicial, causada –segons ens diu– pels nombrosos robatoris que darrerament hi ha hagut en aquesta zona. Mentre acarona un entremaliat gat blanc, ens explica que una de les prioritats més urgents dels pocs propietaris dels masos de les rodalies (can Sabater, can Darna, can Sitges, els Metges...) –tots ells pertanyen al terme municipal de Cruïlles– és formar una associació per poder defensar millor els seus interessos i per solucionar diversos problemes (aigua i llum, incendis, cacera, robatoris, etc.), i, abans d'acomiar-nos, ens indica la millor manera d'arribar a can Sabater.

Can Sabater és un mas emplaçat en un indret molt bell i amb unes vistes magnífiques. Es tracta d'una casa reformada –jo diria que excessivament reformada– i solament és habitada uns quants dies a l'any. El conjunt és agradable, però segurament no pas el més escaient per a una casa isolada enmig d'aquestes muntanyes. Els camps, d'un verd groguenc, ara estan abandonats i els ocells volen entre els arbres despullats. Des d'aquest

punt, el paisatge s'obre i els boscos d'alzines es projecten arreu de la vista.

No gaire lluny, hi ha Can Darna, una bella edificació amb contraforts que resta actualment abandonada, rodejada de camps i de pinedes, i penjada sobre un rec profund i emboscada. En apropar-nos-hi, advertim que la teulada ha estat restaurada, la qual cosa fa pensar en la possibilitat de salvar l'edifici. A prop seu, però, una edificació més petita amenaça ruïna. Uns metres més enllà es dibuixen uns pujolets, antics camps de conreu avui abandonats, folrats de flors i bardisses. D'altra banda, aquí hi ha un tal silenci, una quietud tan gran, que hom té la sensació de trobar-se en un indret remot i llunyà, potser en temps passats absolutament distints de l'actual.

Amb això, l'amic Nadal recorda que quan anava d'excursió amb el Montclar –i, fins i tot, abans de l'existència d'aquest club de muntanyisme, cinquanta o més anys enrere– el mas de can Darna era habitat per un home i dues noies molt bufones, i té present com les dones dels voltants rentaven la roba a la riera. Per uns instants, tanquem els ulls i imaginem quan, més enre encara, les Gavarres, avui ermes, solives i callades, fruïen de fruits, de vida i de rialles.

Seguim el camí previst i agafem la pista que ens ha de portar fins a la Castanyeda i el mas de can Genoer, i d'aquesta manera, a poc a poc, anem penetrant al cor de les Gavarres. A partir d'aquests moments, comença un descens suau però constant per un camí de terra de bon passar i això ens permet gaudir tranquil·lament de la immensa plana verda de la Bisbal que es divisa al fons.

Ja fa més d'una hora que circulem per aquestes muntanyes de Déu i encara no ens hem encreuat amb ningú. A més, he comprovat que aquí el mòbil no té cobertura. No vull cridar el mal temps, però per uns moments he rumiat què carall fariem en el cas d'una avaria o de qualsevol imprevist. Val més no pensar-hi.

A mesura que anem baixant ens adonem que, a banda i banda del camí, hi ha apilonada una bona llenyada de pi i de roure, probablement com a conseqüència de les tales controlades i de la neteja del sotabosc que sovint du a terme el Consorci de les Gavarres. És una llàstima, però a jutjar pel seu aspecte deu fer

mesos que està abandonada i, de no recollir-se aviat, no tardarà gaire temps a fer-se malbé.

Al cap d'uns minuts, se'ns apareix de sobte la castanyeda de can Genoer i a l'instant ens trobem a dins d'una fresca i solitària arbreda. Tot i que la seva extensió no és gaire gran, el fet que els exemplars més alts i imponents estiguin a la vora del camí produeix al viatger una impressió i un plaer manifestos. Al llarg d'un centenar de metres, la vereda es mostra sembrada de fulles de tonalitats daurades, marrons i vermelles i, si alcem la vista, veiem com el sol parpelleja entre les branques que la carícia de l'aire gronxa suaument. Arribat aquest punt, la temptació de trepitjar la fullaraca se'm fa del tot irresistible i no tinc més remei que baixar del vehicle i fer aquest tros a peu.

De seguida ens desviem de la via principal i girem a mà esquerra per un camí estret i dolent que és com una escala de cargol. Des d'aquí, el fons del panorama sembla una vall florja i plana com una catifa. Anem tirant avall, a pas de tortuga, i al cap de mig quilòmetre arribem al cirerer d'arboç de can Genoer, un exemplar únic que ja existia fa més de dos-cents anys i amb unes dimensions més semblants a les d'un arbre que no pas a les d'un arbust (fa 2,86 m de volta, 6 m de brancada i 7 m d'alçada), i tot seguit a la font i la bassa de can Genoer, que antigament devia servir per a abeurar els animals del mas.

En un revolt del camí apareix la masia de can Genoer, rodejada d'una gran extensió de camps abandonats, actualment envaïts per un mant de matolls, arbusts abundants i algun pi solitari, i de pujols d'alzines que s'enlairen per totes bandes. Per a aquell a qui agradi la naturalesa feréstega, indubtablement aquest lloc té un encís extraordinari.

Els tres edificis que formen el mas són de pedra vella, amb els teulats mig enfonsats i la vegetació que grimpa per les façanes. El sol groc de migdia crema les pedres de la casa més gran i el bell rellotge de sol que hi ha damunt la portalada. Al seu interior, la gran peça de l'entrada i les restants que conformen la planta baixa encara conserven els sostres i les bigues de fusta que els sostenen, però el pis i la teulada estan molt malmesos. Amb tot, les parets mestres i els arcs de pedra de les obertures conserven bona part de la magnificència que devien tenir segles enrere. En una de les habitacions hem vist les restes del que devia ser una premsa d'oli i dels fogons d'una cuina. A fora, en

un racó, hi ha un pou d'aigua, també de pedra, abandonat sota l'ombra d'uns arbres, que sembla sortit d'un pessebre. Aquí l'aire és limpidíssim, el silenci absolut i la solitud angoixant. Certament, aquest és un dels indrets més bonics de les Gavarres.

I ara, parlem de llegendes: sembla ser que, farà cosa de dos-cents anys, els propietaris d'aquest mas eren tres germans –coneguts com *els onclels de can Genoer*– amb una mala anomenada terrible, fet pel qual els viatgers que havien de travessar aquests paratges van haver d'acostumar-se a passar per altres camins. Les males llengües diuen que una vegada van enxampar un pobre diable que els robava, i el van penjar a l'arboç fins a morir. Dies més tard, alguns veïns asseguraven haver vist el cap del lladre penjat damunt d'una canya, enmig de l'hort, que feien servir d'espantall d'ocells.

També s'explicava que, durant la guerra del Francès, van assaltar un escamot de soldats francesos que conduïen a Llagostera quatre matxos carregats d'or. Sembla ser que, en assabentar-se del carregament, els onclels els van preparar un parany i els van matar tots. Després de llançar els cossos dels infortunats dins un pou, van amagar el tresor a l'estable i, anys més tard, en creure que uns treballadors del mas l'havien descobert, el van enterrar sota un suro que hi havia prop de la casa. A partir de llavors, però, se'n va perdre la pista i el secret de l'amagatall se'n va anar a la tomba junt amb els onclels. La llegenda diu que en els darrers cent cinquanta anys s'ha vist molta gent estranya per aquests voltants. I jo em pregunto: no serà que buscaven l'or perdut de can Genoer? (Per a més informació cal llegir el deliciós llibre *Llegendes de les Gavarres*, de Xavier Cortadellas).

Molt a prop de can Genoé, en doblar un replec de la muntanya, seguint la pista que va a parar a la Bisbal, descobrim el mas de can Mates, una edificació que, malgrat l'abandó llastimós que pateix des de fa anys, encara la podem considerar com una de les més imponents que hom pot visitar en aquest massís. En aquest aspecte, fa pena constatar de quina manera moltes masies de les nostres comarques es van esmicolant a poc a poc, sense que ningú no faci res per remeiar-ho. És trist dir-ho, però una part important del nostre passat se n'està anant en orris, i cap organisme oficial no hi dóna la importància que mereix. Estic segur que un altre dia aquesta passivitat culpable ens sabrà greu, però llavors ja no hi serem a temps.

Arribem a can Mates amb una llum esplèndida, just quan es comença a decandir el matí. La casa està assentada sobre una petita elevació de roca, amb la qual sembla fondre's. Igualment com a can Genoé, els murs de pedra de l'edifici han suportat amb dignitat el pas del temps. Tanmateix, la teulada no ha tingut tanta sort i s'ha esfondrat gairebé del tot. Dalt de tot de la façana posterior encara es conserva una creu de ferro clavada a la pedra que, segles enrere, devia servir per a foragitar els mals esperits.

Amb molt de compte, penetrem al seu interior per l'entrada principal, que encara conserva en part una enorme portalada de fusta, fornida amb una espiera amb reixa i un enorme cadenat de fusta. La primera peça és un espècie de rebedor, un antre fosc, d'ombres incertes, entatxonat d'estris inversemblants (eines rovellades, rodes de carro, rajols escantonats...), pel qual s'accedeix a la resta d'habitacions i a l'escala que puja a la planta de dalt. A mà dreta, hi ha l'estança principal, de parets negres i fumades i amb les finestres protegides per gruixudes reixes de ferro. En un racó, al pany de paret de mà esquerra, sobresurt una llar monumental amb una campana gegantina al seu damunt. En un altra habitació, el terra de la qual és de roca viva, hi ha un immens forn de pedra adossat a la paret, de secció circular i d'una alçada superior a la d'un home. A mà esquerra, en el cantó oposat de la cuina, es troben les quadres, la pallissa i un abeurador per als animals; i, a continuació, una eixida, que, quan la casa era habitada, permetia entrar i sortir el bestiar sense haver de passar per la porta principal. Finalment, al fons del rebedor, una escala accedeix al primer pis, on hi havia els dormitoris i, probablement, el graner.

Amb tota probabilitat, en els seus millors temps el foc no s'apagava en tot l'any, ni de dia ni de nit, i es convertia en el punt de trobada i de reunió de tots els membres de la família. Imaginar com era la vida d'aquella gent, sense electricitat ni, en la majoria dels casos, aigua corrent, em fa posar la pell de gallina. Suposo que aquesta fou la causa principal del seu abandó. Avui, però, tot és fosc i la quietud es fa angoixant.

Finalment, gairebé a les palpentes, sortim a l'exterior guiats per un fil de llum daurada que penetra per una escletxa del finestró. Al voltant de la casa, hi ha un gran silenci, greu i repo-

sat. Que lluny que queden els lladruccs dels gossos i els remucs de les vaques d'altres temps!

Fa uns dies vàrem ser en aquest mateix lloc. En aquella ocasió, però, el propòsit era buscar bolets –un xic més avall hi ha una comalada on abunden els pinetells, els rossinyols i els escarlets–, tot i que els resultats no van ser els esperats. D'altra banda, no gaire lluny d'aquí també pot ser interessant visitar la font i el suro d'en Mercader. Tanmateix, ara es fa tard i la manca de pluja d'aquesta tardor ha malmenat els quatre bolets que van sortir el mes passat. Així, doncs, decidim tornar enrere pel mateix camí pel qual hem vingut i ens enfilem muntanya amunt fins al puig d'Arques –nom que prové d'un dolmen situat molt a prop del seu cim–. La següent parada serà al mas Sais, situat al començament de la pista forestal que condueix a Calonge.

A partir d'aquí, un camí de terra que permet la circulació de vehicles convencionals serpenteja muntanya avall per entre boscos esgrogueïts d'alzines. De tant en tant, un prat verd brillant i alguna olivera trenquen la monotonia del paisatge.

La masia de can Sais està situada en un punt estratègic de cara al nord-est. La vista des d'aquí és oberta, esplèndida.

Actualment el mas s'està reformant com a segona residència, malgrat que, segons el meu parer, s'està fent de forma bastant barroera. La totalitat dels voltants de la casa han estat terraplenats i els arbres talats, amb seguretat per construir-hi una piscina i una zona d'esbarjo coberta de gespa. Amb aquest autèntic disbarat, el lloc ha perdut el seu encant natural. No entenc aquesta mania d'alguns *fanges* de voler trasplantar una part de la ciutat enmig del bosc. Quina bestiesa, Déu meu!

Hem de tornar a Sant Feliu perquè en Nadal té pressa. Tot i que no sap dir-me quina mena de pressa té –l'home està jubilat i viu tot sol (que jo sàpiga)–. ¿Us heu adonat que els jubilats gairebé sempre tenen pressa? A la meua llibreria m'he fixat que, normalment, els que menys fan són els que més pressa tenen. Certament, és un comportament incomprensible i misteriós, que segurament deu tenir una explicació científica, fora del meu abast.

De tornada a Sant Feliu medito que ha sigut una excursió fantàstica, però incompleta, que mereix una represa. Així doncs, quedem amb en Nadal en fer-ne una altra un dia d'aquests –si la seva salut li permet–. En aquella ocasió, però, finalitzarà amb un bon tiberi. Tots hi estareu invitats.

Cami de Calonge.

Can Sabater.

Josep Nadal i el seu Lada.

Paisatge de Romanyà.

ÍNDIX

Presentació		
Preàmbul	3	
LA BOXA A SANT FELIU: EL CLUB GUÍXOLS SPORT I EL BÒXING ATLÈTIC CLUB GANXÓ	5	
EL TEATRE ABANS DELS TEATRES	9	
EL TEATRE ALSINA, EL PRIMER COLISEU GUIXOLENC	14	
EN EL CENTENARI DE LA COSTA BRAVA	19	
EN EL CENTENARI DE LA COSTA BRAVA (i II)	22	
EL MAUSOLEU DE PERE ESTRADA	27	
EL RESTAURANT CAN BUXÓ	29	
ELS INICIS DEL CINEMA A SANT FELIU DE GUÍXOLS: DE LES BARRAQUES ALS LOCALS ESTABLES (1897-1907)	32	
MOLINS FARINERS I AIGUADERS A SANT FELIU I A LA VALL D'ARO	40	
EL MÓN DE L'ENSENYAMENT AL SETMANARI GUIXOLENC <i>EL NOTICIERO</i> (NOVEMBRE 1891 – MAIG 1894)	51	
NAUFRAGIS OCORREGUTS A SANT FELIU ENTRE ELS ANYS 1881 I 1900, SEGUINT LES NOTÍCIES PUBLICADES AL DIARI <i>LA VANGUARDIA</i> DE BARCELONA	58	
LES PRIMERES EDICIONS DE POSTALS A SANT FELIU DE GUÍXOLS I LA IMPREMTA VIADER	65	
TESTIMONIS INÈDITS DE LA GUERRA CIVIL A SANT FELIU DE GUÍXOLS	70	
ALBERT GIRONÈS, PASTISSER I FOTÒGRAF	80	
ALEXANDRE MATAS, PINTOR	83	
L'ÀNGEL JIMÉNEZ: L'ARXIVER, L'HISTORIADOR I L'HOME	87	
L'ART D'ELABORAR EL VI (SEGONS EL RATPENAT) – (I)	89	
L'ART D'ELABORAR EL VI (SEGONS EL RATPENAT) – (i II)	92	
ELS GERMANS ANLLÓ	94	
EMILI CANET I AUGER (1876-1919), LLIBRETER, EDITOR I EMPRESARI	98	
EN JORDI BUDÓ I CAN TONI	103	
MARCOS REDONDO I SANT FELIU	105	
NARCÍS MASFERRER I BUIXÓ	108	
UNA APROXIMACIÓ A JAUME MARILL	111	
TONI FERRER I GALLEGÓ	115	
PASSEJANT PEL SALVAMENT	118	
ELS JARDINS DE CAN PUJARNISCLE	121	
EL XALET CASAS	127	
VISTA ALEGRE	129	
EL CAMÍ DE RONDA	131	
LA PLATJA DE SANT POL	138	
EL CAMÍ DE PEDRALTA	142	
PASSEJADA PER LA VALL DE LES COMES	147	
L'ERMITA DEL REMEI	162	
SOLIUS, UN MIRACLE A LA COSTA BRAVA	166	
D'EXCURSIÓ PER LES GAVARRS (14-11-2006)	183	

RECORDS DE SANT FELIU DE GUÍXOLS

Edició:
AGUSTÍ ROLDÓS I SOLER